संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती संलग्नित,

डी.व्ही.एस.पी. मंडळ, दिग्रस द्वारा संचालित,

बापूरावजी बुटले कला, नारायणराव भट वाणिज्य व बापूसाहेब पाटील विज्ञान महाविद्यालय, दिग्रस जि. यवतमाळ

(नॅक मानांकित - 'A' दर्जा, CGPA 3.16)

संत जनाबाई
(आध्यात्मिक क्षेत्र)

माँसाहेब जिजाऊ
(ऐतिहासिक क्षेत्र)

सावित्रीबाई फुले
(सामाजिक क्षेत्र)

प्रतिभाताई पाटील
(राजकीय क्षेत्र)

स्त्रीशक्तीचा जागर विशेषांक

कल्पना चावला
(वैज्ञानिक क्षेत्र)

ज्ञानतुषार

वार्षिकांक २०२२-२३

डी.व्ही.एस.पी.मंडळ, दिग्रस - कार्यकारिणी

श्री. विजयकुमारजी बंग
अध्यक्ष

श्री. श्याम महिन्द्रे (पाटील)
सचिव

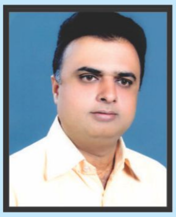
डॉ. श्री. अभय पाटील
सचिव

डॉ. श्री. प्रदीप मेहता
उपाध्यक्ष

डॉ. श्री. चंद्रशेखर भोंगाडे
उपाध्यक्ष

श्री. पांडूरंग महिन्द्रे पाटील
उपाध्यक्ष

श्री. रघुराजसिंह चौहान
कोषाध्यक्ष

डॉ. श्री. श्रीकांत महल्ले
सभासद

श्री. कैलास बाजोरिया
सभासद

श्रीमती मीनाताई पाटील
सभासद

श्री. अजय ढोले
सभासद

श्री. शेखर टाके
सभासद

श्री. विवेक बुटले
सभासद

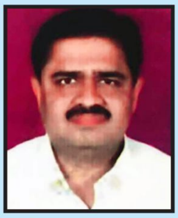
डॉ.श्री. राजेश अग्रवाल
सभासद

येथे कर अमुचे जुळती

आमच्या संस्थेचे दिवंगत आधारस्तंभ

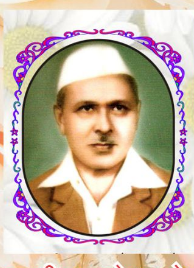
स्व.श्री.बापूसाहेब बुटले

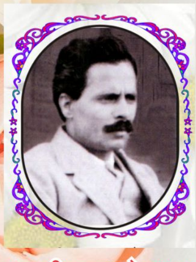
स्व.श्री.नानासाहेब भट

स्व.श्री.बापूसाहेब पाटील

स्व.श्री.मारोतीराव पाटील

स्व.प्राचार्य एस.यू.चौहान

स्व.प्राचार्य एम.एम.महल्ले

स्व.श्री.सुधाकरराव पाटील

स्व.डॉ.एस.एस.भोंगाडे

स्व.श्री.एम.व्ही.ढोले

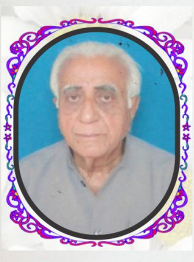
स्व.श्री.माधवराव पाटील

स्व.श्री.ईश्वरमलजी मेहता

स्व.श्री.प्रकाशराव बुटले

स्व.श्री.ज्ञानेश्वर पाटील

स्व.श्री.दिनेश भट

संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती संलग्नित,

डी.व्ही.एस.पी. मंडळ, दिग्रस द्वारा संचालित,

बापूरावजी बुटले कला, नारायणराव भट वाणिज्य व बापूसाहेब पाटील विज्ञान महाविद्यालय दिग्रस,

जि. यवतमाळ

नॅक मानांकीत अ दर्जा (CGPA 3.16)

अर्पण पत्रिका

ज्ञानतुषार

वार्षिकांक २०२२-२३

मराठीतील थोर साहित्यिक, प्रतिभासंपन्न कवयित्री, प्राध्यापिका, गीतकार, संगीतकार, अनुवादक, समिक्षा व स्तंभ लेखिका, वृत्तपत्र सहसंपादिका तसेच बाल साहित्य लेखिका आणि प्रभावी पत्रकार

शांताबाई शेळके

- जन्म -
दि. १२.१०.१९२२

- मृत्यु -
दि. ०६.०६.२००२

शांताबाई शेळके जन्मशताब्दी वर्ष २०२२ निमीत्त यांना त्यांच्या साहित्य क्षेत्रातील असीम योगदानाबद्दल हा ज्ञानतुषार वार्षिकांक २०२२-२३ अर्पण

स्व.श्री दादासाहेब उपाख्य माधवराव बाबुरावजी पाटील जन्मशताब्दी वर्षा निमित्त खास स्मृतीचित्रे

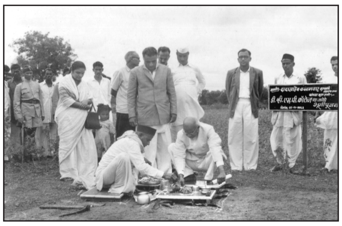

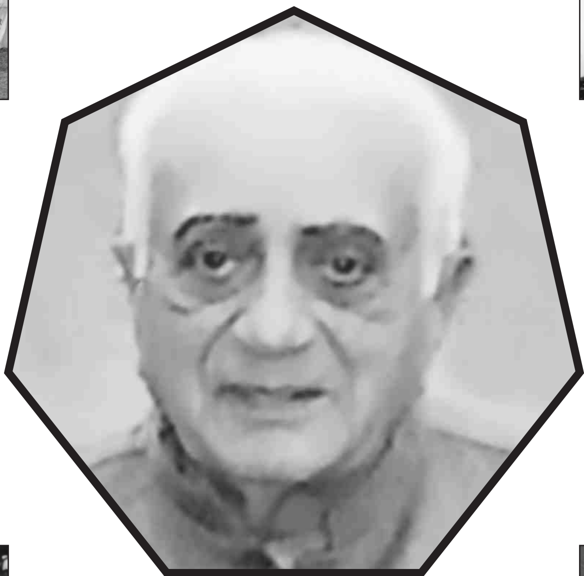

झाले बहु, होतील बहू, परंतू यासम हा
दिव्यत्वाची जेथ प्रचिती, तेथे कर माझे जुळती...

स्व.श्री दादासाहेब उपाख्य माधवराव बाबुरावजी पाटील जन्मशताब्दी महोत्सव (दि. २१ नोव्हेंबर १९२२ ते २०२२)

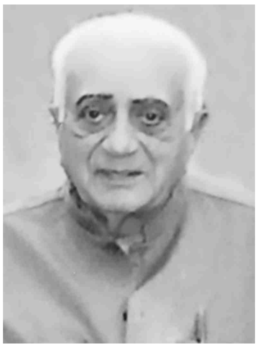

दिनबाई शिक्षण संस्था, ज्या संस्थेने शताब्दी केव्हाच केली आहे आणि दिग्रस विभागीय शिक्षण प्रसारक मंडळ षष्ठब्दीपुर्ती साजरी करत (१९६३ ते २०२३) दिमाखात उभी आहे. या दोन्ही संस्थाच्या स्थापनेमध्ये व विकासामध्ये मोलाचा वाटा असलेल्या सर्व दिवंगत पदाधिकाऱ्यांना माझे कोटी कोटी प्रणाम. दोन्ही संस्थामध्ये भरीव योगदान असलेले माजी आमदार स्व. दादासाहेब पाटील यांच्या संकल्पनेतून आणि प्रयत्नांतून आपल्या कॉलेजची निर्मीती झाली. ते १९५७ ते १९६७ मध्ये दिग्रस मतदार संघाचे आमदार होते आणि आमदार असतांनाच दिग्रस मधील विद्यार्थ्यांना महाविद्यालयीन शिक्षणासाठी बाहेरगावी जावे लागू नये म्हणून कॉलेज सुरु करण्याचे ठरवले. शालेय शिक्षणानंतर उच्च शिक्षणाची सोय नसल्यामुळे दिग्रस परिसरातील विद्यार्थ्यांना यवतमाळ किंवा अमरावती, नागपूर गाठावे लागत असे. राजाश्रय असला की सर्व काम लवकर होते. दादासाहेबांच्या भरीव योगादानातून हे कॉलेज सुरु झाले. त्यांनी कॉलेजचे स्वप्न पाहिले, त्याचा पाठपुरावा केला आणि स्वप्न पूर्णत्वास नेले. दिग्रस नगरीचे शिल्पकार असलेले संस्थापक अध्यक्ष स्व. बापूसाहेब पाटील यांच्या चढत्या यशाच्या कमानीमध्ये आणखी एक मानाचा तुरा महाविद्यालयाच्या रुपाने खोवला गेला. स्व. बापूसाहेब पाटील व स्व. दादासाहेब पाटील यांचे जेष्ठ बंधू स्व. मारोतरावजी पाटील यांच्या सक्रीय सहभागातून हे स्वप्न पूर्णत्वास आले. स्व. दादासाहेबांनी स्व. मारोतराव दादांकडे जागेसाठी एक शब्द टाकला आणि लहान भावाच्या आग्रहाखातर शेतामध्ये पिके डोलत असलेली मोठी प्रशस्त जमीन कॉलेजसाठी रिकामी करुन दिली. किती हा मनाचा मोठेपणा आणि भावाभावांचे प्रेम !

महाविद्यालयाच्या स्थापनेसाठी उपसलेले कष्ट, शारीरिक मेहनत, मानसिक कुचंबना आणि यश आवाक्यात आल्यानंतरचा उत्साह या सर्व भावना या मध्ये सामावल्या आहे. कापसाच्या बंडीवर १ रु. टॅक्स लावून पैसे गोळा करण्यांत आले. अनेकांचा सहभाग लाभला आणि महाविद्यालय प्रशस्त जागेत उभे राहीले.

दादासाहेबांच्या अध्यक्षीय कालावधीमध्ये ५ ते ७ मुख्यमंत्री व इतर मंत्र्यांची हजेरी लागली. पश्चिम महाराष्ट्रातील ख्यातनाम वक्त्यांची भाषणे झाली. बौध्दीक मेजवानी विद्यार्थ्यांना मिळू लागली. ज्यांनी घरावर तुळशीपत्र ठेवले आणि संस्थेच्या विकासासाठी चंदना सारखे झिजले त्या सर्व महाभागांना माझे कोटी कोटी दंडवत. या सर्व प्रवासामध्ये मोलाचे योगदान असलेल्या दादासाहेबांना माझा मानाचा मुजरा ! १९७० ते १९९९ सलग ३० वर्षे ते दिनबाई शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष होते तर १९७० ते १९९६ डी.व्ही.एस.पी. मंडळाचे सलग २६ वर्षे अध्यक्ष होते. दिग्रस नगरीचे शिल्पकार असलेल्या स्व. बापूसाहेब पाटलांच्या राजघराण्यात जन्मास आलेल्या राजबिंड्या राजपुत्रावर म्हणजेच स्व. दादासाहेबांवर एक कविता सादर करीत आहे.

"श्रद्धांजली"

यवतमाळ जिल्ह्याच्या क्षितीजावर,
चमकला एक दैदीप्यमान तारा,
पुज्य बापूसाहेबांच्या पदरी,
गवसला तेजोमय हिरा ।।१।।

बाळाचे पाय पाळण्यांतच दिसले,
शिक्षणासाठी यवतमाळला राहीले,
अमरावतीला शिक्षण घेवून पुढे,
पुणे त्यांनी जवळ केले ।।२।।

फर्ग्युसन कॉलेजचे जनरल सेक्रेटरी झाले,
पु.ल. देशपांडेचे साहचर्य लाभले,
विदर्भाचे पुत्र प्रकाशाने झळकले,
वक्तृत्वाने ना कोणी असे चमकले ।।३।।

विदर्भाच्या राजकारणांत रंग सोनेरी उधळले,
दिग्रस मतदारसंघाचे दोनदा आमदार झाले,
आमदारकीची दहा वर्षे तेजाने तळपले,
तन मन धनाने कल्याण सर्वांचे केले ।।४।।

शिक्षण क्षेत्रातील होते भीष्म पितामह,
राजकारण हा तर त्यांचा आवडता प्रांत,
समाजकारणांत होते मनापासून रत,
अखिल भारतीय तैलिक महासंघाचे पंत ।।५।।

धार्मिक, सांस्कृतिक क्षेत्रातील जेष्ठ, श्रेष्ठ मार्गदर्शक
राजकीय, आर्थिक, सामाजिक क्षेत्रातील पथदर्शक,
माजी आमदार, निर्माते कल्पतरू शाळेचे,
माजी अध्यक्ष दिनबाई, डि.व्ही.एस.पी. चे ।।६।।

आधुनिक शेतीशास्त्राचे अत्याधुनिक प्रणेते,
एकही क्षेत्र असे नाही जे न पादक्रांत केले,
सर्वांना दिले समान प्रेम व मान,
त्यांची स्नुषा मी झाले हा माझा सन्मान ।।७।।

आकर्षक व्यक्तिमत्व, सदगुणांचे धनी,
धीरगंभीर, ज्ञानसंपन्न, अजातशत्रु दानी,
सर्वांचेचे मार्गदर्शक, दीपस्तंभ दुजा नाही
असे आमचे दादासाहेब खरेच पुन्हा होणे नाही ।।८।।

– श्रीमती मीनाताई पाटील
(स्व.दादासाहेब यांच्या स्नुषा तथा सभासद डि.व्ही.एस.पी.मंडळ)

हार्दिक शुभेच्छा...!

बापूरावजी बुटले कला, नारायणराव भट वाणिज्य व बापूसाहेब पाटील विज्ञान महाविद्यालय, दिग्रस या आपल्या महाविद्यालयाच्या 'ज्ञानतुषार २०२२-२०२३' या वार्षिक विशेषांकाची निर्मिती परिश्रमपूर्वक संपादक मंडळाने केलेली आहे. यावर्षीच्या वार्षिकांकाची मुख्य संकल्पना **'स्त्री शक्तीचा जागर प्रबोधन विशेषांक'** (संत जनाबाई, माँसाहेब जीजाऊ, सावित्रीबाई फुले, प्रतिभाताई पाटील, कल्पना चावला यांच्या संदर्भाने) पल्लेदार सुंदर शिर्षकांअतर्गत महाविद्यालयातील तिन्ही शाखांच्या विद्यार्थ्यांकडून मराठी, हिंदी व इंग्रजी अशा तीनही भाषेमधील दर्जेदार लेख, कविता व अनुभव कथन यांची उत्कृष्ट अशी बौद्धिक मेजवाणी आपणास आस्वादायला मिळणार आहे. त्याचा वाचक-रसिकांनी आस्वाद घ्यावा, हीच अपेक्षा !

या वार्षिकांकाचे प्रकाशक प्राचार्य डॉ. ए.आर. लाडोळे तसेच प्रमुख संपादक प्रा. निलेश गायकवाड, सहसंपादक प्रा.डॉ. अपर्णा पाटील आणि सर्व संपादक मंडळ यांनी प्रामाणिकपणे परिश्रम घेतले. सदर वार्षिकांक सर्वांगसुंदर, दर्जेदार अत्यंत वाचनीय व रसिकप्रिय व्हावा यासाठी 'ज्ञानतुषार' या वार्षिकांकाला माझ्याकडून अगदी मनापासून

हार्दिक शुभेच्छा !

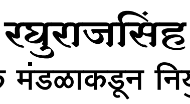

मा.श्री रघुराजसिंह चौहान
व्यवस्थापक मंडळाकडून नियुक्त सदस्य
'ज्ञानतुषार' वार्षिकांक २०२२-२०२३

प्रमुख सल्लागार समिती

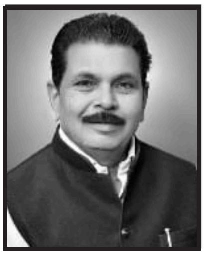

डॉ. ए.आर. लाडोळे
प्राचार्य तथा प्रकाशक
'ज्ञानतुषार वार्षिकांक'

श्री रघुराजसिंह सु. चौहान
व्यवस्थापक
मंडळाकडून नियुक्त सदस्य

प्रमुख संपादक
प्रा. निलेश गायकवाड

सहसंपादक
प्रा. डॉ. सौ. अपर्णा पाटील

वरिष्ठ महाविद्यालय भाषानिहाय संपादक मंडळ

मराठी विभाग

प्रा.एन.एस.गायकवाड

डॉ.सौ.अपर्णा पाटील

हिन्दी विभाग

प्रा.पी.व्ही.गावंडे

प्रा.पी.व्ही.गडकर

इंग्रजी विभाग

प्रा.कु.पी.डी.भट

प्रा.डॉ.एम.एन.भगत

विद्यार्थी संपादक मंडळ

मराठी विभाग

कु. जयश्री बाळापूरे
बी.ए. भाग-३

अश्विन खुडे
बी.कॉम. भाग-२

हिन्दी विभाग

शारदा चव्हाण
बी.ए. भाग-३

अवंतिका हिरास
बी.एस्सी.भाग-३

इंग्रजी विभाग

अभय जोगीया
बी.एस्सी भाग-३

चेतन डांगरकर
बी.कॉम.भाग-२

हार्दिक अभिनंदन

डॉ. राजेश वानखडे यांची अमरावती विद्यापीठ रसायनशास्त्र प्राध्यापक संघटनेच्या उपाध्यक्षपदी निवड

अमरावती विद्यापीठात रसायनशास्त्र विषयाच्या प्राध्यापकांची संघटना आहे. ही संघटना प्राध्यापक व विद्यार्थी हिताचे काम करते. विद्यार्थ्यांसाठी विविध स्पर्धांचे आयोजन ही संघटना सातत्याने गेली वीस वर्षांपासून करत आहे. या कार्यामध्ये प्रा. वानखडे सरांचे योगदान लक्षात घेऊन त्यांची तीन वर्षांसाठी संघटनेच्या उपाध्यक्षपदी निवड करण्यात आली आहे. महाविद्यालयाचे वतीने सरांचे अभिनंदन व पुढील कार्यासाठी शुभेच्छा.

डॉ. संजय देवस्थळे यांची वनस्पतीशास्त्र अभ्यास मंडळावर निवड

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ अमरावतीच्या वनस्पतीशास्त्र शाखेच्या अभ्यास मंडळावर मा.कुलगुरु डॉ. प्रमोद येवले यांच्यामार्फत नामनिर्देशित सदस्य म्हणून निवड झाल्याबद्दल डी.व्ही.एस.पी. मंडळाचे अध्यक्ष मा.विजयकुमारजी बंग, उपाध्यक्ष डॉ. प्रदीप मेहता,सचिव श्री श्यामभाऊ महिंद्रे पाटील, डॉ.अभय पाटील,कोषाध्यक्ष रघुराजसिंग चौहान, प्राचार्य डॉ. अरविंद लाडोळे आणि सर्व वरिष्ठ व कनिष्ठ महाविद्यालयीन प्राध्यापक वृंद तसेच शिक्षकेतर कर्मचारी वृंद यांच्याकडून डॉ. संजय देवस्थळे यांचे मनापासून हार्दिक अभिनंदन.....

डॉ. रूपेश कऱ्हाडे यांची विज्ञान भाषा अभ्यास मंडळावर निवड

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ अमरावतीच्या विज्ञान शाखेच्या भाषा अभ्यास मंडळावर मा.कुलगुरु डॉ. प्रमोद येवले यांच्यामार्फत नामनिर्देशित सदस्य म्हणून निवड झाल्याबद्दल डी.व्ही.एस.पी. मंडळाचे अध्यक्ष मा.विजयकुमारजी बंग, उपाध्यक्ष डॉ. प्रदीप मेहता,सचिव श्री श्यामभाऊ महिंद्रे पाटील, डॉ.अभय पाटील,कोषाध्यक्ष रघुराजसिंग चौहान, प्राचार्य डॉ. अरविंद लाडोळे आणि सर्व वरिष्ठ व कनिष्ठ महाविद्यालयीन प्राध्यापक वृंद तसेच शिक्षकेतर कर्मचारी वृंद यांच्याकडून डॉ. रूपेश कऱ्हाडे यांचे मनापासून हार्दिक अभिनंदन.....

डॉ. दीपक निलावार यांची वाणिज्य शाखा अभ्यास मंडळावर निवड

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ अमरावतीच्या वाणिज्य शाखेच्या भाषा अभ्यास मंडळावर मा.कुलगुरु डॉ. प्रमोद येवले यांच्यामार्फत नामनिर्देशित सदस्य म्हणून निवड झाल्याबद्दल डी.व्ही.एस.पी. मंडळाचे अध्यक्ष मा.विजयकुमारजी बंग, उपाध्यक्ष डॉ. प्रदीप मेहता,सचिव श्री श्यामभाऊ महिंद्रे पाटील, डॉ.अभय पाटील,कोषाध्यक्ष रघुराजसिंग चौहान, प्राचार्य डॉ. अरविंद लाडोळे आणि सर्व वरिष्ठ व कनिष्ठ महाविद्यालयीन प्राध्यापक वृंद तसेच शिक्षकेतर कर्मचारी वृंद यांच्याकडून डॉ. दीपक निलावार यांचे मनापासून हार्दिक अभिनंदन.....

श्री परेश शाम लाचुरे यांना पीएच.डी. पदवी प्रदान

आपल्या महाविद्यालयातील पदव्युत्तर प्राध्यापक श्री परेश शाम लाचुरे यांना संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठातर्फे दि. ०६ ऑगस्ट २०२२ ला पीएच.डी. (आचार्य) पदवी प्रदान करण्यात आली. वनस्पतीशास्त्रातील त्यांच्या संशोधनाचा विषय - *'Electronic Herbarium and Digital Database of Dicots from Western Vidarbha'* हा असून त्यांना आपल्याच महाविद्यालयातील प्रा.डॉ. मुकूंद ढोरे यांचे मोलाचे मार्गदर्शन लाभले.

त्यांच्या या यशाबद्दल डी.व्ही.एस.पी. मंडळाचे अध्यक्ष श्री विजयकुमारजी बंग आणि डी.व्ही.एस.पी. मंडळाचे सर्व पदाधिकारी, प्राचार्य तसेच कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालयाचे सर्व प्राध्यापक वृंद व शिक्षकेतर कर्मचारी, ग्रंथालय कर्मचारी यांच्याकडून त्यांचे हार्दिक अभिनंदन....!

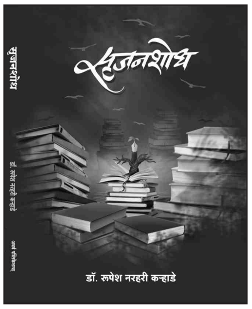

प्रोफेसर डॉ. रूपेश कऱ्हाडे यांच्या पुस्तकाचे दुबई येथे प्रकाशन आणि मलेशिया येथे शोधनिबंध वाचन

सुप्रसिद्ध आंबेडकरवादी साहित्यिक, गुरुवर्य डॉ. यशवंत मनोहर सरांची प्रस्तावना आणि ब्लर्ब असलेल्या डॉ.रूपेश नरहरी कऱ्हाडे यांच्या 'सृजनशोध ' वैचारिक लेख, समीक्षा लेख संग्रहाचे पुस्तक प्रकाशन सुप्रसिद्ध विचारवंत, समीक्षक, साहित्यिक डॉ.रावसाहेब कसबे आणि सकाळचे सुप्रसिद्ध माजी संपादक,साहित्यिक,अ.भा.मराठी साहित्य संमेलन अध्यक्ष आयु. उत्तम कांबळे यांच्या शुभहस्ते संपन्न झाले आहे. तसेच INTI International University, क्वालालंपूर, मलेशिया येथे 'आशियाई देश म्हणून भारतातील काही चित्रपटांवर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या क्रांतिकारी विचारांचा प्रभाव : एक संशोधनात्मक दृष्टीक्षेप ' या महत्त्वपूर्ण विषयावर शोधनिबंध वाचन केले.या वेगळ्या शोधनिबंधाला मलेशियाला प्रचंड प्रतिसाद मिळाला. त्याबद्दल संस्थेचे अध्यक्ष मा.विजयकुमारजी बंग, उपाध्यक्ष डॉ. प्रदीप मेहता,सचिव श्री श्यामभाऊ महिंद्रे पाटील, डॉ.अभय पाटील,कोषाध्यक्ष रघुराजसिंग चौहान, प्राचार्य डॉ. अरविंद लाडोळे आणि सर्व वरिष्ठ व कनिष्ठ महाविद्यालयीन प्राध्यापक वृंद तसेच शिक्षकेतर कर्मचारी वृंद यांच्याकडून डॉ. रूपेश कऱ्हाडे यांचे मनापासून हार्दिक अभिनंदन.....

प्रा.डॉ.सौ.अपर्णा पाटील यांचे पुस्तक प्रकाशित

महाविद्यालयातील पदवी व पदव्युत्तर मराठी भाषा व साहित्य विभागातील प्रा.डॉ.सौ. अपर्णा अभय पाटील लिखित 'प्राचीन भारतीय स्त्री जीवन' हे अत्यंत उपयोगी असणारे पुस्तक प्रकाशित झाले.

या ग्रंथ प्रकाशनालाबद्दल डी.व्ही.एस.पी. मंडळाचे अध्यक्ष श्री विजयकुमारजी बंग आणि डी.व्ही.एस.पी. मंडळाचे सर्व पदाधिकारी, प्राचार्य तसेच कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालयाचे सर्व प्राध्यापक वृंद व शिक्षकेतर कर्मचारी, ग्रंथालय कर्मचारी यांच्याकडून त्यांचे हार्दिक अभिनंदन....!

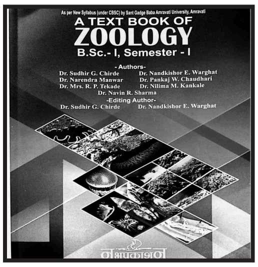

प्रा. डॉ. नरेंद्र मनवर यांचे सयुक्तीकरित्या लिखित पुस्तक प्रकाशित

महाविद्यालयातील प्राणीशास्त्र विभागातील प्रा.डॉ. नरेंद्र मनवर लिखित प्राणी शास्त्रावरील *'A Text Book of Zoology'* हे ***B.Sc.I, Sem.I*** साठी अत्यंत उपयोगी असणारे पुस्तक प्रकाशित झाले.

या ग्रंथ प्रकाशनालाबद्दल डी.व्ही.एस.पी. मंडळाचे अध्यक्ष श्री विजयकुमारजी बंग आणि डी.व्ही.एस.पी. मंडळाचे सर्व पदाधिकारी, प्राचार्य तसेच कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालयाचे सर्व प्राध्यापक वृंद व शिक्षकेतर कर्मचारी, ग्रंथालय कर्मचारी यांच्याकडून त्यांचे हार्दिक अभिनंदन....!

सेवानिवृत्ती.....!

प्रा. सुधाकर पुंडलिकराव बडवाईक

वरिष्ठ महाविद्यालयाचे वाणिज्य विभाग प्रमुख प्रा. एस.पी. बडवाईक दि. ३० जून २०२२ रोजी सेवानिवृत्त झाले. त्यांची नियुक्ती आपल्या महाविद्यालयामध्ये दि. २०/१०/२००४ रोजी झाली होती. प्रा.एस.पी. बडवाईक यांची आपल्या महाविद्यालयामध्ये सुमारे १७ वर्षपेक्षा जास्त सेवा संपन्न झाली आहे.

नियत वयोमर्यादेनुसार निवृत्त तर व्हावेच लागते. परंतु निवृत्तीनंतरचा काळ आनंददायी, सुखमय आणि आरोग्य संपन्न जावो हिच मंडळाचे सर्व पदाधिकारी, प्राचार्य, सर्व कनिष्ठ व वरिष्ठ प्राध्यापक वृंद व शिक्षकेत्तर कर्मचारी यांची मनापासूनची सदिच्छा, शुभकामना !

प्रा. राजेंद्र डी. बांदे

कनिष्ठ महाविद्यालयाचे गणित विभागाचे प्रा. राजेंद्र डी. बांदे दि. ३० सप्टेंबर २०२२ रोजी सेवानिवृत्त झाले. त्यांची नियुक्ती आपल्या महाविद्यालयामध्ये दि. ०१/१०/१९९१ रोजी झाली होती. प्रा.आर.डी. बांदे यांची आपल्या महाविद्यालयामध्ये सुमारे ३३ वर्षपेक्षा जास्त सेवा संपन्न झाली आहे.

नियत वयोमर्यादेनुसार निवृत्त तर व्हावेच लागते. परंतु निवृत्तीनंतरचा काळ आनंददायी, सुखमय आणि आरोग्य संपन्न जावो हिच मंडळाचे सर्व पदाधिकारी, प्राचार्य, सर्व कनिष्ठ व वरिष्ठ प्राध्यापक वृंद व शिक्षकेत्तर कर्मचारी यांची मनापासूनची सदिच्छा, शुभकामना !

श्री दिलीप राजाराम घोडके

महाविद्यालयातील ग्रंथालय परिचर श्री डि.आर. घोडके हे दि. ३१ मार्च २०२३ रोजी सेवानिवृत्त झाले. त्यांची नियुक्ती आपल्या महाविद्यालयामध्ये दि. २३/०६/२००९ रोजी झाली होती. श्री डि.आर. घोडके यांची आपल्या महाविद्यालयामध्ये सुमारे १४ वर्षपेक्षा जास्त सेवा संपन्न झाली आहे.

नियत वयोमर्यादेनुसार निवृत्त तर व्हावेच लागते. परंतु निवृत्तीनंतरचा काळ आनंददायी, सुखमय आणि आरोग्य संपन्न जावो हिच मंडळाचे सर्व पदाधिकारी, प्राचार्य, सर्व कनिष्ठ व वरिष्ठ प्राध्यापक वृंद व शिक्षकेत्तर कर्मचारी यांची मनापासूनची सदिच्छा, शुभकामना !

प्राचार्यांच्या लेखणीतून....

'ज्ञानतुषार' हा महाविद्यालयीन वार्षिकांक शैक्षणिक सत्र 2022 - 23 मध्ये प्रकाशित करताना मला मनस्वी आनंद होत आहे. महाविद्यालयातील विविध विभागांच्या कर्तुत्वाचा, प्रबोधनात्मक, सांस्कृतिक, क्रीडाविषयक कार्यांचा थोडक्यात आढावा या वार्षिकांकाच्या निमित्ताने वाचकांसमोर ठेवण्याचा हा आमचा प्रयत्न आहे. वार्षिकांकाच्या माध्यमातून आपणा सर्वांशी हितगुज करण्याची मिळालेली ही सुवर्णसंधी आहे. आयुष्यात येणारा प्रत्येक क्षण हा आपले आगळे - वेगळे स्थान घेऊन प्रत्येकाच्या जीवनात पदार्पण करीत असतो आणि आपली छाप नकळतपणे पाडून जातो. अशाच काही विविध छटा साहित्याच्या रूपाने **'ज्ञानतुषार'** वार्षिकांकात पाहायला मिळाल्या. यातील उमलते भावविश्व म्हणजे विद्यार्थ्यांचे अंतरंग आहेत. वार्षिकांकात अंतर्भूत विविध विषयाच्या माध्यमातून लेखकाच्या सृजनशीलतेला वाव मिळावा तसेच वाचकांच्या ज्ञानात भर पडून त्यांचा व्यक्तिमत्व विकास व्हावा त्यासोबतच त्यांच्या अंतर्मनात मौलिक मूल्यांची रुजवण व्हावी हाच उद्देश समोर ठेवून या वार्षिकांकाची निर्मिती संपादक मंडळांनी केलेली आहे.

विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी सदा अग्रेसर असणारे डी.व्ही.एस.पी.एम.चे व्यवस्थापक मंडळ, तसेच **'ज्ञानतुषार'** या वार्षिकांकाच्या संपादनासाठी अविरत परिश्रम घेणारे संपादक मंडळ आणि ज्यांच्या लेखणीतून हा वार्षिकांक साकारलेला आहे असे माझे लाडके विद्यार्थी (उभरते साहित्यिक) तसेच संचालक मंडळ, मीना प्रिंटर्स, दिग्रस या सर्वांचे मनस्वी आभार.

सर्वांच्या मेहनतीतून साकारलेला **'ज्ञानतुषार'** वार्षिकांक **मराठीतील थोर साहित्यिक शांताबाई शेळके यांच्या स्मृतीस समर्पित** करीत आहे. या वार्षिकांकात अंतर्भूत असलेल्या उभारत्या साहित्यिकांच्या लेखणीतून भावी आयुष्यात अनेक विषयांना उजाळा मिळावा हीच सदिच्छा!

धन्यवाद !

डॉ. अरविंद लाडोळे
प्राचार्य, प्रकाशक 'ज्ञानतुषार' वार्षिकांक २०२२-२३
बापूरावजी बुटले कला, नारायणराव भट वाणिज्य व
बापूसाहेब पाटील विज्ञान महाविद्यालय, दिग्रस

संपादकीय दृष्टिक्षेपातून....

दिग्रस परिसरामध्ये गेल्या 59 वर्षापासून हे महाविद्यालय आपल्या शैक्षणिक प्रगतीचा आलेख अत्यंत दिमाखदारपणे आणि सातत्याने उंचावत ठेवत असून या महाविद्यालयामध्ये विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासाला पोषक असे अनेक कार्यक्रम, उपक्रम, प्रशिक्षण व कार्यशाळा आयोजित केल्या जातात. त्यापैकीच एक नाविन्यपूर्ण उपक्रम म्हणजे महाविद्यालयातर्फे दरवर्षी प्रकाशित होणारा **'ज्ञानतुषार'** हा वार्षिकांक होय.

महाविद्यालयाचा **'ज्ञानतुषार वार्षिकांक 2022-23'** ची निर्मिती करताना त्याची रूपरेखा आणि मुख्य विषय नेमका कोणता असावा यावर जेव्हा चिंतन सुरू झाले तेव्हा विद्यार्थी मनावर ज्ञानाचे तुषार सिंचन करुन त्यांच्या व्यक्तिमत्वाला बहुआयामी व सृजनशील बनवण्याची संधी उपलब्ध करून द्यावी हा विचार पुढे आला. समाजामध्ये 50 टक्के सहभाग असणाऱ्या स्त्रीला आदिशक्तीचे रूप मानलेले आहे. त्याच शक्तीच्या जोरावर आम्ही अबला नसून सबला आहोत हे अनेक वेळा या देशातील स्त्रियांनी सिद्ध केलेले आहे. आजच्या तरुण पिढीला या रूपाची ओळख व्हावी आणि प्रेरणा मिळावी हिच मनीषा बाळगून **'स्त्रीशक्तीचा जागर विशेषांक'** असे यावर्षीच्या वार्षिकांकाचे नाव ठेवण्यात आले. या मुख्य विषयाअंतर्गत अगदी प्राचीन काळापासून ते आजच्या आधुनिक काळापर्यंत विविध क्षेत्रातील नामवंत व प्रभावी अशा पाच स्त्रियांची निवड करण्यात आली. यामध्ये अध्यात्मिक क्षेत्रातील संत जनाबाई, ऐतिहासिक क्षेत्रातील मासाहेब जिजाऊ, सामाजिक क्षेत्रातील सावित्रीबाई फुले राजकीय क्षेत्रातील प्रतिभाताई पाटील, वैज्ञानिक क्षेत्रातील कल्पना चावला इत्यादी कर्तुत्ववान पाच स्त्रियांच्या संदर्भाने दर्जेदार असे लेखन,संकलन,समीक्षण, कविता व निबंध मागविण्यात आले. त्याची व्यवस्थितरित्या रचना व मांडणी करून खऱ्या अर्थाने कला,वाणिज्य व विज्ञान या तिन्ही शाखेतील विद्यार्थ्यांच्या सृजनशील चिंतनातून साकार झालेला **'ज्ञानतुषार 2022-23'** हा वर्षिकांक मोठ्या उत्साहाने प्रकाशित करीत आहोत. कृपया आपल्यासारख्या चोखंदळ वाचक-रसिकांनी मोठ्या हर्शोल्हासाने यातील ज्ञान तूषारांचा मनापासून आस्वाद घ्यावा हीच सस्नेह अपेक्षा....

ज्याप्रमाणे 'जमिनीवर तुषार सिंचन झाल्यास मातीतून मोती उगवून येतात अगदी तसच विद्यार्थी व्यक्तिमत्त्वावर देखील ज्ञान तुषाराचे सिंचन झाल्यास त्याच्या व्यक्तिमत्त्वालाही बहर येतो' हाच उद्देश डोळ्यासमोर ठेवून या वार्षिक अंकाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांसमोर पाच कर्तृत्ववान स्त्रियांचा आणि त्यांच्या विचारांचा आदर्श ठेवण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.

१) संत जनाबाई - सामान्यातली सामान्य स्त्री असून सुद्धा संत परंपरेत आपले आढळ स्थान निर्माण करणारी स्त्री म्हणजे संत जनाबाई. वात्सल्य,सहनशीलता,त्याग, समर्पणवृत्ती,स्त्रीविषयीच्या भावना इत्यादी सदगुणांचा आढावा घेणारी पद्य रचना करून संत जनाबाईंनी पुढील पिढ्यांवर एक प्रकारे उपकारच करून ठेवले आहेत.

२) मासाहेब जिजाऊ - संस्कार जननी, स्वराज्य जननी, कर्तव्यदक्ष पत्नी,आदर्श माता, धैर्याची मूर्ती आणि जिच्याशिवाय स्वराज्याची कल्पनाच करता येत नाही अशी स्वराज्याची प्रेरणा म्हणजे जिजामाता. स्वातंत्र्य, स्वराज्य, प्रजेचे हित, याकरिता अखंड प्रयत्न. गोरगरिबांचा कैवार, स्वराज्य आणि सुराज्य यांची निर्मिती कशी करायची आणि हे बाळकडू मुलात कसे रुजवायचे हे कृतीतून दाखवणारी आदर्श राष्ट्रमाता, राजमाता म्हणजेच जिजाबाई होय.

३) सावित्रीबाई फुले - स्त्री ही देखील एक मानव आहे आणि ती पुरुषांच्या बरोबरीने काम करू शकते हे स्वतःच्या कृतीतून सिद्ध करून दाखवनारी भारतातील आद्य शिक्षिका व मुख्याध्यापिका तसेच भारतीय स्त्रीवादाची जननी महाराष्ट्रातील स्त्री मुक्तीच्या चळवळीचे अग्रणी थोर समाज सुधारिका म्हणजे माता सावित्रीबाई फुले होय.

४) प्रतिभाताई पाटील - 'स्त्रिया फक्त चूल आणि मूल एव्हढच सांभाळू शकतात' हा रूढीवादी विचार ज्यांनी खोटा ठरविला आणि ' स्त्रियांना संधी मिळाल्यास त्या देशही अतिशय चांगल्या पद्धतीने चालऊ शकतात' हे ज्यांनी स्वकर्तुत्वाने दाखवून दिले ती आदर्श स्त्री म्हणजे प्रतिभाताई पाटील होय.

५) कल्पना चावला - लहानपणापासूनच आकाशात फिरण्याच स्वप्न पाहणारी कल्पना चावला आपल्या धाडस आणि लढाऊ वृत्तीमुळे अंतराळ परी बनते. स्वप्न पाहणे आणि ते सत्यात उतरवण्यासाठी जिद्दीने मेहनत करणे ह्यासारख्या दुसरा आनंद नाही. अशी भावना ठेवणाऱ्या कल्पना चावला यांचा शेवटचा अंतराळ प्रवास अनेकांच्या मनात कायमस्वरूपी कोरला गेलेला आहे..

अश्याप्रकरे वरील पाच क्षेत्रामध्ये ज्या कर्तुत्ववान महिलांचे नाव सुवर्णाक्षराने लिहीले गेले त्या पंचकन्यांच्या जीवन कार्याला उजाळा देण्याच्या शुद्ध हेतूने हा वार्षिकांकरुपी वाचनीय साहित्याचा अमूल्य ठेवा रसिकार्पण करीत आहोत. स्त्रीरुपी आदिशक्तीच्या कार्यकर्तृत्वाचा गौरव व्हावा व त्यातून विद्यार्थ्यांना प्रेरणा मिळावी या शुद्ध हेतूने आणि पहिल्यांदाच हा वार्षिकांक मी संपादित करीत आहे. पहिल्यांदाच संपादक पदाची जबाबदारी सांभाळत असल्यामुळे आमच्या बीएनबी परिवारातील सर्वांनीच मला प्रेमळ सल्ला,समर्थ पाठबळ,योग्य प्रेरणा आणि सकारात्मक ऊर्जा देण्याचे काम केले त्यामुळेच ही जबाबदारी मी समर्थपणे पेलू शकलो असे मला या क्षणी वाटते आहे. त्यांच्या या स्नेहपूर्ण सहकार्याबद्दल व्यवस्थापक मंडळाचे सर्व पदाधिकारी,मा. श्री विजयकुमारजी बंग (अध्यक्ष, डी.व्ही.एस.पी. मंडळ), मा. श्री श्यामभाऊ महिन्द्रे-पाटील व डॉ.अभयजी पाटील (सचिव, डी.व्ही.एस.पी. मंडळ), मा.डॉ.प्रदीपजी मेहता आणि डॉ. चंद्रशेखर भोंगाडे (उपाध्यक्ष, डी.व्ही.एस.पी.मंडळ), मा.श्री रघुराजसिंह चौहान ('ज्ञानतुषार' वार्षिकांकाचे व्यवस्थापन मंडळाकडून नियुक्त सल्लागार सदस्य),महाविद्यालयाचे माजी प्रभारी प्राचार्य कॅप्टन व्ही.एल.खळतकर, महाविद्यालयाचे विद्यमान प्राचार्य डॉ. ए. आर. लाडोळे, या वार्षिकांकाचे माजी प्रमुख संपादक डॉ.रुपेश कऱ्हाडे, विद्यमान सहसंपादिका प्रा.डॉ.सौ.अपर्णा पाटील तसेच कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालयाच्या संपादक मंडळातील सर्व सन्माननीय प्राध्यापक सदस्य, विद्यार्थी संपादक मंडळ सदस्य, सर्व कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालयीन प्राध्यापक वृंद, शिक्षकेत्तर कर्मचारी, ग्रंथपाल व ग्रंथालय कर्मचारी तसेच मीना प्रिंटर्स, दिग्रस या सर्वांचे मी मुख्य संपादक या नात्याने अगदी मनःपूर्वक आभार व्यक्त करतो आणि हा अमूल्य ठेवा आपल्या सुपूर्द करतो...

प्रा. निलेश शंकरराव गायकवाड
प्रमुख संपादक 'ज्ञानतुषार २०२२-२३'
सहाय्यक प्राध्यापक, पदवी व पदव्युत्तर मराठी भाषा व साहित्य विभाग

धन्यवाद !

सहसंपादकीय...

"जगातील सर्वात बलवान पुरुष असो, की सर्वात बुध्दीवान पुरुष असो...
तो एका स्त्रीच्यात पोटी जन्म घेतो... इतिहास असही सांगतो की,
स्त्रीनेच शोधली शेती, स्त्रीनेच साधली प्रगती, स्त्रीनेच घडविली संस्कृती,
आणि स्त्रीनेच घडवला पुरुष !"

– शिवराज गोर्ले

विद्यार्थी मित्रांनो, आपला यावर्षीचा ज्ञानतुषार वार्षिकांक स्त्री शक्तीचा जागर करत संत जनाबाई, राजमाता जिजाऊ, क्रांतीज्योती सावित्रीआई, माजी राष्ट्रपती प्रतिभाताई पाटील आणि अंतराळवीर कल्पना चावला या महान स्त्री शक्तीच्या कार्यकर्तृत्वाचा गौरव करणारा आहे.

आदर्श स्त्री जीवन म्हटले म्हणजे भारतीयांच्या मनात मातृत्वाचीच कल्पना येते ! 'आई' म्हणूनच आपण भगवंताला आळवतो आणि जन्मदात्या मातेच्या चरणांना वंदन करतो. आईच आपला पहिला गुरु असते. आजच्या पिढीसमोर त्याग, सेवा, शिस्त, समर्पण या मूल्यांबद्दल आवड निर्माण व्हावी म्हणून या सर्व महान स्त्रीयांची चरित्रे आम्ही निवडलीत. त्या निमित्ताने या आपापल्या कार्यक्षेत्रात आपल्या कर्तुत्वाने महान ठरलेल्या या थोर स्त्रीया त्यांचे चरित्र आमच्या विद्यार्थ्यांच्या वाचनात यावीत आणि ती चरित्रे त्यातील विचार समजुन घेवून त्यानूसार कृती करावी.... शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून हाच संस्कार आम्हांला मुलांच्या मनावर ठसवायचा होता.

ज्ञानतुषार मार्फत घराघरात आमच्या विद्यार्थ्यांचे विचार पोहचतील.... कारण सर्वसामान्य लोकांपर्यंत, स्त्रीयांपर्यंत जोपर्यंत हे विचार पोहचणार नाहीत तो पर्यंत जगजागृती होणार नाही.

सीता-जिजाऊ-सावित्रीचा हा देश आहे. त्यामूळेच भारतातील स्त्रीयांमध्ये चारित्र्य, स्नेह, दया आणि भक्ती इ. गोष्टी मोठ्या प्रमाणात आढळतात.

विद्यार्थ्यांच्या हृदयात ज्ञानदीप प्रज्वलीत करण्याचा प्रयत्न या विशेषांकाद्वारे करण्याचा आमचा प्रयत्न आहे.

याच विषयाला अनुसरुन सर्व विद्यार्थ्यांनी अभ्यासपूर्ण लिखाण केलेले आहे. त्यांचे अभिनंदन ! वाचनीय असा हा 'ज्ञानतुषार' वार्षिकांक तयार करुन सादर करतांना आम्हांला फार आनंद होत आहे....

प्रा. डॉ. अपर्णा अ. पाटील
सह-संपादक, 'ज्ञानतुषार २०२२-२३'

धन्यवाद !

अंतरंग

ज्ञानतुषार २०२२-२०२३

मराठी विभाग

अ.क्र.	लेखांचे / कवितांचे शिर्षक	विद्यार्थ्यांचे नांव	वर्ग	पृष्ठ क्र.
१	आध्यात्मातील उत्तुंग व्यक्तिमत्व संत जनाबाई	कु. अनघा ठाकरे	बी.ए. भाग ३	१
२	स्वराज्याची पहाट म्हणजे माँसाहेब जिजाऊ	देवानंद वांडगे	बी.ए. भाग १	२
३	स्त्री शिक्षणाची गंगोत्री सावित्रीबाई फुले	जया बेलखडे	बी.कॉम. भाग ३	३
४	प्रतिभावान स्त्री म्हणजे प्रतिभाताई पाटील	कु. सिमरन बेंडवाल	बी.कॉम. भाग ३	४
५	भारतीयांच्या मनातील अंतराळ परी कल्पना चावला	चेतन डांगरकर	बी.कॉम. भाग २	६
६	कारण ती स्त्री	कु. साक्षी खंडारे	बी.ए. भाग २	७
७	माँसाहेब जिजाऊ	कु. अंजली जाधव	बी.ए. भाग ३	७
८	माझ्या जगण्याला अर्थ आला	कु. गौरी चिरडे	बी.कॉम. भाग १	८
९	जय जिजाऊ	कु. संगीता घोरपडे	बी.ए. भाग ३	८
१०	स्त्री जन्म म्हणून न व्हावे उदास - संत जनाबाई	कु. श्रृती बेहरे	बी.ए. भाग १	९
११	संस्काराचा धडा देणारी आऊसाहेब	देवानंद वांडगे	बी.ए. भाग १	१०
१२	सावित्रीबाईचे जीवन चरित्र	यश हिवराळे	बी.ए. भाग १	११
१३	प्रतिभाताई यांचे सामाजिक व राजकीय जीवन	कु. मयुरी जाधव	बी.कॉम. भाग ३	१२
१४	राजमाता जिजाऊ	कु. चंचल वाघ	बी.ए. भाग ३	१३
१५	स्त्री मनातली आदर्श कल्पना	कु. रुपाली जयस्वाल	बी.ए. भाग १	१४
१६	बाप नावाचा आभाळ, मुली जरा जपून सांभाळ	कु. ममता भस्मे	बी.ए. भाग १	१५
१७	माँसाहेब तुम्ही होतात म्हणून	राहुल होलगरे	बी.ए. भाग १	१६
१८	सावित्री तु ढाल संयमाची	कु. मुक्ता कांबळे	बी.ए. भाग २	१६
१९	संत जनाबाई	कु. मनिषा राठोड	बी.कॉम. भाग ३	१७
२०	शिक्षणाची आई सावित्रीबाई	वैभव राठोड	बी.एस्सी भाग ३	१८
२१	प्रतिभाताई पाटील एक आदर्श	अश्विन खुडे	बी.कॉम. भाग २	१९
२२	वैज्ञानिक कल्पना चावला	कु. रोशनी चव्हाण	बी.कॉम. भाग ३	२०
२३	स्वराज्य जननी	कु. वैशाली चव्हाण	बी.ए. भाग १	२१
२४	सावित्रीबाई फुले	कु. अंजली राठोड	बी.कॉम. भाग ३	२१
२५	नामयाची दासी - संत जनाबाई	कु. अक्षदा पवार	बी.ए. भाग २	२२
२६	होय... मी सावित्री	कु. तेजल गायकवाड	बी.ए. भाग ३	२२
२७	प्रतिभाताई पाटील यांची राजकीय कारकीर्द	कु. पायल राठोड	बी.कॉम. भाग २	२३
२८	कल्पना तु विज्ञान परी	कु. शुभांगी कांबळे	बी.कॉम. भाग ३	२४
२९	राजमाता जिजामाता	कु. अंकीता जाधव	बी.ए. भाग १	२५
३०	ती ज्ञानज्योती	कु. भाग्यश्री आडे	बी.ए. भाग १	२५
३१	संत जनाबाई यांची काव्यदृष्टी	कु. जयश्री बाळापूरे	बी.ए. भाग ३	२६
३२	संत कवयित्री जनाबाई	कु. पुनम राठोड	बी.कॉम. भाग २	२७
३३	सावित्रीबाईचे जीवनकार्य	कु. निकीता पदमावार	बी.ए. भाग ३	२७
३४	स्वराजाची पाठीराखी जीजाई	कु. वर्षा जाधव	बी.कॉम. भाग ३	२८
३५	प्रतिभाताई पाटील यांचा जीवन आढावा	निखील बोडखे	बी.ए. भाग १	२९
३६	सावित्रीबाई यांचे शैक्षणिक विचार	कु. निवेदीता दुधे	बी.कॉम. भाग ३	३१
३७	सावित्रीबाई स्त्री शिक्षणाच्या आद्य क्रांतिकारक	संकेत राऊत	बी.कॉम. भाग २	३२
३८	अंतराळवीर कल्पना चावला	कु. सेजल राठोड	बी.ए. भाग २	३३
३९	प्रतिभाताई पाटील यांचे राजकीय जीवन	कु. सिमरन राठोड	बी.कॉम. भाग ३	३३
४०	संत जनाबाई यांची आध्यात्मिक वाटचाल	कु. संजीवनी जाधव	बी.कॉम. भाग ३	३४
४१	स्वराज्याची प्रेरणा म्हणजे जिजाऊ	कु. निशा पडधने	बी.कॉम. भाग ३	३६
४२	सामान्य घरातली असामान्य स्त्री संत जनाबाई	पृथ्वीराज कांबळे	बी.ए. भाग १	३७
४३	सावित्रीबाई यांचे प्रेरणास्थान	कु. पल्लवी परांडे	बी.ए. भाग २	३८

✻ हिन्दी विभाग ✻

१	एक वीर और आदर्श माता के रुप में जीजाऊ	कु. रोशनी आडे	बी.एस्सी. भाग ३	३९
२	कल्पना चावला संक्षिप्त परिचय	कु. शारदा चव्हाण	बी.ए. भाग ३	३९
३	सावित्रीबाई का जीवन : मेरी प्रेरणा	कु. योगिनी आडे	बी.एस्सी. भाग २	४०
४	कल्पना चावला अंतरिक्षयात्री और वैज्ञानिक	कु. श्रृती बेहरे	बी.ए. भाग १	४१
५	महानतम व्यक्तित्व की धन सावित्रीबाई फुले	कु. अक्षदा पवार	बी.ए. भाग २	४२
६	भारत की प्रथम महिला राष्ट्रपती प्रतिभाताई पाटील	कु. देवाली रायके	बी.ए. भाग ३	४३
७	आदर्श महिला राष्ट्रपती प्रतिभा देविसिंह पाटील	कु. वैष्णवी गावंडे	बी.कॉम. भाग ३	४४
८	स्वराज्य संस्थापिका राजमाता जिजाऊ	कु. जयश्री बाळापूरे	बी.ए. भाग ३	४४
९	क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले	कु. दिपाली घोडे	बी.ए. भाग ३	४५
१०	कहती है...सावित्रीबाई फुले	कु. वैष्णवी अरगडे	बी.ए. भाग ३	४६
११	जनसेवक सावित्रीबाई फुले	कु. वैष्णवी राठोड	बी.ए. भाग ३	४६
१२	कल्पना चावला एक मिसाल की उडान	कु. अंजली जाधव	बी.ए. भाग २	४७
१३	कल्पना की उडान	कु. अवंतिका हिरास	बी.एस्सी. भाग ३	४८
१४	हा.... मै औरत हूँ	नोमान युसुफु मेनन	बी.एस्सी. भाग १	४८
१५	प्रतिभा की प्रतिभा	कु. साक्षी मात्रे	बी.एस्सी. भाग ३	४९

English Section

1	Sant Janabai	Ku. Payal Rathod	B.Com. II	50
2	Rajmata Jijau	Ku. Priyanka Pardhi	B.A. III	50
3	Kalpana Chawla : An Inspiration (Not only for Women)	Abhay Jogiya	B.Sc. III	51
4	Smt. Pratibha Devising Patil	Ku. Akshada Pawar	B.A. II	52
5	Rajmata Jijau	Ku. Anjali Rathod	B.Com. II	53
6	Savitribai Phule	Ku. Mukta Kamble	B.A. I	53
7	Kalpana Chawla	Ku. Komal Khade	B.A. I	54
8	Savitribai Phule's Quotes	Ku. Keshika Salgar	B.A. II	55
9	Savitribai Phule : Role in women empowerment	Ku. Poonam Rathod	B.A. I	55
10	Pratibha Patil	Ku. Nilam Lokhande	B.A. III	56
11	Kalpana Chawla	Ku. Ritu Rathod	B.A. III	56
12	Savitribai Phule	Ku. Kajal Kamble	B.A.II	57
13	Pratibha Patil	Ku. Vaishnavi Tidke	B,Sc. III	57
14	Savitribai Phule Thoughts	Ku. Chanchal Wagh	B.A. III	57
15	Kalpana Chawla	Chetan Dangarkar	B.Com. II	58
16	Savitribai Phule	Ku. Fiza Sheikh Gani	B.A. II	58
17	Kalpana Chawla : The glory of India	Ku. Simran Bendwal	B.Com. III	59
18	Kalpana Chawla	Ku. Ritu Rathod	B.A. III	59
19	Kalpana Chawla : NASA Astronauts	Vaibhav Morekar	B.Sc. III	60
20	Kalpana Chawla : My Inspiration	Yash Hiwrale	B.A. I	61
21	Savitribai Phule Life Journey	Ku. Payal Rathod	B.Com. III	62
22	Savitribai Phule	Ku. Nikita Balhal	B.Com. II	62
23	The Story of Sant Janabai	Ku. Mamta Rathod	B.A. III	63
24	Jijamata	Ku. Nikita Padmawar	B.A. II	64
25	Prathibhatai Patil	Ku. Khushi Hatkar	B.Sc. I	64
26	Savitribai Phule	Ku. Trupti Kale	B.A. II	65
27	Rajmata Jijabai	Ku. Dipali Ghode	B.A. III	66
28	Savitribai Phule Quotes	Ku. Pallavi Parande	B.A. II	66
29	Savitribai Phule Life Journey	Uzma Baig	B.A. II	67
30	First Women President of India	Sanket Raut	B.Com. II	68
31	Savitribai Phule A Social Reformer	Ku. Nisha Padhane	B.Com. III	68
32	Smt. Pratibha Patil	Pranit Gawande	B.Sc. II	69

महाविद्यालयातील विविध उपक्रम आणि महाविद्यालयाचे यश .... पृष्ठ क्र. ७० ते ८०

या अंकात प्रकाशित झालेल्या साहित्यातील मतांशी संपादक, सहसंपादक व प्रकाशक (प्राचार्य) सहमत असतीलच असे नाही.

आध्यात्मातील उत्तुंग व्यक्तिमत्व
संत जनाबाई

कु. अनघा विनोदराव ठाकरे
बी.ए. भाग ३

आपल्या भारतामध्ये अनेक कर्तुत्ववान स्त्रिया होवून गेल्या. त्यामध्ये काही वारकरी संप्रदायातील, काही इतिहासमाधील, काही समाजसुधाकरकामधील, अशा अनेक क्षेत्रातील स्त्रीयांनी इतिहासामध्ये आपल्या प्रेरणादायी कर्तृत्वाची छाप उमटवली आहे. त्यांची प्रेरणदायी कर्तृत्वात कामगिरीने लोक भारवुन गेले. अशाच एक वारकरी संप्रदायातील प्रेमळ व भक्तीयुक्त स्वभाव असणाऱ्या संत म्हणजे जनाबाई. या विठ्ठलाच्या निस्सीम भक्त होत्या. त्या आपल्या भक्तिभावाने विठ्ठलाची पुजा करत असे. संत जनाबाई या संत नामदेवांच्या काळातील वारकरी संप्रदायातील संत कवियित्री. जनाबाईंचे गांव परभणी जिल्ह्यातील गोदावरी तिरावरचे गंगाखेड. वडील विठ्ठल भक्त तर आई देखील भगवत भक्त असल्याने लहानपणापासुन जनाबाईवर परमात्म्याविषयी त्यांच्या भक्तिविषयी गोडी निर्माण झाली. महाराष्ट्राच्या ह्रदयात जनाबाईंच्या अभंगातील ओव्या गुणगुणतांना आपल्याला दिसुन येतात. प्रत्येक गोष्टीत भगवंत दिसावा एवढे तिचे मनाचे चक्षुविशाल झालेले आपल्याला दिसतात. हा निर्वीकार भाव जनाबाईंचे व्यक्तिमत्व कितीतरी उंचीवर नेवून ठेवतो. विठ्ठल भक्तीत त्या इतक्या तल्लीन होवून जात असत की प्रत्यक्ष विठ्ठल त्यांना कामात साहाय्य करत असे.

झाडलोट करी जनी । केर भरी चक्रपाणी ।
पति घेवूनियां शिरी । नेऊनियां टाकी दुरी ।
ऐसा भक्तिसी भुलला । तीच कामे करुं लागला ।।
जनी म्हणे विठोबाला । काय उतराई होऊ तुला ।।

बालक्रिडा, प्रल्हादचरित्र, कृष्णजन्म, थाळीपारु या विषयांवर जनाबाईचे अभंग आपल्याला दिसतात. हरिचंद्रख्यान या आख्यानरचना सुध्दा संत जनाबाईंनी केलेल्या आहेत. जनाबाईच्या काव्यामधुन त्यागीवृत्ती,सहनशिलता, वात्सल्य, कोमल ऋजुता, समर्पणाचीवृत्ती, स्त्रीच्या भावना उत्कटपणे दिसुन येतात. त्यांना संत संग हा नामदेवामुळे लाभला. 'विठू माझा लेकुरवाळा संगे गोपाळांचा मेळा' हा अभंग सुध्दा जनाबाईचाच आहे. संत जनाबाईंनी मनाचे ठाव घेणारे अभंग लिहून स्वतःचे एक वेगळे अस्तित्व निर्माण केले आहे. संत जनाबाई आयुष्यभर राहिल्या त्या पंढरपुरात संत नामदेवाच्या घरी. दासी म्हणून राहिलेल्या जनाबाईच्या वाट्याला इथ कबाडकष्ट आले. पण तिला या कामामध्ये मदत केली प्रत्यक्ष विठूरायानं. जनाबाईचे अभंग दुरदुरपर्यंत लोकप्रिय झाले आणि तिची ख्याती कबिरांच्या कानी गेली, इतके सुंदर अभंग रचणारी ही स्त्री आहे तरी कोण ? असे कबीरांना वाटले. ते त्यांना भेटण्यासाठी आले. यावरुन लक्षात येते की संत जनाबाई या किती कर्तुत्वान होत्या, जनाबाईच्या विचारात देव होता.

संत नामदेवांच्या सहवासात जनाबाईंनीही विठ्ठला च्या भक्तीचा ध्यास घेतला होता. ***'दळीताकांडीता तुज गाईन अनंता'*** असे त्या म्हणत असत. त्यांना ज्ञानदेवा बद्दलही आदर होता. त्यासाठी त्या म्हणतात, ***'परलोकीचे तारु । म्हणे माझा ज्ञानेश्वरु'*** असे त्यांनी ज्ञानेश्वरांविषयी म्हटले आहे. संत जनाबाईच्या जीवनातील अनंत अनुभूती त्यांनी त्यांच्या रचनांतून रेखाटल्या आहेत. त्या संत चोखोबांच्या भावसामर्थ्याचे अनुसरण, तसेच विठ्ठला- विषयीचा भक्तीभाव त्यांच्या काव्यात ओतप्रोत भरलेला दिसुन येतो. सद्‌गुणांचा आढावा घेणारी पदरचना करुन संत जनाबाईंनी पुढील पिढ्यांवर एकप्रकारे उपकारच करुन ठेवले आहेत. अशा या महान आणि कर्तुत्वान स्त्रीने आपल्या ओव्या व अभंगाद्वारे जनसामान्य माणसाच्या मनावर आपली छाप उमटवली आहे. ते म्हणतात ना, मरावे परी किर्ती रुपे उरावे. त्या प्रमाणेच जनाबाईची किर्ती आज वारकरी संप्रदायामध्येच नव्हे तर सर्वदुर पसरली आहे. आजही किर्तीरुपाने त्या जनमाणसात हजर आहे. असेच म्हणावे लागेल.

स्वराज्याची पहाट म्हणजे
माँसाहेब जिजाऊ

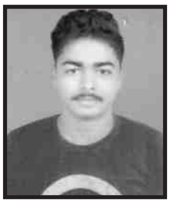

देवानंद मधुकर वांडगे
बी.ए. भाग १

मातोश्री जिजाऊ जन्म १२ जानेवारी सिंदखेडराजा बुलढाणा जिल्हा येथे इतिहास प्रसिध्द जाधव घराण्यात झाला. त्यांचा वडिलांचे नांव लखुजीराव जाधव तर आईचे नांव म्हाळसाबाई होते. त्या चार भावडांची आवडती एकुलती एक बहीण होत्या. लखुजीराजांनी आपल्या मुलाबरोबर मुलगी जिजाऊ देखील राजनिती व युध्दकलेचे शिक्षण दिले. त्यांचे लग्न वेरुळचे मालोजीराव भोसले यांचे चिरंजीव शहाजी राजाशी झाले. या जिजाऊ पोटी शिवरायांचा जन्म झाला. त्यांनी भोवतालच्या निराशा जनक परिस्थितीत शिवरायांना बालवयातच जुलूम व अत्याचाराविरुध्द उठाव करण्याचा स्फुर्तीदायी महामंत्र दिला. त्यांनी शिवबाला राजनिती, न्यायनिती युध्दकलेचे शिक्षण दिले. पारंपारिक शिक्षण दिले जिजाउ माँसाहेब कर्नाटकात शहाजी राजा सोबत असतांना शिवबाला आपल्या माता पिता व थोरल्या भावाच्या अनुभवाचा फायदा झाला. शिवबा आईच्या मायेत वाढले. शिवबा शिक्षणात पारंगत झाले आहेत. हे ओळखुन शहाजीराजंनी त्यांना पुण्याच्या जहागिरीत पाठवले. शिवबा त्यावेळी १२ वर्षाचे होते. परंतू त्यांच्या सोबत जिजाऊ असल्यामुळे शहाजीराजे निर्धास्त होते. अनुभवी, मुत्सद्दी माणसे स्वतंत्र ध्वज व काही सैन्य व धनसंपत्ती घेवून जिजाऊ पुण्यात आल्या. त्या महालात राहील्या. तो लालमहाल जिजाऊंच्या वास्तवाने पुनीत झाला. अदिलशहाकडून होणाऱ्या सततच्या उपेक्षेमुळे शहाजी राजांनी मराठी माणसांना एकत्र करुन प्रेमगिरी किल्यावर स्वराज्य निर्मीतीचा अयशस्वी प्रयत्न केला होता. त्यावेळी आलेले कसोटीचे प्रसंग संकटे, जिजाऊ जाणून होत्या. तरीही त्यांनी शिवबाला मार्गदर्शन केले. जेष्ठ पुत्र संभाजीवर फरीद खान तर शिवाजी महाराजांवर फत्तेखान चालुन आला. त्यावेळी जिजाऊच्या मनाची कोणती अवस्था झाली असेल ? त्यांनी या सर्व संकटाला ठामपणे तोंड दिले. शहाजी राजांचा मृत्यु नंतर पतीचे स्वप्न पुर्ण करण्यासाठी व शिवबाला मदत करण्यासाठी सती जाण्यांची प्रथा मोडली. जिजाऊंनी अशा अनेक संकटांना तोड दिले म्हणूनच त्यांना राष्ट्रमाता म्हणतात. उगाच म्हणत नाही 'जयो अंगी मोठेपण, तया यातना कठीन' जिजाबाई आदर्श न्यायधिश होत्या. राज्य कारभार निपूण होत्या. तसे महाराज मोहिमेवर जात असतांना त्या त्यांना अमुल्य मार्गदर्शन करत असत. शिवाजी महाराज व संभाजी महाराज यांच्या त्या प्रेरणास्तोत्र होत्या. त्या कुटूंबवत्सल्य होत्या. जिजाऊंनी सदैव छत्रपती शिवाजी महाराजांना सदैव तत्पर मंत्र दिला. म्हणूनच छत्रपती शिवाजी महाराज अफ जल खान वधाच्यावेळी सावधानतेने पावले उचलली. त्या धर्मसहिष्णू होत्या. छत्रपती शिवाजी महाराज सिध्दीच्या वेढ्यात पन्हाळ्यात अडकले असतांना शाहिस्तेखानाशी गनिमी काव्याने लढत राहील्या व शिवबाच्या सुटकेची चिन्ह दिसेनात तेव्हा 'मी स्वतः सैन्य घेवून जाते आणि सिध्दी जोहरचा निकाल लावले आणि पन्हाळा गडावरील वेडा फोडते' असे त्या म्हणाल्या. यावरुन त्यांचे शौर्य आणि लष्करी डावपेच दिसुन येतात. जिजाऊंना दिर्घायुच्या लाभावे. शिवरायांना जिजाऊ स्वर्णतुला केली आणि संपूर्ण सोने गोर गरीबांना वाटून टाकले. माणसे जोडणे आणि टिकवणे पश्चाताप पावलेल्या फि तुरांनाही पुन्हा सामावून घेणे, परधर्मा गेलेल्यांनाही परत आपल्या धर्मात आणणे ही अद्विितीय कामे जिजाऊनी केली. जहागीरदार, देशमुख, देशपांडे, वतनदार ब्राम्हण, या सर्वांना न्याय देण्याचा अधिकार देणाऱ्या राज्यभिषेकाचा जिजाऊंनी आग्रह धरला शिवरायांचा राज्याभिषेक करण्यास महाराष्ट्रातील ब्राम्हणांनी नकार दिला तरीही मातोश्रींनी त्यावर मात करुन शिवरायांचा राज्याभिषेक घडवून आणला. सर्वनिधी यथासांग झाल्यावर शिवाजी महाराजांनी जिजाऊंचे दर्शन घेतले. तो क्षण म्हणजे मातोश्रींच्या परमानंदाचा मानसिक समाधानाचा क्षण होता वर्षानुवर्ष ज्या दिवसाची वाट त्यांनी पाहिली होती तो दिवस होता जिजाऊची ध्येयपूर्ती झाली होती कार्य परिपूर्तीस गेले होते अशा या राष्ट्रमाता जिजाऊ माँसाहेब ७६ वर्षाच्या असतांना १७ जुन १६७६ रोजी देवाज्ञा झाली. शिवरायांसह संपूर्ण महाराष्ट्र शोकसागरात बुडून गेला. शिवाजी महाराजांनी जिजाऊंचीचे विचार कृतीत उतरविले आपणही त्यांचे अनुकरण करुयात.

स्त्री शिक्षणाची गंगोत्री
सावित्रीबाई

कु.जया शंकर बेलखडे
बी.कॉम. भाग ३

भारतातील पहिली स्त्री शिक्षिका, भारतीय समाज–सुधारक, शिक्षणतज्ञ तसेच कवयित्री असलेल्या सावित्रीबाई फु ले यांना भारतीय स्त्रीवादाची जननी मानली जाते. पती ज्योतीराव फु ले यांच्या समवेत त्यांनी भारतातील महिलांचे हक्क मिळवण्यासाठी महत्व पूर्ण भूमिका बजावली. जाती आणि लिंग यावर आधारित भेदभाव आणि अन्यायकारक वागणुक दूर करण्याचे काम त्यांनी केले. महाराष्ट्रातील समाज सुधारणेच्या चळवळीत त्यांना एक महत्वाचे स्थान आहे.

सावित्रीबाई फु ले व ज्योतिराव फु ले यांनी १८८४ मध्ये पुण्यातील भिडे वाडा येथे पहिली भारतीय मुलींची शाळा सुरु केली. महिलांसाठी शिक्षणाचे दार उघडाणाऱ्या अशा या महान क्रांतिजोती सावित्रीबाई फुले यांचे प्रेरणादायी जीवनप्रवास जाणून घेवूया.

पुर्वी स्त्रियांना शिक्षणाचा अधिकार नसल्याने लग्नाच्या आधी त्या शिक्षणापासून वंचित राहिल्या होत्या. ज्योतीराव फु ले पुरोगामी विचारांचे असल्याने त्यांनी घरातच सावित्रीबाई फु लेंना शिकवण्यास सुरवात केली. त्यावेळी स्त्रीने शिक्षण घेणे हा एक प्रकारचे पाप मानल्या जात असे. परिणामी ज्योतीरावांचा विरोध सुरु झाला.. पण त्यांनी हार मानली नाही आणि सावित्रीबाई फुले यांनाशिक्षण देण्यास सुरु ठेवले. १८४० मध्ये ब्रिटीश अधिकाऱ्याची पत्नी मिस्सेलने पुण्यातील छबिलदासच्या वाड्यात मुलींसाठी सामान्य शाळा सुरु केली. सावित्रीबाई फु ले तिथेच शिकु लागली. शिक्षण घेत असतांना, सावित्रीबाई फुलेंनी गुलामगिरी विरोधात काम करणाऱ्या थॉमला क्लार्सन यांचे जीवनचरित्र वाचले. ज्यात अमेरिकेच्या आफ्रिकन गुलामांच्या जीवनाची संघर्षमय शोककथा छापली गेली होती. सावित्रीबाई फु लेंना समजले की शिक्षण हे परिवर्तनाचे एक मजबुत साधन आहे. कारण अशिक्षीत व्यक्तींना आपल्या हक्काबद्दल जाणीव नसते, त्यामुळे ते पुस्तकामुळे शिकण्याची तीव्र इच्छाच जागृत केली नाही तर समाजातील मुलींना शिक्षीत करण्याचे स्वप्न देखील दिले.

इतर सामाजिक कार्य –

सावित्रीबाई फु लेंनी नाभिक समाजाशी संवाद साधुन विधवा महिलांच्या केशवपन विरुध्द आंदोलन केले. पितृसत्ता वादी आणि स्त्री–विरोधी रुढी परंपरेविरुध्द आवाज उठविला आणि महिलांना मानवी सन्मानाने जगण्याची संधी दिली. सावित्रीबाईंच्या जीवनातील प्रत्येक क्षण महिला आणि मागासवर्गीयांच्या उत्कर्षास समर्पित होता.

सावित्रीबाई यांनी अल्पसंख्याकांना शिक्षणाच्या मुख्य प्रवाहात जोडण्यासाठी आपली शालेय विद्यार्थीनी फ ातिमा शेख यांना पहिली मुस्लीम शिक्षिका होण्याचा मान दिला, पुढे त्या देशातील नामांकित सामाजिक कार्यकर्त्या बनल्या. अशाच प्रकारे कोणतीही खाजगी मदत न घेता १ जानेवारी १८४८ ते १५ मार्च १८५२ या कालावधीत सावित्रीबाई यांनी जोतिबासह पुण्यामध्ये जवळपास १८ शाळा स्थापन केल्या. जिथे शेकडो मुलांनी शिक्षण घेवून आपले जीवनमान सुधारले.

सावित्रीबाई फु ले यांना मुल नव्हते, शाळेतील विद्यार्थीच त्यांची मुले होती. जेव्हा आपल्या शाळांमध्ये मुलांना शिकवण्यासाठी जात असत, तेव्हा सनातनी उच्च वर्णीय, 'धर्म बुडाला जग बुडणार.... कली आला....' असे सांगू लागले. वैदिक सनातन्यांनी विरोध केला. अंगावर शेण फे कले, कचरा, घाण टाकत तर काही उन्मतांनी अंगावर हात टाकण्याची भाषा केली. तरी सावित्रीबाई फुलेंनी कधीही स्वतःला आपल्या ध्येयापासुन भटकू दिले नाही.

सावित्रीबाई फुले आणि सगुणाबाई दुपारी जोतिरावां–ना भोजन देण्यासाठी शेतात जात असत. जोतीरावांनी शेताच्या मागील बाजुस आंब्याच्या झाडाखाली आंब्याची पातळ फांदीचे पेन बनवून त्या दोघींनाही जमिनीवर अक्षराची ओळख दिली. कोणाला माहीत होते की, जमिनीवर कोरलेल्या अक्षरांतून एक तेजस्विनी अग्नि जन्माला येईल.

अहमदनगर मध्ये अमेरिकन मिशनरीच्या सहकार्याने महिलांची शाळा सुरु करण्याची कल्पना जोतीरावांनी वडिलांना सांगताच त्यांच्या वडिलांनी त्यांना व सावित्री–बाईना घरातुन बाहे काढले होते. तरी देखील त्यांच्या अथक

परिश्रमाने आणि चिकाटीने अज्ञानात खितपत पडलेल्या स्त्री शुद्रांना ज्ञानाचा प्रकाश दाखविला. महाराष्ट्रातील स्त्री मुक्ती आंदोलनाची पहिली अग्रणी म्हणून सावित्रीबाईंचा गौरव केला जातो, ३ जानेवारी हा सावित्रीबाई यांचा जन्मदिवस राज्यात ''स्त्रीमुक्ती दिन'' म्हणून साजरा केला जातो. सावित्रीबाई या महात्मा फुले यांच्या धर्मपत्नी म्हणून संपूर्ण महाराष्ट्राला परिचीत आहेत. प्रतिकुल सामाजिक परिस्थिती मध्ये अन्यायग्रस्त माणसांचा कैवार घेणारे एक जोडपे म्हणून त्यांची सर्वत्र ओळख निर्माण झाली

सावित्रीबाईंचे साहित्य –

'काव्यफु ले बावन्नकशी 'सुबोध रत्नाकर' हे दोन काव्य संग्रह त्यांनी लिहीले, महात्मा फुले यांच्या निधनानंतर सावित्रीबाईंनी सत्यशोधक समाजाची धुरा समर्थपणे सांभाळली, विधवा पुर्नविवाह घडवून आणणारी संस्था स्थापन केली. १८९७ मध्ये पुण्यात प्लेग या साथीच्या रोगाने धुमाकुळ घातला होता. लोक पुणे सोडण्याची इच्छा प्रकट करु लागले. खुप लोकांनी सावित्रीबाईंना पुणे सोडण्याची विनंती केली परंतू त्या तयार झाल्या नाही. त्यातुन उद्ध्वनारे गोरगरीबांचे हाल ओळखुन सावित्रीबाईंनी प्लेग पिडीतांसाठी पुण्या जवळ असलेल्या ससाणे यांच्या माळावर दवाखाना सुरु केला. एक दिवस प्लेग ग्रस्त मुलाला आश्रमात आणण्याची कोणतीही व्यवस्था होवू शकली नाही. त्यामुळे त्यांनी स्वतः त्या मुलाल खांद्यावर घेवून आश्रमात आणले. आपल्या स्वतःच्या प्रकृतीचीही पर्वा न करता प्लेग झालेल्यांसाठी काम केले. दुर्दैवाने त्या स्वतःच प्लेग या भीषण रोगाच्या बळी ठरल्या आणि १० मार्च १८९७ रोजी पुण्यात त्यांचे निधन झाले. सावित्रीबाई आज आपल्यात नसल्या तरी त्यांचे कार्य आपल्याला प्रेरणा देत राहतील.

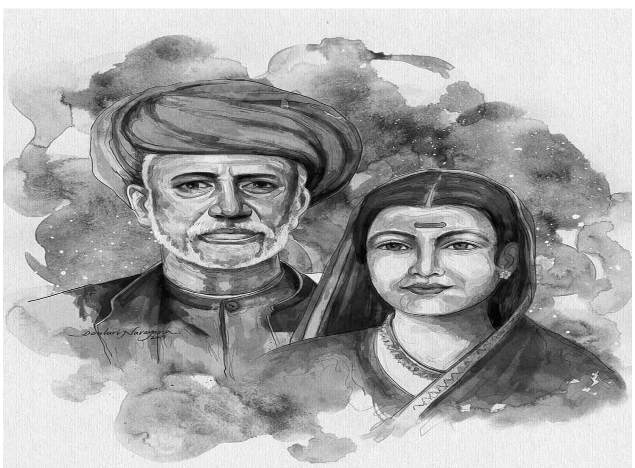

प्रतिभावन स्त्री म्हणजे प्रतिभाताई पाटील

कु. सिमरन सुधीर बेंडवाल
बी.कॉम. भाग ३

प्रतिभाताई पाटील एक सुप्रसिद्ध राजकारणी आणि एक अद्‌भुत समाजसेविका आहेत. वडिलांच्या प्रभावामुळे प्रतिभाजींनी राजकारणात प्रवेश केला. ज्या प्रकारे इंदिरा गांधी देशाच्या पहिल्या महिला पंतप्रधान होत्या, त्याचप्रमाणे प्रतिभाजी या देशाच्या पहिल्या महिला राष्ट्रपती होत्या.

श्रीमती. प्रतिभा पाटील या भारताच्या १२व्या आणि पहिल्या महिला राष्ट्रपती होत्या. त्यांचा जन्म १९ डिसेंबर १९३४ रोजी जळगाव जिल्ह्यातील नांदगाव या गावात झाला. नारायणराव पाटील हे त्यांच्या वडिलांचे नाव असून ते राजकारणी होते. प्रतिभाजींचे प्रारंभिक शालेय शिक्षण जळगावच्या आर.आर. विद्यालयात झाले. त्यानंतर महाविद्यालयीन शिक्षणासाठी त्यांनी जळगावच्या मुळजी जेठा महाविद्यालयात प्रवेश घेतला. त्यांनी मुंबईतील शासकीय विधी महाविद्यालयात कायद्याचे शिक्षण घेतले. पुढे त्यांनी राज्यशास्त्र आणि अर्थशास्त्रात पदव्युत्तर पदवी मिळवली. प्राथमिक शाळेत असल्यापासूनच त्यांना ॲथलेटिक्समध्ये नेहमीच रस होता. संपूर्ण महाविद्यालयात विविध खेळांमध्ये भाग घेतला. त्या एक विलक्षण टेबल टेनिस खेळाडू होत्या.

श्रीमती. प्रतिभा पाटील बाहेरून सुंदर जितक्या होत्या तितक्याच आतून सुंदर होत्या. त्यांनी आपल्या बाह्य सौंदर्याने लोकांना आकर्षित केले. या कारणास्तव १९६२ मध्ये एमजे कॉलेजमध्ये त्यांना "कॉलेज क्वीन" म्हणून मुकुट देण्यात आला. ७ जुलै १९६५ रोजी प्रतिभाजींनी देव सिंह रणसिंग शेखावत यांच्याशी विवाह केला. प्रतिभा जी एक मुलगा आणि एका मुलीच्या आई आहेत.

प्रतिभा पाटील यांच्या कुटुंबाने त्यांच्या शालेय शिक्षणासाठी पोषक वातावरण उपलब्ध करून दिले. प्रतिभा पाटील यांचे प्राथमिक शिक्षण शेजारच्या मुलींच्या शाळेत सुरू झाले. त्या याच शाळेत चौथीच्या वर्गात शिकल्या. त्यानंतर त्यांनी नवीन जळगाव इंग्लिश स्कूलमध्ये पाचवीत प्रवेश घेतला.

प्रतिभाताई पाटील यांनी शालेय स्तरावरील परीक्षा उत्तीर्ण करतानाच विविध उपक्रमांमध्ये सहभागी होऊन त्यांचे व्यक्तिमत्त्वही उंचावले. बोलणे, वादविवाद आणि क्रीडा स्पर्धांमध्ये प्रतिभा पाटील यांचे कौशल्य सर्वात स्पष्ट होते. त्यांना व्यक्तिमत्त्वाच्या अनेक पैलूंमध्ये रस होता आणि केवळ शैक्षणिक ग्रंथांपेक्षा ईतर ही संदर्भ ग्रंथ वाचन करणे, शास्त्रीय संगीताची आवड होती. सोबतच त्या एक कुशल टेबल टेनिस खेळाडू होत्या.

प्रतिभाजींनी जळगाव जिल्हा न्यायालयात कायदेशीर कारकिर्दीची सुरुवात केली. प्रतिभाजींना नेहमीच सामाजिक कार्यासाठी स्वयंसेवक बनायचे होते. भारतीय महिलांचे जीवन सुधारण्यासाठी त्यांनी अथक परिश्रम घेतले.

वयाच्या २७ व्या वर्षी जळगाव मतदारसंघातून महाराष्ट्र विधानसभेवर निवडून आल्यापासून प्रतिभाजींच्या राजकीय कारकिर्दीला सुरुवात झाली. प्रतिभाजींनी १९६२ पासून सलग चार वर्षे मुक्ती नगर विधानसभेतून भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसतर्फे जिंकून आल्या आणि त्या विधानसभेत राहिल्या. महाराष्ट्राचे माजी मुख्यमंत्री यशवंतराव चव्हाण आणि काँग्रेसच्या एका वरिष्ठ नेत्याचा त्यांच्यावर मोठा प्रभाव पडला. त्यामुळेच प्रतिभा त्यांना राजकारणाशी निगडीत असलेल्या कोणत्याही गोष्टीबद्दल विचारायची, समजून घ्यायची आणि कारवाई करायची. त्यांनी महाराष्ट्र विधानसभेत अनेक वर्षे विविध पदांवर काम केले. १९६७ ते १९७२ दरम्यान, श्रीमती. प्रतिभा पाटील यांनी इतर मंत्रालयांच्या कामकाजावर देखरेख करताना शिक्षण उपमंत्री म्हणून काम पाहिले.

श्रीमती. प्रतिभा पाटील जी महाराष्ट्र राज्य काँग्रेस कमिटीच्या अध्यक्षा आणि महाराष्ट्र विधानसभेतील विरोधी पक्षनेत्याही होत्या. त्या नॅशनल अर्बन कोऑपरेटिव्ह बँक्स आणि क्रेडिट सोसायटीजच्या संचालक आणि नॅशनल कोऑपरेटिव्ह फेडरेशन ऑफ इंडियाज गव्हर्निंग कौन्सिलच्या सदस्या होत्या.

त्याचवेळी राज्यसभेवरही त्यांचे नाव निवडून आले. ८ नोव्हेंबर २००४ रोजी श्रीमती. प्रतिभाजींची राजस्थानच्या राज्यपालपदी निवड झाली, ती २००७ पर्यंत या पदावर होती. एपीजे अब्दुल कलाम यांच्या पाठोपाठ काँग्रेसने प्रतिभा पाटील यांना राष्ट्रपती पदासाठी नामनिर्देशित केले, भैरोसिंग शेखावत यांचे विरोधक होते.

श्रीमती. प्रतिभाताई पाटील २५ जुलै २००७ रोजी त्यांचे प्रतिस्पर्धी भैरोसिंग शेखावत यांचा ३ लाख मतांनी पराभव करून राष्ट्रपती म्हणून निवडून आल्या. २०११ पर्यंत त्या या पदावर होत्या.

श्रीमती. प्रतिभाताई पाटील या राजकारणासोबतच सामाजिक कार्याशीही जोडल्या गेल्या होत्या. प्रतिभा पाटील जी महिलांच्या हक्कांसाठी आणि ग्रामीण अर्थव्यवस्थेच्या विकासासाठी अथक पुरस्कर्त्या होत्या. जळगाव जिल्ह्यात महिला गृहरक्षक दलाची स्थापना करण्यात आली आहे. गरीब आणि गरजू महिलांना देखील टेलरिंग, संगीत आणि संगणकाचे धडे देण्यात आले.

राष्ट्रपती झाल्यानंतर प्रतिभाजींनी महिलांच्या विकासाकडे विशेष लक्ष दिले आणि त्यांनी महिला आणि मुलांच्या वाढीसाठी अनेक मार्गदर्शक तत्त्वांचा उल्लेख केला. राष्ट्रपती म्हणून काम करताना, प्रतिभा जी एक उत्कृष्ट सामाजिक कार्यकर्त्या देखील होत्या. त्या नियमितपणे लहान मुले आणि महिलांना भेटून त्यांच्या समस्या ऐकून घ्यायच्या आणि त्या सोडवण्यासाठी उपाययोजना करायच्या. महिला असूनही श्रीमती. प्रतिभा पाटील जी राष्ट्रपती पदावर पोहोचल्या आणि त्यांनी प्रशंसनीय कामगिरी केली. स्त्रिया फक्त त्यांचे घर सांभाळू शकतात हा रूढीवादी विचार त्यांनी खोटा ठरवला; संधी मिळाल्यास ते देश अतिशय चांगल्या पद्धतीने चालवू शकतात.

प्रत्येक भारतीयाच्या मनातील अंतराळ परी....

कल्पना चावला

चेतन रामराव डांगरकर
बी.कॉम. भाग २

17 मार्च 1962 रोजी जन्मलेली कल्पना चावला यांचं बालपण हरियाणाच्या कर्नालमध्ये गेलं. त्या अंतराळात भरारी घेणाऱ्या त्या पहिल्या भारतीय महिला ठरल्या.

1976 साली कर्नाल टागोर स्कूलमधून त्यांनी शालेय शिक्षण पूर्ण केलं. तर 1982 साली पंजाब इंजिनीअरिंग कॉलेजमधून वैमानिक इंजिनीअरिंग (Aeronautical Engineering) मध्ये पदवी घेतली. त्यानंतर उच्च शिक्षणासाठी त्या अमेरिकेला गेल्या. 1984 मध्ये टेक्सास युनिव्हर्सिटीतून वैमानिक इंजिनीअरिंगमध्ये त्यांनी मास्टर्स पूर्ण केलं. त्याच विषयात त्यांनी 1988मध्ये PhD पूर्ण केली. अमेरिकेची अंतराळ संशोधन संस्था The National Aeronautics and Space Administration (NASA) इथं कल्पना यांनी 1988 पासून फ्ल्युड डायनॅमिक्समध्ये संशोधनाला सुरुवात केली. नासामध्ये काम केल्यानंतर ओवरसेट मेथड्स कंपनीत उपप्रमुख म्हणून रुजू झाल्या. त्याठिकाणी त्यांनी एरोडायनॅमिक्समध्ये महत्त्वपूर्ण संशोधन केलं. त्यांचे रिसर्च पेपर अनेकदा चर्चेत राहिले.

नासाने 1994 साली संभाव्य अतंराळवीराच्या यादीत कल्पना यांचा समावेश केला. मार्च 1995 साली अंतराळ क्षेत्राचा विशेष अभ्यास करण्यासाठी नासाच्या जॉनसन एरोनॉटिक्स सेंटरमध्ये प्रशिक्षण चालू केलं. त्या दरम्यान त्यांना अंतराळवीरांच्या 15व्या फळीत ठेवण्यात आलं. तसंच एका वर्षाच्या प्रशिक्षणानंतर अंतराळयानाच्या नियंत्रण कक्षाच्या देखभालीचं काम देण्यात आलं.नोव्हेंबर 1996मध्ये नासानं एक घोषणा केली. त्यामध्ये ATS-87 मिशनच्या संशोधनाची जबाबदारी कल्पना याच्याकडं सोपवण्यात आली.

शेवटी तो दिवस उजडलला. 19 नोव्हेंबर 1997. त्यादिवशी हरियाणाच्या मुलीनं अंतराळात झेप घेतली. त्यावेळी त्यांनी 376 तास आणि 34 मिनिटं अंतराळात घालवली.

एका महत्त्वपूर्ण योजनेचं नेतृत्व करणाऱ्या कल्पना आणि त्यांच्या टीमने पृथ्वीला 252 फेऱ्या मारल्या म्हणजे त्यांनी 1 कोटी 46 हजार किमीहून अधिक प्रवास केला. नासाने जेव्हा एक महत्त्वपूर्ण योजना आखली तेव्हा अनुभवी अंतराळवीर कल्पना चावला 7 सदस्यांच्या टीममध्ये महत्त्वाची जबाबदारीही त्याच्याकडं देण्यात आली. जानेवारी 2003च्या 16 दिवसांच्या मिशनमध्ये त्यांची विशेष तज्ज्ञ म्हणून नेमणूक केली. अंतराळात केले जाणारे प्रयोग हे कल्पना यांच्या नियंत्रणाखाली करण्यात आले होते.

1 फेब्रुवारी 2003ला कोलंबिया अंतराळ यानाने पृथ्वीकडं येण्यासाठी अमेरिकेजवळच्या पॅसिफिक समुद्राकडं झेप घेतली. अंतराळवीरांनी स्पेस सुट घातला. त्यावेळी सर्व योग्यरीत्या सुरू होतं. त्यावेळी स्थानिक वेळेनुसार सकाळच्या 8.40 वाजता कोलंबिया यानानं पृथ्वीच्या वातावरणात प्रवेश केला. अंतराळवीर आणि नासातल्या अंतराळयान नियंत्रण कक्षातले सगळेजण आनंदी होते. 22 मिनिटांत ते यान पृथ्वीवर उतरणार होतं. सुमारे 8.54 वाजता यानाचा आणि नियंत्रण कक्षाचा संपर्क तुटायला सुरुवात झाली. 9.16 वाजता काही गोष्टी स्पष्ट व्हायला लागल्या आणि कोलंबिया यान इतिहासात जमा झालं. तेव्हा कोलंबिया स्पेस शटलचा अपघात झाला आणि त्यातच सगळ्या अंतराळवीरांचं निधन झालं.

काही लोक निधनानंतरही आपल्या आठवणीत सदैव जिवंत राहतात. अंतराळवीर कल्पना चावला यांचा शेवटचा अंतराळ प्रवास अनेकांच्या मनात कोरला आहे.

कारण.... ती स्त्री

कु. साक्षी रमेश खंडारे
बी.ए. भाग - २

ती आई झाली, ती ताई झाली
कारण ती स्त्री म्हणून जन्मा आली

ती आजी झाली, ती मावशी झाली
ती आत्या झाली, ती काकी झाली
ती मैत्रीण झाली, ती प्रेमिका झाली
ती ज्योत झाली, ती पणती झाली
ती सदैव आपल्यासाठी तेवत राहिली
कारण ती स्त्री म्हणून जन्मा आली

ती मुलगी झाली
ती मुलांची आई झाली
भावाची बहीण झाली
पुरुषाची पत्नी झाली
घराची गृहिणी झाली
कारण ती स्त्री म्हणून जन्मा आली

ती शंकराची पार्वती झाली
ती विष्णूची लक्ष्मी झाली
ती रामाची सीता झाली
ती कृष्णाची राधा झाली
कारण ती स्त्री म्हणून जन्मा आली

ती मदर तेरेसा झाली
ती अनाथांची माई झाली
ती लता मंगेशकर झाली
कारण ती स्त्री म्हणून जन्मा आली

ती शिवबाची जिजाई झाली
ती जोतिबांची सावित्री झाली
ती झाशीची राणी लक्ष्मीबाई झाली
ती आंबेडकरांची रमाई झाली
ती स्वातंत्र्य सैनिक झाली
कारण ती स्त्री म्हणून जन्मा आली

ती अवकाश यात्री कल्पना चावला
सुनिता विलीयम्स झाली
ती क्रिकेटर झाली
ती पायलट झाली
ती शिक्षक झाली
ती डॉक्टर झाली
ती मेट्रो चालक झाली
कारण ती स्त्री म्हणून जन्मा आली

ती इंजिनियर झाली
ती पंतप्रधान झाली
ती राष्ट्रपती झाली
ती देशाला मेडल जिंकून देणारी झाली
अशी अनेक रुपात ती प्रगट झाली
कारण ती स्त्री म्हणून जन्मा आली

कधी सती गेली तर कधी त्रासुन गेली
पण आता ती रणरागिणी झाली
कारण ती स्त्री म्हणून जन्मा आली

माँ साहेब जिजाऊ

कु. अंजली लक्ष्मण जाधव
बी.ए. भाग - ३

असुनही तू एक स्त्री
मनाने खुप बलवान होती
न घाबरता मरणाला कधी
जगावे फक्त हेच तू सांगत होती

होतीस तू कर्तबगार नि
कर्तव्यदक्ष जाधवांची लेक
ठसविला मनात तू कायम
त्यांचा चांगला विचार प्रत्येक

करतो जोडून दोन्ही कर
आऊसाहेब मुजरा तुमच्या चरणी
असेल माझा जन्म मातोश्री
तुम्ही केलेल्या उपकारांचा ऋणी

माझ्या जगण्याला अर्थ आला...

कु. गौरी तानाजी चिरडे
बी.कॉम. भाग-१

सावित्री, तु दाखविलेला
विश्वास आज सार्थ झाला
तू होतीस म्हणून....
माझ्या जगण्याला अर्थ आला

शिक्षीत झाली, ज्ञान मिळाले
भयमुक्त झाली नारी
तू पाया जगाचा तुजवर
उभी दुनिया सारी
बेटी-बेटा समान सारे
तू कायदा असा केला
तू होतीस म्हणून....
माझ्या जगण्याला अर्थ आला

सावित्रीच्या लेकी आम्ही
तू आई समद्यांची झाली
चाल मर्दाणी तुझी
रुढवाट तुजला भ्याली
लाथाडलास अंधार तू
आणि उजेड आम्हां दिला
तू होतीस म्हणून....
माझ्या जगण्याला अर्थ आला

तु प्रेरणा स्त्रीत्वाची
तु लढलीस लढाई माझी
जग बदलण्यास
मी होईल वारस तुझी
तुझ्यामुळेच माझ्या
सृजनाचा सन्मान झाला
तू होतीस म्हणून....
माझ्या जगण्याला अर्थ आला

जय जिजाऊ

कु. संगिता मारोती घोरपडे
बी.ए. भाग-३

एक विचार स्वराज्याचा,
अन पेटल्या लाखो मशाली,
अवघ्या महाराष्ट्राची उर्जा,
म्हणजे शिवबांची माऊली....

ना वाकायचे ना झुकायचे कधी,
शिकवण आम्हांला दिली तुम्ही,
एक मराठा लाखासारखा,
जिजाऊ घडवला तुम्ही....

नको गुलामगिरी परक्याची,
गरज आहे स्वराज्याची,
एकच ध्यास मनी घेऊनी,
शर्थ केली पराक्रमाची....

पुत्र घडवला शिवबांसारखा,
संस्कारांची दिली शिदोरी.
झुकला अवघा तख्त दिल्लीचा,
अशा खणखणल्या तलवारी....

जागवली मराठी अस्मिता,
भगवा आसमंती फडकला.
जिजाऊ तुमच्या प्रेरणेने,
महाराष्ट्राचा सोनेरी इतिहास घडला....

स्त्री जन्म म्हणून न व्हावे उदास

संत जनाबाई

कु. श्रृती सुनील बेहरे
बी.ए. भाग १

आपल्या विपुल रचनेत 'नामयाची दासी' म्हणून नाममुद्रा धारण करणारी जनाबाई सर्व वारकरी स्त्री–संतामध्ये सर्वाधिक लोकप्रिय आहे. मुक्ताबाई प्रिय आहे, परंतू तिच्या ज्ञानसामर्थ्याचा दबदबा इतका मोठा आहे की, तिच्याविषयी सादर प्रेम वाटते. जनाबाई मात्र महाराष्ट्राच्या लोकजीवनाचा विशेषतः स्त्री जीवनाचा, एक भाग कायमचा बळकावून बसली आहे. विठ्ठलाने सगुणरुपाने तिच्याबरोबर दळणकांडण, धुणी भांडी, झाडलोट, शेणगोट ही ग्रामीण कष्टकरी स्त्रीची नित्य कामे करीत राहणे, तिच्या ताककण्या खाणे, तिची वेणीफणी करणे, तिच्या मागे मागे हिंडणे या प्रकारच्या वर्णनाच्या अक्षरक्षः शेकडो ओव्या ग्रामीण स्त्रीच्या मुखी शेकडो वर्षे गुंजत आहे. ही वर्णने संत जनाबाईच्या अभंगातूनही व्यक्त झालेली आहेत.

तुळशीचे वनी जनी उकलिते वेणी ।
हाती घेऊनी लोणी, सेवा करी चक्रपाणी ।।
जनी बैसली न्हायला, पाणी नाही विसणाला ।
हाती घेवून घागरी, देव निघाले तातडी ।।

ही लोकपरंपरेत स्त्रीयांची जात्यावरची एक ओवी. यात केवळ आशयाचा आणि रचनेचाच सारखेपणा आहे असे नाही तर भावनेचा जिव्हाळा किती एकसारखा आहे. याचा प्रत्यय येतो. श्रम करणाऱ्या जनाबाईमध्ये जणू या परंपरेतील ग्रामीण स्त्रीने स्वतःलाच पाहिले आहे, अनुभवले आहे असे वाटते.

पंढरी पंढरी विठुरायाची नगरी । म्हणून साद घालणाऱ्या ग्रामीण स्त्रीला पंढरी, विठ्ठल, रखमाई, संतजन आणि जनाबाई हा सगळा गोतावळा आपल्या माहेरा इतका आपुलकीचा वाटतो. त्यातूनच जात्यावरच्या अनेक ओव्या उमटत जातात.

रुख्मिणी कालविती, निरशा दुधामधी केलं ।
देवाला आवडतं, जनाचं ताक शिळं ।।

अशा ओव्यातून विठ्ठल आणि जनाबाई यांच्या नात्याचे मोठे नाजुक सुचन होते. त्यात रखमाईची पंचायत होते.

आषाढीला मी नाही गेले, कार्तिकीला जाईन,
देव पंढरीचा ग विठू, विटे उभा मी पाहीन ।।
गोपाळपुरा जाया, जनाईला गं झालं उन,
देवा या विठ्ठलानं, यानं लाविलं ग चिंचबन ।।

इठ्ठलाच्या गं देवळात मी होईन पारवा ।
देवाच्या नावाचा मी ग वेचीन सरवा ।।

अशा ओव्यांबरोबर जनाबाईच्या निमित्ताने येथील उपेक्षित श्रमकरी स्त्री आपल्या मानसविश्वात विठ्ठलाबरोबर एक वेगळा प्रपंच थाटून त्यात रंगून बसली आहे की काय ? असे वाटते. शेकडो वर्षे मराठी लोकांच्या विशेषतः स्त्रीयांच्या मनामनांत घर करुन राहीलेली जनाबाई मात्र वास्तवात बेघर होती. तिचे वास्तव जीवन अत्यंत खडतर आणि उपेक्षित होते.

गोदातीरच्या गंगाखेड गावच्या दमा आणि करुंड या शुद्र भगवत भक्त दांपत्याची ही नवसाची लेक. पांडूरंगाच्या दृष्टान्तानुसार ती पाच वर्षाची होताच भगवतभक्त दामा शिंप्याच्या स्वाधीन तीला केली. दामा शिंम्प्याचा लेक नामा शिंपी पुढे खुप मोठा भगवतभक्त झाला. त्याची 'दासी' म्हणवून घेण्यात धन्यता माणून ती जगली. लौकिक जीवनातले सगळे खडतर जिणे अलौकीकाच्या संगतीत भावबळाने तिने सुवर्णसुंदर केले.

तिचा जन्म मृत्यु काळ नेमका उपलब्ध नाही. पण नामदेवाच्या बारशाला पांडूरंग–रुख्मिणी बाळंतविडा घेवून आल्याचे ती वर्णन करते. त्याअर्थी ती नामदेवापेक्षा पाच–सहा वर्षानी मोठी असावी. इ.स. १३५० मध्ये नामदेवाबरोबरच ती पायरीच्या चिऱ्यात अंतर्धान पावली, अशी लोकश्रध्दा आहे. जनाबाईची निश्चित –ज्ञात चरित्ररेखा इतकीच.

दामाशेट कडे आल्यानंतर लौकरच तिचे आई–बाप गेले आणि हे पोरके पाखरु सर्वस्वाने विठ्ठलाच्या आश्रयाला गेले. तिच्या आयुष्यातल्या अशा काही घटना तिच्या अभंगातून आल्या आहेत.

माय मेली, बाप मेला, आता सांभाळी विठ्ठला ।
मी तुझे गं लेकरु, नको मजसी अव्हेरु ।।

या अभंगातून व्यक्त होणारा निर्भय निःसंगपणा तिच्या अव्याभिचारी निष्ठेचा पुरावा ठरतो. तिच्या निर्भर मुक्ततेचा पुरावा ठरतो. जनभयच नव्हे तर आता देवाचेही भय राहिले नाही.

आता भित नाही देवा । आदी अंत तुझा ठावा ।।

ही आत्मनिर्भरता मानवी मुक्त मनाची सर्वाच्च अवस्था आहे. जनाबाईने ती आत्मबळाने प्राप्त केली आहे.

स्त्रीजन्म म्हणवून, न व्हावे उदास ।
साधुसंती ऐसे मज केले ।।

ही कृतज्ञता व्यक्त करत तिने भक्तीच्या क्षेत्रात आपले अढळ स्थान प्राप्त केले आहे.

संस्काराचा धडा देणारी
आऊसाहेब

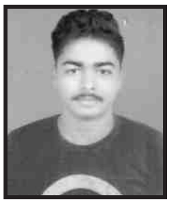

देवानंद मधुकर वांडगे
बी.ए. भाग १

अराजकतेच्या पार्श्वभुमीवरती मुर्तीमंत शिवराज्य उभं करणाऱ्या राजमाता म्हणजे जिजाऊ विखुरलेल्या देशबांधवांना एकतेच्या सुत्रात गुंफून स्वराज्याचे जन आंदोलन उभं करणाऱ्या राजमाता जिजाऊ यांचे जिवनचरित्र अत्यंत प्रेरणादायक आहे. त्यांनी प्रतिकुल परिस्थीतीवर मात करुन रयतेचे स्वराज्य निर्माण करणारे छत्रपती शिवाजी महाराज घडवले. जिजाउंचे व्यक्तिमत्व म्हणजे धैर्य, शौर्य, प्रचंड आत्मविश्वास इच्छाशक्ती आणि गरीबाप्रती प्रचंड तळमळीने ओतप्रोत भरलेले आहे. जिजाऊंनी राजघराण्याचा वृथा अभिमान न बाळगता युध्दकला राजनिती यामध्ये प्राविण्य मिळवले. आज आपण जिजाऊ चरित्रातून प्रेरणा घेवून वेगवेगळ्या क्षेत्रात प्राविण्य मिळवले पाहिजे.

''इतिहास ! तु वळूनी पाहती पाठीमागे जरा,
झुकवूनी मस्तक करशील
त्यांना मानाचा मुजरा''

राजमाता जिजाऊ ह्या मराठा साम्राज्याचे संस्थापक छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या मातोश्री आणि प्रतापशाली छत्रपती संभाजी महाराज यांच्या आजी होत्या. या दोन राजांना घडविण्यात या माऊलीचा सर्वात मोठा होता. म्हाळसाबाई उर्फ गिरीजाबाई या जिजाऊच्या माता होय. त्या निंबाळकर घराण्याच्या होत्या. लखुजी जाधवांना दत्ताजी, अचलोजी, रघुजी आणि महादूजी हे चार पुत्र आणि जिजाऊ ही एककन्या अशी पाच अपत्ये होती. तत्कालीन सुखवस्तु मराठा मुलीप्रमाणे जिजाऊंचे योग्य संगोपन करण्यात आले. त्या दांडपंडा, अश्वरोहण करत होत्या. २३ जानेवारी १६६४ साली तुंगभद्रेच्या काठी होदेगिरी येथे शहाजी शिकारीला गेले असतांना त्यांचा घोडा भेर वेगात असतांना पाय रानवेलीत अडकला व घोड्यावरुन पडल्यामुळे शहाजीराजांचे जीवन संपले. जिजाऊ विधवा झाल्या पण त्या सती गेल्या नही. पुत्र शिवाजीने जिजामातेशी विचार विनीमय केला. त्या धैर्यशाली मातेने आपल्या पुत्रास त्या कपटी औरंगजेबाच्या भेटीस आग्रा येथे जाण्यास संमती दिली. शिवरायांनी जिजाऊच्या हाती राज्यकारभाराची सुत्रे सोपवली आणि ५ मार्च १६६६ साली राजगडावरुन आग्र्याकडे प्रयाण केले. सिंहगड स्वराज्यात नाही याबद्दल जिजाऊ यांना फारच वाईट वाटत होते. त्यांनी शिवाजीराजेंनी सिंहगड घेण्याचा आग्रह केला. तानाजीने स्वप्राणाची आहुती देत सिंहगड ४ फेब्रुवारी १६७० साली काबीज केला.

जिजाऊ अत्यंत खंबीरपणे शिवबाच्या पाठीशी उभ्या होत्या. अदिलशहा, निजाम, मुघल अशा बलाढ्य सत्ता विरोधात असतांना मोठ्या निर्भिडपणे जिजाऊमाता शहाजी महाराजांच्या खांद्याला खांदा लावून पुढे आल्या. आजची स्त्री माझी मुले माझे घर माझे सगेसोयरे आणि कौटूंबिक कार्यक्रम या पलीकडे विचार करतांना दिसत नाही.

जिजाऊ मातेनं स्वतःच्या जाधव–भोसले कुटूंबाच्या पुढे जावून रयतेचा विचार केला. त्यामुळे तानाजी, येसाजी, कान्होजी, शिवाजी, बाजी पालसकर, मुरारबाजी, बहिर्जी, कावजी, नेताजी इत्यादी सर्व जाती धर्मातील सरदार व मावळे स्वराज्यासाठी सर्वस्व अर्पणासाठी पुढे आले. म्हणजे जिजाऊ मातेनं आपले मातृप्रेम शिवरायांप्रमाणेच सर्व मावळ्यांवर केले. त्यामुळे जिजाऊ ह्या स्वराज्यमाता आहेत. स्वराज्यावर अनेक संकट आली. जिजाऊशिवरायांच्या पाठीशी खंबीरपणे उभ्या राहील्या. संकटसमयी जिजाऊ लढणाऱ्या होत्या, रडणाऱ्या नव्हत्या. शिवरायांमध्ये प्रचंड आत्मविश्वास निर्माण करण्याचे कार्य जिजाऊंनी केले. शिवरायांचे मोठेपणाचे श्रेय जिजाऊंना जाते. कारण शिवरायांना जिजाऊंनी बालपणापासुन तलवार घ्या, घोड्यावर बसा, गडकोट किल्ले पायदळी घाला, शत्रुचा निःपात करा, तुम्हाला स्वराज्य निर्माण करायचे आहे. मी तुमच्या पाठीशी आहे, असे सांगितले. आजची आई मुलांना तु कोणाच्या भानगडीत पडू नकोस, आपल्याला काय कराचे आहे, असे सांगते. आजची आई आत्मकेंद्री बनत चालली आहे. जिजाऊने मात्र उपेक्षित, वंचीत शोषित जनतेचा प्राधान्याने विचार केला. आज देखील शिवरायासारखे पराक्रमी, मानवतावादी नेते उदयाला येतील पण त्या अगोदर जिजाऊंसारखी माता घरोघरी निर्माण झाली पाहिजे. पुत्राप्रमाणे नातावर उत्तम संस्कार करणारी जिजाऊमाता म्हणजे स्वराज्याचे खरे विद्यापीठ आहे. गावागावातील तंटे–बरखेडे जिजाऊंनी मिटवले. शिवरांयांनी स्वराज्य स्थापनेचा निर्णय घेतला तेव्हा ब्राम्हणांनी राज्यभिषेकाला विरोध केला. या प्रसंगी जिजाऊची भुमिका अत्यंत महत्वाची होती. अशाप्रकारे १६ जुन १६७४ बुधवार रात्री जिजाऊ मातेने डोळे मिटले. महाराजांवरचे मायेचे छत्र हरवले. मराठा साम्राज्याचा प्रवर्तक पालकर्ता आईविना पोरका झाला.

''स्वराज्याचा जिने घडविला विधाता
धन्य धन्य ती स्वराज जननी जिजाऊमाता''

सावित्रीबाईचे जीवन चरित्र

यश आनंदराव हिवराळे
बी.ए. भाग १

सावित्रीबाई फुले भारताच्या स्त्री मुक्ती चळवळीच्या पहिल्या नेत्या होत्या. त्या समाजसुधारक आणि मराठी कवयित्री होत्या. मुलींच्या शिक्षणासाठी त्यांना समाजाच्या तीव्र विरोधाला सामारे जावे लागले.

आपले पती महात्मा ज्योतिराव फुले यांच्यासोबत त्यांनी भारतातील महिलांचे अधिकार सुधारण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावली. सावित्रीबाईंना भारतीय स्त्रीवादाची जननी मानले जाते. सावित्रीबाई आणि त्यांचे पती यांनी इ.स. १८४८ मध्ये पुणे येथील भिडेवाड्यात मुलींच्या शाळेची स्थापना केली. ही शाळा देशात स्थापन झालेल्या सुरुवातीच्या शाळांपैकी एक होती.

सावित्रीबाईंचे पती जोतीराव यांना लहानपणापासूनच मातृप्रेम लाभले नाही. त्यांची मावस आत्या सगुणाऊ यांनीच त्यांचा सांभाळ केला होता. सगुणाऊ एका इंग्रज अधिकाऱ्याच्या मुलाच्या दाई म्हणून काम करायच्या. त्यांना इंग्रजी कळायचे व बोलताही यायचे. त्यांनी आपल्या या ज्ञानाचा उपयोग जोतीरावांना प्रेरित करण्यासाठी केला. जोतीरावही शिक्षणाकडे आकर्षित झाले. सावित्रीबाईंना ख्रिश्चन मिशनऱ्यांनी लग्नापूर्वी दिलेले एक पुस्तक त्या सासरी घेऊन आल्या होत्या. त्यावरून जोतीरावांनाही एक नवा मार्ग सापडला. त्यांनी स्वतः शिकून सावित्रीबाईंना शिकवले. सगुणाबाई तर सोबत होतीच. दोघींनी रीतसर शिक्षण घेतले.

लग्नाच्या वेळी सावित्रीबाई निरक्षर होत्या. ज्योतिरावांनी सावित्रीबाईंना त्यांच्या घरीच शिक्षण दिले.ज्योतिरावांकडे त्यांचे प्राथमिक शिक्षण पूर्ण झाल्यानंतर पुढील शिक्षणाची जबाबदारी ज्योतीरावांचे मित्र सखाराम यशवंत परांजपे आणि केशव शिवराम भवाळकर यांच्याकडे होती. त्यांनी स्वतःला दोन शिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रमातही सहभागी करून घेतले. पहिली अहमदनगरमधील अमेरिकन मिशनरी सिंथिया फरार यांनी चालवलेल्या संस्थेत होती. दुसरा अभ्यासक्रम पुण्यातील एका सामान्य शाळेत होता. त्यांचे प्रशिक्षण पाहता, सावित्रीबाई या

पहिल्या भारतीय महिला शिक्षिका आणि मुख्याध्यापिका झाल्या. सावित्रीबाईंची जन्मतारीख, म्हणजे ३ जानेवारी हा दिवस संपूर्ण महाराष्ट्रात, विशेषतः मुलींच्या शाळांमध्ये बालिका दिन म्हणून साजरा केला जातो.

सावित्रीबाई फुले या लेखिका आणि कवयित्रीसुद्धा होत्या. त्यांनी १८५४ मध्ये "काव्यफुले" आणि १८९२ मध्ये "बावनकाशी" सुबोध रत्नाकर प्रकाशित केले आणि "जा, शिक्षण मिळवा" नावाची कविता देखील प्रकाशित केली, ज्यामध्ये त्यांनी वंचित लोकांना शिक्षण घेऊन स्वतःला मुक्त करण्यासाठी प्रोत्साहित केले. त्यांच्या अनुभवाचा आणि कामाचा परिणाम म्हणून त्या एक उत्कट स्त्रीवादी बनल्या. महिलांच्या हक्कांबाबत जागरुकता निर्माण करण्यासाठी त्यांनी महिला सेवा मंडळाची स्थापना केली.

सावित्रीबाई आणि त्यांचा दत्तक मुलगा यशवंत फुले यांनी १८९७ मध्ये नालासोपारा परिसरात बुबोनिक प्लेगच्या जगभरातील तिसऱ्या साथीच्या रोगाने प्रभावित झालेल्यांवर उपचार करण्यासाठी एक क्लिनिक उघडले. क्लिनिकची स्थापना पुण्याच्या बाहेरील भागात, संसर्गमुक्त ठिकाणी करण्यात आली. पांडुरंग बाबाजी गायकवाड यांच्या मुलाला वाचवताना सावित्रीबाईंचा वीरतापूर्वक मृत्यू झाला. गायकवाड यांच्या मुलाला मुंढव्याबाहेरील महार वस्तीत प्लेग झाला हे कळताच सावित्रीबाई फुले त्यांच्या पाठीशी धावून गेल्या आणि त्यांना पाठीवर घेऊन रुग्णालयात नेले. या प्रक्रियेत, सावित्रीबाई फुले यांना प्लेगची लागण झाली आणि १० मार्च १८९७ रोजी रात्री ९.०० वाजता त्यांचा मृत्यू झाला.

प्रतिभाताई
यांचे सामाजिक व राजकीय जीवन

कु. मयुरी अनिल जाधव
बी.कॉम. भाग ३

प्रतिभाताई पाटील हे एक असे व्यक्तिमत्व आहे ज्यांच्यावर प्रत्येक भारतीयाला अभिमान आहे. त्या स्वतंत्र भारताच्या सर्वोच्च पदावर विराजमान होणाऱ्या पहिल्या महिला राष्ट्रपती आणि देशाच्या 12 व्या राष्ट्रपती होत्या. या व्यतिरिक्त राजस्थान च्या माजी राज्यपाल...राज्यसभा सदस्य...आणि महाराष्ट्र सरकार मध्ये कॅबिनेट मंत्री म्हणून देखील त्यांनी आपली सेवा दिलीये.

एक सशक्त सामाजिक कार्यकर्ता म्हणून देखील त्यांनी स्वतःला सिद्ध केलंय. देशातील महिला, गरीब आणि ग्रामीण अर्थव्यवस्थेच्या विकासाकरता त्यांनी महत्वपूर्ण काम केलं आहे. भारत देशाच्या प्रथम महिला राष्ट्रपती प्रतिभाताई पाटील यांच्याविषयी ये लेखात अधिक माहिती घेण्याचा आपण प्रयत्न करूया.

प्रतिभाताईंचे प्राथमिक शिक्षण जळगाव च्या आर.आर शाळेत झाले. त्यानंतर पुणे विद्यापीठाशी संलग्नित मुलजी जेठा महाविद्यालयातून त्यांनी पदवी पर्यंत शिक्षण पूर्ण केले. वकिलीचे अध्ययन त्यांनी मुंबई च्या शासकीय महाविद्यालयात पूर्ण केलं.

अर्थशास्त्र आणि राज्यशास्त्रातून त्यांनी एम.ए केलं. त्या अगदी सुरुवातीपासून बहुआयामी व्यक्तिमत्वाच्या धनी आहेत. शिक्षणा समवेत संगीतात आणि क्रीडा क्षेत्राची देखील त्यांना आवड आहे. तुम्हाला वाचून कदाचित आश्चर्य वाटेल पण प्रतिभाताई टेबल-टेनिस च्या उत्तम खेळाडू होत्या.

टेबल-टेनिस प्लेयर म्हणून त्यांनी कित्येकदा आपल्या महाविद्यालयाचे आणि विद्यापीठाचे प्रतिनिधित्व केले व विजयी देखील ठरल्या. याशिवाय 1962 ला एमजे महाविद्यालयात त्यांनी कॉलेज ची “ब्युटी क्वीन’ हा किताब देखील पटकावला.

प्रतिभाताई पाटील यांचा विवाह 1965 मधे देवसिंह रणसिंह शेखावत यांच्यासमवेत झाला. विवाहानंतर त्यांना एक मुलगा आणि एक कन्यारत्न झालं. मुलाचे नाव राजेंद्र सिंह आणि मुलगी ज्योती असे दोन अपत्य होते

राजकीय प्रवास –

राजकारणात प्रवेश करण्यापूर्वी प्रतिभाताई सामाजिक कार्यात अग्रेसर होत्या.

राजकीय प्रवासाला खरी सुरुवात 1962 मधे झाली. त्या दरम्यान महाराष्ट्रातील जळगाव जळगाव मतदार संघामधून त्या विधानसभा सदस्य म्हणून निवडून आल्या.

1962 ते 1967 पर्यंत प्रतिभाताई सलग 4 वर्ष मुक्ताईनगर विधानसभा सिट साठी काँग्रेस कडून निवडून आल्या आणि MLA पदावर कायम होत्या.

पुढे 1967 पासून 1972 पर्यंत प्रतिभा पाटील यांनी महाराष्ट्राच्या मंत्रिमंडळात राज्यमंत्री म्हणून जनआरोग्य, संसदीय कार्य, आवास, पर्यटना सारखी महत्वपूर्ण खाती सांभाळली.

1972 ला प्रतिभाताई पुन्हा महाराष्ट्र विधानसभा निवडणूक जिंकल्या आणि यावेळेस त्यांनी महाराष्ट्र शासनात कॅबिनेट मंत्री म्हणून महत्वपूर्ण भूमिका बजावली.

समाज कल्याण, पर्यटन, आणि आवास विभागासारखी महत्वाची खाती त्यांच्याकडे होती.

1974 ते 1975 प्रतिभा पाटील यांनी महाराष्ट्र सरकार मध्ये कॅबिनेट मंत्री म्हणून जनआरोग्य मंत्रालय व समाज कल्याण मंत्रालय सांभाळले. 1975 पासून 1976 पर्यंत ताईंनी कॅबिनेट मंत्री म्हणून पूनर्वसन आणि सांस्कृतिक विभागाची जवाबदारी सांभाळली.

सामाजिक कार्यकर्ती म्हणून भूमिका –

प्रतिभाताईंनी स्वतःला केवळ राजकीय भूमिकेतून समाजासमोर ठेवलं असं नव्हे तर त्या सतत सामाजिक बांधिलकी जपत समाज कार्यात देखील अग्रेसर होत्या.

त्यांनी केलेली महत्वाची सामाजिक कार्य अशी आहेत...

देशाच्या पहिल्या महिला राष्ट्रपती प्रतिभाताई पाटील यांनी महिलांकरता महिला होम गार्डची स्थापना केली.

गरीब आणि होतकरू महिलांसाठी संगीत, संगणक, शिवणकामाचे प्रशिक्षण केंद्र देखील सुरु केले.

ताईंनी मुंबई दिल्ली येथे आपल्या घरापासून दूर राहणाऱ्या वर्किंग वूमेन्स करिता वसतिगृह उभारले.

प्रतिभाताईंनी जळगावला अनुसूचित जनजातीतील युवकांसाठी इंजिनियरिंग कॉलेज सुरु केले.

जळगाव साखर कारखान्याच्या अध्यक्ष म्हणून सुधारणेची अनेक कार्य ताईंनी केलीत.

देशाच्या सर्वोच्च पदावर पहिली महिला राष्ट्रपती म्हणून विराजमान होऊन प्रतिभाताई पाटील यांनी केवळ इतिहासच रचला असे नाही, तर महिलांच्या सशक्तीकरणाचं त्या एक उत्कृष्ट उदाहरण ठरल्या.

राजमाता जिजाऊ

– स्वयंरचित कविता

कु. चंचल संतोष वाघ
बी.ए. भाग–३

मुजरा माझा त्या माता जिजाऊंना,
घडविले त्यांनी शुर शिवबाला,
साक्षात होत्या त्या आई भवानी,
जन्म घेतला त्यांच्या पोटी शिवबांनी !
मराठा मातीत ज्यांनी केला गनिमी कावा,
तो एकच होता माझ्या जिजाऊचा शिवबा,
संस्कार तुमचे थोर घडविले शिवबाला,
रयतेला उध्दारिले तो आदर्श राजा झाला,
गाजविला प्रताप असा झुकविली जुलूमशाही,
संस्काराला माते तुझ्या जागी तोड नाही,
माँ जिजाऊ परी गं राष्ट्रमाता व्हावं,
घरोघरी शिवबापरी बाळ जन्मा यावं,
स्वराज्याची प्रेरणा तू महाराष्ट्राची शान,
मुजरा तुला मानाचा मुकवूने आमची मान,
राष्ट्र आणि कुळाचं हे नांव अमर होई,
लेखणी ही माते माझी लीन तुझ्या पाई,
संभाळले त्यांनी सर्वांना प्रेमानं !
त्यांच्या मायेच्या छायेत नव्हात जातधर्म,
सर्वधर्मसमभाव हेच त्यांचे कर्म,
त्यांच्या राज्यात होती सुख प्रजा,
धन्य, धन्य, जिजाऊ रिजमाता !

स्त्री मनातली आदर्श
कल्पना ....

कु. रुपाली प्रकाश जयस्वाल
बी.ए. भाग १

कल्पना चावला यांचा जन्म हरियाणा, करनाल येथे झाला. त्यांचा जन्म १७ मार्च १९६२ रोजी झाला होता. त्यांच्या वडिलांचे नाव श्री बनारसी लाल चावला आणि आईचे नाव संयोगीता चावला. त्या कुटुंबातील चार भाऊ व बहिणींपैकी सर्वात धाकटी होती. घरातले प्रत्येकजण प्रेमाने त्यांना मोन्टू म्हणत.

कल्पना चावला भावाबरोबर खूप मस्ती करायच्या. त्या सर्वात लहान व सर्वांच्या लाडक्या होत्या. त्यांना घरकाम, नटणे यापेक्षा मित्र मैत्रिणींबरोबर सायकल वरुन ट्रिप ला जाने खुप आवडत असे. त्यांना बाहेरगावी फिरण्यास खूप आवडत होते.

कल्पना चावला यांचे सुरुवतीचे शिक्षण "टागोर बाल निकेतन" मध्ये झाले. कल्पना जेव्हा आठवीत शिकत होती, तेव्हा त्यांनी इंजिनियर बनण्याची इच्छा व्यक्त केली होती. त्यांच्या आईने आपल्या मुलीच्या भावना समजून घेत पुढे जाण्यास मदत केली. वडिलांना तिला डॉक्टर किंवा शिक्षक बनवायचे होते. पण कल्पना लहानपणापासूनच अंतराळात फिरण्याचे स्वप्न रंगवीत असे. त्यांचा सर्वात महत्वाचा गुण म्हणजे उत्कटता आणि लढाऊ स्वभाव. त्यांनी कधीही कामात आळस दाखवला नाही आणि कधी अयशस्वी झाल्याने चिंताग्रस्त झाली नाही.

कल्पना चावला यांनी आपले सुरुवातीचे शिक्षण करनालच्या टागोर पब्लिक स्कूलमधून केले.

पुढील शिक्षण त्यांनी पंजाब अभियांत्रिकी महाविद्यालय, चंदीगड, येथून एरोनॉटिकल अभियांत्रिकीमध्ये घेतले. १९८२ मध्ये त्यांनी तेथून अभियांत्रिकी शाखेत पदवी संपादन केली.

त्यानंतर पुढील उच्च शिक्षण घेण्यासाठी त्या १९८२ मध्ये अमेरिकेत गेल्या, त्यांनी आर्लिंग्टन येथील टेक्सास विद्यापीठातून एरोनॉटिकल अभियांत्रिकीमध्ये मास्टर ऑफ सायन्सची पदवी प्राप्त केली.

कल्पना जी जेव्हा उच्च शिक्षण घेण्यासाठी अमेरिकेत गेल्या, तेव्हा त्यांची जीन पियरे टॅरिसन (जेपी) या युवकाशी ओळख झाली. जेपी यांचा विमानाचे प्रशिक्षण देण्याचा व्यवसाय होता.

कल्पना जी त्यांच्याकडून विमान चालवण्याचे शिक्षण घेत होत्या. त्या वेळेस त्यांचे लहानपणीचे स्वप्न पूर्ण झाले.

जेपी आणि कल्पना चावला यांच्या मैत्रीचे नाते प्रेमात बदलले आणि १९८४ साली त्यांचा विवाह झाला.

कार्य -

डिसेंबर १९९४ साली चावला यांची अमेरिकेतील नासामध्ये १५व्या अंतराळवीर समूहात निवड झाली. मिशन विशेषज्ञ म्हणून त्यांनी एसटीएस-८७ वर काम केले. अवकाशात त्यांनी ३७६ तास व ३४ मिनिटे प्रवास केला.

कराडचे "कल्पना चावला विज्ञान केंद्र" -

कल्पना चावला यांच्या मृत्यूने व्यथित झालेल्या कराडच्या टिळक ' हायस्कूलमधील संजय पुजारी नावाच्या विज्ञान शिक्षकांनी कल्पना चावलांच्या वडिलांच्या, बनारसीलाल चावला यांच्या परवानगीने कराडमध्ये कल्पना चावला विज्ञान केंद्र १ जुलै २००६ या दिवशी स्थापन केले. लहान मुलांना पडणाऱ्या प्रश्नांची उत्तरे त्याला प्रत्यक्ष कृतीमधून शोधता आली पाहिजेत, विज्ञानाच्या निकषांवर त्याला विचार करता यायला पाहिजे, प्रयोग करता आले पाहिजेत, अशी विविध उद्दिष्टे त्यामागे आहेत.

कल्पना चावला विज्ञान केंद्राचे कार्य कसे चालते, हे पाहण्यासाठी कल्पनाचे वडील बनारसीलाल चावला यांनी केंद्राला भेट दिली होती. त्यांनी केंद्राचे काम पाहून मोठी देणगीसुद्धा दिली. कल्पना चावला यांच्या भगिनी सुनीतादीदी यांनीही ५० हजार रुपये किमतीची पुस्तके या केंद्रासाठी दिली. भारतात या नावाचे हे एकमेव केंद्र असेल अशी ग्वाही बनारसीलाल यांनी दिली.

या विज्ञान केंद्राचे स्वतंत्र ग्रंथालय आहे. ग्रंथालयात निसर्ग, पर्यावरण, विज्ञानाच्या विविध मूलभूत शाखा यांविषयीची अनेक पुस्तके, विश्वकोश, चरित्रे, विज्ञानाशी संबंधित सीडी आणि डीव्हीडी असा मोठा संग्रह मुलांना

दर रविवारी आणि अन्य सुट्ट्यांच्या दिवशी कल्पना चावला विज्ञान केंद्रामध्ये विविध विज्ञानविषयक कार्यक्रमांचे, उपक्रमांचे आयोजन केले जाते. आकाशनिरीक्षण, विमानांच्या आणि अग्निबाणांच्या प्रतिकृती, पक्षिनिरीक्षण, वनस्पतींची ओळख, औद्योगिक क्षेत्रांना तसेच विज्ञान संशोधन केंद्रांना भेटी, जंगलभ्रमंती, शास्त्रज्ञांची, तज्ज्ञांची व्याख्याने, खेळण्यांमधून विज्ञान समजून घेणे, शालेय पुस्तकातील विज्ञानाची तत्त्वे प्रयोगांच्या आधारे समजून घेणे अशा अनेकविध उपक्रमांच्या माध्यमांतून मुलांना विज्ञानाची गोडी लावण्याचे काम या विज्ञान केंद्रात केले जाते.

काही तज्ज्ञ व्यक्तींना व्याख्यानासाठी आमंत्रित केले जाते. जागतिक कीर्तीचे शास्त्रज्ञ डॉ. जयंत नारळीकर, विज्ञान प्रसारक अरविंद गुप्ता, ज्येष्ठ आकाश अभ्यासक हेमंत मोने, विज्ञानलेखक प्रा. मोहन आपटे अशा अनेक नामवंतांशी संवाद साधण्याची संधी कल्पना चावला विज्ञान केंद्राच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना मिळाली आहे.

कल्पना चावला विज्ञान केंद्राने २००८ साली नाट्यरूपांतराच्या आणि सिनेमाच्या माध्यमांतूनही विज्ञान लोकांपर्यंत पोहोचविण्याचा प्रयत्न केला. ३४ बालकलाकारांना घेऊन 'धमाल विज्ञानाची' हा बालचित्रपट केंद्राने तयार केला. गॅलिलिओ गॅलिली, सर आयझॅक न्यूटन आणि थॉमस अल्व्हा एडिसन हे तीन शास्त्रज्ञ मुलांना भेटतात आणि आपण लावलेल्या शोधांबद्दलचे प्रयोग त्यांना दाखवितात, अशी या चित्रपटाची मध्यवर्ती संकल्पना आहे.

कल्पना चावला यांचे मराठी सुविचार -

"मी विशिष्ट प्रदेशाचा, देशाचा ही भावना गळून पडण्यासाठी ताऱ्यांकडे बघा; कारण तेव्हा तुम्ही एका अवकाशाचे झालेले असतां."

बाप नावाचं आभाळ मुली जरा जपुन सांभाळ

- स्वयंरचित कविता

कु. ममता कैलास भस्मे
बी.ए. भाग-१

स्वभाव थोडा भारी
आवाजाने कडक असतो
सुखाःदुखाच्या वेळी
खंबीरपणे उभा असणारा
फक्त एक बाप असतो

बायका पोरांना पोटभर भरवतो,
त्यांच्या हसऱ्या चेहऱ्याकडे पाहुन,
स्वतःच्या पोटावरून हात फिरवतो,
कधी कधी भाकर खावून तर....
कधी उपाशी झोपणारा
फक्त एक बाप असतो

प्रत्येक सणाला रंगवतो
स्वतः जुने कपडे घालून
मुलीला परीसारखा सजवतो
अन् प्रत्येक संकटाला ठामपणे उत्तर देणारा
फक्त एक बाप असतो

कळला नसता प्रत्येक सण
कळली नसती होळी
बाप असतो तेव्हाच कळते
काय असते खरी दिवाळी

मॉंसाहेब
तुम्ही होतात म्हणून

राहुल वसंता होलगरे
बी.ए. भाग १

हिंदवी स्वराज्याचे संस्थापक छत्रपती शिवाजी महाराज आणि प्रतापवीर संभाजी महाराज या दोन छत्रपतींना घडवणाऱ्या आदर्श राजमाता म्हणजे जिजामाता आहेत. त्यांना आपण जिजाऊ, राजमाता, माँसाहेब अशा अनेक नावांनी ओळखतो. राजमाता जिजाऊंच्या जन्म १२ जानेवारी १५९८ रोजी बुलढाणा जिल्ह्यातील सिंदखेड राजा या गावी झाला. त्यांच्या वडिलांचे नांव लखोजीराव जाधव व आईचे नांव गिरीजाबाई उर्फ म्हाळसाबाई हे होते.

डिसेंबर १६०५ मध्ये जिजाऊंचा विवाह शाहाजी राजे भोसले यांच्याशी झाला. त्यांचा थोरला मुलगा शहाजी राजा जवळ वाढला. शिवबाराजांची संपूर्ण जबाबदारी जिजाऊंनी स्विकारली. जिजाऊंनी शिवरायांना लहानपणापासुन रामायण व महाभारतातील गोष्टी सांगितल्या. त्यांच्यावर चांगले संस्कार केले. तलवारबाजी व युध्द कौशल्यही शिकवले.

जिजाऊंनी आपल्या मनातील हिंदवी स्वराज संकल्पना प्रत्यक्षात साकार करण्यासाठी शिवबाला ज्ञान, चरित्र, चातुर्य, संघटन व पराक्रमी अशा राजगुणांचे बाळकडू दिले. स्वराज्य निर्माण करण्यात माँसाहेब जिजाऊंचे फार मोठे योगदान आहे. शिवरायाच्या मनात कर्तुत्वाची ठिणगी टाकतानाच जिजाऊंनी त्यांना राजनिती शिकवली सर्वांना समान न्याय तसेच अन्याय करणाऱ्याला कठोर शिक्षा देण्याचे धाडस त्यांनी शिवरायांच्यात निर्माण केले.

महाराष्ट्रातील मोठ मोठ सरदारांनीही जे जमले नाही ते माता जिजाऊंनी करुन दाखवले. जिजाऊ सारख्या माँ साहेबांची गरज आत प्रत्येकाच्या घरी आहे. आपला मुलगा आदर्श घडवायचा असेल तर त्यासाठी प्रत्येक आईने जिजाऊंचे आचरण केले पाहिजे. अशा या थोर मातेने शिवबांच्या राज्यभिषेकांचे सुवर्णक्षण पाहिल्यानंतर अवघ्या १२ दिवसातच सन १६७४ मध्ये जगाचा निरोप घेतला. शिवराय मोहीमेवर असतांना जिजाबाई राज कारभार चालवत असत. सदरेवर बसुन स्वतः तंटे सोडवत असत. शहाजी राजे बंगलोरात वास्तव्यास असतांना शहाजीराजांच्या आई वडीलांची जबाबदारीही मोठ्या कौशल्याने सांभाळली. राजांच्या सर्व स्वाऱ्यांच्या लढवयांचा तपशीलही त्या ठेवत असत. शिवाजी राजे आग्र्यात कैद असतांना राज्याची पूर्ण जबाबदारी अगदी उतारवयातही जिजाबाईंनी कौशल्याने निभावली. शिवाजी राजांचा राज्यभिषेक व हिंदवी स्वराज्याची स्थापना पाहून माँसाहेबांनी दि. १७ जुन १६७४ साली स्वतंत्र हिदवी स्वराज्यात शेवटचा श्वास घेतला.

समुद्राची शाई व आकाशाचा कागद करणं जरी जिजाऊ बद्दल लिहीले तरी देखील ते कमीच पडेल. अशी जिजाऊ माँसाहेबांची किर्ती आहे.

सावित्री
तु ढाल संयमाची

कु. मुक्ता आनंद कांबळे
बी.ए. भाग - २

सावित्री तु दाखविलेला
विश्वास आज सार्थ झाला
तु होतीस म्हणून
आम्हा मुलींच्या जगण्याला अर्थ आला

शिक्षीत झाली, ज्ञान मिळाले
भयमुक्त झाली नारी
तु पाया जगाचा तुजवर
उभी दुनिया सारी
मुलं-मुली समान सारे
तु कायदा असा केला
तु होतीस म्हणून
आम्हा मुलींच्या जगण्याला अर्थ आला

सावित्रीच्या लेकी आम्ही
तु आई सर्वांची झाली
चाल मर्दाणी तुझी
रुढवाट तुजला भ्याली
लाथाडल्यास अंधार तु
आणि उजेड आम्हा दिला
तु होतीस म्हणून
आम्हा मुलींच्या जगण्याला अर्थ आला

तु ढाल संयमाची
झेलील्या शेणशिव्या
लिहीली काव्यफुले
आतुन अंकुरल्या ओव्या
तोडल्या अज्ञान बेड्या
तुझा शब्द तलवार झाला
तु होतीस म्हणून
आम्हा मुलींच्या जगण्याला अर्थ आला

संत जनाबाई

कु. मनिषा जयसिंग राठोड
बी.कॉम. भाग ३

जीवन -

जनाबाईंचा जन्म परभणी येथील गंगाखेड येथील दमा नावाच्या विठ्ठलभक्ताच्या घरी झाला. जनाबाईंच्या एका अभंगातील "माझ्या वडिलांचे दैवत| तो हा पंढरीनाथ ||" या ओळींवरून त्यांचे वडील दमा हेदेखील वारकरी असावेत, अशी शक्यता दिसते. त्यांच्या आईचे नाव करुंड. त्याही भगवद्भक्त होत्या. संत जनाबाई या संत कवयित्री म्हणून जनमानसात लोकप्रिय आहेत. महाराष्ट्राच्या खेड्यापाड्यातून स्त्रिया जात्यावर दळण दळताना, कांडताना त्यांच्या ओव्या गातात.

बालपण -

परभणी जिल्ह्यातील गोदावरीच्या तीरावरील गंगाखेड हे जनाबाईंचे गाव होय. जनाबाई पाच-सहा वर्षांच्या असतानाच त्यांच्या वडिलांनी जनाबाईंला नामदेवांचे वडील दामाशेट शिंपी यांच्याकडे पाठवले. नामदेवांचे आई-वडील, थोरली बहीण, पत्नी, चार मुलगे, चार सुना, एक मुलगी, संत जनाबाई व संत नामदेव असे पंधरा माणसांचे हे कुटुंब होते. जनाबाई या संत नामदेव यांच्या कुटुंबीयांतील एक घटक बनल्या. त्या स्वतःला नामयाची दासी म्हणवून घेत असत.

संत नामदेवांच्या सहवासात जनाबाईंनीही विठ्ठलाच्या भक्तीचा ध्यास घेतला होता. 'दळिता कांडिता तुज गाईन अनंता' असे त्या म्हणत असत. संत नामदेव हेच त्यांचे पारमार्थिक गुरू होते. श्री संत ज्ञानदेव-विसोबा खेचर-संत नामदेव-संत जनाबाई अशी त्यांची गुरुपरंपरा आहे. संत ज्ञानदेवांच्या प्रभावळीतील सर्व संतांना त्यांनी प्रत्यक्ष पाहिलेले आहे.

'विठू माझा लेकुरवाळा, संगे गोपाळांचा मेळा।।' हा प्रसिद्ध अभंग जनाबाईंचाच आहे. त्यांना संत नामदेवांमुळे सतत संत-संग घडला होता. संत ज्ञानदेवांविषयीही त्यांचा भक्तिभाव अनन्यसाधारण होता.

संत जनाबाईंच्या नावावर असलेले एकूण सुमारे ३५० अभंग सकल संत गाथा या ग्रंथात मुद्रित झाले आहेत. संत जनाबाईंचे बरेचसे अभंग नामदेव गाथेमध्ये आहेत. त्यांचे अभंग कृष्णजन्म, थाळीपाक, प्रल्हादचरित्र, बालक्रीडा या विषयांवर आहेत. हरिश्चंद्राख्यान नामक आख्यानरचनाही त्यांच्या नावावर आहे. संत जनाबाईंच्या थाळीपाक व द्रौपदी स्वयंवर या विषयांवरील अभंगांनी महाकवी मुक्तेश्वरांना (संत एकनाथांचे नातू) स्फूर्ति मिळाली होती.

संत जनाबाईंची भावकविता ही भगवंताच्या प्रेमाने ओतप्रेत भरलेली आहे. पूर्ण निष्काम होऊन लौकिक, ऐहिक भावना विसरून त्या विठ्ठलाला शरण गेलेल्या आहेत. आत्मज्ञानाचा साक्षात्कार घडण्यापूर्वीच त्या निर्विकार झाल्या आहेत. संत जनाबाईंच्या जीवनातील अनंत अनुभूती त्यांनी त्यांच्या रचनांतून रेखाटल्या आहेत. संत नामदेवांवरील भक्ति-प्रेमभाव, संत ज्ञानदेवांविषयी असलेला उत्कट भाव, संत चोखोबांच्या भावसामर्थ्याचे अनुसरण, तसेच विठ्ठलाविषयीचा भक्तिभाव त्यांच्या काव्यात ओतप्रोत भरलेला दिसून येतो. वेळप्रसंगी देवाशी भांडायला पण त्या कमी करत नाहीत. 'वात्सल्य, कोमल ऋजुता, सहनशीलता, त्यागी वृत्ती, समर्पण वृत्ती, स्त्री विषयीच्या भावना संत जनाबाईंच्या काव्यात प्रकर्षाने दिसून येतात,' असे ज्येष्ठ अभ्यासक रा. चिं. ढेरे हे जनाबाईंच्या काव्याचे रसग्रहण करताना म्हणतात. तत्कालीन संत ज्ञानदेव, संत नामदेव, संत सोपान, संत गोरा कुंभार, संत चोखा मेळा, संत सेना महाराज आदि सत्पुरुषांच्या जीवनाचा, सद्‌गुणांचा आढावा घेणारी पद्यरचना करून संत जनाबाईंनी पुढील पिढ्यांवर एकप्रकारे उपकारच करून ठेवले आहेत. त्यांची भाषा सर्वसामान्य माणसांच्या हृदयाला जाऊन भिडते.

संत जनाबाई श्री क्षेत्र पंढरपूर येथे महाद्वारी, आषाढ कृष्ण त्रयोदशी शके १२७२ या दिवशी समाधिस्थ होऊन पांडुरंगात विलीन झाल्या. (इ.स. १३५०)

शिक्षणाची आई सावित्रीबाई

वैभव दत्तराम राठोड
बी.एस्सी. भाग ३

सातारा जिल्हातील नायगांव हे छोटेसे गांव तालुका खंडाळा. या गावात खंडोजी नवसे हे प्रतिष्ठीत ग्रहस्थ या नवसे पाटील घराण्यात दि. ३ जानेवारी १८३१ रोजी कन्यारत्न प्राप्त झाली. त्या कन्या रत्न म्हणजे शिक्षणाची देवी सावित्रीबाई फु ले. त्या काळी शिक्षणाची प्रथा नव्हती. खंडोजी नवसे पाटील यांच्या वाड्यात या मुलीचे संगोपन झाले. पुढे सावित्रीबाई फु ले ९ वर्षाच्या झाल्या असतांना त्या वेळी फु ले आणि नवसे यांच्या घराण्यात पुर्वीचे सोयरोपण होते. सावित्री आणि जोतिबा विवाह नक्की झाला. १८४० साली विवाह झाला. जोतीबांना शिक्षणाचे महत्व माहिती होते.त्यांना खुप शिकायचे होते. अज्ञानाने अंधश्रध्दामध्ये जखडून पडलेल्या महार, मांग, रामोशी, भटके विमुक्त यांच्यासाठी मोठे कार्य करायचे होते. शिक्षण बंद झाले असतांना, त्यांना धिर देणारी सावित्रीबाई फु ले. सावित्रीबाई फुले यांचे कार्य पाहता त्या विश्वरत्न होत्या असे म्हणायला हरकत नाही.

पुण्यातील महार, मांग, रामोश्यांचे मुलांसाठी शाळा काढण्याचे ठरविले. हा अत्यंत क्रांतिकारी आणि धाडसी विचार होता. पुण्यासारख्या शहरात १८४१-४२ साली असा विचार बोलुन दाखविणे हे सुध्दा धाडस होते. १ जानेवारी १८४८ रोजी पहिली शुद्रांसाठी शाळा उघडण्यास आली. सर्व अडचणी दुर झाल्या फक्त अडचण होती ती शिक्षिकेची. त्या काळात मुलींना शाळेत पाठवणार कोण आणि पाठविले तरी पुरुष शिक्षक असतील तर कुणी नवीन शिक्षिका होण्यास तयार पण होणारा नाही. सावित्रीबाईने जोतिबांची तगमग ओळखली आपल्या पतीच्या कार्यात खांद्याला खांदा भिडवून झोकूण देण्याचा निर्णय केला आणि शिक्षकेची काम कारण्यासाठी तयारी दर्शविली. जोतिबांनी सावित्रीला लेखन साहित्य आणून दिले. सावित्रीबाईंचे शिक्षण सुरु झाले. जोतिबांनी सावित्रीबाईच्या मिसेस मिचेल या मिशनरी बाईंशी भेट करुन दिली. अशा प्रकारे सावित्रीबाईच्या शैक्षणिक कार्यास प्रारंभ झाला. त्यानंतर चारच महिन्यांनी पुण्यातील महारवाड्यात दुसरी शाळा काढण्यात आली. या कार्यासाठी त्यांना खुप विरोध झाला. या विरोधालाही सामोरे जावून आपले कार्य सुरुच ठेवले.

भारतातील पहिल्या स्त्री शिक्षीका सावित्रीबाई फुले यांनी स्त्री शिक्षणासाठी मोठे योगदान दिले आणि समाजाचा प्रचंड त्रास सहन केला. सावित्रीबाई फुले यांचे योगदान खरोखरच खुप उल्लेखनिय आहे. त्या पहिल्या महिला मुख्याध्यापिका म्हणून सुध्दा ओळखल्या जाते.

आंनददायी शिक्षणाची सुरवात, गणवेश वाटपाची सोय करणाऱ्या शिक्षीका, शेतकरी आणि मजुर वर्गासाठी रात्र शाळा असे अनेक कार्य केली. जी मुले किंवा मुली दिवसभर शेतामध्ये मोलमजुरी करतात त्या मुलांना किंवा मुलींना शाळेमध्ये दिवसा उपस्थित राहणे शक्य नसते अशा मुलांसाठी रात्र शाळेचा प्रयोग सावित्रीबाई फुले यांनी केला. अस्पृश्यांसाठी पाण्याची विहीर खुली करुन असा क्रांतिकारक निर्णय त्याकाळी घेतला. सावित्रीबाई फु ले यांनी शिक्षण देत असतांना मानवतावादी विचाराचा नेहमी पुरस्कार केला. विद्यार्थ्यांना मिळणारे शिक्षण हे नेहमी धर्मनिरपेक्ष शिक्षण असले पाहिजे सर्व धर्माचा आदर केला गेला पाहिजे असे शिक्षण दिले. विधवा पुर्नविवाह, बालहत्या प्रतिबंध गृहाची स्थापना, हुंड्याला विरोध, केशवपन प्रथेचा विरोध, कवियित्री, पहील्या स्त्री संपादिका असे अनेक सामाजिक कार्ये सावित्रीबाई फुलेंनी केली.

सावित्रीबाई फुले या निर्भिड होत्या.अन्यायाला लढा देणाऱ्या होत्या. एकोणिसाव्या शतकामध्ये अज्ञानाच्या आणि गुलामगिरीच्या अंधकाराच्या पाशातून सोडवणारी व शैक्षणिक प्रबोधन चळवळ सुरु करणारी बहुजन समाजाला आणि स्त्रियांना जीवनाचा योग्य मार्ग दाखवून देणारी एक क्रांतिकारी स्त्री म्हणजे सावित्रीबाई फुले. लहानपणापासु-नच यांच्या व्यक्तिमत्व स्वाभीमान दिसून येत होती. अन्यायाच्या प्रतीकार करायला हवा विचार त्यांच्या मनात जणू भिनला होता.

स्त्री शिक्षण, मागासवर्गीयांसाठी शाळा, बाल हत्या प्रतिबंध, अनाथ बालकांचे संगोपन यासारख्या कामात त्यांनी योगदान दिले. स्त्रीया आणि अनुसूचित जाती यांना शिक्षण देणे हा त्याकाळातील सर्वात मोठा आणि अक्षम्य असा गुन्हा होता. अशा वेळी सावित्रीबाई फु ले या शाळेत शिक्षीका म्हणून शिकवू लागल्या. सावित्रीबाई फु ले यांच्या या कामामुळे त्या काळा त्यांची खुप अवहेलना झाली. तरी त्यांनी माघार घेतली नाही. समाजातील दिनदुर्बल घटकांसाठी इतके महान कार्य करणारी दुसरी स्त्री झाली नाही. असेच म्हणावे लागेल. महाराष्ट्रातील स्त्री मुक्ती आंदोलनाच्या त्या खऱ्या अर्थान अग्रणी होत्या.

प्रतिभाताई पाटील
एक आदर्श

अश्विन विजय खुडे
बी.कॉम. भाग २

श्रीमती. प्रतिभा पाटील या भारताच्या १२ व्या आणि पहिल्या महिला राष्ट्रपती होत्या. त्यांचा जन्म १९ डिसेंबर १९३४ रोजी जळगाव जिल्ह्यातील नांदगाव या गावात झाला. नारायणराव पाटील हे त्यांच्या वडिलांचे नाव असून ते राजकारणी होते. प्रतिभाजींचे प्रारंभिक शालेय शिक्षण जळगावच्या आर.आर. विद्यालयात झाले. त्यानंतर महाविद्यालयीन शिक्षणासाठी त्यांनी जळगावच्या मुळजी जेठा महाविद्यालयात प्रवेश घेतला. त्यांनी मुंबईतील शासकीय विधी महाविद्यालयात कायद्याचे शिक्षण घेतले. पुढे त्यांनी राज्यशास्त्र आणि अर्थशास्त्रात पदव्युत्तर पदवी मिळवली. प्राथमिक शाळेत असल्यापासूनच त्यांना ॲथलेटिक्समध्ये नेहमीच रस होता. संपूर्ण महाविद्यालयात विविध खेळांमध्ये भाग घेतला. त्या एक विलक्षण टेबल टेनिस खेळाडू होत्या.

श्रीमती. प्रतिभा पाटील जी बाहेरून जितक्या आतील तितक्याच सुंदर होत्या आणि त्यांनी आपल्या बाह्य सौंदर्याने लोकांना आकर्षित केले. या कारणास्तव १९६२ मध्ये एमजे कॉलेजमध्ये त्यांना "कॉलेज क्वीन" म्हणून मुकुट देण्यात आला. ७ जुलै १९६५ रोजी प्रतिभाजींनी देव सिंह रणसिंग शेखावत यांच्याशी विवाह केला. प्रतिभा जी एक मुलगा आणि एका मुलीच्या आई आहेत. सरकारी वकील म्हणून वडिलांच्या पदामुळे, प्रतिभा पाटील यांच्या कुटुंबाने त्यांच्या शालेय शिक्षणासाठी पोषक वातावरण उपलब्ध करून दिले. प्रतिभा पाटील यांचे प्राथमिक शिक्षण शेजारच्या मुलींच्या शाळेत सुरू झाले. श्रीमती प्रतिभा पाटील याच शाळेत चौथीच्या वर्गातून शिकल्या. त्यानंतर त्यांनी नवीन जळगाव इंग्लिश स्कूलमध्ये पाचवीत प्रवेश घेतला. त्यांचे सध्याचे नाव "R.R. मान्यताप्राप्त शाळा" असे आहे.

वयाच्या २७ व्या वर्षी जळगाव मतदारसंघातून महाराष्ट्र विधानसभेवर निवडून आल्यापासून प्रतिभाजींच्या राजकीय कारकिर्दीला सुरुवात झाली. प्रतिभाजींनी १९६२ पासून सलग चार वर्षे मुक्ती नगर विधानसभेतून भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसचे तिकीट जिंकले आणि त्या विधानसभेत राहिल्या. महाराष्ट्राचे माजी मुख्यमंत्री यशवंतराव चव्हाण आणि काँग्रेसच्या एका

वरिष्ठ नेत्याचा त्यांच्यावर **मोठा प्रभाव पडला. त्यामुळेच त्या त्यांना राजकारणाशी निगडीत असलेल्या कोणत्याही गोष्टीबद्दल विचारायची, समजून घ्यायची आणि कारवाई करायची.** त्यांनी महाराष्ट्र विधानसभेत अनेक वर्षे विविध पदांवर काम केले. १९६७ ते १९७२ दरम्यान, श्रीमती. प्रतिभा पाटील यांनी इतर मंत्रालयांच्या कामकाजावर देखरेख करताना शिक्षण उपमंत्री म्हणून काम पाहिले. श्रीमती. प्रतिभाताई पाटील २५ जुलै २००७ रोजी त्यांचे प्रतिस्पर्धी भैरोसिंग शेखावत यांचा ३ लाख मतांनी पराभव करून राष्ट्रपती म्हणून निवडून आल्या. २०११ पर्यंत त्या या पदावर होत्या.

श्रीमती. प्रतिभाताई पाटील या राजकारणासोबतच सामाजिक कार्याशीही जोडल्या गेल्या होत्या. प्रतिभा पाटील महिलांच्या हक्कांसाठी आणि ग्रामीण अर्थव्यवस्थेच्या विकासासाठी अथक पुरस्कर्त्या होत्या. जळगाव जिल्ह्यात महिला गृहरक्षक दलाची स्थापना करण्यात आली आहे. गरीब आणि गरजू महिलांना देखील टेलरिंग, संगीत आणि संगणकाचे धडे देण्यात आले. श्रीमती. प्रतिभा पाटील जी राष्ट्रपती पदावर पोहोचल्या आणि त्यांनी प्रशंसनीय कामगिरी केली. स्त्रिया फक्त त्यांचे घर सांभाळू शकतात हा रूढीवादी विचार त्यांनी खोटा ठरवला; संधी मिळाल्यास ते देश अतिशय चांगल्या पद्धतीने चालवू शकतात. हे त्यांनी सिद्ध केले

प्रतिभाजी राष्ट्रपती झाल्यानंतर देशातील प्रत्येक महिलेला त्यांच्या कडून खुप आशा होत्या. प्रतिभाजींनी महिलांसाठी चांगले काम करावे अशी प्रत्येकाची अपेक्षा होती, जे त्यांनी केले आणि आज देशातील प्रत्येक महिलेला त्यांचा अभिमान आहे. श्रीमती प्रतिभा पाटील जी सर्वांसाठी आदर्श आहेत.

वैज्ञानिक कल्पना चावला

कु. रोशनी दिलीप चव्हाण
बी.कॉम. भाग ३

आज स्त्रिया सर्व क्षेत्रात पुढे चालल्या आहेत. त्यांना अबला नारी म्हणणा-या लोकांनी तोंडात बोटं घालावीत अशी कठीण कठीण कामे त्या करू लागल्या आहेत. कल्पना चावला ही भारताची अशी एक सुकन्या होती जिचे नाव घेतल्यामुळे आज सर्व भारतीयांची मान अभिमानाने उंच होते. जे हरियाणा राज्य स्त्रीभ्रूणहत्येसाठी बदनाम आहे त्याच हरयाणा राज्यातील कर्नाल येथे १७ मार्च, १९६२ ह्या दिवशी कल्पना चावला ह्या धाडसी आणि बुद्धिमान कन्येचा जन्म झाला. तिचे शालेय शिक्षणही तिथेच झाले. त्यानंतर चंदीगढ येथून तिने ऍरॉनॉटिकल इंजिनियरिंगमध्ये पदवी घेतली.पदवी घेतल्यावर पुढील शिक्षणासाठी तिने अमेरिकेतील टेक्सास येथे प्रयाण केले. तिथे जाऊन तिने एअरोस्पेस इंजिनियरिंगमध्ये मास्टर्सची पदवी मिळवली. खरे तर त्या काळात चॅलेंजर हे अवकाशयान दुर्घटनाग्रस्त झाले होते आणि त्यातील सात अंतराळवीर मृत्युमुखीही पडले होते. परंतु तरीही कल्पनाला तो विषय एवढा प्रिय होता की त्यातील धोक्यांकडे डोळेझाक करून तिने एयरस्पेस इंजिनियरिंगमध्ये सेकंड मास्टर्सची पदवीही मिळवली.

मग नासा ह्या अमेरिकन अंतराळ संशोधन केंद्राने कल्पनाची आपल्या अंतराळ मोहिमांसाठी निवड केली. १९९७ साली ती जेव्हा प्रथम अवकाशात झेपावली तेव्हा सा-या भारताचे डोळे तिच्याकडे लागले होते. १९९७ सालच्या ह्या मोहिमेत ती सुमारे ४०० तास अंतराळात राहिली. ह्या काळात तिने एकुण ६५ लाख मैलांचे अंतर पार केले. ७६० तास अंतराळात राहून एकुण २५२ वेळा तिने पृथ्वीप्रदक्षिणाही केली.त्यानंतर १६ जानेवारी, २००३ रोजी नासाने कोलंबिया ह्या अंतराळयानाची दुसरी मोहीम सुरू केली. कल्पनाची ही पाच वर्षात दुसरी अंतराळयात्रा होती. ह्या प्रवासात तिच्यासोबत आणखी सहा जण होते. आपली मोहीम फत्ते करून परत येत असताना कोलंबिया अंतराळयान दुर्घटनाग्रस्त झाले आणि टेक्सास राज्यातील फ्लोरिडा येथे कोसळले. यानातील सर्व माणसे मरण पावली. त्यात धाडसी भारतकन्या कल्पनासुद्धा होती. आपल्या अल्प जीवनातही कल्पना सर्वांना खूप काही शिकवून गेली. स्वप्न पाहाणे आणि ते सत्यात उतरवण्यासाठी जिद्दीने मेहनत करणे ह्यासारखा दुसरा आनंद नसतो हे तिनेच सिद्ध करून दाखवले. अत्यंत मेहनती, गुणी आणि आत्मविश्वासू असा तिचा स्वभाव होता.

एखादी महत्त्वाकांक्षा ठेवणे, एखादे अशक्य कोटीतील स्वप्न पाहणे ते पूर्ण करण्यासाठी अटीतटीचे, पराकाष्ठेचे प्रयत्न करणे आणि शेवटी ते उद्दिष्ट सफल होणे असे एखाद्याच व्यक्तिच्या बाबतीत घडू शकते. महिला अंतराळवीर कल्पना चावला ही अशी एक महत्त्वाकांक्षी महिला होती. इ. स. १९६१ मध्ये हरियाणा प्रांतातील 'कर्नाल' या छोट्याशा शांत वातावरण असलेल्या गावात एका मध्यमवर्गीय कुटुंबात कल्पनाचा जन्म झाला. त्याच गावातील टागोर बालनिकेतन शाळेची ही विद्यार्थिनी. पंजाब इंजिनियरिंग कॉलेज (हरियाणा) मधून विमानविद्या अभियांत्रिकीची पदवी घेऊन बाहेर पडणारी त्यावेळची ती एकमेव विद्यार्थिनी होती. त्यानंतर तिने टेक्सास विद्यापीठातून एम.एस. ही पदव्युत्तर पदवी घेतली. भारताचा प्रथम अंतराळवीर राकेश शर्मानंतर कल्पना चावला ही दुसरी अंतराळवीर होय.

'नासा' या अमेरिकन अवकाश केंद्राने कल्पनाची अंतराळ मोहिमेसाठी निवड केली. कॅलिफोर्नियातील 'माऊंट व्ह्यू' या नासाच्या प्रयोगशाळेत तिने काम केले. तत्पूर्वी कोलोरॅडो विद्यापीठातून तिने पीएच.डी. ची पदवी मिळाविली होती. कल्पना प्रथम १९९७ मध्ये अवकाशात झेपावली आणि साऱ्या भारतवासीयांची मान अभिमानाने ताठ झाली. १९९७ च्या मोहिमेत ती सुमारे ४०० तास अंतराळात राहिली. या काळात तिने अंतराळात ६५ लाख मैलांचे अंतर पार केले. एकूण ७६० तास ती अंतराळात राहिली. २५२ वेळा तिने पृथ्वीप्रदक्षिणा केली. १६ जानेवारी २००३ ला नासाहून कोलंबिया या अंतराळयानाची दुसरी मोहीम सुरू झाली. कल्पनाची ही पाच वर्षांत झालेली दुसरी अवकाशयात्रा होती. विविध असाध्य रोगांवर औषधांचा शोध घेणे हा या मोहिमेचा हेतू होता. या प्रवासात कल्पना चावलाबरोबर आणखी सहा अंतराळवीर होते. हे सर्व जण आपली मोहीम पूर्ण करून पृथ्वीकडे परत येत असताना दि. १ फेब्रुवारी २००३ ला संध्याकाळी ७ वाजता 'कोलंबिया' दुर्घटनाग्रस्त होऊन टेक्सास राज्यातील फ्लोरिडा येथे खाली कोसळले. अंतराळात या अंतराळावीरांनी ८० प्रयोग केले होते. या अपघातात सर्व अंतराळवीरांचे दु:खद निधन झाले.

कल्पनाने आपल्या अल्प आयुष्यात आपणा सर्वांना खूप काही शिकविले आहे. कोणतेही स्वप्न मेहनतीच्या जोरावर प्रत्यक्षात येऊ शकते हे सिद्ध करून दाखविले. तिने आपल्यासमोर जे. आर. डी. टाटांचा आदर्श ठेवला होता. अत्यंत नम्र आणि दुसऱ्याच्या मदतीसाठी सदैव तत्पर कल्पना अत्यंत आत्मविश्वासू होती. प्रसिद्धीच्या वलयाचा परिणाम तिच्यावर कधीही झाला नाही. ती गुणी, मेहनती, आणि प्रामाणिक होती. भारताच्या अंतराळ इतिहासात कल्पना चावलाचे नाव सुवर्णाक्षरांत लिहिले जाईल. तिचे आयुष्य आणि तिचे काम हे जगातील प्रतिभावान मुलामुलींसाठी प्रेरणादायक ठरेल.

तिच्या स्मृतीला प्रणाम!

स्वराज्य जननी

– स्वयंरचित कविता

कु. वैशाली दिलीप चव्हाण
बी.ए. भाग–१

स्वराज्याचा जिने घडविला विधाता
धन्य ती स्वराज्याची जननी जिजामाता !

अजुनही तु एक स्त्री
मनाने खुप बलवान होती
न घाबरता मरणाला कधी
जगावे फक्त हेच तू सांगत होती

होतीस तू कर्तबगार ती
कर्तव्यदक्ष जाधवांची लेक
ठसविला मनात तु कायम
त्यांचा चांगला विचार प्रत्येक

निष्ठा स्वराज्याप्रति मनी
नव्हता स्वार्थाचा भाव कुठे
होऊन प्रेरित विचाराने तुझ्या
झोपलेला प्रत्येकजण आज उठे

करतो जोडून दोन्ही कर
आऊसाहेब तुमच्या चरणी
असेल माझा जन्म मातोश्री
तुम्ही केलेल्या उपकारांचा ऋणी

सावित्रीबाई फुले

– स्वयंरचित कविता

कु. अंजली उमेश राठोड
बी.कॉम. भाग–३

स्त्रियांच्या शिक्षणाची खरी
सावित्री तुच कैवारी,
तुझ्यामुळेच शिकत आहे,
आज प्रत्येक नारी.

सोसुनी अनंत यातना,
शिकवलेस तु स्त्रीयांना,
धन्य धन्य होतो आम्ही,
थोरवी तुझी गातांना.

सावित्री जुन्या जगाची,
तु प्रेरणा नव्या युगाची,
झेलुनी चिखल शेणमातीचे,
अन्यायी अत्याचारी सडे.....

दुःखितांच्या शिक्षणासाठी
तुज काळीज तव भिडे....
निर्मळ गंगा तु अक्षराची
तु प्रेरणा नव्या युगाची....

नामयाची दासी : संत जनाबाई

कु. अक्षदा सुभाष पवार

बी.ए. भाग २

जनमाणसात लोकप्रिय असणाऱ्या वारकरी संप्रदायातील संत कवियित्री म्हणजे संत जनाबाई. महाराष्ट्र तील खेड्यापाड्यात स्त्रीया जात्यावर दळण दळतांना ज्यांच्या ओव्या गातात त्या म्हणजे संत जनाबाई. अवघ्या महाराष्ट्राच्या मुखात शेकडो वर्षापासुन दोन संतांचे अभंग खडीसाखरेप्रमाणे घोळतात, ते म्हणजे संत तुकाराम आणि संत जनाबाई.

संत जनबाईंचा जन्म अंदाजे इ.स. १२५८ साली परभणी जिल्हातील गोदावरी नदीच्या तीरावरील गंगाखेड या गावी झाला. त्यांच्या वडिलांचे नाव दमा आणि आईचे नांव करुंड होते. त्यांचे आई–वडील पंढरपुरच्या विठ्ठलाचे परमभक्त होते. ते नियमित पंढरीची वारी करत असत. त्यामुळे लहानपणापासुन परमात्म्याविषयी गोडी निर्माण झाली होती.

संत जनाबाई मोठ्या झाल्यानंतर त्यांच्या वडिलांनी त्यांना संत नामदेवांचे वडिल दामाशेठ शिंपी यांच्याकडे नोकरीसाठी पाठवले. म्हणून पुढे पडेल ते घरकाम करत त्या दासी म्हणून नामदेवांच्या कुटूंबात राहिल्या. संत जनाबाईंच्या देवभक्त स्वभावामुळे त्या संत नामदेव यांच्या कुटूंबातील एक घटक बनल्या. त्या स्वतःला नामयाची दासी म्हणत असत. त्या नेहमी देवाचे स्मरण करत घरातील कामे करत असत. घरातील अंगण, तुळशी वृंदावन, माजघर, कोठार हेच त्यांचे विश्व होते. या शब्दांचा उल्लेख त्यांच्या ओव्यांमधुन होतांना दिसतो. संत नामदेव हे विठ्ठलभक्त असल्यामुळे संत जनाबाईंना ही विठ्ठल भक्तीविषयी गोडी निर्माण झाली. संत नामदेवामुळे संत जनाबाईंचा अनेक संतांची ओळख मिळाली.

संत जनाबाईंच्या नावावर असलेले एकुण ३५० अभंग संत गाथेत मुद्रीत आहेत. कृष्णजन्म, प्रल्हादचरित्र, बालक्रिडा, थाळी पाक अशा रचना पण त्यांच्या नावावर आहेत. संत एकनाथ महाराजांचे नातु महाकवी मुक्तश्वरांना जनाबाईच्या थाळीपाक व द्रौपदी स्वयंवर अभंगामुळे स्फुर्ती मिळाली, असे म्हणले जाते. इ.स. १३५० मध्ये संत जनाबाईंनी पंढरपूर येथे समाधी घेतली. आजही खेड्यापाड्यातील स्त्रीयांच्या ओठातुन जनाबाईंचे अभंग, ओव्या, गवळणी ऐकायला मिळतात.

होय मी....... सावित्री

कु. तेजल माणिक गायकवाड

बी.ए. भाग ३

सातारा जिल्ह्यातील नायगांव येथे दि. ०३ जानेवारी १८३१ रोजी जन्मलेल्या सावित्रीबाई या स्त्रीयांसाठी वरदान ठरल्या. स्त्रीयांच्या शिक्षणासाठी झटलेल्या या सावित्री आईने स्त्री शिकली पाहिजे, चुल आणि मुल एवढेच तिचे अस्तित्व मर्यादित न राहता, ती प्रत्येक क्षेत्रात, कार्यात, सहभागी झाली पाहिजे. यासाठी सावित्रीबाईने स्वतःच्या अंगावर दगड धोंडे, शेण चिखल झेलून त्या शिकल्या. आधी स्वतः शिक्षित होवून मग स्त्रीयांना शिक्षण देण्यास सक्षम अशा आदर्श शिक्षिका झाल्या.

ज्ञान नाही, विद्या नाही, ते घेणेची गोडी नाही ।
बुध्दी असुनही चालत नाही,
तयास मानव म्हणावे का ?

आई वडिलांची लाडकी, खंडूजी नेवासे यांची मुलगी, जोतिबांची पत्नी, हो हो ती सावित्री. त्या नऊ वर्षाच्या असतांना फुले घराण्यात आल्या आणि त्यांच्या शिक्षणाचा श्री गणेशा झाला. सावित्री आईचे धनी ज्यांना त्या शेटजी म्हणायच्या. शेटजींनी त्यांना शिकवीले, लिहायला शिकविले, वाचायला शिकविले कधी शेतातील मातीत अक्षरे गिरवुन तर कधी झाडाखाली बसुन. एकदाची जोतीबांची साऊ शिकल्याच बघा, शेटजीनं सारखी लिहायला शिकली वाचायला शिकली आणि शेटजीनं सारखाच मोठा विचार करायला शिकली. माझा हात थरथर कापन असे या थरथर करणाऱ्या हाताला शेटजींनीची आधार दिला. ह्यो थर थर करणारा हात शेटजींनी पकडला आणि कधीच सोडला नाही.

एके दिवशी जोतिबा विचार करु लागले. मी म्हटल का हो शेटजी कसला विचार करताय ? जोतिबा म्हणाले स्त्री शिकली पाहिजे, तीला लिहिता, वाचता आले पाहिजे पण तिच्या शिक्षणाचा पुढाकार कोण करणार ? सावित्री आईने हिमतीने म्हटले मी हाय नव्ह मी शिकविन पोरींना ! ज्योतीबा घरोघरी पोरींना शाळेत घालावे म्हणून फिरु लागले, लोक त्यांना वाळीत टाकण्याची धमकी देत असतं. सर्वांना शिक्षणाचे महत्व पटवून देत असत पण मग तो कोसट्याचा

दिवस उगवला दि. ०१ जानेवारी १८४८ रोजी पुणे येथील बुधवार पेठेत त्यांनी पहिली मुलींची शाळा काढली. जोतिबा ना चिंता वाटू लागली. शाळेत शिक्षकच नसतील तर शाळा चालणार कशी ? मी म्हणाली तुम्ही नका काळजी करु मी हाय नव्ह मी शिकविण पोरींना असं म्हणून मन घट्ट केलं आणि टाकलं पहिलं पाऊल.

मी शाळेच्या दिशेने जात असतांना लोक माझ्याकडे पाहून हसायचे, काय काय बोलायचे त्यातील एकाने विचारलं तु जोतिबाची पत्नी नव्हं एवढा धीटपणा बाईच्या जातीला शोभा नाही देत. आपली आब्रु जर शाबुत ठेवायची असेल ना तर मागे फिरायचे काय ! मी मनात म्हटलं एखादी स्त्री जर का पुढे जात असेल ना तर तुम्ही माणसं असच तिला माघारी करता. मी कसला विचार न करता त्यांच्या दिल्या दोन थोबाडीत ! तेव्हापासून माझा सर्वांवर वचक बसला.

दिवसा मागुन दिवस गेले. समाजातील माणसाच्या स्त्रीशिक्षणाच्या बाबतील महत्व त्यांना पटले. घरातील प्रत्येक स्त्री शिक्षण घेवू लागल्या. स्त्री शिक्षणाने समाज शिक्षित होतो हे त्यांना कळले होते. पुढे बालहत्यागृहाचे काम विधवा स्त्रींच्या पुर्नविवाहाला मान्यता अशा अनेक सुधारणा होवून झाल्या. आनंद होता तो आया बाया शिकत होत्या याचा.

शिक्षणाने पशुत्व हटते, मनुष्यत्व येते.

हे वचन सावित्रीने खरं करुन दाखविले होते.

प्रतिभाताई पाटील यांची राजकिय कारकीर्द

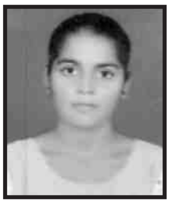

कु.पायल संजय राठोड
बी.कॉम. भाग २

प्रतिभाजींनी जळगाव जिल्हा न्यायालयात कायदेशीर कारकिर्दीची सुरुवात केली. प्रतिभाजींना नेहमीच सामाजिक कार्यासाठी स्वयंसेवक बनायचे होते. भारतीय महिलांचे जीवन सुधारण्यासाठी त्यांनी अथक परिश्रम घेतले.

वयाच्या २७ व्या वर्षी जळगाव मतदारसंघातून महाराष्ट्र विधानसभेवर निवडून आल्यापासून प्रतिभाजींच्या राजकीय कारकिर्दीला सुरुवात झाली. प्रतिभाजींनी १९६२ पासून सलग चार वर्षे मुक्ती नगर विधानसभेतून भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसचे तिकीट जिंकले आणि त्या विधानसभेत राहिल्या.

महाराष्ट्राचे माजी मुख्यमंत्री यशवंतराव चव्हाण आणि काँग्रेसच्या एका वरिष्ठ नेत्याचा तिच्यावर मोठा प्रभाव पडला. त्यामुळेच ती त्यांना राजकारणाशी निगडीत असलेल्या कोणत्याही गोष्टीबद्दल विचारायची, समजून घ्यायची आणि कारवाई करायची. त्यांनी महाराष्ट्र विधानसभेत अनेक वर्षे विविध पदांवर काम केले. १९६७ ते १९७२ दरम्यान, श्रीमती. प्रतिभा पाटील यांनी इतर मंत्रालयांच्या कामकाजावर देखरेख करताना शिक्षण उपमंत्री म्हणून काम पाहिले. श्रीमती. प्रतिभा पाटील जी महाराष्ट्र राज्य काँग्रेस कमिटीच्या अध्यक्षा आणि महाराष्ट्र विधानसभेतील विरोधी पक्षनेत्याही होत्या. त्या नॅशनल अर्बन कोऑपरेटिव्ह बँक्स आणि क्रेडिट सोसायटीजच्या संचालक आणि नॅशनल कोऑपरेटिव्ह फेडरेशन ऑफ इंडियाज गव्हर्निंग कौन्सिलच्या सदस्या होत्या.

त्याचवेळी राज्यसभेवरही त्यांचे नाव निवडून आले. ८ नोव्हेंबर २००४ रोजी श्रीमती. प्रतिभाजींची राजस्थानच्या राज्यपालपदी निवड झाली, त्या २००७ पर्यंत या पदावर होत्या. एपीजे अब्दुल कलाम यांच्या पाठोपाठ काँग्रेसने प्रतिभा पाटील यांना राष्ट्रपती पदासाठी नामनिर्देशित केले, भैरोसिंग शेखावत त्यांचे विरोधक होते.

श्रीमती. प्रतिभाताई पाटील २५ जुलै २००७ रोजी त्यांचे प्रतिस्पर्धी भैरोसिंग शेखावत यांचा ३ लाख मतांनी पराभव करून राष्ट्रपती म्हणून निवडून आल्या. २०११ पर्यंत त्या या पदावर होत्या. १९८२ ते १९८५ पर्यंत त्यांनी महाराष्ट्र राज्य जल प्रदूषण नियंत्रण मंडळाच्या अध्यक्षा म्हणून काम पाहिले. १९८८ ते १९९० पर्यंत त्या महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीच्या (PCC) अध्यक्षा होत्या.

श्रीमती. प्रतिभा जी १९८५ मध्ये AICC च्या सदस्य बनल्या. १९८८ मध्ये लंडनमध्ये झालेल्या कॉमनवेल्थ प्रेसिडेन्सी ऑफिसर्स कॉन्फरन्समध्ये त्या प्रतिनिधी होत्या. भारताच्या प्रतिनिधी म्हणून त्यांनी ऑस्ट्रेलियातील 'स्टेटस ऑफ वुमन' कार्यक्रमात भाग घेतला.

श्रीमती प्रतिभा पाटील यांना १९९५ मध्ये बीजिंग येथे 'जागतिक महिला परिषदे'साठी प्रतिनिधी म्हणून मतदान करण्यात आले. प्रतिभाजींनी त्यांच्या आयुष्यातील २८ वर्षे भारताच्या राजकारणासाठी वाहून घेतली, जी त्यांनी लक्षपूर्वक पाहिली आणि समजून घेतली.

कल्पना तु विज्ञानपरी

कु. शुभांगी दिलीप कांबळे
बी.कॉम. भाग ३

कल्पना चावला यांचा जन्म १ जुलै १९६१ मध्ये भारतातील हरियाना राज्यातील करनाल या ठिकाणी झाला. त्यांच्या आईचे नाव संज्योती तर वडिलांचे नाव बनारसीलाल असे आहे. कल्पना यांना आपल्या मागे दोन बहिणी व एक भाऊ आहे.

आपले प्राथमिक शिक्षण कल्पना यांनी करनार येथील टागोर उच्चविद्यालय येथून पूर्ण केले. वयाच्या अगदी लहानपणापासूनच कल्पनाला वैमानिक बनायचे होते. त्यांना तारे आणि ग्रहांबद्दल विशेष आकर्षण होते. एकदा तर त्यांनी आपल्या वर्गखोलीत संपूर्ण भारताचा नकाशा काढला होता. आणि खोलीचे छप्पर विविध ताऱ्यांनी रंगविले होते. शाळेत जेव्हा केव्हा त्यांना चित्र काढायला संगीतल्या जात होते तेव्हा त्या फक्त विमान, अंतरीक्ष यान आणि ग्रह तारे यांचेच चित्र रेखाटायचे.

पंजाब स्थित अभियांत्रिकी महाविद्यालयातून १९८२ साली त्यांनी वैमानिक अभियांत्रिकीची पदवी प्राप्त केली. पुढे वैमानिक अभ्यासक्रमात पद्युत्तर शिक्षण घेण्यासाठी त्या टेक्सास येथील अर्लिंगटन या विश्वविद्यालयात दाखल झाल्या. तिथे त्यांनी आपले शिक्षण यशस्विपणे पूर्ण केले. याच दरम्यान त्यांचा विवाह झाला. त्यांचे पती जीन पेरी हरीसन हे मुळचे फ्रांस येथील रहिवासी असून ते एक विमान प्रशिक्षक आहेत. कल्पना आणि जीपी यांचा विवाह १९८३ मध्ये पार पडला होता.

कल्पना या प्रमाणित विमान प्रशिक्षक होत्या. त्यांनी जवळपास १ कोटी मैल अंतराळ यात्रा केलेली आहे या सोबतच ३७२ तास अंतराळात राहण्याच्या विक्रमही केलेला आहे. कल्पना चावला यांना विमाने, हवाई ग्लाइड उडडाणा मध्ये प्राविण्य प्राप्त होते. त्यांच्याकडे व्यावसायिक विमाने उडविण्याचा परवाना देखील होता. अंतराळात जाणारी पहिली भारतीय महिला म्हणून त्यांच्या नावाचा उल्लेख केला जातो. तसेच राकेश शर्मा नंतर अवकाशात जाणारी दुसरी भारतीय व्यक्ती म्हणजे कल्पना चावला होय. १९९३ मध्ये 'अमेस संशोधन केंद्रा' मध्ये त्यांना 'ओवर सेट मेथड्स इंक' येथे उपाध्यक्ष म्हणून नोकरी मिळाली होती. विमान अभियांत्रिकी मध्ये पदवी प्राप्त असल्यामुळे त्यांना नासा द्वारे ही संधी देण्यात आली होती.

त्यांनी आपली पहिली अंतरीक्ष यात्रा १९ नोव्हेंबर १९९७ साली STS-87 या यानाद्वारे केली होती. यानंतर त्यांना अंतराळ कार्यालयात तांत्रिक पदावर सामील करून घेण्यात आले होते. यानंतर साल २००० मध्ये त्यांनी कोलंबिआ STS-107 या यानातील प्रवासासाठी निवडले गेले. काही तांत्रिक कारणांमुळे हा उपक्रम पुढे ढकलण्यात आला. यानाच्या उड्डाणाबाबत अनेक शास्त्रज्ञ शंका व्यक्त करत होते. परंतु शेवटी १६ जानेवारी २००३ साली या यानाने उड्डाण केले.

परंतु दुर्भाग्याने, काही दिवसांचा प्रवास करून जेव्हा हे यान पृथ्वीकडे परत येत असतांना काही तांत्रिक बिघाडामुळे हे यान क्षतिग्रस्त झाले. जमिनीपासून ६३ किलोमीटर उंचीवर असतांना यानात विस्फोट झाला. आणि बघता बघता यानातील सर्व यात्रेकरूंचा मृत्यु झाला. १ फेब्रुवारी २००३ रोजी घडलेल्या या घटनेमुळे संपूर्ण जगभर हळहळ व्यक्त करण्यात आली. यानातील सर्व सात प्रवासी जागीच ठार झाले होते.

कल्पना चावला यांच्या सन्मानार्थ भारताच्या तत्कालीन पंतप्रधान अटल बिहारी वाजपेयी यांनी कल्पना चावला यांच्या सन्मानार्थ आपल्या 'मेट सॅट-१' या अंतरीक्ष यानाचे नाव 'कल्पना -१' असे दिले होते. हरियाणा प्रशासनाने कर्नाल येथील सरकारी दवाखान्याला 'कल्पना चावला शासकीय दवाखाना' असे नाव दिले आहे. फक्त भारतच नव्हे तर अमेरिकेने सुद्धा कल्पना यांच्या सन्मानार्थ न्यू यॉर्क शहरातील '७४ जॅक्सन हाईट' या रस्त्याचे नाव बदलवून 'कल्पना चावला' रोड असे केले आहे. कर्नाटक सरकारतर्फे 'कल्पना चावला पुरस्कार' हा लहान बालिका वैज्ञानिकांना दिला जातो. भारतीय तांत्रिक संस्था, खरगपूर यांच्या एका विभागाचे नामकरण 'कल्पना' चावला विभाग असे आहे. नासाने आपले एक सुपर संगणक कल्पना चावला यांना समर्पित केले आहे.

कल्पना चावला यांना मिळालेले पहिला पुरस्कार नासा विशिष्ट सेवा पदक, दुसरा काँग्रेशनल अंतराळ पदक आणि तिसरा नासा अंतराळ उड्डाण पदक असे तीन मिळालेले पुरस्कार व सन्मान आहेत.

राजमाता जिजामाता

– स्वयंरचित कविता

कु. अंकिता दुर्गादास जाधव
बी.ए. भाग–१

मुजरा माझा त्या माँ जिजाऊला
घडविले तिने त्या शुर शिवबाला
साक्षात होती ती आई भवानी
जन्म घेतला तिच्या पोटी शिवानी

जिजाऊ केवळ शिवबाची माता नव्हती
तर ती स्वराज्याची राजमाता होती
अहो ! अखिल भारत खंडाची राष्ट्रमाता होती
स्वातंत्र्याची वाट दाखवणारी एक पहाट होती

जिजाऊ होत्या म्हणून शिवराय घडले
शिवराय होते म्हणून स्वराज घडले
स्वराज्य घडले म्हणून नंदनवन काय हे कळले
अहो पण हे सर्व जिजाऊ मुळेच घडले

तुम्ही होतात म्हणून शिवबा घडला
तुम्ही होतात म्हणून स्वाभीमान वाढला
तुम्ही होतात म्हणून सह्याद्री आशेने पाहु लागला
माता जिजाऊमुळेच मराठी माणूस उभा राहिला

आपल्या पुत्रावर महान संस्कार करणारी
जिजाऊ महान माता होती
जगातील प्रत्येक स्त्री ने आदर्श घ्यावा
अशी आदर्श माता होती

धन्य धन्य जिजाऊ माता.

ज्ञान ती ज्योती

– स्वयंरचित कविता

कु. भाग्यश्री रुपसिंग आडे
बी.ए. भाग–१

जिच्यामुळे शिकते आहे
आज प्रत्येक नारी
ती ज्ञानज्योती, ती क्रांतीज्योती
सावित्रीबाई खरी

स्वातंत्र्यापुर्वी नव्हता महिलांना
शिक्षणाचा अधिकार
सावित्रीने खुले केले
महिलांना ज्ञानाचे भांडार

महिला शिक्षणाची किंमत,
तुलाच खरी कळली,
म्हणून तु अंगावरी
चिखल माती झेलली

पुरुषांच्या बरोबरी
महिलांना दिले, स्थान
वाढवल्या जगती
महिलांचा सन्मान

विधवा अनाथांची
झालीस तू आई
तुच महान सावित्री
दिनदुबळ्यांची आई

आज जरी नसलीस
सावित्री तु जगती
तरी अमर आहे
सदैव तुझी किर्ती

संत जनाबाई यांची काव्यदृष्टी

कु. जयश्री बाबाराव बाळपूरे
बी.ए. भाग ३

मराठी साहित्यदरबार आज शेकडो वर्षापासून उत्कृष्ट काव्यसंपदेने समृद्ध आहे. तेराव्या शतकात ज्ञानदेवाने ज्ञानेश्वरी सांगितली. त्यापूर्वीही महानुभव कवींनी उत्कट काव्यरचना केली होती. कवी मुकुंदराजाचा '**विवेकसिंधू**' हा ग्रंथही त्यापूर्वी लिहिलेला आहे. या साहित्याबरोबर संतकवींनी रचलेल्या ओव्या, अभंगांनी मराठी साहित्याला माधुर्य प्राप्त करून दिले आहे.

ज्ञानेश्वर, नामदेव आणि त्यांच्या प्रभावळीतील इतर संत यांनीही विपुल रचना केल्या. नरहरी सोनार, बंका महार, चोखा मेळा, सेना न्हावी यांचीही रचना आपण "विशेष कौतुकाची गोष्ट म्हणजे या कवीबरोबर आपणास मुक्ताबाई, जनाबाई, कान्होपात्रा, निर्मळा अशा कवयित्री ही भेटतात". या कवयित्री कुठल्याही शाळेत वा महाविदयालयात जाऊन काव्यशास्त्र शिकलेल्या नव्हत्या, किंबहुना त्यांना रचना केली तो काव्य म्हणून नव्हेच, तर स्वतःच्या मनातील भक्तिभावना व्यक्त करणे हाच त्यांच्या निर्मितीमागचा उद्देश होता.

संत नामदेवांच्या सहवासात जनाबाईंनीही विठ्ठलाच्या भक्तीचा ध्यास घेतला होता. 'दळिता कांडिता तुज गाईन अनंता' असे त्या म्हणत असत. संत नामदेव हेच त्यांचे पारमार्थिक गुरू होते. श्री संत ज्ञानदेव-विसोबा खेचर-संत नामदेव-संत जनाबाई अशी त्यांची गुरुपरंपरा आहे. संत ज्ञानदेवांच्या प्रभावळीतील सर्व संतांना त्यांनी प्रत्यक्ष पाहिलेले आहे.

नामदेवाचे घर हे भक्तिरसात डुंबलेले होते. नामदेवाचे आई, वडील, त्याच्या पत्नी, नामदेव स्वतः विठ्ठलभक्तीपर अभंग रचत. या वातावरणात वाढणारी जनाबाई हो परमेश्वरभक्त झाली नसती तरच नवल. कोठल्याही शाळेत कधीही न गेलेली जनाबाई आपली भक्तिभावना काव्यात बोलू लागली. थोडेथोडके नाहीत तर सुमारे साडेतीनशे अभंग जनाबाईचे आज उपलब्ध आहेत.

'विठू माझा लेकुरवाळा, संगे गोपाळांचा मेळा।।' हा प्रसिद्ध अभंग जनाबाईंचाच आहे. त्यांना संत नामदेवांमुळे सतत संत-संग घडला होता. संत ज्ञानदेवांविषयीही त्यांचा भक्तिभाव अनन्यसाधारण होता. '**परलोकीचे तारू। म्हणे माझा ज्ञानेश्वरु।**' असे त्यांनी ज्ञानेश्वरांविषयी म्हटले आहे. गौऱ्या-शेण्या वेचतांना, घरातील इतर कामे करत असताना त्या सतत देवाचे नामस्मरण करत असत.

ह्या शिवाय कृष्णजन्म, थाळीपाक, प्रल्हादचरित्र, बालक्रीडा, हरिश्र्चंद्राख्यान अशा आख्यानरचना पण त्यांच्या नावावर आहेत. संत जनाबाईंच्या थाळीपाक व द्रौपदी स्वयंवर या भावमधुर आख्यानांनी महाकवी मुक्तेश्र्वरांना स्फूर्ती मिळाली. जनाबाई नामदेवांना आपला गुरु मानत असे, म्हणून प्रत्येक अभंगाच्या अखेरी ती आपला उल्लेख 'नामयाची दासी जनी' असा करते. जनाबाईने आपल्या गुरूचे म्हणजे 'नामदेवाचे चरित्र' अभंगांतून गायले आहे. त्याचप्रमाणे ती आपल्या अभंगांतून हरिश्चंद्राचे आख्यान सांगते कृष्णजन्म, बाल क्रीडा व काला यांचे वी रसभरीत वर्णन करते.

संत जनाबाईंची भावकविता ही भगवंताच्या प्रेमाने ओतप्रेत भरलेली आहे. पूर्ण निष्काम होऊन लौकिक, ऐहिक भावना विसरून त्या विठ्ठलाला शरण गेलेल्या आहेत. आत्मज्ञानाचा साक्षात्कार घडण्यापूर्वीच त्या निर्विकार झाल्या आहेत. संत जनाबाईंच्या जीवनातील अनंत अनुभूती त्यांनी त्यांच्या रचनांतून रेखाटल्या आहेत. संत नामदेवांवरील भक्ति-प्रेमभाव, संत ज्ञानदेवांविषयी असलेला उत्कट भाव, संत चोखोबांच्या भावसामर्थ्याचे अनुसरण, तसेच विठ्ठलाविषयीचा भक्तिभाव त्यांच्या काव्यात ओतप्रोत भरलेला दिसून येतो. वेळप्रसंगी देवाशी भांडायला पण त्या कमी करत नाहीत. 'वात्सल्य, कोमल ऋजुता, सहनशीलता, त्यागी वृत्ती, समर्पण वृत्ती, स्त्री विषयीच्या भावना संत जनाबाईंच्या काव्यात प्रकर्षाने दिसून येतात,' त्यांची भाषा सर्वसामान्य माणसांच्या हृदयाला जाऊन भिडते.

जनाबाईची परमेश्वरावर उत्कट भक्ती होती. त्यामुळे तिला प्रत्येक काम करताना परमेश्वर आपल्याला मदत करत आहे, असे वाटे. जनी केर काढते, तर चक्रपाणि केर भरतो. जनीचे जाते ओढण्यास भगवंत मदत करतो, असे तिला वाटते. आपल्या अभंगांत ती म्हणते की, परमेश्वर ही आंधळ्याची काठी आहे. ती कुठे अडकली आहे ? परमेश्वराला ती हरणी म्हणते व स्वतला त्याचे पाडस म्हणते, त्याच्या भेटीसाठी तिचे प्राण कंठाशी येतात. ती त्याला धावत येण्यास विनवते. परमेश्वराप्रमाणे जनाबाईच्या मनात संतांविषयी आदर आहे.

संतांचा गौरव गाताना तो विविध रूपके योजते. साखर व तिची गोडी वेगळी करता येत नाही. त्याप्रमाणे संत व भगवंत यांना वेगळे करता येणार नाही, असे ती सांगते. परमेश्वरावरील उत्कट भक्ती, शब्दांचा साधेपणा व मनाचा भोळा भाव जनाबाईच्या रचनेचे विशेष आहेत. आपल्या गुरूबरोबर इ. स. १३५० मध्ये जनाबाईने समाधी घेतली.

संत कवियित्री जनाबाई

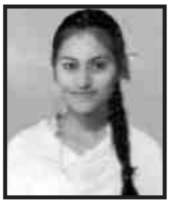

कु.पुनम किशोर राठोड
बी.कॉम. भाग २

परलोकीचे तारु, म्हणे माझा ज्ञानेश्वरु

संत जनाबाई या संत नामदेवांच्या समकालीन वारकरी संत कवयित्री होत्या. त्यांच्या जन्म अंदाजे इ.स. १२५८ मध्ये गंगाखेड, परभणी येथे झाला.

विठू माझा लेकुर वाळा, संगे गोपाळांचा मेळा.

हा अभंग जनाबाईचाच आहे. संत जनाबाईचे सुमारे ३५० अभंग संत गाथा या ग्रंथा मुद्रित झाले आहे. श्री क्षेत्र पंढरपूर येथे इ.स. १३५० झाली समधीस्त होवून पांडूरंगात विलीन झाल्या. संत जनाबाई या संत कवयित्री म्हणून जनमाणसांत लोकप्रिय आहेत. महाराष्ट्राच्या खेड्या पाड्यांतून स्त्रीया जात्यावर दळण दळतांना कांडतांना त्यांच्या ओव्या गातात. गोदावरीच्या तीरावरील परभणी जिल्याहीतल गंगाखेड हे जनाबाईचे गाव होय. जनाबाई या पंढरपूरचे वारकरी 'दमा' आणि 'करंडू' या दाम्पत्याची मुलगी होते. ते उभयता नियमित पंढरीची वारी करीत असत. तिच्या वडिलांनी जनाबाईला दामाशेट शिंपी यांच्या पदरात टाकले. तेव्हापासून त्या संत शिरामणी नामदेव यांच्या कुटूंबातील एक घटक बनल्या.संत नामदेवांच्या सहवासात जनाबाईंनीही विठ्ठलांच्या भक्तीचा ध्यास घेतला होत. दळीता कांडिता तुज गाई अनंता असे त्या म्हणत असत. संत नामदेव.....

संत जनाबाईंची भावकविता ही भगवंताच्या प्रेमाने ओतप्रेत भरलेली आहे. पूर्ण निष्काम होऊन लौकिक, ऐहिक भावना विसरून त्या विठ्ठलाला शरण गेलेल्या आहेत. आत्मज्ञानाचा साक्षात्कार घडण्यापूर्वीच त्या निर्विकार झाल्या आहेत. संत जनाबाईंच्या जीवनातील अनंत अनुभूती त्यांनी त्यांच्या रचनांतून रेखाटल्या आहेत. संत नामदेवांवरील भक्ति-प्रेमभाव, संत ज्ञानदेवांविषयी असलेला उत्कट भाव, संत चोखोबांच्या भावसामर्थ्याचे अनुसरण, तसेच विठ्ठलाविषयीचा भक्तिभाव त्यांच्या काव्यात ओतप्रोत भरलेला दिसून येतो. वेळप्रसंगी देवाशी भांडायला पण त्या कमी करत नाहीत. 'वात्सल्य, कोमल ऋजुता, सहनशीलता, त्यागी वृत्ती, समर्पण वृत्ती, स्त्री विषयीच्या भावना संत जनाबाईंच्या काव्यात प्रकर्षाने दिसून येतात,' त्यांची भाषा सर्वसामान्य माणसांच्या हृदयाला जाऊन भिडते. असे ज्येष्ठ अभ्यासक रा. चिं. ढेरे हे जनाबाईच्या काव्याचे रसग्रहण करताना म्हणतात. तत्कालीन संत ज्ञानदेव, संत नामदेव, संत सोपान, संत गोरा कुंभार, संत चोखा मेळा, संत सेना महाराज आदि सत्पुरुषांच्या जीवनाचा, सद्‌गुणांचा आढावा घेणारी पद्यरचना करून संत जनाबाईंनी पुढील पिढ्यांवर एकप्रकारे उपकारच करून ठेवले आहेत. त्यांची भाषा सर्वसामान्य माणसांच्या हृदयाला जाऊन भिडते.

संत जनाबाई श्री क्षेत्र पंढरपूर येथे महाद्वारी, आषाढ कृष्ण त्रयोदशी शके १२७२ या दिवशी समाधिस्थ होऊन पांडुरंगात विलीन झाल्या. (इ.स. १३५०)

ज्याचा सखा हरी । त्यावरी विश्व कृपा करी ।
उणे पडो नेदी त्याचे । वारे सोसी आघातांचे ।।
तयावीण क्षणभरी । कदा आपण नव्हे दुरी ।।
आंगी आपुले वाठोनी । त्याला राखे जो निर्वाणी ।।
ऐसा अंकीत भक्तासी । म्हणे नामयाची दासी ।।

सावित्रीबाईचे जीवनकार्य

कु. निकीता राजेंद्र पदमावार
बी.ए. भाग ३

१. जानेवारी १८४८ मध्ये पुण्यात बुधवार पेठेतील भिडेवाड्यात ज्योतिरावांनी मुलींची शाळा काढली. सावित्रीबाईंची शिक्षिका म्हणून नेमवणुक करण्यात आली.

२. इ.स. १८४८ ते १८५२ पर्यंत त्यांनी १८ शाळा काढल्या.

३. इ.स. १८५४ साली त्यांच्या काव्यफुले हा पहिला कवितासंग्रह प्रकाशीत झाला.

४. १८७६ –७७ च्या दुष्काळात त्यांनी खुप कष्ट सहन केले.

५. इ.स. १८९३ साली सासवड येथे झालेल्या सत्यशोधक परिषदेचे अध्यक्षपद सावित्रीबाईंनी भुषविले.

६. इ.स. १८९३ सालातल्या दुष्काळात सावित्रीबाईंनी समाजाला सत्कार्याचा आदर्श घालवुन दिला. पोटासाठी शरीरविक्री करणाऱ्यांना दृष्टांच्या तावडीतुन सोडवून त्यांनी सत्यशोधक कुटूंबात आश्रयास पाठविले. त्या कार्याला हातभार म्हणून पंडीता रमाबाई, बडोद्याचे गायकवाड सरकार अशा लोकांनी मदतीचा हात पुढे केला.

स्वराज्याची पाठीराखी जिजाई

कु. वर्षा विठ्ठल जाधव
बी.कॉम. भाग ३

जिजाबाईंचा जन्म १२ जानेवारी १५९८ रोजी महाराष्ट्रातील सध्याच्या बुलढाणा जिल्ह्यातील सिंदखेड येथील म्हाळसाबाई आणि लखुजी जाधव यांच्या पोटी झाला. लखोजीराजे जाधव हे मराठा कुलीन होते. जिजाबाईंचा विवाह लहान वयातच वेरूळ गावातील मालोजी भोसले यांचा मुलगा शहाजी भोसले यांच्याशी झाला. त्यांनी शिवरायांना स्वराज्याची शिकवण दिली आणि एक महान योद्धा म्हणून उभे केले.

लखुजीराव जाधव हे निजामशाही दरबारातील बलाढ्य, मातब्बर मंडळी पैकी एक होते. एक दिवशी सर्व सरदार, जहागिरदार, मनसबदार आणि वतनदार शाही कदम पोशी करून आपापल्या घरी जावयास निघाले असता. महाद्वार सामोरी भयंकर गर्दी झाली. या गर्दीत खंडागळ नावाच्या सरदाराचा हत्ती अनियंत्रित झाला. आणि लोकांना पायाखाली तुडवू लागला.

अशावेळी लखुजीराव जाधव यांचा मुलगा दत्ताजीने आपल्या सैन्यासह हत्तीला रोखण्यासाठी त्यावर बाणांचा,भाल्यांचा आणि तलवारीचा वार करू लागले. हा सर्व प्रकरण रोखण्यासाठी विठोजी राजे भोसले यांचे दोन्ही मुले संभाजी आणि खेलोजी दत्ताजी वर तुटून पडले. आणि भोसले - जाधव यांच्यात युद्ध पेटले. आणि संभाजी ने दत्ताजीला ठार केले. ही बातमी पुढे पोहचलेल्या लखुजीराव जाधव यांना कळताच ते सूड घेण्यासाठी भोसल्यांवर चालून आले.आणि संभाजी वर प्रहार केला. आपल्या चुलतभावावर वार केला म्हणून शहाजीराजे भोसले देखील या लढाईत उतरले परंतु लखुजीराव जाधवांचा आक्रोश सामोरी त्यांचा टिकाव लागला नाही. लखुजीराव यांच्या तलवारीच्या प्रहाराने शहाजी महाराज गंभीर जखमी झाले. आणि त्यांनी अखेरीस संभाजीला ठार केला.

या प्रसंगानंतर जिजाबाईंनी आपल्या पतीशी एकनिष्ठ राहत आपल्या माहेराशी संबंध तोडले. नात्यांना, भावनांना बाजूला सारून आपल्या कर्तव्यात कसल्याही प्रकारचा कसूर न होऊ देता धैर्याने आणि खंबीरपणे आल्या प्रसंगाला सामोरे जाण्याचा जिजाबाईंचा हा गुण शिवाजी राजांत पुरेपूर उतरला होता.

जिजाबाईंना एकूण सहा (६) अपत्ये होती. त्यापैकी ४ दगावली (मतभेद आहेत) व दोन मुलगे होते. त्यांचा थोरला मुलगा संभाजी हा शहाजी राजांजवळ वाढला तर शिवाजी राजांची संपूर्ण जबाबदारी जिजाबाईंवर होती.

जिजाबाईंना पहिले अपत्य झाले त्याचे नाव तो सहा महिन्याचा झाल्यानंतर आपल्या मृत दीराच्या नावाप्रमाणे संभाजी ठेवले. त्यानंतर त्यांना ४ मुले झाली; चारही दगावली. ७ वर्षाचा काळ निघून गेला. १९ फेब्रुवारी १६३०, फाल्गुन वद्य तृतीया, शके १५५१ या दिवशी सूर्यास्ताच्या वेळी शिवनेरी येथे जिजाबाई यांना मुलगा झाला. मुलाचे नाव शिवाजी ठेवले.

शिवाजी महाराज १४ वर्षांचे असताना शहाजीराजांनी त्यांच्या हाती पुण्याची जहागीर सुपूर्त केली. अर्थातच जहागीरीची वहिवाट लावण्याची जबाबदारी जिजाबाईंवर येऊन पडली. कुशल अधिकाऱ्यांसमवेत जिजाबाई आणि शिवाजी पुण्यात येऊन दाखल झाले. निजामशाही, आदिलशाही आणि मुघलांच्या सततच्या स्वाऱ्यांमुळे पुण्याची अवस्था अतिशय भीषण होती. अशा प्रतिकूल परिस्थितीत त्यांनी जिजाऊ यांच्या सोबत नेटाने पुणे शहराचा पुनर्विकास केला. सोन्याचा नांगर घडवून त्यांनी शेतजमीन नांगरली, स्थानिक लोकांना अभय दिले. शिवाजी राजांच्या शिक्षणाची सोय केली. जिजाबाईंनी शिवरायांना पारतंत्र्यात सुरू झालेल्या आणि स्वातंत्र्यात संपलेल्या रामायण, महाभारतातील गोष्टी सांगितल्या. सीतेचे हरण करणाऱ्या रावणाचा वध करणारा राम किती पराक्रमी होता, बकासुराचा वध करून दुबळ्या लोकांची सुटका करणारा भीम किती पराक्रमी होता, वगैरे. जिजाबाईंनी दिलेल्या या संस्कारांमुळेच शिवाजीराजे घडले. जिजाबाईंनी नुसत्या गोष्टीच सांगितल्या नाहीत तर सदरेवर शेजारी बसवून राजकारणाचे पहिले धडेही दिले.

शिवरायांच्या मनात कर्तृत्वाची ठिणगी टाकतानाच जिजाबाईंनी त्यांना राजनीतीही शिकविली. समान न्याय देण्याची वृत्ती आणि अन्याय करणाऱ्याला कठोरात कठोर शिक्षा देण्याचे धाडस दिले . शस्त्रास्त्रांच्या प्रशिक्षणावर स्वतः बारकाईने लक्ष ठेवले. शहाजीराजांची कैद व सुटका, अफजलखानाचे संकट, आग्रा येथून सुटका अशा अनेक प्रसंगांत शिवरायांना जिजाबाईंचे मार्गदर्शन लाभले. शिवराय मोठ्या मोहिमांवर असताना, खुद्द जिजाबाई राज्यकारभारावर बारीक लक्ष ठेवत असत. आपल्या जहागिरीत त्या जातीने लक्ष घालत. सदरेवर बसून स्वतः तंटे सोडवत.

जिजाबाई त्यांच्या सद्गुण, शौर्य आणि दूरदृष्टीसाठी ओळखल्या जात होत्या. हे सर्व गुण त्यांनी त्यांचा शिवरायांना दिले. त्या एक कुशल घोडेस्वार देखील होत्या. त्या अत्यंत कुशलतेने तलवार चालवू शकत होत्या. त्यांचा मोठा मुलगा संभाजीचा मृत्यू अफझलखानाने केला होता. त्याचा सूड घेण्यासाठी त्यांनी शिवरायांना प्रोत्साहन दिले, जे त्यांनी पूर्ण केले. पुणे येथील आपल्या पतीची जहागीर त्यांनी समर्थपणे चालवून त्याचा विकास केला. त्यांनी कसबापेठ गणपती मंदिराची स्थापना केली. तसेच केवरेश्वर मंदिर आणि तांबडी जोगेश्वरी मंदिराचा जीर्णोद्धार केला.

शहाजी राजे बंगळूरात वास्तव्यास असतांना शिवाजीराजांच्या आई व वडिलांची चोख जबाबदारी जिजाबाईंनी मोठया कौशल्याने पार पाडली. सईबाईंच्या पश्चात संभाजी राजांचीही संपूर्ण जबाबदारी त्यांनी उचलली.

शिवरायांच्या पहिल्या पत्नी, सईबाईंचे भाऊ बजाजी निंबाळकर यांचे जुलमाने धर्मपरिवर्तन झाले होते. त्यांची हिंदू धर्मात परत येण्याची इच्छा होती, राजांचाही त्याला पाठिंबा होता. या धर्मराजकारणात जिजाबाई राजांच्या पाठीशी ठाम उभ्या राहिल्या. राजांची कन्या सखुबाईंना, बजाजी निंबाळकरांच्या मुलाला देऊन त्यांनी राज-सोयरीक साधली आणि बजाजींना पूर्णपणे धर्मात परत घेतले. या संपूर्ण प्रकरणात त्यांचा द्रष्टेपणा व सहिष्णूता दिसून येते.

राजांच्या सर्व स्वाऱ्यांचा, लढायांचा तपशील त्या ठेवत. त्यांच्या खलबतांत, सल्ला मसलतीत भाग घेत. राजांच्या गैरहजेरीत स्वतः राज्याची धुरा वहात. शिवाजी राजे आग्र्याच्या कैदेत असताना स्वराज्याच्या सीमा वाढवत रांगणा किल्ला जिंकून घेतला. जिजाबाईंनी पूर्णतः जबाबदारी उतारवयातही कौशल्याने निभावून नेली.

१७ जून १६७४ रोजी किल्ले रायगडाजवळील पाचाड गावात त्यांचे निधन झाले. तेव्हा शिवाजी महाराजांच्या राज्याभिषेकाला अवघे बारा दिवस झाले होते.

प्रतिभाताई पाटील

यांचा जीवन आढवा

निखिल बाबाराव बोडखे
बी.ए. भाग १

प्रतिभा देवीसिंह पाटील (शेखावत) यांचा जन्म १९ डिसेंबर १९३४ रोजी खानदेशातील जळगाव जिल्ह्यात झाला. त्यांनी एम.जे. कॉलेज, जळगाव येथून एम.ए.ची पदवी घेतल्यानंतर मुंबईतील ला कालेजातून येथून एल.एल.बी.ची परीक्षा देऊन त्या वकील झाल्या.

प्रतिभा पाटील या भारताच्या १२ व्या राष्ट्रपती होत्या. त्यांनी इ.स. २००७ ते इ.स. २०१२ मध्ये राष्ट्रपतीपदाची जबाबदारी सांभाळली होती. भारताच्या राष्ट्रपतीपदावर नेमल्या गेलेल्या त्या पहिल्या महिला होत्या.

प्रतिभा पाटील यांनी आपल्या जीवनाची सुरुवात समाजकार्याने केली व नंतर गांधीवादी विचारामुळे सक्रीय राजकारणात सहभागी झाल्या. राष्ट्रपती होण्यापूर्वी त्या राजस्थानच्या १६व्या राज्यपाल व प्रथम महिला राजस्थान राज्यपाल होत्या. तत्पूर्वी त्या राज्यसभेच्या उपसभापती व इ.स. १९६२ ते इ.स. १९८५ दरम्यान महाराष्ट्राच्या विधानसभेत आमदार व विविध खात्यांच्या मंत्री होत्या.

प्रतिभा पाटील यांचा १९६५ मध्ये डॉ. देवीसिंग शेखावत यांच्याशी विवाह झाला. त्यांना एक मुलगा आणि एक मुलगी आहे. पाटील एक उत्तम टेबलटेनिस खेळाडू होत्या. त्यांनी राजकारणात येण्यापूर्वी कायद्याचा अभ्यास केला होता.

प्रतिभा पाटील यांनी लिहिलेली पुस्तके-

पाटील यांनी एकूण १५ पुस्तके लिहिली आहेत. त्यांत मराठीतील 'भारत जागवा', हिंदीमधील 'भारत जगाओ' या पुस्तकांचे प्रत्येकी ६ खंड, 'जब मैं राष्ट्रपति थीं' (२ खंड) आणि 'स्त्री उत्कर्ष की ओर' या पुस्तकांचा समावेश आहे. या पुस्तकांमध्ये प्रतिभाताईंनी देश-विदेशांत दिलेली हिंदी-मराठी-इंग्रजीतील भाषणे व अन् व्याख्याने समाविष्ट करण्यात आली आहेत.

प्रतिभा पाटील यांच्यावर लिहिलेली पुस्तके

'प्रतिभा पाटील' : भारताच्या पहिल्या महिला राष्ट्रपती (प्राची गोंधळेकर)

'भारताची प्रतिभा' (संपादित आठवणीसंग्रह)

(प्रकाशन दिनांक ३०-१२-२०१७) झाले.

'भारताच्या पहिल्या महिला राष्ट्रपती : प्रतिभा पाटील' (डा. नीला पांढरे)

'भारताच्या पहिल्या महिला राष्ट्रपती : प्रतिभा पाटील' (पंकजकुमार)

'राष्ट्रपती प्रतिभाताई पाटील : वैयक्तिक व राजकीय जीवनप्रवासाचा मागोवा' (डा. छाया महाजन)

३. 'प्रतिभा पाटीलचे रेकॉर्ड'- प्रतिभा पाटील यांच्या नावावर अनेक विक्रम आहेत.

'भारताच्या इतिहासातील पहिल्या महिला राष्ट्रपती'.

'राजस्थानचां इतिहासातील पहिल्या महिला राज्यपाल'.

इंग्रजी, हिंदी आणि मराठी या तिन्ही भाषांवर प्रभुत्व असलेल्या अभ्यासू वक्त्या, वकील, सामाजिक कार्यकर्त्या, कुशल संघटक, प्रभावी प्रशासक, कुटुंबवत्सल गृहिणी असे एक विविधांगी प्रगल्भ व्यक्तिमत्व. त्यांचा जन्म जळगाव, खानदेश येथील एका सुसंस्कृत आणि श्रीमंत कुटुंबात झाला. वडील नारायणराव उपाख्य नानासाहेब पाटील हे ज्येष्ठ कायदेतज्ज्ञ. आई राजकुँवर या गृहिणी. प्रतिभाताई पाच भावांची एकुलती एक लाडकी बहीण. त्यांचे बरेचसे बालपण बोदवड तालुक्यातील नांदगाव या लहानशा खेडेगावी गेले. त्यांचे शालेय शिक्षण न्यू इंग्लिश स्कूल व महाविद्यालयीन शिक्षण जळगाव येथील मूळजी जेठा महाविद्यालयात झाले.

अर्थशास्त्र व राज्यशास्त्र हे विषय घेऊन त्यांनी सन 1962 मध्ये पुणे विद्यापीठाची एम. ए. ही पदवी संपादन केली. महाविद्यालयीन जीवनात त्यांनी अनेक आंतरमहाविद्यालयीन टेबल टेनिस स्पर्धेत विजेतेपद मिळविले आणि महाविद्यालयाचा ‘ब्युटी क्वीन’ हा किताबही त्यांनी पटकावला आहे. ताईंनी एकदा चाळीसगाव येथील क्षत्रिय महासभेच्या महिला मेळाव्यामध्ये अभ्यासपूर्ण भाषण केले. त्यावेळी कार्यक्रमाला उपस्थित तत्कालीन आमदार सोनूसिंह अण्णा पाटील व भानुप्रतापसिंह हे दोघेही अत्यंत प्रभावित झाले. तेव्हा त्यांना राजकारणात प्रवेश करण्याचा आग्रह करण्यात आला. पुढे तत्कालीन मुख्यमंत्री यशवंतराव चव्हाण यांनी ताईंना जळगाव विधानसभा मतदार संघातून काँग्रेसची उमेदवारी दिली. त्या 1962 मध्ये झालेल्या विधानसभा निवडणुकीत प्रचंड मताधिक्यांनी निवडून आल्या.

वयाच्या सत्ताविसाव्या वर्षी त्या पहिल्यांदा आमदार झाल्या. आमदार असतानाच त्यांनी मुंबई येथील शासकीय विधी महाविद्यालयात प्रवेश घेतला आणि 1965 मध्ये तेथून एलएल.बी ही पदवी संपादन केली. त्यानंतर न्यायालयात त्यांनी एक खटला दाखल केला व त्यात विजय संपादन केला. त्याच कालावधीत त्यांची एस.टी. महामंडळाच्या अध्यक्षपदावर निवड करण्यात आली. पुढे त्यांचा विवाह अमरावती येथील शिवाजी महाविद्यालयातील प्राध्यापक डॉ. देवीसिंह शेखावत यांच्याशी 7 जुलै 1965 रोजी झाला. त्यांना राजेंद्र उपाख्य रावसाहेब हा पुत्र व ज्योती ही कन्या अशी दोन अपत्ये आहेत. त्यांनी 1962, 1967, 1972, 1978 आणि 1980 अशा एकूण पाच वेळा विधानसभा निवडणुकीत विजय मिळविला. त्यांनी 1967 ते 1978 आणि 1982 ते 1985 या काळात महाराष्ट्राच्या मंत्रिमंडळात सार्वजनिक आरोग्य, पर्यटन, दारुबंदी, संसदीय कार्य, समाजकल्याण, गृहनिर्माण, नगरविकास, शिक्षण व सांस्कृतिक कार्यमंत्री अशा विविध विभागाच्या मंत्री म्हणून कार्यभार सांभाळला.

1979-80 या कालावधीत त्या काँग्रेस पक्षाच्या विरोधी पक्षनेत्या होत्या. त्या 1986-88 मध्ये राज्यसभेच्या उपसभापती व 1988-90 मध्ये महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेसच्या प्रदेशाध्यक्षा होत्या. 1991 मध्ये त्यांनी अमरावती लोकसभा मतदार संघातून खासदार म्हणून विजयी निवडणूक लढवून 1996 पर्यंत अमरावती मतदार संघाचे प्रतिनिधित्व केले. त्यांनी अनेक देशांचे यशस्वी दौरेही केले आहेत. त्यानंतर मात्र 1997-2004 या कालावधीत त्या आपल्या कुटुंबात आणि सामाजिक कार्यात रममाण झाल्या. त्यांनी पक्षाशी एकनिष्ठ राहून पक्षकार्यात दिलेले त्यांचे योगदान मोठे आहे. म्हणूनच त्यांची राजस्थानच्या राज्यपालपदी निवड झाली. त्यांनी 8 नोव्हेंबर 2004 रोजी राजस्थानच्या पहिल्या महिला राज्यपाल म्हणून शपथ घेतली. या सर्व पदांवरुन त्यांनी राज्याच्या आणि जनतेच्या हितासाठी अनेक महत्वपूर्ण निर्णय घेतले, तसेच ते अंमलातही आणेल.

21 जून 2007 पर्यंत त्यांनी ही वाटचाल यशस्वीरीत्या पूर्ण केली. त्यांच्या प्रगल्भ व्यक्तिमत्वाचा वयाच्या 73 व्या वर्षी घटनात्मकदृष्ट्या सर्वोच्च राष्ट्रीय सन्मान झाला आणि 25 जुलै 2007 रोजी त्यांचा भारतीय प्रजासत्ताकाच्या बाराव्या व भारताच्या पहिल्या महिला राष्ट्रपती म्हणून शपथविधी झाला. त्यांचा हा गौरव म्हणजे महाराष्ट्र कन्येचा सन्मानच होय.

सावित्रीबाई
यांचे शैक्षणिक विचार

कु.निवेदिता अ. दुधे
बी.कॉम. भाग ३

सावित्रीबाईंचा जन्म ३ जानेवारी १८३१ रोजी सातारा जिल्ह्यातील खंडाळा तालुक्यातील नायगांव येथे झाला. त्यांच्या वडिलांचे नांव खंडोजीराव नेवशे पाटील असे होते. बालविवाहाच्या प्रथेनुसार त्यांचा विवाह वयाच्या नवव्या वर्षा ज्योतिबा फुले यांच्याशी झाला. त्यावेळेस ज्योतिबाचे वय १४ वर्षाचे होते. १८४१ मध्ये ज्योतिबांच्या प्रेरणेने त्यांच्या शिक्षणाला सुरुवात झाली. अहमदनगर येथे फेरार बाईंच्या व पुण्यातील मिचैलबाईंच्या नॉर्मल स्कुलमध्ये त्यांच्या अध्यापनाचे प्रशिक्षण घेतले. १८४७ मध्ये त्या नॉर्मल स्कुलची परीक्षा पास झाल्या.

भारतातील पहिल्या महिला शिक्षिका –

महात्मा ज्योतिबा फुले यांनी १ जानेवारी १८४८ रोजी पुण्यात भिडे वाड्यात मुलींकरीता पहिली शाळा सुरु केली. या शाळेतील पहिला महिला शिक्षिका व मुख्याध्यापिका म्हणून सावित्रीबाई फुले यांची नियुक्ती करण्यात आली. भारतातील आद्य महिला शिक्षिका म्हणून त्या ओळखल्या जातात. या शाळेत पहिल्याच दिवशी सहा विद्यार्थिनींनी प्रवेश घेतला. पुण्यातील कर्मठ लोकांनी फुले दाम्पत्याच्या शिक्षण कार्यास मदत करण्यापेक्षा त्यांचा छळ करण्यातच धन्यता मानली. अशा कठीण परिस्थितीत न डगमगता सावित्रीबाईंनी आपल्या पतीच्या समाजकार्याला बरोबरीची साथ दिली. त्यामुळेच जोतिबांना आपल्या आयुष्यात निश्चित ध्येयापर्यंत पोहोचणे शक्य झाले. जोतिबाचे वडील गोविंदरावांनी पुण्यातील रुढीप्रिय लोकांच्या कागाळ्यांना बळी पडून जोतिबा व सावित्रीबाईंना घराबाहेर काढले. सावित्रीबाईंनी कोणताही ब्र न काढता जोतिबांपाठोपाठ सासर सोडले आणि आपले समाज कार्याचे व्रत चालुच ठेवले.

पुर्वी स्त्रियांना शिक्षणाचा अधिकार नसल्याने लग्नाच्या आधी त्या शिक्षणापासून वंचित राहील्या होत्या. जोतिराव पुरोगामी विचारांचे असल्याने त्यांनी घरातच सावित्रीबाईंना शिकवण्यास सुरुवात केली. त्यावेळी स्त्रीने शिक्षण मिळवणे हे एक प्रकारचे पाप मानला जात असे. परिणामी जोतिरावांचा विरोध सुरु झाला. पण त्यांनी हार मानली नाही आणि सावित्रीबाईंना शिक्षण देण्यास सुरुवात केली.

सगुणाबाई एका इंग्रजी अधिकाऱ्याच्या मुलाच्या दाई म्हणून काम करायच्या त्यांना इंग्रजी कळायचे व बोलताही यायचे. सावित्रीबाई आणि सगुणाबाई दुपारी जोतिरावांना भोजन देण्यासाठी शेतात जात असत. जोतिरावांनी शेताच्या मागील बाजुस आंब्याच्या झाडाखाली आंब्याची पातळ फांदीची पेन बनवून त्या दोघींनाही जमीनवर अक्षराची ओळख करुन दिली. कोणाला माहीत होते, की जमिनीवरील धुळीवर कोरलेल्या अक्षरांतून एक तेजस्विनी अग्नि जन्माला येईल.

सावित्रीबाई फुले यांचे शिक्षणविषयक विचार –

स्वर्गाचे दार उघडण्याचा म्हणजे सुखाने जगण्याचा एकमेव मार्ग म्हणजे शिक्षण होय.

व्यक्तीला स्वतःला जाणून घेण्याची खरी संधी देते ते म्हणजे शिक्षण.

साक्षर स्त्रीच संस्कृत समाज घवून शकते.

शिक्षण हा स्त्रीचा अधिकार आहे.

माणसाकडे ज्ञान नसेल तर तो पशु आहे.

अज्ञानाला सोडा अज्ञानावर जोरदार प्रहार करा आणि त्याला आपल्या जिवनातून काढून टाका.

समाजामधल्या प्रत्येक स्त्रीला सुखी करायचे असेल तर तिला शिक्षण आणि स्वातंत्र्य द्या.

स्त्रियांना देखील सन्मानाने जगण्याचा अधिकार आहे.

ज्ञान ही सर्वश्रेष्ठ शक्ती आहे.

असे सावित्रीबाई फुले यांनी शिक्षण विषयक विचार मांडले. खरोखरच सावित्रीबाई फुले यांचे शिक्षण विषयक विचार वाचल्यानंतर त्या किती प्रगल्भ बुध्दिमत्तेच्या होत्या याची आपल्याला कल्पना येते. सावित्रीबाई फुले यांनी केवळ महिला समाज सुधारक एवढ्या संकुचित दृष्टिकोनातून न पाहता एका व्यापक दृष्टिकोनातून पाहिले पाहिजे.

सावित्रीबाई

स्त्री शिक्षणाच्या आद्य क्रांतिकारक

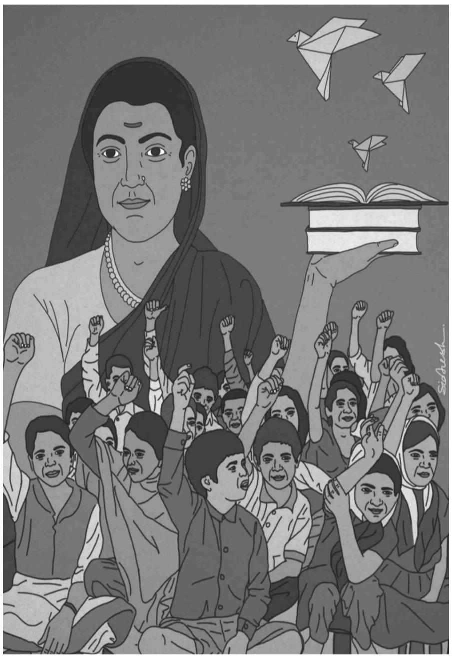

संकेत प्र. राऊत
बी.कॉम. भाग २

सावित्रीबाईंना स्वतःचे अपत्य झाले नाही. पण सर्व दीनदलितांना व अनाथांना जवळ करुन त्यांच्यावर सावित्रीबाईंनी पोटच्या मुलाप्रमाणे प्रेम केले व त्यांना अनेक दुःखापासून मुक्त करण्यासाठी, स्वतःच्या रक्ताचा थेंब व क्षण वेचला. सावित्रीबाईंनी आपल्याला मुल न झाल्यामुळे जोतिबांना दुसरे लग्न करण्याचा आग्रह केला, पण जोतिबांवर त्याचा काहीही परिणाम झाला नाही. कारण त्यांचे पत्नीवर अढळ प्रेम होते. सावित्रीबाईंनी जोतिबांच्या कार्यात उत्तम साथ दिली. सर्व छळ, टिका सहन करुन एका थोर समाज सुधारकाची जीवन सहचरी म्हणून धैर्याने वागून जोतिबांचे जीवन धन्य करण्याच त्यांना सर्वतोपरी साह्य केले. सावित्रीबाईंना उत्तम शिक्षण मिळाले. जोतिबा फुले व सावित्रीबाईंचे शिक्षणाचे हे पवित्र कार्य चालू असतांना त्यांच्या पवित्र कार्यापासून परावृत्त करण्याचा प्रयत्न जोतिबांच्या वडिलांनी केला. त्यांच्या समाजसुधारणेच्या कार्यामुळे धर्माला काळीमा लागेल. जोतिबाही स्त्री शिक्षण चळवळीचे नेते होते.

त्यांच्या मुलींच्या शाळेत, मुलींची संख्या हळूहळू वाढू लागली. पुण्यामध्ये त्या काळात हे कार्य म्हणजे एक चर्चेचा विषय झाला होता. पण आपल्या कार्यामुळे जोतिबा व सावित्रीबाईंनी एक प्रकारचा दरारा निर्माण केला होता. सावित्रीबाईजवळ विलक्षण चिकाटी व कठोरपणा होता. सावित्रीबाईंनी लोकांच्या मुलींसाठी शाळा काढली. त्यांच्या सेवावृत्तीने केलेल्या कामाचा गौरव इंग्रज सरकारने पुण्याला विश्रामबाग वाड्यात केला. स्त्री शिक्षिकेचा हा पहिला गौरव होता. असा मान आतापर्यंत कोणालाही मिळाला नव्हता.

दादोबा पांडूरंग तखंडकर हे सरकारी देशी शाळांचे पर्यवेक्षक असतांना त्यांनी इतक्या थोड्या वेळात शाळेने चांगली प्रगती केली. हे त्या चालकांना भूषणावह आहे, असा शेरा दिला होता.

त्या काळात विधवा महिलांचे केशवपन होत असे. कारण विधवा स्त्री ने संन्यासिनीसारखे जीवन जगावे, अशी रुढी होती. तिला अपशकुनी समजले जाई. तिला पांढरे वस्त्र परिधान करुन घरातच ठेवले जाई. सावित्रीबाईंनी स्त्रीयांचे हे दुःख जवळून पाहिले. केशवपनाची दुष्ट रुढी नष्ट झाली पाहिजे. असे त्यांनी ठरविले. परंतू लोक ऐकतात. तेव्हा जोतिबा सावित्रीबाईंनी सर्व न्हाव्यांची एक सभा बोलावली आणि आपण आपल्या भगिनीवर वस्तरा चालवितो, हे केवढे पाप आहे याची जाणी त्यांना करुन दिली व त्यांना केशवपनास जावू नका असे सांगितले. न्हाव्यांच्या हे लक्षात येताच त्यांनी संप पुकारला. तो खुप गाजला.

सावित्रीबाईंनी बालहत्या प्रतिबंधक गृह २८ जानेवारी १९५३ ला सुरु केले. बालविधवांचे दुःख त्यांनी जाणले. भ्रुणहत्येचा प्रकार रोजच घडत आहे. असे त्यांनी पाहिले. विधवांसाठी सुरक्षितपणे बाळंतपण व्हावीत म्हणून बालहत्या प्रतिबंधक गृह स्थापन केले. सावित्रीबाई शेकडो विधवांच्या माता झाल्या.

अस्पृश्यांसाठी जोतिबांनी पाण्याचे हौद खुले केले. त्यात सावित्रीबाईंचा वाट फार मोठा होता. इ.स.१८९३ साली सत्यशोधक समाजाचे मोठे अधिवेशन सासवडला भरले होते. त्याच्या अध्यक्षा सावित्रीबाई होत्या. तेव्हा त्यांनी आपले विचार परखडपणे मांडले.

सावित्रीबाईचा पहिला काव्यसंग्रह १८५० साली दुसरा काव्यसंग्रह १८९० साली प्रसिध्द झाला. १० मार्च १८९७ साली पुण्याला प्लेगची साथ आली. सावित्रीबाईंनाही प्लेगने घेरले आणि त्या क्रांतिकारक स्त्रीने जगाचा निरोप घेतला. स्त्री ही मानव आहे आणि ती पुरुषांइतकेच काम करु शकते, हे त्यांनी स्वतःच्या कृतीने सिध्द करुन दाखविले.

अंतराळ वीर कल्पना चावला

कु. सेजल गोपाल राठोड
बी.ए. भाग २

कल्पना चावला ही भारताची अशी एक सुकन्या होती. जिचे नांव घेतल्यामुळे आज सर्व भारतीयाची मान अभिमानाने उंच होते. जे हरियाणा राज्य स्त्रीभ्रुणहत्येसाठी बदनाम आहे. त्याच हरयाणा राज्यातील कर्नाल येथे १७ मार्च १९६२ या दिवशी कल्पना चावला या धाडसी आणि बुध्दीमान कन्येचा जन्म झाला. तिचा शालेय शिक्षणही तिथेच झाले. त्यानंतर चंदीगढ येथून तिने ऍरॉनॉटिकल इंजिनियरिंगमध्ये पदवी घेतली.

पदवी घेतल्यावर पुढील शिक्षणासाठी तिने अमेरिकेतील टेक्सास येथे प्रयाण केले. तिथे जावून तिने एअरोस्पेस इंजिनियरिंगमध्ये मास्टर्सची पदवी मिळवली. खरे तर त्या काळात चॅलेंजर हे अवकाशयान दुर्घटनाग्रस्त झाले होते आणित्यातील सात अंतराळवीर मृत्यु मुखीही पढले होते. परंतू तरीही कल्पनाला तो विषय एवढा प्रिय होता की त्यातील धोक्यांकडे डोळेझाक करुन तिने एयरोस्पेस इंजिनियरिंगमध्ये सेकंड मास्टर्सची पदवीही मिळविली.

मग नासा या अमेरिकन अंतराळ संशोधन केंद्राने कल्पनाची आपल्या अंतराळ मोहिमांसाठी निवड केली. १९९७ साली ती जेव्हा प्रथम अवकाशात झेपावली होती. तेव्हा साऱ्या भारताचे डोळे तिच्याकडे लागले होते. १९९७ सालच्या या मोहिमेत ती सुमारे ४०० तास अंतराळात राहिली. या काळात तिने एकुण ६५ लाख मैलांचे अंतर पार केले. ७६० तास अंतराळात राहून एकुण २५२ वेळा तिने पृथ्वी प्रदक्षिणाही केली. त्यानंतर १६ जानेवारी २००३ रोजी नासाने कोलंबिया या अंतराळ यानांची दुसरी मोहीम सुरु केली.

कल्पनाची ही पाच वर्षात दुसरी अंतराळ यात्रा होती. या प्रवासात तिच्या सोबत आणखी सहा जण होते. आपली मोहीम फत्ते करुन परत येत असतांना कोलंबिया अंतराळ यान दुर्घटनाग्रस्त झाले आणि टेक्सास राज्यातील फ्लोरिडा येथे कोसळले. यानातील सर्व माणसे मरण पावली. त्यात धाडसी भारत कन्या कल्पना चावला सुध्दा होती.

आपल्या अल्प जीवनातही कल्पना सर्वांना खुप काही शिकवून गेली. स्वप्न पाहणे आणि ते सत्यात उतरवण्यासाठी जिद्दीने मेहनत करणे या सारखा दुसरा आनंद नसतो हे तिनेच सिध्द करुन दाखविले. अत्यंत मेहनती, गुणी आणि आत्मविश्वासु असा तिचा स्वभाव होता. या विनम्र आणि गुणी आकाशकन्येला कोटी कोटी प्रणाम....

प्रतिभाताई पाटील
यांचे राजकीय जीवन

कु. सिमरन राठोड
बी.कॉम. भाग ३

प्रतिभा पाटील यांनी आपल्या जीवनाची सुरुवात समाजकार्याने केली व नंतर गांधीवादी विचारामुळे सक्रीय राजकारणात सहभागी झाल्या. राष्ट्रपती होण्यापूर्वी त्या राजस्थानच्या १६व्या राज्यपाल व प्रथम महिला राजस्थान राज्यपाल होत्या. तत्पूर्वी त्या राज्यसभेच्या उपसभापती व इ.स. १९६२ ते इ.स. १९८५ दरम्यान महाराष्ट्राच्या विधानसभेत आमदार व विविध खाताच्या मंत्री होत्या.

१९६७ पासून ते १९८५ पर्यंत प्रतिभा पाटील मुक्ताईनगर तालुक्याच्या आमदार राहून त्यांनी मुक्ताईनगर (तेव्हाचे एदलाबाद)चे प्रतिनिधित्व महाराष्ट्र विधानसभेत केले. नंतर पाटील या अमरावतीतून भारतीय लोकसभेत खासदार राहिल्या. प्रतिभा पाटील राजस्थानच्या गव्हर्नर सुद्धा राहिल्या. २००७ मध्ये त्यांची भारताच्या राष्ट्रपदी निवड झाली. त्या भारताच्या इतिहासातील प्रथम महिला राष्ट्रपती बनल्या.

इ.स. १९६२ साली त्या जळगाव विधानसभा मतदार संघातून निवडून आल्या. त्यांची एस.टी. महामंडळाच्या अध्यक्षा म्हणून नियुक्ती झाली. ७ जुलै १९६५ला त्यांनी लग्न करून अमरावतीच्या शेखावतांच्या घरात प्रवेश केला व पहिल्यांदाच मंत्री झाल्या. त्यानंतर पुढे सतत वीस वर्षे त्या निरनिराळ्या खात्यांच्या मंत्री होत्या. आरोग्य, पर्यटन, संसदीय कामकाज, गृहनिर्माण, समाजकल्याण व सांस्कृतिक, सार्वजनिक आरोग्य व समाजकल्याण, दारुबंदी व पुनर्वसन, शिक्षणमंत्री, विधान सभेवर फेरनिवड, विधान मंडळ नेतेपदी निवड वगैरे. १९७९ ते ८० या काळात विधानसभेत विरोधी पक्षनेत्या म्हणूनही त्यांनी काम पाहिले.

इ.स. १९८५ साली त्या राज्यसभेवर निवडून गेल्या व राज्यसभेच्या उपाध्यक्षा झाल्या. तो त्यांचा कार्यकाल संपल्यावर अमरावतीहून १९९१ साली प्रथमच त्या लोकसभा सदस्य म्हणून निवडून गेल्या. १९८९मध्ये त्या मध्यप्रदेश कॉंग्रेसच्या अध्यक्षाही होत्या. १९७८ला मुक्ताईनगर (तेव्हाचे एदलाबाद) मतदार संघातून त्या कॉंग्रेस पक्षाच्या उमेदवार म्हणून निवडून आल्या.

नैरोबीत आंतरराष्ट्रीय समाजकल्याण परिषदेस भारत सरकारच्या प्रतिनिधी म्हणून त्या गेल्या होत्या. प्रिटोरिया येथील महिला परिषद, म्युनिक येथील महिलांची जागतिक परिषद, तसेच १९८५ मध्ये दक्षिण अमेरिकेत बोलेव्हिया येथे झालेली परिषद, अशा सर्व ठिकाणी त्यांनी देशाचे प्रतिनिधित्व केले.

त्यांनी महिला आर्थिक विकास महामंडळ स्थापून स्त्री यांना चरितार्थाच्या संधी उपलब्ध करून दिल्या. पाळणाघर मदत योजना स्थापन केली. आदिवासी विकास योजना,वसंतराव नाईक महामंडळ, अण्णाभाऊ साठे महामंडळ आणि ज्योतिबा फुले महामंडळ इ. महामंडळांची स्थापना केली. जळगाव येथे एक सुसज्ज रुग्णालय उपलब्ध करून दिले. अंधांसाठी संस्था काढून कार्य उभे केले. जळगाव येथे इंजिनियरिंग कॉलेज काढले.

राजकीय जीवनातील महत्त्वाचे टप्पे -

* १९६२ पासून महाराष्ट्राच्या आमदार

* १९६७ ते ७२ : आरोग्य, पर्यटन, गृहनिर्माण, संसदीय कामकाज या खात्यांच्या राज्यमंत्री

* १९७२ ते ७४ : समाजकल्याण मंत्री

* १९७४ ते ७५ : आरोग्य आणि समाजकल्याण मंत्री

* १९७५ ते ७८ : शिक्षण, सांस्कृतिक, पुनर्वसन मंत्री

* १९७९ ते फेबुवारी १९८० : विधानसभेत विरोधी पक्षनेत्या

* १९८२ ते ८५ : शहरविकास आणि गृहनिर्माण मंत्री

* १९८३ ते ८५ : नागरी पुरवठा आणि समाजकल्याण मंत्री

* १९८५ ते ९० : राज्यसभेवर निवड

* १९८८ ते ९० : महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस समितीच्या अध्यक्ष

* १८ नोव्हेंबर १९८६ ते ५ नोव्हेंबर १९८८ : राज्यसभेच्या उपसभापती

* १९९१ : लोकसभेच्या खासदार

* ८ नोव्हेंबर २००४ : राजस्थानच्या राज्यपाल

संत जनाबाई यांची आध्यात्मिक वाटचाल

कु. संजिवनी जाधव
बी.कॉम. भाग ३

अभंग पंढरीची सावळी विठाई म्हणजे दीनदुबळ्यांची आई सुख दुःख जाणून टाहो फोडते. या विठाईची वाट पाहून जनाई व्याकुळ होते. पांडूरंगाच्या देवळा समोरच झोपडीत राहण्याऱ्या गरीब जनाबाईने देवाच्या गळ्यातले पदक चोरले, असा आरोप तिच्यावर होतो. मग आपण सोन्या नाण्याची नव्हे तर विठूरायाची चोरी केली आणि त्याला हृदयात बंदिस्त केल्याचे ***'धरिला पंढरीचा चोर गळा बाधु निया दोर'*** या अभंगातून त्या सांगत आहे. ***'माझे अचडे बचडे छकुले ग राधे रुपडे यासारखे तिचे विठ्ठलाच्या बाळरुपाने वात्सल्याने ओतप्रोत भरलेले अभंग तर अप्रतिम ठरलेत.'***

संत जनाबाईची भक्ती म्हणजे रोजचं काम करता करता देवाचं नाव घेणं. ***दळीता कांडिता तुज गाईन अनंता*** हे त्यांचे तत्वज्ञान खेडोपाड्यातील अडाणी माणसानांही आपलं वाटत आहे. जनीनं दाखवलेल्या लेकुरवाळा विठूराया संसारात रमलेला आहे. नाव विठोबाचे घ्यावे मग पाऊल टाकावे. हा जनाबाईचा अभंग गात वारकरी पंढरीला वाट चालतात.

सामान्यातली सामान्य, अशी जनाबाईची ओळख. पण आयुष्यभर मोलकरणीचे काम करणाऱ्या या दासीनं एक असामान्य काम केलं ते म्हणजे तिनं काळाचा ठाव घेणारे अभंग लिहीले आणि मराठवाड्यातल्या गंगाखेडची जनी संत जनाबाई बनली. तत्कालीन खालच्या सामाजिक स्तरातून वर उठून स्वतःच असं वेगळं अस्तित्व निर्माण करणाऱ्या संत जनाबाई. अत्यंत सामान्य जीवनातून अलौकिक अशी यशाची झेप घेतली.

पंढरपूरच्या विठ्ठल मंदिरासमोर संत नामदेवांचा वाडा असल्यामुळे जनाबाईला विठुरायाचे दर्शन रोज घडायचे. त्यातच नामदेवांच्या घरी विठू भक्तीचा सातत्याने गजर होत असल्याने त्याच्या जीवनात पंढरपूर पंढरीनाथ आणि नामदेव यांना विशेष स्थान होतो. नामदेवांच्या सहवासात त्यांनी पांडुरंगाच्या भक्तीचा ध्यास घेतला. ते जनाबाईचे पारमार्थिक गुरू बनले.

आयुष्यभर नामदेवांच्या भक्तिमार्गाच्या पाऊलखुणा वरून प्रवास करणारी जनाबाई गुरुची सावली बनून राहिल्या. इ.स.१३५० मध्ये आषाढ महिन्यात कृष्ण पक्षात त्रयोदशीच्या मुहूर्तावर संत नामदेवांनी देह ठेवला संत जनाबाई देखील त्याच वेळी नाम्याच्या पायरीवर विसावून पांडुरंगात विलीन झाल्या. जनाबाई पांडुरंगात विलीन झाल्या असल्या तरी खेड्यापाड्यात आजही जनाबाई जिवंत आहेत. कारण खेड्यापाड्यातील स्त्रियांच्या ओठामध्ये त्यांचे अभंग, ओव्या गवळणी तसेच लाडक्या जनाबाईच्या आठवणी तिच्या भक्तांनी जीवापाड जपून ठेवले आहेत.

जनाबाईंचे माहेर म्हणजेच परभणीतला गंगाखेड या गावात जनाबाईंचा जन्म झाला. पुढे संत बनलेल्या जनाबाईची इथं गावकऱ्यांनी समाधी बांधली आहे. जनाबाईला जातं ओढू लागणाऱ्या देवाची मूर्ती तिथे दिसते. तिच्या सर्व घर कामात मदत करणारा विठूराया भिंतीवरच्या चित्रांमध्ये दिसतो. दासी जनीचं संत कबीर यांनी केलेल्या कौतुकाचा प्रसंगही इथे साकारण्यात आला आहे.

संत जनाबाई आयुष्यभर राहिल्या त्या पंढरपुरात संत नामदेवांच्या घरी. दासी म्हणून राहिलेल्या जनाबाईंच्या वाट्याला इथं काबाडकष्ट आले. पण तिला या कामांमध्ये मदत केली प्रत्यक्ष विठूरायानं. जातं, मडकी, गोवऱ्या असा सगळा जनीचा संसारच पंढरपूरकरांनी इथं जपून ठेवलाय. तिचा हा संसार पाहिल्याशिवाय वारकरी पंढरपुरातून परतत नाहीत.

जनाबाईचे अभंग दूरदूरपर्यंत लोकप्रिय झाले आणि तिची ख्याती कबिरांच्या कानी गेली, इतके सुंदर अभंग रचणारी ही स्त्री आहे तरी कोण या उत्सुकतेपोटी संत कबीर जनाईच्या भेटीसाठी पंढरीस आले. तिथे आल्यावर त्यांना कळाले की ती नामदेवांच्या घरी कामात आहे. तिथे गेल्यावर त्यांना कळाले की ती गोपाळपुरास गोव-या थापायला गेली आहे, तिला येण्यास काही अवधी लागेल.

दासीचे घरकाम करणारी, गोव-या थापणारी बाई अभंग लिहिते याचे त्यांना फार अप्रूप वाटले आणि ते तिची वाट बघत तिथे थांबण्याऐवजी गोपाळपुरास गेले.तिथे नदीकाठावर दोन पोक्तवयीन स्त्रिया एकमेकींशी भांडत असल्याचे दृश्य त्यांना दिसले. त्या दोघींच्या मधे गोव-यांचा मोठा ढीग होता, गोव-या चोरल्याचा एकमेकीवर त्या आरोप करत होत्या.कबीर काही वेळ त्यांचे भांडण बघत तिथेच उभे राहिले. अन् मग काही वेळाने त्यांनी त्या दोघींना विचारले की, ''इथे जनाबाई नावाची कोणी स्त्री आहे का?''त्यांच्या या प्रश्नाने दोघींपैकी एक स्त्री उसळून बोलली -''ही काय, हीच की जनी! चोरटी! माझ्या गोव-या चोरून माझ्याशी

भांडण करतेय ! अन् वर तोंड करून मलाच शानपन शिकवतेय. ''त्या बाईच्या या उद्गाराने कबिरांना थोडासा धक्का बसला. कारण त्यांच्या मनात जनाईचे वेगळेच चित्र उभे राहिले होते. तरीही त्यांचा त्या बाईच्या सांगण्यावर विश्वास बसला नाही. ते तिथेच आशाळभूत नजरेने त्यांचे भांडण बघत उभे राहिले. त्यांनी न राहवून दुसरीला विचारले की, ''तूच जनी आहेस का?''

यावर ती हातातल्या गोव-या खाली टाकून बोलती झाली, ''होय बाबा, मीच ती जनी. तुला काही त्रास आहे का माझा?'' तिच्या या उत्तराने अन् तिच्या वर्तणुकीने गोंधळून गेलेले कबीर आपली काही तरी चूक झाली असा विचार करून तिथून पाय काढता घेण्याच्या मन:स्थितीत होते.मात्र जनाईच्या होकाराने दुस-या बाईला अजून बळ आले. ती कबिरांना म्हणाली, ''हे बघा, तुम्ही कोण हायसा मला ठाव न्हाई, पर तुमी एक काम करा. आमच्या दोघींच्या बी गोव-या यात आहेत. तुमी आमच्या आमच्या गोव-या निवडून वेचून द्या. तुमी एव्हढं काम करा अन् मग हिथून जावा.''आता गोव-या सारख्याच दिसतात. शेणाच्या, गोल आकाराच्या त्या गोव-यात कुठली गोवरी कुणाची हे कसं ठरवणार याचं कोडं कबीरजींना पडलं. कबीर विचारात पडलेले बघून जनाई म्हणाली, ''त्यात काय इतका विचार करायचा? अगदी सोप्पं काम आहे.''

आता कबीरजी चकित झाले होते. सारख्या दिसणा-या शेणाच्या गोव-यात कुठली गोवरी कुणाची हे ओळखता येणं अशक्य होतं, मात्र जनी म्हणतेय की हे सोप्पं आहे.

जनाबाई कबीरांना म्हणाल्या, प्रत्येक गोवऱ्याला कानाजवळ न्या आणि ज्या गोवरीतुन विठ्ठल विठ्ठल आवाजा आला त्या गोवऱ्या माझ्या आणि ज्या गोवरीतून आवाज आला नाही त्या हिच्या. तर कबीरांनी बघितलं तर खरोखरच गोवऱ्यातून विठ्ठल असे आवाज ऐकू येत होता. हे बघून कबीरजी चक्क झाले. मग जनाबाई हसुन म्हणाल्या तुम्ही कस काय शक्य आहे याचा विचार करतांना तर जेव्ही मी गोवऱ्या छापत होती ना तेव्हा विठ्ठल विठ्ठल नाव जपत होती. अशा प्रकारे जनाबाईचा नाममहिमा पाहून संत कबीरही चकीत झाले.

स्वराज्याची प्रेरणा म्हणजे जिजाऊ

कु. निशा पडधने
बी.कॉम. भाग ३

जिजाबाई यांचा जन्म 12 जानेवारी 1598 रोजी बुलढाणा, महाराष्ट्र येथे झाला. जिजाऊ चे वडील लखुजी जाधव हे सिंदखेड नावाच्या गावचे राजे होते. त्यांनी त्या वेळी जिजाबाईंचे नाव 'जिजाऊ' ठेवले. असे म्हटले जाते की जिजाऊ आपल्या वडिलांसोबत फारच कमी राहत होत्या आणि लहान वयातच त्यांचे लग्न झाले होते. त्यावेळच्या परंपरेनुसार बालपणीच लग्न झाले होते. जिजाबाईंची विवाहाची जुळवाजुळव त्या 6 वर्षांच्या असतानाच निश्चित झाली होतीअसे म्हणतात. याच्याशी एक छोटीशी घटनाही जोडलेली आहे. इतिहासात लिहिलं आहे की होळीचा दिवस होता, लखुजी जाधवांच्या घरी हा सण साजरा होत होता, त्यावेळी मालोजी त्यांच्या मुलासह जे 7-8 वर्षांचे होते. त्यांच्यासोबत या महोत्सवात सहभागी झाले होते. अचानक लखुजी जाधवांना नृत्य पहात असताना जिजाबाई आणि मालोजीचा मुलगा शहाजी एकत्र दिसले आणि 'व्वा काय? छान जोडी आहे'. हे सर्व ऐकून मालोजी म्हणाले की मग जुळवाजुळव निश्चित करावी.त्यावेळी मालोजी हे सुलतानाचा सेनापती होते आणि लखुजी जाधव हे राजा असतानाही सुलतानाच्या आदेशानुसार त्यांनी आपली मुलगी जिजाऊ म्हणजेच जिजाबाई हिचा विवाह मालोजीचा मुलगा शहाजी भोसले यांच्याशी केला.

शहाजीं आणि जिजाबाईच्या लग्नानंतर ते मोठे झाले तेव्हा शहाजी विजापूर दरबारात मुत्सद्दी होते. शाहजींच्या मदतीने विजापूरच्या महाराजांनी अनेक युद्धे जिंकली, या आनंदात त्यांना विजापूरच्या सुलतानाने अनेक जहांगिरी भेट दिल्या होत्या. शिवनेरी किल्ल्याची जहांगिरी सुद्धा त्या मध्ये समाविष्ट आहे. जिजाबाई आणि त्याची मुले इथे राहत असत. जिजाबाईंना 6 मुली आणि दोन मुलगे झाले. त्या पुत्रांपैकी एक शिवाजी होते.

शहाजींनी त्यांच्या मुलांचे आणि जिजाबाईंच्या रक्षणासाठी त्यांना शिवनेरीच्या किल्ल्यावर ठेवले, कारण त्यावेळी शहाजींना अनेक शत्रूंची भीती वाटत होती. येथे शिवनेरी किल्ल्यावर शिवाजीचा जन्म झाला आणि शिवाजीच्या जन्माच्या वेळी शाहजी जिजाबाईंसोबत नव्हते असे म्हणतात. शिवाजीच्या जन्मानंतर शहाजीला मुस्तफाखानाने कैद केले. 12 वर्षांनी शाहजी आणि शिवाजी भेटले. याच दरम्यान शाहजी आणि जिजाबाई यांचा पुन्हा संपर्क आला.

जिजाबाईंच्या थोरल्या मुलाचे नाव संभाजी होते. शहाजीच्या मृत्यूनंतर जिजाबाईंनी आपल्या पतीसोबत सती जाण्याचा प्रयत्न केला, परंतु शिवाजीने तिला तसे करण्यापासून रोखले. आपल्या आईला शिवाजी आपला मार्गदर्शक, मित्र आणि प्रेरणा मानत. शिवाजीला यामुळेच लहान वयातच समाज आणि आपले कर्तव्य समजले. त्यांनी आपल्या आईच्या मार्गदर्शनाखाली लहान वयातच हिंदू साम्राज्य स्थापन करण्यास सुरुवात केली.

इतिहास कितीही वाचला तरी मराठा साम्राज्यात जर कोणाचे नाव प्रथम येते तर ते जिजाबाई आणि त्यांचे पुत्र शिवाजी यांचे. असे म्हणतात की शाहजी राजे यांच्यापासून वेगळे झाल्यानंतर जिजाबाईंनी शिवाजींना असे शिक्षण दिले की त्यांनी मराठा साम्राज्याची स्थापना केली.

जिजाबाई या अतिशय हुशार व चाणाक्ष महिला होत्या, त्यांनी मराठा साम्राज्यासाठी असे अनेक निर्णय घेतले, त्यामुळे स्वराज्याची स्थापना झाली. राज्यात महिलांवरील अत्याचार पाहता जिजाबाई 'माँ भवानी'च्या मंदिरात जातात, आणि महाराष्ट्र ही दुर्दशा थांबवण्यासाठी देवीला साकडं घालतात. त्यानुसार आईभवानी शिवबाच्या हातानेच हा अन्याय अत्याचार थांबेल असे वरदान देते.

जिजाबाईंनी मराठा साम्राज्यासाठी आपला मुलगा शिवाजी याला अशा कथा सांगितल्या की, ज्यातून त्यांना त्यांचा धर्म आणि कर्तव्याची जाणीव झाली आणि लोकांचे संरक्षण कसे करावे हे देखील समजले. वयाच्या १७ व्या वर्षी याच कारणामुळे शिवाजीने मराठा साम्राज्याची स्थापना केली आणि अनेक पराक्रमी पुरुषांशी लढा देऊन विजय मिळवला. एक वेळ अशी आली की पुन्हा जिजाबाईंना शिवनेरीचा किल्ला मिळाला.

जिजाबाईंच्या संस्कारातून छत्रपती शिवाजी महाराज निर्माण झाले. आयुष्यातील सर्व संकटे विसरून 'जिजाबाईंनी' आपला पुत्र शिवाजीला असे शिक्षण दिले, असे संस्कार दिले, ज्यामुळे त्यांचा मुलगा स्वतःसाठी नव्हे तर इतरांसाठी जगू लागला. तो आपल्या धर्मासाठी लढू लागला. यामुळेच आज शिवाजी महाराजांचे स्मरण मोठ्या अभिमानाने केले जाते आणि त्यांना 'छत्रपती शिवाजी महाराज' असे संबोधले जाते.

शिवाजी महाराजांनी अत्यंत कमी वयात व कमी वेळेत स्वराज्याची निर्मिती केली आणि महाराष्ट्राच्या जनतेवरील अन्याय दूर केला.

हे सर्व शक्य झाले ते जिजाबाईने दिलेल्या शिक्षणामुळे व जिजाबाई'च्या संस्कारामुळे

जिजाबाई या पहिल्या महिला होत्या ज्यांनी दक्षिण भारतात मराठा म्हणजेच हिंदुत्वाच्या स्थापनेत योगदान दिले. आपल्या मेहनतीमुळे आणि स्वतःच्या संस्कारांमुळे शिवाजीने मराठ्यांसाठी शस्त्र उचलले आणि ते पुन्हा एकदा हिंदुत्वाची स्थापना करण्यात यशस्वी झाले.

जिजाबाईंचा 17 जून 1674 रोजी मृत्यू झाला, तोपर्यंत शिवाजींनी मराठा साम्राज्याची स्थापना केली होती.

त्रिवार असावा...
मानाचा मुजरा त्या जिजाऊ मातेला....
जिने घडवीला रयतेचा राजा....
रचली स्वराज्याची गाथा.....

सामान्य घरातली असामान्य स्त्री
संत जनाबाई

पृथ्वीराज कांबळे
बी.ए. भाग १

शेकडो वर्षे महाराष्ट्राच्या मुखात दोन संताचे अभंग खडीसारखेप्रमाणे घोळतायत आणि ते म्हणजे संत तुकोबा आणि संत जनाबाई.

अभंग पंढरीची सावळी विठाई म्हणजे दीनदुबळ्यांची आई सुख दुःख जाणून टाहो फोडते. या विठाईची वाट पाहून जनाई व्याकुळ होते. पांडूरंगाच्या देवळा समोरच झोपडीत राहण्याऱ्या गरीब जनाबाईने देवाच्या गळ्यातले पदक चोरले, असा आरोप तिच्यावर होतो. मग आपण सोन्या नाण्याची नव्हे तर विठूरायाची चोरी केली आणि त्याला ह्दयात बंदिस्त केल्याचे ***'धरिला पंढरीचा चोर गळा बांधुनिया दोर'*** या अभंगातून त्या सांगत आहे. 'माझे अचडे बचडे छकुले ग राधे रुपडे यासारखे तिचे विठ्ठलाच्या बाळरुपाने वात्सल्याने ओतप्रोत भरलेले अभंग तर अप्रतिम ठरलेत.'

संत जनाबाईची भक्ती म्हणजे रोजचं काम करता करता देवाचं नाव घेणं. ***दळीता कांडिता तुज गाईन अनंता*** हे त्यांचे तत्वज्ञान खेडोपाड्यातील अडाणी माणसानांही आपलं वाटत आहे. जनीनं दाखवलेल्या लेकुरवाळा विठूराया संसारात रमलेला आहे. नाव विठोबाचे घ्यावे मग पाऊल टाकावे. हा जनाबाईचा अभंग गात वारकरी पंढरीला वाट चालतात.

परभणी जिल्ह्यातील गोदावरीच्या तीरावरील गंगाखेड ह जनाबाईचे गांव होय. तिच्या वडिलांनी जनाबाईला नामदेवाचे वडील दामाशेट शिंपी यांच्याकडे नौकरीसाठी पाठवले. तेव्हापासुन त्या संत नामदेव यांच्या कुटूंबातील एक घटक बनल्या. संत जनाबाई या संत कवियित्री म्हणून जनमाणसांत लोकप्रिय आहे.

संत जनाबाई ही एक सामान्यातली सामान्य स्त्री होती पण तिने आपल्या कर्तुत्वाने असमान्य अशी ओळख निर्माण केली होती. भक्ती सच्ची असली की आपल्याला देखील ईश्वराचा सर्वत्र प्रत्यय येतो. त्या विठ्ठलभक्तीत एवढ्या रंगून जावून सेवा करत की प्रत्यक्ष विठ्ठल येवून त्यांना मदत करत असे.

सण दिवाळीचा आला । नामा राऊळासी गेला ।। हाती धरुणी दिवाळी चला आमुच्या घराशी । देव तेथूनी चालिले नामयाच्या घरा आले गोणाईने उटणे केले । दामा शिंपीने स्नान केले । पदर काठीला माथ्याचा बाळ पुशीला । नंदाचा हाती घेऊनी आरती चक्रपाणी । ओवाळती जेरनिया वृत्त झाले । दासी जनीने विडे दिले ।।

संत जनाबाई या अभंगातून विठ्ठला प्रती आस व्यक्त करीत आहे. त्या म्हणत आहे दिवाळीच्या सणाला नामदेव देवळात गेला आहे आणि तो विठूरायाच्या हाताला धरून म्हणत आहे की तुम्ही या दिवाळीला आमच्या घरी चला आणि माझा विठूराया तेथूनी उठून नामदेवाच्या घरी आले. विठ्ठल घरी आला आहे. गोणाईने त्याला अंघोळ घालण्यासाठी उठणे तयार केले आहे. त्याच्यासाठी आरतीचे ताट तयार केले आहे. जेव्हा भाऊबिजेला घरी येतो तेव्हा त्याची बहीण त्यांना उटणे लावून अंघोळ घालत आहे. हे माझे स्वप्न पुर्ण झाले आहे. माझा विठा मी उचलला आहे. अशा प्रकारे संत जनाबाई या विठ्ठला प्रती आपली आशा आकांक्षा प्रेम व्यक्त करत आहे.

सावित्रीबाई यांचे प्रेरणास्थान

कु. पल्लवी परांडे
बी.ए. भाग २

शिक्षण :–

पुर्वी स्त्रियांना शिक्षणाचा अधिकार नसल्याने लग्नाच्या आधी त्या शिक्षणापासून वंचित राहिल्या होत्या. जोतिराव फुले पुरोगामी विचारांचे असल्याने त्यांनी घरातच सावित्रीबाईंना शिकवण्यास सुरवात केली. त्यावेळी स्त्रीने शिक्षण मिळवणे हे एक प्रकारचे पाप मानल्या जात असे. परिणामी जोतिरावांचा विरोध सुरु झाला. पण त्यांनी हार मानली नाही आणि सावित्रीबाईंना शिक्षण देण्यास सुरू ठेवले.

जोतिराव यांना लहानपणापासुनच मातृप्रेम लाभले नाही. त्यांची मावस आत्या सगुणाबाई यांनीच त्यांचा सांभाळ केला होता. सगुणाबाई एका इंग्रजी अधिकाऱ्याच्या मुलाच्या दाई म्हणून काम करायच्या त्यांना इंग्रजी कळायचे व बोलताही यायचे. सावित्रीबाई आणि सगुणाबाई दुपारी जोतिरावांना भोजन देण्यासाठी शेतात जात असत. जोतिरावांनी शेताच्या मागील बाजुस आंब्याच्या झाडाखाली आंब्याची पातळ फांदीची पेन बनवून त्या दोघींनाही जमीनवर अक्षराची ओळख करुन दिली. कोणाला माहीत होते, की जमिनीवरील धुळीवर कोरलेल्या अक्षरांतून एक तेजस्विनी अग्नि जन्माला येईल.

अहमदनगरमध्ये अमेरिकन मिशनरीच्या सहकार्याने महिलांची शाळा सुरु करण्याची कल्पना जोतिरावांनी वडिलांना सांगताच त्यांच्या वडिलांनी त्यांना व सावित्रीबाईं–ना घरातून बाहेर काढले होते.

सावित्रीबाई फुले यांचे प्रेरणास्थान :–

१८४० मध्ये ब्रिटीश अधिकाऱ्याची पत्नी मिस्सेल ने पुण्यातील छाबिलदासाच्या वाड्यात मुलींसाठी सामान्य शाळा सुरु केली. सावित्रीबाई ही तिथेच शिकु लागली. शिक्षण घेत असतांना, सावित्रीबाईने गुलामगिरी विरोधात काम करणाऱ्या थॉमस क्लार्क्सन यांचे जीवनचरित्र वाचले ज्यात अमेरिकेतील आफ्रिकन गुलामांच्या जीवनाची संघर्ष–मय शोककथा छापली गेली होती. सावित्रीबाईंना समजले की शिक्षण हे परिवर्तनाचे एक मजबूत साधन आहे कारण अशिक्षीत व्यक्तिंना आपल्या हक्काबद्दल जाणीव नसते. त्यामुळे ते आपल्या हक्क प्राप्तीसाठी संघर्ष करु शकत नाहीत. या पुस्तकामुळे त्यांच्यात शिकण्याची तीव्र इच्छा जागृत केली झाली त्यासोबतच समाजातील मुलींना शिक्षीत करण्याचे स्वप्न निर्माण झाले.

सावित्रीबाई फुले यांना मुल नव्हते, शाळेतील मुलेच त्यांची मुले होती. जेव्हा सावित्रीबाई आपल्या शाळांमध्ये मुलांना शिकवण्यासाठी जात असत, तेव्हा सनातनी उच्च वर्गीय 'धर्म बुडाला...जग बुडणार....कली आला' असे सांगू लागले. काही उन्मत्तांनी अंगावर हात टाकण्याची भाषा केली. तरीही सावित्रीबाईंनी कधीही त्यांचे मन त्यांच्या ध्येया पासून भटकू दिले नाही.

अनेक संघर्ष करत सावित्रीबाईंचा शिक्षण प्रसाराचा हा उपक्रम चालुच राहीला. त्या आपल्या बरोबर बॅगेमध्ये अतिरिक्त साडी घेवून जात असत आणि शाळेत पोहोचल्यावर विरोधकांनी टाकलेली घाण साफ करुन दुसरी साडी घालत असे. त्यांनी निवडलेला हा मार्ग काट्या कुट्यांनी भरलेला होता. परंतू त्या डगमगल्या नाहीत, त्यांना महिलांच्या शिक्षणासाठी व त्यांच्या हक्कासाठी काहीतरी करता आले याचा आनंद वाटत असे.

बाल हत्या प्रतिबंधक गृहाची स्थापना :–

त्यावेळी समाजात बालविवाहाच्या प्रथेमुळे स्त्रिया तरुण वयातच मोठ्या संख्येने विधवा होत असत. समाजात विधवा महिलेला विवाह करण्यास मनाई होती. यामुळे विधवा स्त्रीया अपमानित जीवन जगत असत. तसेच हिंसाचार, छळ आणि बलात्काराचाही बळी होत असत. बलात्कारामुळे गर्भवती झाल्यावर समाजात इज्ज़त मिळणार नाही. तसेच सामाजिक भितीपोटी महिलांचे आत्महत्यांचे प्रमाण वाढत होते. स्त्रियांवर होणारा हा अन्याय सावित्रीबाई फुले यांना सहन होवू शकला नाही. २८ जानेवारी १८५३ रोजी गर्भवती महिलांसाठी निवारा व संरक्षणासाठी जोतिबाचा मित्र उस्मान शेख यांच्या घरी बाल हत्या प्रतिबंधक गृहाची स्थापना केली आणि पाळणाघरही सुरु केले.

सावित्रीबाई फुले यांचे निधन :–

१८९७ मध्ये पुण्यामध्ये प्लेग नावाच्या साथीच्या रोगाने धुमाकुळ घातला होता. यातून उदभवणारे हाल ओळखुन सावित्रीबाईंनी प्लेग पिडीतांसाठी पुण्याजवळ असलेल्या ससाणे यांच्या माळावर दवाखाना सुरु केला. आपल्या स्वतःच्या जीवाची पर्वा न करता प्लेगची लागण झालेल्यांसाठी कामे केलीत. दुर्दैवाने त्या स्वतःच प्लेगच्या भीषण रोगाच्या बळी ठरल्या आणि १० मार्च १८९७ रोजी पुण्यात त्याचे निधन झाले.

एक वीर और आदर्श माता के रुप में - जीजाऊ

कु. रोशनी मनोहर आडे
बी.एस्सी. भाग ३

जिजाबाई एक महान देशभक्त थी । जिनके रोम रोम में देशप्रेम की भावना प्रज्वलीत थी । इसके अलावा वे भारत की वीर राष्ट्रमाता के रुप में भी मशहूर थी । वीर माता जिजाबाई १२ जनवरी, १५९८ को महाराष्ट्र के बुलढाणा जिले के पास निजाम शाह के राज्य सिंधखेड मे जन्मी थी । उनके पिता का नाम लखुजी जाधव था । जो की निजामशाह के दरबार में पंचहजारी सरदार थे । जिजाबाई के माता का नाम म्हालसाबाई था । जिजाबाई को बचपन मे जिजाऊ नाम से पुकारा जाता था । उस समय बालविवाह की प्रथा थी । इसलिये जीजाबाई की भी शादी बेहद कम उम्र में हो गई थी । उनका विवाह शहाजी राजे भोसले के साथ हुआ था ।

राजमाता जिजाबाई का पुरा जीवन साहस और त्याग और बलीदान से परिपूर्ण रहा । भारत की वीर प्रसविनी माता जिजाबाई ने अपने जीवन में विपरीत परिस्थियों मे भी तमाम तरह की कठीनाईयों का हिम्मत और डटकर सामना किया । लेकीन उन्होंने कभी हार नही मानी और धैर्य नही खोया और हमेशा अपने लक्ष्य को पाने के लिये बढती रही । और उन्होंने अपने पुत्र शिवाजी को भी समाज के कल्याण के प्रती समर्पित रहने की सिख दी थी ।

जिजाबाई ने हिन्दू धर्म के महाकाव्य रामायन और महाभारत की कहानियाँ सुनाकर शिवाजी में वीरता, धर्मनिष्ठा, धैर्य और मर्यादा आदि गुणों का विकास अच्छे से किया । जिसमें शिवाजी के बाल हृदय पर स्वाधीनता की लौ प्रज्वलित शुरु से ही हो गई थी । इसके साथ ही अपनी देखरेख और मार्गदर्शन में उन्होंने शिवाजी में नैतीक संस्कारों का आचार किया । इसके अलावा उन्हें मानवीय रिश्तों की अहमियत समझाई, महिलाओं का मान सम्मान करने की शिक्षा दी और उनके अंदर देशप्रेम की भावना जागृत की ।

जिसके चलते उनके अंदर महाराष्ट्र की आजादी की प्रबल इच्छा जागृत हुई । यही नहीं वीर माता जिजाबाई ने अपने वीर पुत्र शिवाजी महाराज से मातृभुमी, गौ, मानव जाती की रक्षा का संकल्प भी लिया । जिजाबाई ने शिवाजी महाराज को तलवारबाजी, भाला चलाने की कला, घुडस्वारी, आत्मरक्षा, युध्द कौशल की शिक्षा में निपुण बनाया । जिजाबाई के दिये हुये इन संस्कारों की वजह से ही शिवाजी महाराज आगे चलकर समाज के संरक्षण और गौरव बने । इतिहास को जितनी बार भी पढा जाये तो मराठा साम्राज्य मे अगर किसी का नाम सबसे पहले आता है तो वह है जिजाबाई और उनके शिवाजी का ।

कल्पना चावला : संक्षिप्त परिचय

कु. शारदा विनेश चव्हाण
बी.ए. भाग – ३

कल्पना भारत की पहली अंतरिक्ष महीला थी । यह वह सपना था जिसका सपना कई भारतीयों ने देखा था । लेकीन उसे पुरा करने में केवल कल्पना ही सक्षम थी । उनके मन में बचपन से ही तरह तरह की महत्वाकाक्षांएं थी । इसके अलावा उन्हें हमेशा विमान में रुची थी और इसी के कारण वह वैमानिकी इंजीनियरींग बनी ।

इसके अलावा कल्पना बडे धैर्य और कडी मेहनत करने वाली महिला थी । उन्होंने साबीत कर दिया की अगर काम के प्रति सच्ची लगन हो तो कुछ भी असंभव नही है । उनके शिक्षकों के अनुसार कल्पना की हमेशा से विज्ञाने में बहुत रुची थी । साथ ही, अंतरिक्ष मे जाने की उनकी महत्वाकांक्षा थी इसलिये सुरु से ही उनका लक्ष्य अंतरिक्ष यात्री बनना था । यह जानते हुये भी यह वास्तव में कठीन क्षेत्र है इसलिए उनके पिता ने हमेशा उन्हे उच्च अध्ययन के लिये प्रोत्साहीत किया । उन्होंने कोलंबियान में दो अंतरिक्ष उडाने पुरी की । जिसमें से दुसर उनका अंतीम मिशन था क्योंकि कोलंबिया आपदा में उनकी दुखद मौत हो गई थी । चावला का प्रेरीत करना फिर भी जारी है । कल्पना चावला का जन्म १७ मार्च को करनाल हरियाणा में हुआ था । बचपन में उनका उपनाम तारों वाली आंखो वाली लडकी थी । क्योंकि वह अपने भाई बहनों के साथ रात में सितारों को निहारती थी । तब से उन्होंने एक बच्चे के रुप में वह हवाई जहाज और उडने से मोहीत थी । तब से उन्होंने अंतरिक्ष और ग्रहों के सवालों का सुलझाने का मन बना लिया । यही सपना उन्हें जीवन में सर्वश्रेष्ठ महिला बना गया ।

सावित्रीबाई का जीवन : मेरी प्रेरणा

कु. योगिनी मनोहर आडे
बी.एस्सी. भाग २

सावित्रीबाई फुले का जन्म ३ जनवरी १८३१ में महाराष्ट्र राज्य के सातारा जिले के नायगांव में हुआ था। उनका जन्म एक किसान परिवार में हुआ था। सावित्रीबाई के पिता का नाम खंडोजी नेवसे था और माता का नाम लक्ष्मीबाई था। उस जमाने में लोग अपने बच्चों की शादीयाँ कम उम्र में कर दिया करते थे। इसलिये सावित्री जी का विवाह भी उनके बचपन में ही किया गया था। जहाँ उनका विवाह साल १८४० में महात्मा ज्योतीराव फुले से हुआ था। तब सावित्री जी की उम्र सिर्फ नौ साल की थी।

सावित्रीजी को बचपन से ही पढाई करने में बहुत ज्यादा रुची थी। लेकीन वह एक गरीब परिवार से होने की वजह से उनको कभी शिक्षा लेने का मौका नहीं मिल रहा था। परंतू जब उनकी शादी ज्योतिराव फुले जी के साथ हुई, तब उन्हे ज्योतीरावजी ने ही अच्छी तरह पढाया, लिखाया। क्योंकि ज्योतीराव फुले जी खुद एक महान विचारक और समाजसुधाकर व्यक्ति थे। सावित्रीबाई एक किसान परिवार की थी, इसके बावजुद भी वह भारत की पहिली महिला शिक्षीका बनी। इसी के साथ वह एक समाज सेविका बनी।

सावित्रीबाई अपने जीवन मे कुछ अच्छा करना चाहती थी। इसके लिये उनका बस एक ही लक्ष्य था कि किसी भी तरह महिलाओं को शिक्षीत किया जाये और उन्होंने इसके लिये एक कदम भी उठाया। १८४८ में उन्होंने जब सावित्रीबाई फुलेजी बच्चों को पढाने जाती थी, तब सब लोग उनपर गोबर फेक कर मारते थे। उन लोगो का कहना था, शुद्र से अती शुद्र लोंगो को पढाने का अधिकार नहीं होता है, इसिलिये लोंगो के द्वारा सावित्रीबाई को रोका जाता था।

इतना सब होने के पश्चात भी सावित्रीबाई नही रुकी और वह हमेशा अपना झोला साथ लेकर चलती रही। उसे झोले मे हमेशा वह एक जोडी कपडें रखा करती थी। जब लोग उन्हे गोबर फेककर मारते थे तब उनके कपडे गंदे हो जाते थे, इसलिए वह स्कुल मे पहूंचकर अपने कपडों को बदल लिया करती थी। इसके पश्चात बच्चों को पढाया करती थी।

सावित्रीबाई का सिर्फ एक ही लक्ष्य था की, किसी तरह बच्चीयों को पढाया जाए। इसी के साथ उन्होंने कई प्रथाओं पर रोक हटाई और उन पर कामयाबी मिली जैसे विधवा विवाह करना, छुआछूत को मिटाना, महिलाओं को समाज में अधिकार दिलवाना और महिलाओं को शिक्षीत करना। इन सब के दौरान सावित्रीबाई ने अपने खुद के १८ स्कुल भी खोले। सबसे पहिले उनका स्कुल पुणे में खुला था। तब केवल ९ बच्चें ही उस स्कुल में आते थे। उन्हे भी सावित्रीबाई पढाती थी। परंतू १ साल के अंदर बहोत सारे बच्चे आने लग गये थे।

१८५२ तत्कालीन ब्रिटीश सरकार ने फुले दम्पती को महिला शिक्षा के क्षेत्र में योगदान देने के लिये सम्मानित किया। सावित्रीबाई फुले के द्वारा एक कविता भी लिखी गई थी। जो मराठी भाषा में थी। जो मराठी भाषा मे आज के समय में एकदम सटीक काम कर रही और इसी जरुरत आधुनिक लोगों को सबसे ज्यादा पड रही है। उनका जीवन मेरे लिये किसी प्रेरणा से कम नही।

कल्पना चावला

अंतरिक्षयात्री और वैज्ञानिक

कु. श्रुती सुनिल बेहेरे
बी.ए. भाग – १

भारतीय-अमेरिकी अंतरिक्ष यात्री कल्पना चावला न केवल दुनिया भर की महिलाओं के लिए बल्कि अंतरिक्ष यात्री बनने की इच्छा रखने वाले सभी लोगों के लिए एक आदर्श हैं। वह एक बार नहीं बल्कि दो बार अंतरिक्ष में जाने वाली भारत में जन्मी पहली महिला थीं। कल्पना अपने परिवार में चार भाई-बहनो मे सबसे छोटी थीं। उनके पिता का नाम बनारसी लाल चावला और माता का नाम संजयोती है। कल्पना चावला की शुरुआती शिक्षा करनाल के टैगोर बाल निकेतन सीनियर सेकेंडरी स्कूल से हुई थी।

17 मार्च, 1962 को कल्पना चावला का जन्म करनाल में हुआ था। अपनी कड़ी मेहनत और दृढ़ संकल्प के बल पर ही कल्पना चावला दो बार अंतरिक्ष यात्रा करने वाली पहली भारतीय महिला बनीं। एक छोटे से शहर में पली-बढ़ी कल्पना चावला मजबूत स्वभाव की थीं, कोई ऐसी चीज नहीं थी जो उन्हें डराती सकती थी। कल्पना की शादी 1983 में उड़ान प्रशिक्षक जीन पिएर्र हैरिसन से हुई थी।

कल्पना चावला ने 1982 में चंडीगढ़ के पंजाब इंजीनियरिंग कॉलेज से एरोनॉटिकल इंजीनियरिंग में बैचलर ऑफ इंजीनियरिंग की डिग्री हासिल की।

एरोनॉटिकल इंजीनियरिंग में बैचलर ऑफ इंजीनियरिंग की डिग्री लेने के बाद कल्पना चावला अमेरिका चली गईं और 1982 में टेक्सास यूनिवर्सिटी में एयरोस्पेस इंजीनियरिंग में पीजी कोर्स के लिए एडमिशन लिया। 1984 में उन्होंने यह कोर्स भी पूरा कर लिया।

कल्पना चावला ने 1986 में एयरोस्पेस इंजीनियरिंग में दूसरा पीजी कोर्स भी किया और उसके बाद कोलराडो यूनिवर्सिटी से 1988 में एयरोस्पेस इंजीनियरिंग सब्जेक्ट के साथ ही पीएचडी भी पूरा कर लिया।

कल्पना चावला ने 1988 में नासा अमेस रिसर्च सेंटर (NASA Ames Research Centre) में काम करना शुरू किया और वर्टिकल / शॉर्ट टेकऑफ और लैंडिंग कॉन्सेप्ट पर कम्प्यूटेशनल फ्लुइड डायनामिक्स (CFD) रिसर्च किया।

कल्पना चावला एक एस्ट्रोनॉट होने के साथ ही बहुत ही क्रिएटिव भी थीं उन्हें कविता, नृत्य, साइकिल चलाना और दौड़ना भी पसंद था।

वह पहली भारतीय-अमेरिकी अंतरिक्ष यात्री और भारत में जन्मी पहली महिला थीं जिन्होंने अंतरिक्ष की यात्रा की।

वर्ष 1991 में कल्पना चावला ने अमेरिका की नागरिकता हासिल कर ली थी।

उन्होंने 1995 में नासा एस्ट्रोनॉट कोर्प ज्वाइन किया। उन्हें 1996 में पहली अंतरिक्ष उड़ान के लिए चुना गया।

कल्पना चावला ने एक मिशन स्पेशलिस्ट और प्राइमरी रोबोटिक आर्म ऑपरेटर के रूप में पहली बार 1997 में आउटर स्पेश के लिए उड़ान भरी थी।

उन्होंने पृथ्वी की 252 कक्षाओं (orbits) में 10.4 मिलियन मील से अधिक की यात्रा की। उन्होंने कुल 372 घंटे अंतरिक्ष में बिताये थे।

वर्ष 2000 में कल्पना चावला को एसटीएस-107 के चालक दल (crew) के हिस्से के रूप में अपनी दूसरी उड़ान के लिए चुना गया था। मिशन में बार-बार देरी हुई और वह 16 जनवरी, 2003 को अंतरिक्ष में लौट आई।

उसी वर्ष 1 फरवरी को, अंतरिक्ष शटल कोलंबिया में चालक दल के सभी छह अन्य सदस्यों के साथ, दुर्भाग्यपूर्ण एसटीएस-107 मिशन पर कल्पना चावला की मृत्यु हो गई।

अपने 28वें मिशन, एसटीएस-107 को समाप्त करने के कुछ समय पहले, अंतरिक्ष यान पृथ्वी के वायुमंडल में पुन: प्रवेश करने के दौरान टेक्सास के ऊपर बिखर गया, जिससे चालक दल के सभी सात सदस्यों की मौत हो गई।

महानतम व्यक्तीत्व की धनी

सावित्रीबाई फुले

कु. अक्षदा सुभाष पवार
बी.ए. भाग - २

परिचय -

सावित्रीबाई फुले का जन्म 3 जनवरी 1831 को हुआ था। इनके पिता का नाम खन्दोजी नैवेसे और माता का नाम लक्ष्मीबाई था । इनकी जाती अन्य पिछड़ा वर्ग से थी सावित्रीबाई फुले का विवाह 1840 में ज्योतिराव फुले से हुआ था। सावित्रीबाई फुले भारत के पहले बालिका विद्यालय की पहली प्रिंसिपल और पहले किसान स्कूल की संस्थापक थीं। महात्मा ज्योतिराव को महाराष्ट्र और भारत में सामाजिक सुधार आंदोलन में एक सबसे महत्त्वपूर्ण व्यक्ति के रूप में माना जाता है। उनको महिलाओं और दलित और अन्य पछाड़ा वर्ग जातियों को शिक्षित करने के प्रयासों के लिए जाना जाता है। ज्योतिराव, जो बाद में ज्योतिबा के नाम से जाने गए सावित्रीबाई के संरक्षक, गुरु और समर्थक थे। सावित्रीबाई ने अपने जीवन को एक मिशन की तरह से जीया जिसका उद्देश्य था विधवा विवाह करवाना, छुआछूत मिटाना, महिलाओं की मुक्ति और दलित महिलाओं को शिक्षित बनाना। वे एक कवियत्री भी थीं उन्हें मराठी की आधुनीक युग की कवियत्री के रूप में भी जाना जाता था।

सामाजिक मुश्किलें -

सावित्रीबाई पूरे देश की महानायिका हैं। हर बिरादरी और धर्म के लिये उन्होंने काम किया। जब सावित्रीबाई कन्याओं को पढ़ाने के लिए जाती थीं तो रास्ते में लोग उन पर गंदगी, कीचड़, गोबर, विष्ठा तक फेंका करते थे। सावित्रीबाई एक साड़ी अपने थैले में लेकर चलती थीं और स्कूल पहुँच कर गंदी कर दी गई साड़ी बदल लेती थीं। अपने पथ पर चलते रहने की प्रेरणा बहुत अच्छे से देती हैं।

विद्यालय की स्थापना -

5 सितंबर 1848 में पुणे में अपने पति के साथ मिलकर विभिन्न जातियों की नौ छात्राओं के साथ उन्होंने महिलाओं के लिए एक विद्यालय की स्थापना की। एक वर्ष

में सावित्रीबाई और महात्मा फुले पाँच नये विद्यालय खोलने में सफल हुए। तत्कालीन सरकार ने इन्हे सम्मानित भी किया। एक महिला प्रिंसिपल के लिये सन् 1848 में बालिका विद्यालय चलाना कितना मुश्किल रहा होगा, इसकी कल्पना शायद आज भी नहीं की जा सकती। लड़कियों की शिक्षा पर उस समय सामाजिक पाबंदी थी। सावित्रीबाई फुले उस दौर में न सिर्फ खुद पढ़ीं, बल्कि दूसरी लड़कियों के पढ़ने का भी बंदोबस्त किया।

निधन -

10 मार्च 1897 को प्लेग के कारण सावित्रीबाई फुले का निधन हो गया। प्लेग महामारी में सावित्रीबाई प्लेग के मरीजों की सेवा करती थीं। एक प्लेग के छूत से प्रभावित बच्चे की सेवा करने के कारण इनको भी छूत लग गया। और इसी कारण से उनकी मृत्यु हुई । सावित्रीबाई को मेरा शत शत नमन ।

भारत की प्रथम महिला राष्ट्रपती

प्रतिभाताई पाटील

कु. देवाली धनंजय रायके
बी.ए. भाग – ३

श्रीमती प्रतिभा देविसिंह पाटिल भारत की तेरहवीं तथा प्रथम महिला राष्ट्रपति हैं। उन्होंने 25 जुलाई 2007 ई. को अपना पदभार ग्रहण किया था। ऐसा पहली बार हुआ कि भारत के सर्वोच्च संवैधानिक पद पर एक महिला आसीन हुईं।

इससे भारतीय महिला समुदाय गौरवान्वित हुवा था। भारत ने इस धारणा को पुन: सिद्ध कर दिखाया है कि महिलाएँ किसी भी मायने में पुरुषों से गौण नहीं हैं, उन्हें भी अपनी योग्यता एवं स्त्रियोचित गुणों के आधार पर किसी भी पद पर प्रतिष्ठित होने का उतना ही अधिकार है जितना कि पुरुषों को है। आजादी की साठवीं सालगिरह पर एक महिला राष्ट्रपति का चयन सचमुच एक स्तुत्य घटना थी।

श्रीमती प्रतिभा पाटिल का जन्म 19 दिसंबर, 1934 के दिन महाराष्ट्र के जलगाँव जिले में हुआ था। इनके पिता का नाम नारायण राव था। प्रतिभा जी बाल्यकाल से ही पढ़ाई में कुशाग्र थीं तथा खेलों में भी बढ़-चढ़कर भागीदारी करती थीं। उनकी शिक्षा-दीक्षा जलगाँव के आर. आर. स्कूल से आरंभ हुई। उन्होंने जलगाँव के मूलजी जैठा कॉलेज से एम.ए. की उपाधि ग्रहण की। तत्पचात् मुंबई के लॉ कॉलेज से उन्होंने कानून की डिग्री हासिल की। शिक्षा पूर्ण कर उन्होंने जलगाँव में वकालत शुरू की। इस दौरान वे सामाजिक कार्यों में सक्रिय भागीदारी करती रहीं। उनका विवाह देवीसिंह रणसिंह शेखावत से हुआ। उनकी एक पुत्री तथा एक पुत्र है। वकालत के पेशे के दौरान उन्होंने राजनीतिक कार्यों में रुचि लेनी आरंभ कर दी। 1962 ई. में 27 वर्ष की आयु में उन्होंने इंडियन नेशनल कांग्रेस के टिकट पर महाराष्ट्र विधानसभा का चुनाव लड़ा और विजय प्राप्त की। 1962 से लेकर 1985 तक वे महाराष्ट्र विधानसभा की सदस्य रहीं। वे लगातार चार बार विधानसभा की सदस्य चुनी गईं। इस दौरान उन्हें महाराष्ट्र सरकार में राज्यमंत्री और केबिनेट मंत्री बनाया गया।

विभिन्न विभागों में मंत्री रहते हुए उन्होंने बहुत ईमानदारी से अपने कर्तव्यों का निर्वाह किया। तत्पश्चात वे कांग्रेस के टिकट पर राज्यसभा की सदस्या चुनी गईं। दो वर्षों तक उन्होंने राज्यसभा का उपसभापतित्व सँभाला। कुछ वर्षों तक वे महाराष्ट्र में कांग्रेस पार्टी की अध्यक्ष रहीं। सन् 2004 में वे राजस्थान की पहली महिला राज्यपाल बनीं। राष्ट्रपति पद के लिए नामांकन के समय उन्होंने राज्यपाल के पद से त्यागपत्र दे दिया।

श्रीमती प्रतिभा देवीसिंह पाटिल अपने जीवनकाल में खेलों और सामुदायिक कार्यों में बढ़-चढ़कर भाग लेती रही हैं। दिल्ली में महिलाओं के लिए हॉस्टल बनवाए नौजवानों के लिए अपने प्रयासों से इंजीनियरिंग कॉलेज की स्थापना करवाई। राष्ट्रपति के पद पर रहते हुए भी वे अपने सामाजिक सरोकारों से पीछे नहीं हटी। वे बच्चों की शिक्षा की तरफ पूरी तरह से सचेत थीं। उनकी समस्याओं से अवगत होती तथा सरकार को उनके कल्याण का उपाय करने का निर्देश देती हैं।

श्रीमती पाटिल के राष्ट्रपति पद पर चयन से महिलाओं को उनसे बड़ी उम्मीदें थीं। इन उम्मीदों पर वे काफी हद तक खुरी उतरी। सरकार ने पिछले वर्षों में महिलाओं और बच्चों के लिए कई उल्लेखनीय कार्य किए। राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार गारंटी कार्यक्रम के जरिए ग्रामीण कामकाजी महिलाओं को रोजगार के सुनहरे अवसर प्रदान किए गए। महिलाओं की शिक्षा स्वास्थ्य एवं मातृत्व के समय उन्हें सहायता उपलब्ध कराने के लिए अनेक कदम उठाए गए। भारत इस समय सबसे तेजी से विकास करने वाले देशों में से एक है। देश की आर्थिक प्रगति के लिए शीर्ष नेतृत्व द्वारा दिए गए दिशा-निर्देश बहुत मूल्यवान सिद्ध हो रहे हैं।

राष्ट्रपति महोदया देश को आतंकवाद, उग्रवाद जैसी समस्याओं से निबटने के लिए उपयोगी सुझाव देती रहती। सन् 2008 के अंतिम दिनों में मुंबई में हुए आतंकवादी हमलों के समय उन्होंने राष्ट्र को संबल प्रदान किया। वे पीड़ित परिवार से मिलीं और घायलों को सांत्वना दी। वे राष्ट्रपति के रूप में पूरी तरह सफल रही। उनके काल में महिलाओं एवं बच्चों के कल्याण संबंधी कार्यक्रमों को तीव्र गति से लागू कराया गया। जो भी हो श्रीमती पाटिल के नेतृत्व में देश को एक नई राजनीतिक एवं सामाजिक दिशा मिलती देखी। हमें अपनी प्रथम महिला राष्ट्रपति पर गर्व है।

आदर्श महिला : राष्ट्रपती प्रतिभा देवीसिंह पाटील

कु. वैष्णवी बबनराव गावंडे
बी.कॉम. भाग– ३

जैसा जिनका नाम था सारा वैसा ही उनका काम,
प्रतिभा की धनी थी वो प्रतिभा देवी पाटिल नाम।
पहली महिला राष्ट्रपति का अवसर आप ही पाया,
शिक्षा स्वास्थ्य ग्रामीण विकास में ढ़ेरो किऐ काम।।

१९ दिसम्बर १९३४ को आप जन्मी है ये नंदगांव,
महाराष्ट्र के जलगांव जिले का जो छोटा सा गांव।
प्रारम्भिक शिक्षा की शुरूआत यही से किए आप,
बचपन से ही पढ़ाई में कुशाग्र निर्मल था स्वभाव।।

भाषण वाद-विवाद खेलकूद में पहले ही थी रुचि,
शास्त्रीय संगीत व टेबिल टेनिस में भी निपुण थी।
कालेज की डिग्री लेकर फिर आपने वकालत की,
उसी के साथ बढ़ी आपकी राजनीति में रुचि थी।।

कई यात्राएं की आपने एवं भाग लिए है सम्मेलन,
ढ़ेरों पदों पर कार्य किए जो याद करते जन-जन।
देश-विदेश से अनेकों पुरस्कार किये आपने नाम,
राज्यपाल शिक्षामंत्री पदों पे भी रही विराजमान।।

आपने कई इंजीनियरिंग कॉलेज वसतिगृह बनवाएं,
राष्ट्रपति रहते हुएं कई कल्याणकारी काज किये।
सिलाई केन्द्र और बच्चों के नर्सरी स्कूल चलवाएं,
कम्प्यूटर कक्षाएं महिला होमगार्ड स्थापना किये।।

स्वराज्य संस्थापिका राजमाता जिजाऊ

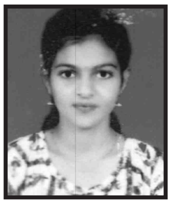

कु. जयश्री बाबाराव बाळापुरे
बी.ए. भाग – ३

जिजाबाई एक महान देशभक्त थी। जिनके रोम रोम में देशप्रेम की भावना प्रज्वलीत थी । इसके अलावा वे भारत की वीर राष्ट्रमाता के रुप में भी मशहूर थी। क्योंकी उन्होंने अपने वीर पुत्र छत्रपती शिवाजी महाराज को ऐसे संस्कार दिये और उनके अंदर राष्ट्रभक्ती और नैतिक चरित्र के ऐसे बिज बोये जिसके चलते छत्रपती शिवाजी महाराज आगे चलकर एक वीर, महान निर्भिक नेता और राष्ट्रभक्त प्रशासक बने।

राजमाता जिजाबाई का पुरा जीवन साहस और त्याग और बलीदान से परिपूर्ण रहा । भारत की वीर प्रसविनी माता जिजाबाई ने अपने जीवन में विपरीत परिस्थियों मे भी तमाम तरह की कठीनाईयों का हिम्मत और डटकर सामना किया । लेकीन उन्होंने कभी हार नही मानी और धैर्य नही खोया और हमेशा अपने लक्ष्य को पाने के लिये बढती रही। और उन्होंने अपने पुत्र शिवाजी को भी समाज के कल्याण के प्रती समर्पित रहने की सिख दी थी।

भारत की वीर माता जिजाबाई १२ जनवरी, १५९८ को महाराष्ट्र के बुलढाणा जिले के पास निजाम शाह के राज्य सिंधखेड मे जन्मी थी। उनके पिता का नाम लखुजी जाधव था । जो की निजामशाह के दरबार में पंचहजारी सरदार थे। जीजाबाई के माता का नाम म्हालसाबाई था। जीजाबाई का विवाह शाहजी राजे भोसले के साथ हुआ था । शाहजी राजे भोसले बीजापुर के सुल्तान अदिलशाह के

दरबार मे सैन दल के सेनापती और साहसी योध्दा थे ।

जिजाबाई और शाहजी भोसले को आठ संताने हुई । जिनमे से छह बेटीयाँ और दो बेटे थे । उनमें से ही एक छत्रपती शिवाजी महाराज भी थे । जो की जिजाबाई के मार्गदर्शन से आगे चलकर महान मराठा शासक बने, जिन्होंने मराठा स्वराज्य की नींव रखी थी ।

जिजाबाई एक वीर और आदर्श माता भी थी । जिन्होंने अपने पुत्र छत्रपती शिवाजी महाराज को ऐसी परवरीश की उनके अंदर ऐसे गुणों को संचार किया, जिसकी वजह से छत्रपती शिवाजी महाराज एक वीर, महान, साहसी, निर्भीक योध्दा बने । जिजाबाई ने हिन्दू धर्म के महाकाव्य रामायन और महाभारत की कहानियाँ सुनाकर शिवाजी में वीरता, धर्मनिष्ठा, धैर्य और मर्यादा आदि गुणों का विकास अच्छे से किया । इसके साथ ही अपनी देखरेख और मार्गदर्शन में उन्होंने शिवाजी में नैतीक संस्कारों का आचार किया ।

जिसके चलते उनके अंदर महाराष्ट्र की आजादी की प्रबल इच्छा जागृत हुई । वीर माता जिजाबाई ने अपने वीर पुत्र शिवाजी महाराज से मातृभुमी, मानव जाती की रक्षा का संकल्प भी लिया । जिजाबाई ने शिवाजी महाराज को तलवारबाजी, भाला चलाने की कला, घुडस्वारी, आत्मरक्षा, युध्द कौशल की शिक्षा में निपुण बनाया ।

जिजाबाई अपने कौशल और प्रतिभा के दम पर अपने पुत्र को सुर्यवीर बना दिया । उनका निधन शिवाजी के राज्यभिषेक के कुछ दिनों के बाद ही १७ जुन १६७४ को हो गया ।

वही वीर माता और राष्ट्रमाता के रुप मे उन्हे आज भी याद किया जाता है । उनका जीवन सभी के लिये प्रेरणास्त्रोत है, वही जिजाबाई की देशभक्ति और उनके शौर्य की जीतनी भी तारीफ की जाए उतनी कम है । भारत की ऐसी वीर और महान प्रसविनी राजमाता जिजाबाई को

शत शत नमन ।

क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले

कु. दिपाली विनोद घोडे
बी.ए. भाग - ३

भारत की पहली शिक्षिका को,
नहीं हम सब आज कभी भुले ।
नारी जाति के सर्व उत्थान को,
जयति जय सावित्रीबाई फुले ।।

तोड डालो अज्ञान के बंधन,
खोल डालो अज्ञान के द्वार ।
बढाओ बुध्दी प्रयोगवाद कर,
उस ज्ञान को करो शोषित उध्दार ।।

इसी उद्देश्य को रख अपने जीवन,
खोल डाले अठारह कन्या स्कुल ।
नारी अध्यापक पहली मराठी,
खिला डाले मुरझाते कन्या फुल ।।

सदा व्यस्त रहो तन मन,
बैठो कभी न खाली काम ।
जो बने करो बन ज्ञानी,
ज्ञान बढाएँ तुम नारी मान ।।

आत्महत्या को जाती ब्राम्हण नारी,
पिडीतो की प्रसुती कराई ।
ले गोद पाल यश नवजात शिशु उस,
पढा चिकित्सक जग चिकित्सा कराई ।।

आओ मनाये जन्मदिन इस महानारी,
सीख अपनाये कर संकल्प उत्थान ।
जगे जगाए सहयोग दे शोषित,
ओर नमन करें जय सावित्री महान ।।

कहती है....
सावित्रीबाई फुले

कु. वैष्णवी अरगडे
बी.ए. भाग - ३

जाओ जाकर शिक्षा पाओ
बनो परिश्रमी और स्वनिर्भर
काम करो और धन कमाओ
बुध्दि का तुम करो विकास
ज्ञान बिना सब कुछ खो जावे
बुध्दि बिना हम पशु हो जावे
अपना वक्त न करो बर्बाद
जाओ जाकर शिक्षा पाओ
विविश और उत्पीडित है जो
उनकी पीडा तुम दूर करो
सिखने का है ये सुअवसर
धर्मशास्त्रों को दो त्याग
जाओ, तोडो जाती की बेडी
जाओ, जाकर शिक्षा पाओ, पाओ ज्ञान
शिक्षा न हो, ज्ञान हो यदि
पाने की भी चाह न हो,
बुध्दि यदि हो पास आपके
पर पडी हुई बेकार हो,
खुद को मानव कहलाओंगे कैसे
तुम मुझको ये बतलाओं ?
पशु-पक्षी, बंदर और मानव
जाती है सब मरते है
पर इस अटल सत्य को तुमने
पाया यदि कुछ ज्ञान न हो
अब तो तुम अंग्रेजी सीखो
अंग्रेजी को सीखकर,
मत मानो ब्राम्हण की बात,
अग्रेंजी को सिखकर
जाती का बंधन तोड दो ।

जनसेवक
सावित्रीबाई फुले

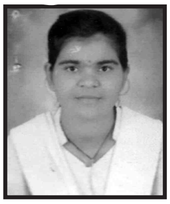

कु. वैष्णवी राठोड
बी.ए. भाग - ३

परहित जनसेवा में जिसने,
था तन-मन अपना वारा ।

नमन करे उस सावित्री के,
चरणों मे यह जग सारा ।।

पितृ खण्डोजी धन्य हुये थे,
माँ लक्ष्मी भी धन्य हुई ।

सावित्री के जन देखो भू ,
महाराष्ट्र की धन्य हुई ।

जिसके कारण तीन जनवरी,
तिथी युग युग तक अमर रही ।

जिसके श्रम से रुढी वाद की,
टेढी सारी कमर हूई ।

जिसके दृढ संकल्पो से था,
रुढीवाद का तम हारा ।

नमन करे उस सावित्री के,
चरणों में यह जग सारा ।

बाल उमर मे ही जिसका था,
ब्याह जोतिबा संग हुआ ।

ज्ञान विरता संग सौम्यता,
लख जन मन सब दंग हुआ ।।

नारी शिक्षा की खातीर थे जिसने,
अनगिन कष्ट सहे ।

हर मुश्कील में बढती थी जो,
बनकर सुरसुरी की धारा ।

नमन करे उस सावित्री के,
चरणों में यह जग सारा ।

कल्पना चावला

एक मिसाल की उडाण

कु. अंजली लक्ष्मण जाधव
बी.ए. भाग – २

कल्पना चावला का जन्म १७ मार्च १९६२ को करनाल (भारतीय राज्य हरियाणा) में हुआ था। वह एक औसत मध्यमवर्गीय परिवार से ताल्लुक रखती थी। वह ऐसे समाज मे पलीबढी जहाँ लडकों को पसंद किया जाता है और लडकियों से आज्ञाकारी ओर विनम्र होने की उम्मीद की जाती है। कल्पना ने बाधाओं को पार करने और अपनी माँ के समर्थन से अपने सपनों पालन करने का फैसला किया। उन्होंने अपनी स्कुली शिक्षा टैगोर बाल निकेतन सिनीयर सेंकेंडरी स्कुल, करनाल, हरियाणा, भारत से की और १९८२ में पंजाब इंजीनियरींग कॉलेज, चंदीगढ, भारत से एयरोनॉटिकल इंजिनियरींग में बी.टेक. पूरा किया।

अंतरिक्ष यात्री बनने की अपनी इच्छा को पुरा करने के लिये, उन्होंने नासा में शामील होने का लक्ष्य रखा और १९८२ में संयुक्त राज्य अमेरिका चली गई। उन्होंने १९८४ में अर्लिंगटन मे टेक्सास विश्वविद्यालय से एयरोस्पेस इंजिनियरिंग में मास्टर डिग्री प्राप्त की। कल्पना को उनके माता पिता ने मोंटो नाम दिया था और यही उनका उपनाम बन गया। उन्होंने १९८३ में जीन पिये हैरिसन से शादी की, जो एक फ्लाइंग इंस्ट्रक्टर और एविएशन ऑथर थे। कल्पना को कविता, नृत्य, साईकिल चलाना और दौडना पसंद था। वह खेल प्रतियोगिताओं मे भी भाग लेती थी और हमेशा सभी दौड मे प्रथम आती थी। वह अक्सर लडकों के साथ बैडमिंटन और डॉजबॉल खेलती थी। एक अंतिरिक्ष यात्री बनने के लिये उसने उच्च शिक्षा प्राप्त करने का निर्णय लिया। १९८६ मे उन्होंने एक और मास्टर डिग्री प्राप्त की। १९८८ में उन्होंने पीएच.डी. होल्डकर में कोलोरागे विश्वविद्यालय से एयरोस्पेस इंजिनियरींग की। उनकी पहली उडान १९ नवबंर से ५ डिसेंबर १९९७ तक स्पेस शटल कोलंबीया पर चौथी यु.एस. माइक्रोगैविटी पेलोड उडान एसटीएस–८७ थी। नासा ने उन्हें डिसेंबर १९९४ में एक अंतरिक्ष यात्री उमीदवार के रुप में चुना और अपने मेहनती काम के साथ, जल्द ही वह एक मिशन विशेषज्ञ बन गई और कोलंबिया को रोबोट शाखा का संचालन किया। सीप्लेन, मल्टी इंजन एयरक्राफ्ट और ग्लाहडर के लिये एक प्रमाणित वाणिज्यिक पायलट होने के अलावा, वह ग्लाइडर और हवाई जहाज के लिये एक प्रमाणित उडान प्रशिक्षक भी थी।

वह वर्ष १९९१ में संयुक्त राज्य अमेरिका की नागरिक बनी। अपनी उत्कृष्ट सेवाओं के लिये, उन्होंने कांग्रेसनल स्पेस मेडल ऑफ ऑनर, नासा स्पेस फ्लाइट मेडल और नासा विशिष्ट सेवा मेडल जैसे कई पुरस्कार प्राप्त किये। १.०२.२००३ को ७ चालक दल के सदस्यों के साथ, स्पेस शटल कोलंबिया आपदा में उनकी मृत्यु हो गई, जो तब हुआ जब स्पेस शटल टेक्सास में पृथ्वी के वायुमंडल में पुनश्च प्रवेश के दौरान विघटीत हो गया। कल्पना ने अपने पहले प्रक्षेपन के बाद कहा था, 'जब आप तारों और आकाशगंगा को देखते है तो आपको लगता है की आप किसी खास जमीन के टुकडे नहीं, बल्कि और मंडल से है।'

कल्पना की उडान

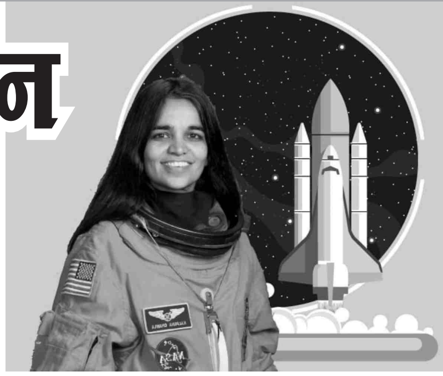

कु. अवंतिका हिरास
बी.एस्सी. भाग ३

एक भारतीय अमरीकी अन्तरिक्ष यात्री और अन्तरिक्ष शटल मिशन विशेषज्ञ थी और अन्तरिक्ष में जाने वाली प्रथम भारतीय महिला थी। वे कोलंबिया अन्तरिक्ष यान आपदा में मारे गए सात यात्री दल सदस्यों में से एक थीं। उनकी प्रतिभा, लगन और उनका समस्त विश्व को दिया योगदान सदा अविस्मरणीय रहेगा. कल्पना को बचपन से ही पढ़ने तथा हवाई करतब मे काफी रुचि थी. कल्पना यिभिन्न किस्म के विमानो की कॉमर्शियल पॉयलट थीं. कल्पना का सर्वाधिक महत्व पूर्ण गुण था - उसकी लगन और जुझारू प्रवर्ती | प्रफुल्ल स्वभाव तथा बढ़ते अनुभव के साथ कल्पना न तो काम करने मे आलसी थी और न असफलता मे घबराने वाली थी | धीरे-धीरे निश्चयपूर्वक युवती कल्पना ने स्त्री - पुरुष के भेद-भाव से उपपर उठ कर काम किया तथा कक्षा मे अकेली छात्रा होने पर भी उसने अपनी अलग छाप छोड़ी |अपनी उच्च शिक्षा के लिये कल्पना ने अमेरिका जाने का मन बना लिया | उसने सदा अपनी महत्वाकाक्षा को मन मे सजाए रखा|

कल्पना चावला निच्छित ही आज के लडकियों की आदर्श है। आज की लडकियों को ये सोचना चाहिये की जब कल्पना चावला एक माध्यम वर्गीय परिवार से होने के बावजूद इतन सब कर सकती है तो वे क्यू नहीं? जिस समय भारत का तंत्रज्ञान ज्यादा मजबूत नहीं था, जिस समय लोगो को अन्तरिक्ष की समझ भी नहीं थी उस समय कल्पना चावला ने अन्तरिक्ष में जाके पुरे विश्व जगत में भारत का परचम लहराया। कल्पना चावला का जन्म 17 मार्च 1962 को करनाल, पंजाब, में हुआ जो अभी हरयाणा,भारत में है। उन्होंने अपनी प्राथमिक शिक्षा टैगोर बाल निकेतन सीनियर सेकेंडरी स्कूल, करनाल से और बैचलर ऑफ़ इंजीनियरिंग (एयरोनॉटिकल इंजीनियरिंग) 1982 में पंजाब इंजीनियरिंग कॉलेज, चंडीगढ़ से पूरी की। कल्पना जब आठवी कक्षा मे पहुची तो उसने इंजिनयर बनने की इच्छा प्रकट की ।उसकी माँ ने अपनी बेटी की भावनाओ को समझा और आगे बढने मे मदद की।

पिता उसे चिकित्सक या शिक्षिका बनाना चाहते थे। किंतु कल्पना बचपन सेही अंतरिक्ष में घूमने की कल्पना करती थी. कल्पना का सर्वाधिक महत्वपूर्ण गुण था - उसकी लगन और जुझार प्रवृति । कलपना न तो काम करने मे आलसी थी और न असफलता मे घबराने वाली थी । उनकी उड़ान में दिलचस्पी जहाँगीर रतनजी दादाभाई टाटासे प्रेरित थी जो एक अग्रणी भारतीय विमान चालक और उद्योगपति थे।

कल्पना जी अंतरिक्ष में उड़ने वाली प्रथम भारत में जन्मी महिला थीं और अंतरिक्ष में उड़ाने वाली भारतीय मूल की दूसरी व्यक्ति थीं । राकेश शर्मा ने १९८४ में सोवियत अंतरिक्ष यान में एक उड़ान भरी थी।

हाँ मै औरत हूँ....

नोमान युसुफ मेमन
बी.एस्सी. भाग – १

दिलों मे बस जाए वो मोहब्बत हूँ।
कभी बहन, कभी ममता की मुरत हूँ।

मेरे आंचल में है, चाँद सितारे,
माँ के कदमों में बसी एक जन्नत हूँ।

हर दर्द-ओ-गम को छूपा लिया सीने में,
लब पे ना आये कभी वो हसरत हूँ।

मेरे होने से ही है यह कायनात जवान,
जिन्दगी की बेहद हसीं हकीकत हूँ।

हर रुप रंग मे ढल कर सवर जाऊं,
सब्र की मिसाल, हर रिश्ते की ताकत हूँ।

अपने हौसले से तकदीर को बदल दूँ,
सुन ले ऐ दुनिया, हाँ मै औरत हूँ।

प्रतिभा की प्रतिभा

कु. समिक्षा गोपालराव मात्रे
बी.एस्सी. भाग - ३

हमारे देश में महिलाओं का महत्वपूर्ण योगदान रहा है । भारत की 13 वी तथा पहली महिला राष्ट्रपति के रूप में प्रतिभा पाटिल ने हमारे देश के विकास में अहम भूमिका निभाई ।

प्रतिभा पाटिल ने अपने जीवन में आगे बढ़ कर महिलाएं पुरुष के बीच भेदभाव को काम किया और महिला सशक्तिकरण को बढ़ावा दिया। उनका मानना था कि जो काम पुरुषों द्वारा किया जा सकता है वह महिलाओं द्वारा भी किया जाना चाहिए जो अधिकार पुरुषों को है वह महिलाओं को भी मिलना चाहिए हालांकि महिलाओं को अधिकार प्राप्त है पर महिलाएं इसका प्रयोग नहीं करती है। भारत के इतिहास में पहली बार ऐसा हुआ जब एक महिला राष्ट्रपति बनी सभी को यह घटना आश्चर्यचकित कर देने वाली थी। पर कई देश ऐसे हैं जहां कई सालों से महिलाओं का शासन चल रहा है। प्रतिभा पाटिल भारत के राष्ट्रपति ही नहीं बल्कि देश के लिए उन्होंने अपने इस कार्यकाल में काफी योगदान दिया। प्रतिभा पाटिल बचपन से ही राजनीति को पसंद करती थी। बचपन से ही वह एक ईमानदार और सच्ची राजनेता बनने के लिए तैयार थी।

प्रतिभा पाटिल ने अपने शासनकाल में बेरोजगारों को अनेक नए नए काम दिए तथा महिला सशक्तिकरण को बढ़ावा दिया। इसके साथ ही उन्होंने काल में महाराष्ट्र में खूब उन्नति की और महाराष्ट्र के सभी नागरिकों की हर एक इच्छा को प्रतिभा पाटिल ने पूर्ण करने के लिए अपने प्रयास किए ऐसे समाज सेवा के बदौलत परिणाम स्वरुप प्रतिभा पाटिल को चार बार लगातार विधानसभा चुनाव में विजय मिली। प्रतिभा पाटिल के शासनकाल से पहले महाराष्ट्र में राज्य मंत्री और कैबिनेट मंत्री नहीं थे जनता की मांग पर प्रतिभा पाटिल ने महाराष्ट्र सरकार में राज्य मंत्री और कैबिनेट मंत्री की स्थापना की।

श्रीमती पाटिल की विशेष रुचि ग्रामीण अर्थव्यवस्था के विकास और महिलाओं के कल्याण में है। श्रीमती प्रतिभा देवीसिंह पाटिल ने जलगांव जिले में महिला होम गार्ड का आयोजन किया और १९६२ में उनकी कमांडेंट थीं, वे राष्ट्रीय सहकारी शहरी बैंक और ऋण संस्थाओं की उपाध्यक्ष रहीं तथा बीस सूत्रीय कार्यक्रम कार्यान्वयन समिति, महाराष्ट्र की अध्यक्षा थीं। श्रीमती प्रतिभा देवीसिंह पाटिल ने अमरावती में दृष्टिहीनों के लिए एक औद्योगिक प्रशिक्षण विद्यालय, निर्धन और जरूरतमंद महिलाओं के लिए सिलाई कक्षाओं, पिछड़े वर्गों और अन्य पिछड़े वर्गों के बच्चों के लिए नर्सरी स्कूल खोल कर उल्लेखनीय योगदान दिया तथा किसान विज्ञान केन्द्र, अमरावती में किसानों को फसल उगाने की नई एवं वैज्ञानिक तकनीकें सिखाने, संगीत और कम्प्यूटर की कक्षाएं आयोजित की।

प्रतिभा पाटिल ने महिलाओं के लिए रोजगार शुरू किया। प्रतिभा पाटिल ने महिला बच्चों और पुरुषों के चाहता के लिए अनेक कार्य किए जो कि आज भी काफी हद तक प्रशंसनीय है। प्रतिभा पाटिल के शासनकाल में हमारे देश का विकास बहुत तेजी से हुआ। प्रतिभा पाटिल ने कानूनी रूप से देश पर शासन किया। गरीबों और गरीबों के उत्थान के लिए अनेक कार्य किए। महिला राष्ट्रपति प्रतिभा पाटिल के इस अनोखे समर्पण को सलाम करते हैं। आज भी प्रतिभा पाटिल सहयोग में लगी हुई है.और देश के गरीबो और महिलाओ की सहयता कर रही है.हम उम्मीद करते है.कि ऐसे ही प्रतिभा पाटिल जनसेवा में लगी रहे.और आने आने वाले नेता भी जनसेवा को बढ़ावा दें.

English Section

Sant Janabai

Ku Payal Sanjay Rathod
B.Com. II

Sant Janābāi was a Marāthi religious poet in the Hindu tradition in India, who was born likely in the seventh or the eighth decade of the 13th century. According to folklore, she died in 1350.

Janabai was born in Gangākhed, Mahārāshtra to a couple with first names rand and Karand. Under the caste system the couple belonged to the lowest caste. After her mother died, her father took her to Pandharpur, Since her childhood.

Janabai composed over 340 devotional songs, abhangas; they survived by being included in collections of Namdev's own works. Some of Janabai's songs tell of the lives of her fellow Varkari and of the various incarnations of Vishnu, but the most distinctive are those that tell of her personal relationship with the god Vitthal. She sees Vitthal as her mother, but also as her fellow-serving maid, and ultimately herself.

Cast off all shame,
and sell yourself
in the marketplace;
then alone
can you hope
to reach the Lord.

Cymbals in hand,
a veena upon my shoulder,
I go about;
who dares to stop me?

The pallav of my sari
falls away (A scandal!);
yet will I enter
the crowded marketplace
without a thought.

Jani says, My Lord,
I have become a slut
to reach Your home.

Rajmata Jijau

Ku. Priyanka Arun Pardhi
B.A. III

Jijabai was a great warrior, intelligent and very brave woman. Jijabai was born on 12 January 1598 in Maharashtra. Jijabai is also known as "Rajmata and Jijau". She was the mother of Chhatrapati Shivaji. Her Father's name was Lakhuji Jadhav and Mother's name was Mhalsa Bai. She was married at an early age to Shahaji Bhosale in 1605. Jijabai had a total of eight children. There were six girls and two boys. He named the eldest son as Sambhaji. He grew up near Shahaji Raja and on 19 February 1630 at Shivneri Fort, Jijabai gave birth to a second son who was named Shivaji.

The entire responsibility of Shivaji Raja was on Jijabai when Shivaji Maharaj was 14 years old. Shahaji Raja entrusted him with the responsibility of Jagiri of Pune. Jijabai started narrating Ramayana, Mahabharta and was stories to Shivaraya from Childhood. It was because of these rituals given by Jijamata that Shivraya happened and he established Swaraj by him own hands. Jijabai taught Shivraya politics to inculcate a sence of duty in his mind. He also gave many political lessons by sitting next to him. He gave Shivaji the attitude of giving equal justice, Courage, perseverance, determination to achieve self sitting on the throne. He himself used to solve disputes and punish the Wrongdoers, while Shahji Raja lived in Bangalore, the responsibility of Shahajiraj's mother and father also fell on Jijamata. He also performed this responsibility with great skills.

Jijabai even at a young age and he also fulfilled this responsibility seeing the coronation of Shivaji kings and the establishment of Hindu Swarajya. He breathed his last in an independent Hindu Swaraj on 17 June 1674. He died in Pachad Village at the Foothills of Raigadh.

Jijabai was the royal mother who instilled in Chhatrapati Shivraya knowledge, ingenuity, prowess and hope for the realization of the dream of self-government. Hundred obeisance to mother Asha.

KALPANA CHAWLA

An inspiration (Not only for Women)

Abhay Jogiya
B.Sc. III

Kalpana Chawla (17 March 1962 – 1 February 2003) was an Indian-born American astronaut and aerospace engineer who was the first woman of Indian origin to go to space. She first flew on Space Shuttle Columbia in 1997 as a mission specialist and primary robotic arm operator.

Her second flight was on STS-107, the final flight of Columbia, in 2003. Chawla was one of the seven crew members who died in the Space Shuttle Columbia disaster when the spacecraft disintegrated during its re-entry into the Earth's atmosphere on 1 February 2003. Chawla was posthumously awarded the Congressional Space Medal of Honor,and several streets, universities, and institutions have been named in her honor.

Kalpana Chawla was born on 17 March 1962 in Karnal, Haryana. She completed her schooling from Tagore Baal Niketan Senior Secondary School, Karnal. She went to local flying clubs and watched planes with her father. After earning a Bachelor of Engineering degree in Aeronautical Engineering from Punjab Engineering College, India, she moved to the United States in 1982 and obtained a Master of Science degree in Aerospace Engineering from the University of Texas at Arlington in 1984. Chawla went on to earn a second Master's in 1986 and a PhD in aerospace engineering in 1988 from the University of Colorado Boulder.

In 1988, Chawla began working at NASA Ames Research Center, where she did computational fluid dynamics (CFD) research on vertical and/or short take-off and landing (V/STOL) concepts.

Her first space mission began on 19 November 1997, as part of the six-astronaut crew that flew the Space Shuttle Columbia flight STS-87. Chawla was the first Indian woman to go in space. She spoke the following words while traveling in the weightlessness of space, "You are just your intelligence." She had traveled 10.67 million km, as many as 252 times around the Earth. On her first mission, Chawla travelled 10.4/6.5 million miles in 252 orbits of the earth, logging more than 376 hours (15 days and 16 hours) in space

In 2000, Chawla was selected for her second flight as part of the crew of STS-107. This mission was repeatedly delayed due to scheduling conflicts and technical problems such as the July 2002 discovery of cracks in the shuttle engine flow liners. On 16 January 2003, Chawla finally returned to space aboard Space Shuttle Columbia on the ill-fated STS-107 mission.

During the launch of STS-107, Columbia's 28th mission, a piece of foam insulation broke off from the Space Shuttle external tank and struck the port wing of the orbiter. Previous shuttle launches had seen minor damage from foam shedding,[21] but some engineers suspected that the damage to Columbia was more serious. NASA managers limited the investigation, reasoning that the crew could not have fixed the problem if it had been confirmed.

When Columbia re-entered the atmosphere of Earth, the damage allowed hot atmospheric gases to penetrate and destroy the internal wing structure, which caused the spacecraft to become unstable and break apart. After the disaster, Space Shuttle flight operations were suspended for more than two years, similar to the aftermath of the Challenger disaster. Construction of the International Space Station (ISS) was put on hold; the station relied entirely on the Russian Roscosmos State Corporation for resupply for 29 months until Shuttle flights resumed with STS-114 and 45 months for crew rotation.

Chawla died on 1 February 2003, in the Space Shuttle Columbia disaster, along with the other six crew members, when Columbia disintegrated over Texas during re-entry into the Earth's atmosphere, shortly before it was scheduled to conclude its 28th mission, STS-107.Her remains were identified along with those of the rest of the crew members and were cremated and scattered at Zion National Park in Utah in accordance with her wishes.

Kalpana Chawla is an inspiration for women all around th world. Not because she was a woman not because she fought against society but because she never made excuses that she is a woman and the world is not easy for women. She graduated from India and then moved to a whole other country for her post graduation to pursue her dreams and achieve what she loves. And she died doing what she loved. That makes her an inspiration not only for women but also for men. I think that lucky are those get to spend their lives doing what they love. and Kalpana wasn't given everything she had, she worked for it, she worked hard and she never made the lame, lazy excuses that life is not easy for women.

The world does not give a chance to anyone, you have to take it and when whenever if you need help, ask for it. Being an independent 21 century women is great but that shouldnot make your arrogant that you are better than men. Because the whole point of this discussion is that, men are not special and neither are women. What we all need to understand is that instead of getting involved in this political agenda of women empowerment, we all must stop making theme lame excuses and actually work for what we want in our life and for the kind of life we want... Just as Kalpana said, "you are just your intelligence".

Smt. Pratibha Devising Patil

Ku. Akshada Subhash Pawar

B.A. II

Pratibha Patil served as president of India from 2007 to 2012, the first woman to hold this office. Prior to her election as President, Patil served as the governor of Rajasthan from 2004 to 2007, the first woman to hold this office as well. Patil was born on December 19, 1934 in Nadgaon village of Jalgaon District, Maharashtra. She received her early education from R.R. Vidyalaya, Jalgaon and later obtained her Master's degree in Political Science and Economics from the Mooljee Jetha College, Jalgaon. Later, she obtained the degree of Bachelor of Laws (LL.B.) from Government Law College, Bombay (Mumbai). Smt. Patil started her professional career as a practicing lawyer at the Jalgaon District Court and simultaneously devoted herself to various social activities, especially, for the upliftment of poor women.

At the young age of 27 years, she successfully contested her first election to the Maharashtra State Legislature from the Jalgaon Assembly constituency. Subsequently she was continuously elected four times as MLA from the Edlabad (Muktai Nagar) constituency till 1985. Thereafter, she served as a Member of Parliament in the Rajya Sabha from 1985 to 1990 and later elected as a Member of Parliament to the 10th Lok Sabha in the 1991 General Elections from the Amravati constituency.

While in the Rajya Sabha, Smt. Patil was the Deputy Chairperson, Rajya Sabha from 1986 to 1988 and also served as the Chairperson, Rajya Sabha from 25.7.1987 to 2.9.1987 when Dr. R. Venkataraman got elected as President of India. She was also the Chairperson, Committee of Privileges, Rajya Sabha and Member, Business Advisory Committee, Rajya Sabha from 1986 to 1988. While in the Lok Sabha, Smt. Patil was the Chairperson, House Committee.

Smt. Patil served as Chairperson, Maharashtra State Water Pollution Control Board from 1982 to 1985. She was also the President, Maharashtra Pradesh Congress Committee (PCC) from 1988 to 1990. Besides holding the position of Director and Vice-Chairperson, National Federation of Urban Cooperative Banks and Credit Societies, she also served as Member, Governing Council, National Cooperative Union of India and Chairperson, 20-Point Programme Implementation Committee, Government of Maharashtra.

Smt. Patil has represented India in various international fora. She attended the International Council on Social Welfare conferences at Nairobi and at Puerto Rico. She was a Member of the AICC(I) delegation to Bulgaria in 1985 and represented as Member, Commonwealth Presiding Officers Conference in London in 1988. She led the Indian delegation to the Conference on the 'Status of Women' in Austria and was a delegate at the World Women's Conference, Beijing, China.

In1996, Patil was named governer of Rajasthan. She was then nominated by Congress Party Leady, Sonia Gandhi for India's President in 2007. She assumed office on July 25, 2007 and held it until 2012 when she was succeeded by Former Finance Minister Pranab Mukherjee.

Smt. Patil has worked actively for the welfare of women and children and the underprivileged sections of society. she had set up hostels for working women in Mumbai and Delhi, an Engineering College at Jalgaon for rural youth, the Shram Sadhana Trust which takes part in multifarious welfare activities for development of women, an Industrial Training School for the visually handicapped in Jalgaon, schools for poor children of Vimukta Jatis (Nomadic Tribes) and for children of Backward Classes in Amravati District and a Krishi Vigyan Kendra (Farmers' Training Centre) at Amravati, Maharashtra. She played a pioneering role in setting up the Mahila Vikas Mahamandal, a Maharashtra State Government undertaking for the development of women.

Rajmata Jijau

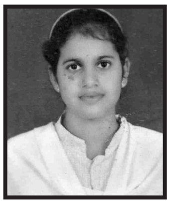

Ku. Anjali Umesh Rathod
B.Com. II

Jijabai was the mother of Chhatrapati Shivaji. the great Maratha warrior King. Jijabai is also known us 'Jijau'. She born in the 16 th century in the Deccan region of India. She was the daughter of the Lakhujirao Jadhav. Jijabai was a strong and determined women who played a crucial role in shaping the character and upbringing of shivaji. She was devote Hindu and instilled in Shivaji a love for his religion and a strong sense of moral values. Jijabai was also well versed in politics and military strategy and taught these skills to her son.

She encouraged Shivaji to fight against the oppressive Mughal rule and inspired him to establish a Hindu kingdom in the Deccan region. Jijabai was known for her wisdom bravery and unwavering faith in her belief. She died in the mid 17 Century.

Today jijau is remembered as a powerful and influential figure in Indian history and is reversed as the mother of one of India's greatest leaders. Her story continues to inspire generations of Indians and serves as a testament to the strength & determination of Indian women.

Savitribai Phule

Ku. Mukta Ananda Kamle
B.A. I

Savitri, the faith you showed
came true today, it was you that
gave meaning to our daughter's life.

You have become educated
you have become free from fear
Boys & Girls are all equal
you were the law, you did it.
so our daughter's life made sense.

We are the daughters of Savitri
you become the mother of all
come on mainly you
you kicked the darkness and
you took the light,
the darkness was ours, so the
life of our girls made sense

You took the sheild of patience
wrote dung curses, poetic
flowers spouted from within
broke the shackles of ignorance
your word become a sword
Because of you, our daughters life
made sense

You're the inspiration of womanhood
you have fought the battle
you have changed the world
may our daughter live as you were
my life made sense.

KALPANA CHAWLA

Ku. Komal Sukhadev Khade
B.A. I

Kalpana Chawla (17 March 1962 – 1 February 2003) was an Indian-born American astronaut and aerospace engineer who was the first woman of Indian origin to go to space. She first flew on Space Shuttle Columbia in 1997 as a mission specialist and primary robotic arm operator. Her second flight was on STS-107, the final flight of Columbia, in 2003. Chawla was one of the seven crew members who died in the Space Shuttle Columbia disaster when the spacecraft disintegrated during its re-entry into the Earth's atmosphere on 1 February 2003. Chawla was posthumously awarded the Congressional Space Medal of Honor, and several streets, universities, and institutions have been named in her honor.

Early life and education :

Kalpana Chawla was born on 17 march 1962 in Karnal, Haryana. She completed her schooling from Tagore Baal Niketan Senior Secondary School, Karnal. She went to local flying clubs and watched planes with her father. After earning a Bachelor of Engineering degree in Aeronautical Engineering from Punjab Engineering College, India, she moved to the United States in 1982 and obtained a Master of Science degree in Aerospace Engineering from the University of Texas at Arlington in 1984. Chawla went on to earn a second Master's in 1986 and a PhD in aerospace engineering in 1988 from the University of Colorado Boulder.

Career :

In 1988, Chawla began working at NASA Ames Research Center, where she did computational fluid dynamics (CFD) research on vertical and/or short take-off and landing (V/STOL) concepts. Much of Chawla's research is included in technical journals and conference papers. In 1993, she joined Overset Methods, Inc. as vice president and Research Scientist specializing in simulation of moving multiple body problems. Chawla held a Certified Flight Instructor rating for airplanes, gliders and Commercial Pilot licenses for single and multi-engine airplanes, seaplanes and gliders. After becoming a naturalized U.S. citizen in April 1991, Chawla applied for the NASA Astronaut Corps. She joined the corps in March 1995 and was selected for her first flight in 1997.

First space mission :

Her first space mission began on 19 November 1997, as part of the six-astronaut crew that flew the Space Shuttle Columbia flight STS-87. Chawla was the first Indian woman to go in space. She spoke the following words while traveling in the weightlessness of space, "You are just your intelligence." She had traveled 10.67 million km, as many as 252 times around the Earth. On her first mission, Chawla traveled 10.4/6.5 million miles in 252 orbits of the earth, logging more than 376 hours (15 days and 16 hours) in space. During STS-87, she was responsible for deploying the Spartan Satellite which malfunctioned, necessitating a spacewalk by Winston Scott and Takao Doi to capture the satellite. A five-month NASA investigation exonerated Chawla by identifying errors in software interfaces and the defined procedures of the flight crew and ground control. After the completion of STS-87 post-flight activities, Chawla was assigned to technical positions in the astronaut office to work on the space station.

Second space mission and death :

In 2000, Chawla was selected for her second flight as part of the crew of STS-107. This mission was repeatedly delayed due to scheduling conflicts and technical problems such as the July 2002 discovery of cracks in the shuttle engine flow liners. On 16 January 2003, Chawla finally returned to space aboard Space Shuttle Columbia on the ill-fated STS-107 mission. The crew performed nearly 80 experiments studying Earth and space science, advanced technology development, and astronaut health and safety.

During the launch of STS-107, Columbia's 28th mission, a piece of foam insulation broke off from the Space Shuttle external tank and struck the port wing of the orbiter. Previous shuttle launches had seen minor damage from foam shedding, but some engineers suspected that the damage to Columbia was more serious. NASA managers limited the investigation, reasoning that the crew could not have fixed the problem if it had been confirmed.

When Columbia re-entered the atmosphere of Earth, the damage allowed hot atmospheric gases to penetrate and destroy the internal wing structure, which caused the spacecraft to become unstable and break apart. After the disaster, Space Shuttle flight operations were suspended for more than two years, similar to the aftermath of the Challenger disaster. Construction of the International Space Station (ISS) was put on hold; the station relied entirely on the Russian Roscosmos State Corporation for resupply for 29 months until Shuttle flights resumed with STS-114 and 45 months for crew rotation.

Chawla died on 1 February 2003, in the Space Shuttle Columbia disaster, along with the other six crew members, when Columbia disintegrated over Texas during re-entry into the Earth's atmosphere, shortly before it was scheduled to conclude its 28th mission, STS-107. Her remains were identified along with those of the rest of the crew members and were cremated and scattered at Zion National Park in Utah in accordance with her wishes

Savitribai Phule Quotes

Ku. Keshika Rajesh Salgar
B.A. II

"Sit idle no more; go get education"

"You owe her But do you know her ?"

"Awake, Arise and education liberate."

"Education should give the ability to choose between Right & Wrong."

"We were made because She Fought."

Savitribai Phule : *Role in Women Empowerment*

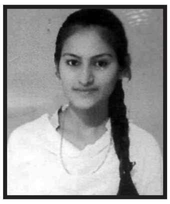

Ku. Punam Kishor Rathod
B.A. I

The first indigenously ran school for girls in pune at that time was started by Jyotirao and Savitribai in 1848. When then the latter was still in her teens. Although they were ostracized by both family and community for this step, the resolute couple was given shelter by a friend Usman sheikh who also gave the phule couple place in their premises to start the schools for children from the Mang and Mahar castes who were regarded as untouchables. Three public schools were in operation in 1852. On November 16 that year, the British government honored the Phule family for their contributions in the field of education. While Savitribai was named the best teacher. That year she also started the Mahila seva mandal with the objective of creating awareness among women regarding their rights, dignity and other social issues. She was successful in organizing a harbors strike in Mumbai and Pune to oppose the prevailing custom of shaving heads of Mumbai Widows.

All the three schools run by the phules were closed by 1858. There were many reasons for this, including dring up of private European Donations post the India Rebelling of 1857. resignation on curriculum and withdrawl of support from the government. Undeterred by the circumstances Jyotirao and Savitribai along with Fatima Sheikh, took charge of educating people from the oppressed communities as well. Over the years, Savitri opened 18 schools and taught children from different castes. Savitribai and Fatima Sheikh began teaching women as well as other people from downtrodden castes. This was not taken well by many particulary the upper caste of Pune who where against Dalits education. Savitribai and Fatima sheikh were threatened by the locals and ware also harassed and humiliated socially. Cow dung, mud and stones were thrown at Savitribai when she walked towards the school. However, such allocates could not discourage the determined Savitribai Phule from her goal and she would carry two saries. Savitribai and Fatima Sheikh were later joined by Sagunabai who also eventually became a teacher in the education movement. Meanwhile, a Night school was also opened by the phule couple in 1855 for agriculturist and laborers so that they can work in day time and attend the school in Night.

PRATIBHATAI PATIL

Ku. Nilam Kisan Lokhande
B.A. III

Prathibha Devisingh Patil born 19 December 1934 is an Indian politician and lawyer who served as the 12th president of India spanning from 2007 to 2012. She is the first woman to become the president of India. A member of the Indian National Congress, she previously served as the Governor of Rajasthan from 2004 to 2007, and was a member of Lok Sabha from 1991 to 1996.

In 1962, at the age of 27, she was elected to the Maharashtra Legislative Assembly for the Jalgaon constituency. Thereafter she won in the Muktainagar (formerly Edlabad) constituency on four consecutive occasions between 1967 and 1985, before becoming a Member of Parliament in the Rajya Sabha between 1985 and 1990. In the 1991 elections for the 10th Lok Sabha, she was elected as a Member of Parliament representing the Amravati constituency. A period of retirement from politics followed later in the decade.

Patil had held various Cabinet portfolios during her period in the Maharashtra Legislative Assembly and she had also held official positions while in both the Rajya Sabha and Lok Sabha. In addition, she had been for some years the president of the Maharashtra Pradesh Congress Committee and also held office as Director of the National Federation of Urban Co-operative Banks and Credit Societies and as a Member of the Governing Council of the National Co-operative Union of India.

Patil was noted for having spent more money on foreign trips, and having taken a greater number of foreign trips, than any previous president. Sometimes accompanied by as many as 11 members of her family, there had been 12 foreign trips spanning 22 countries by May 2012, when she was away on her 13th trip. Those completed travels had cost Rs 205 crore (Rs 2.05 billion). The Ministry of External Affairs said that taking family members "was not abnormal".

The Office of President has a five-year term and Patil retired from the role in July 2012. Patil allegedly used public funds to build a retirement mansion on a 260,000 square feet (24,000 m2) plot of military land in Pune. Tradition is that a retiring president either takes residence in Government accommodation in Delhi or moves back to their residence in their home state; her use of government money to build a retirement home at the end of the presidential term was unprecedented.

Kalpana Chawla

Ku. Ritu Madhukar Rathod
B.A. III

Kalpana Chawla became the first Indian-born woman to go to space in 1997. Six years later, on February 1, 2003, Chawla died when the space shuttle Columbia broke up on re-entry into Earth's atmosphere, killing all seven astronauts on board.

Chawla's legacy has lived on, however. In particular, her talent and hard work have inspired young people in India and around Earth to consider careers in spaceflight. Born in Karnal, India, on March 17, 1962, to parents Banarasi Lal Chawla and Sanjyothi Chawla, Kalpana Chawla was the youngest of four children. Until she started school, Chawla hadn't been formally named. Her parents called her Montu, but Chawla picked her own name from a selection when she entered education. The name Kalpana means "idea" or "imagination." Her full name is pronounced CULL-pah-na CHAU-la, though she often went by the nickname K.C.

As a child, Chawla developed an interest in flying after first seeing a plane at around the age of three. She spent days with her father visiting her local flying club with her father and showed an interest in aviation while at school. During her earlier education in India, Chawla attended Tagore Baal Niketan Senior Secondary School, Karnal. Chawla obtained a degree in aeronautical engineering from Punjab Engineering College. When selecting the course, professors tried to dissuade her, as there were limited opportunities for girls in India following this career path. However, Chawla was adamant that this was the subject for her.

After completing her engineering degree in India, Chawla immigrated to the United States in the 1980s and became a naturalized citizen to continue her studies.

SAVITRIBAI PHULE

Ku. Kajal Sudhakar Kamble
B.A. II

Savitribai Phule, the first female teacher of the first women's school in India. is a pioneer figure. She relentlessly fought against the dominant caste system and worked towards the upliftment of the marginalized.

She demanded dignity for all women. For which she along with her husband Jyotirao Phule worked their entire live. The principles of humanity, equality, liberty and justice were of atmost importance to her. During a time when women were more objects, she ignited a spark that led to equality in education. Something which was impossible before.

One of her most loved and valued poems.

Go, Get Education
Be self-reliant, be industrious
Work, gather wisdom and riches,
All gets lost without knowledge
We become animal without wisdom,
Sit idle no more, go, get education
End misery of the oppressed and forsaken,
You've got a golden chance to learn
So learn and break the chains of caste.
Throw away the Brahman's scriptures fast.

PRATIBHATAI PATIL

Ku. Vaishnavi Tidke
B.Sc. III

Pratibha Patil is the first woman to become the President of India.

She was born in Marathi Family on 19.12.1934.

She was awarded a master's degree in Political science and Economics by Moojie Jetha College.

On 8.11.2004 she become the 17 Governor of Rajasthan

She is the daughter of Narayanrao Patil

She married Devisingh Ramsingh Shekhawat on 7 July 1965.

At the age of 27, She was elected to the Maharashtra Legislative Assembly for the Jalgaon Constituency.

She had been for some years the president of the Maharashtra Pradesh Congress Committee.

Pratibha Patil was announced as the united Progressive Alliance candidate on 14 June 2007.

Patil has been loyal to the INC and the Nehru Gandhi Family for decades.

SAVITRIBAI PHULE THOUGHTS

Ku. Chanchal S. Wagh
B.A. III

Awake, arise and educate
Smash tradition, Liberate

Sit idle no more, go get education

You owe her, But do you know her.

Heartfelt tribute to the great social reformer & India's first woman teacher.

The pioneer of Indian women's Education

Education is the great equalizer & it will take us out of our caves.

True education signifies empowering others and leaving the world a little better than the one we found.

The revolutionary feminist icon you should know about

Kalpana Chawla

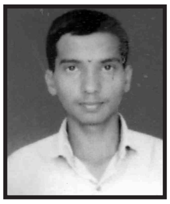

Chetan Ramrao Dangarkar
B.Com. II

Kalpana Chawla was the first spacewoman of India. She was an Astronaut and an Engineer. She was born in Karnal on 17 March 1962, a small town in Haryana. She was inspired by J R D Tata who was the first pilot. Kalpana was an intelligent and bright student. She had done schooling from Karnal's Tagore school in Punjab. She later studied Aeronautical Engineering Punjab University. She was the only girl student in her batch.

She went to America and took admission to complete her post graduation. Kalpana Chawla did her P.hD. from the University of Colorada Boulder and then she got a doctorate degree. After that, she went to NASA in 1994. From childhood, she wanted to go to space.She wanted to go to space to be on the Moon. Kalpana Chawla went to her first space mission in 1997. This mission was very successful. After this, she went in a shuttle and its name was "Columbia Flight." A space shuttle is shuttle in which astronauts go to space. The crew does many experiments in space. They also studied Earth, Furthermore, Kalpana Chawla was a woman of great patience and hard work. She proved that nothing is impossible if you have true dedication for your work.

After the mission, the shuttle was coming back to Earth. When the shuttle entering the atmosphere of Earth, the gases damaged the shuttle. The spacecraft broke a part because of this damage. All the members died in this accident. Kalpana Chawla is now considered a national hero of India. She died but she inspired many people who wish to go to space. She worked hard and fulfilled all her dreams.

She inspires every girl who want to become an Engineer. She was a hardworking and brave woman.

SAVITRIBAI PHULE

Ku. Fiza Sheikh Gani
B.A. II

Savitribai Phule was an indian social reformer educationalist and poet

She was born on 3 January 1831 in the village of Naigaon in Satara district, Maharashtra

She was the eldest daughter of Lakshmi & Khandoji Nevase Patil.

Savitribai was married to Jyotirao Phule in 1840 at the age of nine.

At the time of her marriage Savitribai was illiterate, Jyotirao educated Savitribai at their home.

On January 1848, she started the first school of girls in Bhide wada, Pune.

Savitribai Phule was the first female teacher of India.

Unfortunately, Savitribai died on march 10th, 1897 due to the bubonic plague at the age of 66.

She Opposed many bad practices like child marriage, Sati and Kesh vapan.

Her devotion has set an example and has inspired many Indian women.

Kalpana Chawla

The Glory of India

Ku. Simran Sudhir Bendwal
B.Com. III

Many a million do take birth
But only a few live with life on the earth
Showing the charming proof to their worth
Defining the meaning of life after death.

The first woman in India to be in space
Kalpana Chawla sketched her dreams;
Since the child age looking into the sky
Twinkling with stars up so high
on the terrace during hot summer nights
When all the family was in sound sleeps.

She powered the barriers of all the boundary
With her grit and spirit of true industry
Choosing the risky study as a customary
And thus made her story a golden history

Appointed a Shuttle and Station Staff Crew
She mounted the heights of a Captain Crew
The Colombia shuttle's STS-87mission drew
Off at the heights of lakhs of feet just in the view.

Had she cared for rich Silicon Valley job
Would she have been alive as you and me in mob
But never swayed away from her goal and dream
That made her to be different from the human
stream.

She wished to move around the stars
But she became one of the stars;
Twinkling in the sky brightly with pride
She shows the path to you young mind.

And you too folks, never flee from your life target
Dare to dream and dare be different
Live the life of pride to parents,
And glow in the Crown of Mother India!

Kalpana Chawla

Ku. Ritu Madhukar Rathod
B.A. III

Kalpana Chawla became the first Indian-born woman to go to space in 1997. Six years later, on February 1, 2003, Chawla died when the space shuttle Columbia broke up on re-entry into Earth's atmosphere, killing all seven astronauts on board.

Chawla's legacy has lived on, however. In particular, her talent and hard work have inspired young people in India and around Earth to consider careers in spaceflight. Born in Karnal, India, on March 17, 1962, to parents Banarasi Lal Chawla and Sanjyothi Chawla, Kalpana Chawla was the youngest of four children. Until she started school, Chawla hadn't been formally named. Her parents called her Montu, but Chawla picked her own name from a selection when she entered education. The name Kalpana means "idea" or "imagination." Her full name is pronounced CULL-pah-na CHAU-la, though she often went by the nickname K.C.

As a child, Chawla developed an interest in flying after first seeing a plane at around the age of three. She spent days with her father visiting her local flying club with her father and showed an interest in aviation while at school. During her earlier education in India, Chawla attended Tagore Baal Niketan Senior Secondary School, Karnal. Chawla obtained a degree in aeronautical engineering from Punjab Engineering College. When selecting the course, professors tried to dissuade her, as there were limited opportunities for girls in India following this career path. However, Chawla was adamant that this was the subject for her.

After completing her engineering degree in India, Chawla immigrated to the United States in the 1980s and became a naturalized citizen to continue her studies.

Fatima to take up the teacher training course. She went along with Savitribai to the Normal School and they both graduated together. She was the first Muslim woman teacher of India". Fatima and Savitribai opened a school in Sheikh's home in 1849.

In the 1850s, Savitribai and Jyotirao Phule established two educational trusts. They were entitled: the Native Male School, Pune and the Society for Promoting the Education of Mahars, Mangs, and Etceteras. These two trusts ended up encompassing many schools which were led by Savitribai Phule and later, Fatima Sheikh.

Jyotirao summarises Savitribai and his work in an interview given to the Christian missionary periodical, Dnyanodaya, on 15 September 1853, saying.

Together with her husband, she taught children from different castes and had opened a total of 18 schools. The couple also opened a care centre called Balhatya Pratibandhak Griha (transl. Centre to stop child killing) for pregnant rape victims and helped deliver and save their children.

Personal life

Savitribai and Jyotirao had no children of their own. It is said that they adopted Yashawantrao, a son born to a Brahmin widow. However, there is no original evidence available yet to support this. It is said when Yashwant was about to get married, no one was willing to give him a girl because he was born to a widow. Hence Savitribai arranged his marriage to her organization's worker Dynoba Sasane's daughter in February 1889.

Death

Savitribai and her adopted son, Yashwant, opened a clinic to treat those affected by the worldwide Third Pandemic of the bubonic plague when it appeared in the area around Nalasopara in 1897. The clinic was established at stern outskirts of Pune, in an area free of infection. Savitribai died a heroic death trying to save the son of Pandurang Babaji Gaekwad. Upon learning that Gaekwad's son had contracted the Plague in the Mahar settlement outside of Mundhwa, Savitribai Phule rushed to his side and carried him on her back to the hospital. In the process, Savitribai Phule caught the Plague and died at 9:00pm on 10 March 1897.

Kalpana Chawla

NASA ASTRONAUT

Vaibhav Ashok Morekar

B.Sc. III

PERSONAL DATA:

Born in Karnal, India. Died on February 1, 2003 over the southern United States when Space Shuttle Columbia and her crew perished during entry, 16 minutes prior to scheduled landing. She is survived by her husband. Kalpana Chawla enjoyed flying, hiking, back-packing, and reading. She held a Certificated Flight Instructor's license with airplane and glider ratings, Commercial Pilot's licenses for single and multi-engine land and seaplanes, and Gliders, and instrument rating for airplanes. She enjoyed flying aerobatics and tail-wheel airplanes. She had Pilots licenses, Gliders of airplanes.

EDUCATION:

Graduated from Tagore School, Karnal, India, in 1976. Bachelor of science degree in aeronautical engineering from Punjab Engineering College, India, 1982. Master of science degree in aerospace engineering from University of Texas, 1984. Doctorate of philosophy in aerospace engineering from University of Colorado, 1988.

AWARDS:

Posthumously awarded the Congressional Space Medal of Honor, the NASA Space Flight Medal, and the NASA Distinguished Service Medal.

EXPERIENCE:

In 1988, She work with NASA on powered - lift computational fluid dynamics. Work on air flows encountered around aircraft such as the Harrier in "ground-effect." In 1993 Kalpana Chawla joined Overset Methods Inc., Los Altos, California, as Vice President and Research Scientist. She optimize the aerodynamic optimization.

NASA EXPERIENCE:

Selected by NASA in December 1994, Kalpana Chawla reported to the Johnson Space Center in March 1995 as an astronaut candidate in the 15th Group of Astronauts. After completing a year of training and evaluation, she was assigned as crew representative to work technical issues for the Astronaut Office EVA/Robotics and Computer Branches. Robotic Situational Awareness Displays and testing space. In November, 1996, Kalpana Chawla was assigned as mission specialist and prime robotic arm operator on STS-87.

SPACE FLIGHT EXPERIENCE:

STS-107 Columbia (January 16 to February 1, 2003). The 16-day flight was a dedicated science and research mission. Working 24 hours a day, in two alternating shifts, the crew successfully conducted approximately 80 experiments. The STS-107 mission ended abruptly on February 1, 2003 when Space Shuttle Columbia and the crew perished during entry, 16 minutes prior to scheduled landing.

Kalpana Chawla
MY INSPIRATION

Yash A. Hiwrale
B.A. I

She tried as much as she could,
so that for India she could do some good.
An astronaut so great,
India's future bright she wanted to make.
On her second trip to space,
There was a glow on her face
Filled with grace,
She set out for space.
On the space shuttle Columbia she went,
with sounds of her praise the air was rent.
She went up high in the space,
Never to return, she left behind despair.
It was a blast in the cloud,
which was heard so loud.
She was certainly the best,
Better than all the rest.
Making all Indians proud,
She disappeared in the golden clouds.
She was just 41 years old
Made with a heart of gold.
With 7 members and just 16 minutes to land.
Everything was is gods hand
She was just about to reach her destination,
But she failed in this aspiration.
" I am a citizen of Milky way."
This is what she used to say.
In space she wanted to die,
And this become true, not a lie.
An inspiration for us she should be,
To our lord we pray that her soul be free.

SAVITRIBAI PHULE
LIFE JOURNEY

Ku. Payal Namdev Rathod
B.Com. III

Savitribai Phule Life Journery :

Savitribai Jyotirao Phule was a prominent Indian social reformer, educationist and poet who played an instrumental role in women education and empowerment during the nineteenth century. Counted among few literate women of those times, Savitribai is credited for founding the first girl's school in Pune in Bhide Wada with her husband Jyotirao Phule. She took great effort towards educating and emancipating child widows, campaigned against child marriage and sati pratha, and advocated for widow remarriage. A leading figure of Maharashtra's social reform movement, she is considered an icon of Dalit Mang caste along with likes of B. R. Ambedkar and Annabhau Sathe. She campaigned against untouchability and worked actively in abolishing caste and gender based discrimination.

Fast Facts :

Date of Birth: January 3, 1831
Place of Birth: Naigaon, British India
Death: March 10, 1897
Place of Death: Pune, Maharashtra, British India
Husband: Jyotiba Phule.

Early Life :

Savitribai was born on January 3, 1831, in Naigaon (presently in Satara district) in British India in a farming family to Khandoji Neveshe Patil and Lakshmi as their eldest daughter. Girls in those days were married off early, so following the prevalent customs, the nine year old Savitribai was wedded to 12 years old Jyotirao Phule in 1840. Jyotirao went on to become a thinker, writer, social activist and anti-caste social reformer. He is counted among the leading figures of Maharashtra's social reform movement. Savitribai's education started after her marriage. It was her husband who taught her to read and write after he saw her eagerness to learn and educate herself. She cleared third and fourth year examination from a normal school and became passionate about teaching. She took training at Ms Farar's Institution in Ahmednagar. Jyotirao stood firmly by the side of Savitribai in all her social endeavours.

SAVITRIBAI PHULE

Ku. Nikita Laxman Balhal
B.Com. II

Savitribai Phule, the first female teacher of the first women's school in India. is a great personality. She relentlessly fought against the dominant caste system and worked towards the upliftment of women education.

She demanded dignity for all women. For which she along with her husband Jyotirao Phule worked their entire lives. The principles of humanity, equality, liberty and justice were of utmost importance to her. During a time when women were more objects, she ignited a spark that led to equality in education. Something which was impossible before. She strongly spoke against the discriminatory boundaries imposed on women, which led to their oppression. Her emphasis on secular education for every woman in India is the marker of her significant personality.

By getting to know her better, by understanding her struggles and hardships we will be looking into a life that not only changed the face of education in India but also enlightened humanity in its real essentially savitribai phule, along with mahatma jyotirao phule fought for the rights of not only woman but also dalits and backwards castes. Both of them bravely faced the obstacle thrown at them by people in favour of male dominance. They carried on their struggle for gender equality and fight against the caste system in spite of tremendous maltreatment by the conservative people of that time.

THE STORY OF SANT JANABAI

Ku. Mamta Vijay Rathod
B.A. III

Janabai is one of the early women saints of Maharashtra during the period of the medieval Bhakti movement. She was one of the greatest women Sant in the Vitthal Sampradaya, the tradition of devotion to Vitthal of Panadarpur.

The story of Janabai, the girl of Gangakhed turning into a mystic devotee of Vitthala has fascinated people of Maharashtra to this day. It has an element of miracle and is considered to be of divine design.

Janabai was born in 1260 a poor family. Her father, Dama, had a dream in which he was asked to take his daughter to Damaseti, a tailor in Pandharpur, to serve in his household. Dameaseti was none other than the father of Sant Namadev, the celebrated saint who was closely associated with Sant Dnyaneshwar. In the household, Janabai gradually ceased to be a servant and grew into a devotee of Vitthal.

It so happened that whenever she stopped working, her God completed the work for her. It was often the case that when she was grinding corn, and started dreaming about Vitthal, the lord ground the corn for her.

Janabai was once punished for stealing the ornaments and shawl of Vitthal of Pandharpur. The Lord had left them with her after helping her grind corn during the night. When the punishment was to be meted out, Vitthal came to her rescue ; it is said that the spear on which she was to be impaled turned into water.

Janabai ranks high as a poet of abhangs (devotional songs) and devotees of Vitthal take much delight in singing them. She also created abhangs in praise of Namdev and Chokhamela. She also wrote a narrative poem on king Harishchandra, the legendary ruler who adhered to truth even in the most trying circumstances.

Janabai was then taken in by the poet Namdev as his maid. Namdev (c 1270 – c 1350) is a poet revered in both the Varkari tradition and in Sikhism (some of his poems are included in the Sikh holy book, Guru Granth Sahib). Janabai was also a poet, and is said to have composed over 300 hymns to the god Vitthal. The deity was said to have appeared to her and helped her with her daily tasks – her songs described him as her fellow serving maid. They are usually shown grinding at the mill together.

Here are some examples of her poems:

Let me undergo as many births in this world as You please, but grant that my desires are fulfilled. They are that I see Pandharpur and serve Namdev in every birth. I do not mind if I am a bird or a swine, a dog or a cat, but my conditions are that in each of these lives, I must see Pandharpur and serve Namdev. This is the ambition of Namdev's maid.

Give me only this girl, O Hari [supreme deity], that I shall always sing Your sacred Name. Fulfil my only desire that You will accept my humble homage and service. This is all that I desire. Have mercy on me and fulfil my desires. I want to concentrate my eyes and mind on You and have Your Name on my lips. For this the maid Jani falls at Your feet.

"JIJAMATA"

Ku. Nikita Raghvendra Padmawar
B.A. II

Veermata Jijabai Bhosale was the daughter of the great sardar Lakhujiraje Jadhav & Mother of the great king Shivajiraje Bhosale.

She was born on 12 January 1598 in Sindhkheda, Maharashtra

She received Military training and education in early age.

And then married to Shahaji Bhosale.

She taught Shivaji Raje about Swarajya & raised him to be a great warrior.

Under her guidance and inspiration Shivaji raje took the oath of Swarajya & became leader of small army at the age of 15.

Jay Jijau Shivajiraje.

Rajmata Jijau was the mother of Chhatrapati Shivaji Maharaj.

She was also an able warrior and administrator. Rajmata Jijau was born on the 12th January1598 in Deulgaon and was married to Shahaji Bhosale who was the son of Maloji Bhosale. Rajmata was fierce warrior who did not run away from the hardships of life.

Rajmata Jijau married at a very young age to a diplomatic official, Shahaji Bhosale. He, later on, went up the ranks and became Sardar Maloji Rao Bhosle. Rajmata and Shahaji had 8 children of which 6 of them were females and the other two were males. Rajmata Jijau's son years later became the ruler of the Maratha Empire. Jijau was a woman with a strong vision and foresight who was passionate about bringing freedom to all her people. Because of the brave and bold traits that her son received from her, many people often referred to her as a "lioness". Rajmata was the first person to guide her son in most areas of his education. She also taught him most parts of the Holy Scriptures, weaponry, arts of administration as well as the political issues in the land.

Rajmata did a great job at raising her son in such a way that during a time when women were inferior to men and were going through molestations by enemies, he treated women with much respect. And he also made sure to prioritize the safety of women at all times.

Furthermore, Rajmata Jijau was a great supporter of gender equality and instilled in society that women should be equals and not inferior to men. Jijaus's amazing qualities such as her leadership qualities, independent nature and strong instinct to stand against injustices along with her passion for dreams are to this day qualities that continue to inspire women all over the world.

PRATIBHATAI PATIL

Former President of India

Ku. Khushi Anandrao Hatkar
B.Sc. I

Pratibha Devisingh Patil, born December 19, 1934, Jalgaon, Maharashtra, India, Indian lawyer and politician who was the first woman to serve as president of India 2007–12.

Pratibha Patil earned a master's degree in political science and economics at Moolji Jaitha College, Jalgaon, and later received a law degree from Government Law College, Mumbai (Bombay). She joined the Indian National Congress and entered politics in 1962 as a member of the Maharashtra legislative assembly. While there, she held the portfolio of public health and social welfare and distinguished herself for her loyalty to her party. In 1985 she won a seat in the Rajya Sabha and she served as deputy chairman of that body from 1986 to 1988. Patil left the upper house in 1990 and was elected to represent Amravati in the Lok Sabha in 1991. She briefly retired from politics after completing her five-year term but returned to public service in 2004 when she was appointed governor of the northwestern state of Rajasthan.

Her longtime association with the Gandhi family made her a favourite of Congress Party leader Sonia Gandhi, and Patil's name was brought forward as a candidate for the largely ceremonial role of president in 2007. While previous candidates had been struck down by partners in Congress's coalition government, Patil's status as a relative unknown worked to her advantage.

She took office in July 2007 and was succeeded five year later by former finance minister Pranab Mukherjee.

Patil's presidency was relatively quiet, but it was not without controversy, especially for her use of government funds. She was criticized for the large number of trips she took overseas, often accompanied by relatives. She also faced much opposition for her acquisition of land in Pune, Maharashtra state, to construct her retirement home. The land was owned by the Indian military and was intended for use by the widows of servicemen. Patil eventually abandoned that project and moved into a renovated house in Pune. In addition, she came under fire for commuting sentences of death to life in prison for a large number of inmates convicted of particularly violent crimes.

"I am deeply committed to the cause of education and would like to see every person, man & woman, boy & girl, be touched by the light of modern education.

Empowerment of women is particularly important to me as I believe this leads to the empowerment of the nation."

SAVITRIBAI PHULE

Ku. Trupti Ganesh Kale
B.A. II

Savitribai Phule was a teacher, Indian social reformer, educationalist, and poet from Maharashtra. Along with her husband, Jyotiba Phule in Maharashtra, she played a vital role in improving women's rights in India. She is considered to be the pioneer of India's feminist movement. Savitribai and Jyotiba together founded one of the early modern Indian girls' school in Pune, at Bhidewada in 1848. She strived to abolish discrimination and unfair treatment of people on the basis of caste and gender.

Born 3 January 1831
Naigaon, British India
(present-day Maharashtra, India)

Died 10 March 1897 (aged 66)
Pune, Bombay Presidency, British India
(present-day Maharashtra, India)

Alma mater• Normal school, Poona • Teachers training program, Ahemadnagar

Occupation(s)	Teacher, activist, social reformer
Era	1831- 1897
Organization	Satya Shodhak Samaj
Known for	Girl's education Women's emancipation
Notable work	Bavankashi Subhodh Ratnakar
Spouse	Jyotirao Phule

However, In the 19th century, Christian missionaries founded some school for girls in India such as Robert May of the London Missionary Society, who was the first person to open a school exclusively for girls[5] in the region of Chinsurah, Bengal, in 1818. American Christian missionaries established some schools in Bombay, Ahemadnagar. The latter girl's schools inspired Jyotiba Phule to establish a girl's school in Poona. She attended the Normal school in Poona and American Christian missionary Cynthia Farrar's school in Ahmednagar where she attended the course for teachers training. Savitribai Phule was one of those great people who have done a lot for their country of India. Along with this she is also a source of inspiration for all women. Savitribai Phule was the first women who become the first female teacher in her country. He has done many such works for his country, due to which she is popular all over the country today. Savitribai Phule was person living in the state of Maharashtra, India Naigaon in the Satara district of Maharashtra state where she was born in Dalit Family. In the family his fathers name was Khandoji Nevse and his mothers was Lakshmibai. In those days people used to get their children married at a young age. That's why Savitribai Phule was also married in her childhood. where she was married to Mahatma Jyotirao Phule in the year 1840. At that time Savitribai Phule was only nine year old. Savitribai Phule was very much interested in studies since childhood. But being from a poor family, he was never getting a chance to take an education. But when she was married to Mahatma Jyotirao Phule, then she was well taught and written by Jyotirao Phule. Because Jyotirao phule himself was a great thinker and social reformer and he also struggle a lot for the development of women. She, along with her husband Jyotirao Phule has opened about 18 school in her life to educate all women and girls.

"RAJMATA JIJABAI"

Ku. Dipali Vinod Ghode
B.A. III

Jijabai was Shahjiraje's wife and Chatrapati Shivaji Maharaj's mother, she was the queen and Rajmata too. She moulded him into an ideal ruler by sowing seeds of devotion to the nation and Dharma. She was not only a mother to Shivaji, but also a source of inspiration. She had a strong faith that she was blessed by Goddess Bhavani and Mahadev. She strongly believed that our efforts bring success to our doorstep only with the grace of God. Entire Hindu community is grateful to God for having set an example before us in the form of Rajmata Jijabai.

Jijabai was born to Lakhojiraje Jadhav in Sindkhed territory of Vidharbh, Maharashtra in the year 1598 A.D. She was affectionately called as 'jiu'. Lakhojiraje Yadav was a Yadava, traditionally the rules of Devgiri. So, Jijabai was actually the princess of Devgiri. But Lakhojiraje, along with his three sons accepted to be chieftains in the Sultan's military. This was something that irked Jijabai.

Maharashtra was so subjugated that Brahmins would go to the Sultan to settle their disputes like, 'Who should proffer the offerings in a religious ritual?' The Sultan's army would often abduct the wives of the local Kshatriyas, and they would meekly offer bribes to have their wives back. In a state where Brahmins and Kshatriyas had discarded Dharma (righteousness) and valour, nothing much could be expected of the others ! Jijabai wold seeth with fury at the manner in which the Hindus were being treated by the invaders. Thus, right from the childhood, she developed an intense hatred towards the invaders who had used every ploy to humiliate Hindus.

Jijabai got married to the most valorous general of the Sultan's army, Shahajiraje Bhosale. Thereafter, she lived in Pune. Once, when all the Maratha sardars had come together, an elephant belonging to Khandagle suddenly became violent and went on a rampage. In the ensuing chaos, the Sardars used weapons which wounded the elephant. Unfortunately, this led to a misunderstanding between the Bhosales and the Jadhavs who took up arms against each other. Petty hostilities between the Maratha sardars flared up. Jijabai and Shahaji had to witness their near and dear ones die. They earnestly wanted both the families to forgo bitterness of the past and rise above personal ego; put an end to the hostility between the two families and fight the foreign invaders and establish Hindu Kingdom. But the egoistic Maratha Sardars were hardly convinced by the noble thoughts.

The Nizam had sent Lakhojiraje along with his army to Junnar to capture Shahajiraje. As Jijabai was pregnant, it was not possible for her to travel to Pune on horseback. So, Shahjiraje placed Jijabai under the care of Vishwasrao and Vaidhyaraj Nirgudkar (a doctor) in the Shivneri fort, and proceeded to Pune. Jijabai would feel like wielding a sword, sit on a tiger and slay the enemies.

Chhatrapati Shivaji Maharaj was born on Vaishakh shukla Paksha Trutiya (1627 A.D.) at Shivneri fort. When Jijabai went to stay in Pune along with Shivaji. Jijabai was adept in warfare, possessing skills like horse riding, as well as mastery over the sword. She was very Strong.

SAVITRIBAI PHULE *Quotes*

Ku. Pallavi Dnyaneshwar Parande
B.A. II

"If you educate a man, you educate an individual; if you educate a woman, you educate a family. If we educate our women well, we can change the course of history."

Education is the most powerful weapon which you can use to change the world.

The problem with a book is that it takes so long to read.

The woman who has a mind of her own has a husband who is not worth having.

If you want to learn how to think, read books. If you want to learn how to act, watch acting.

I believe that education is the key to every woman's liberation.

Education is the most powerful weapon which you can use to change the whole community.

Education is the key to unlock your mind, and it empowers you to do something with your life.

Education is the only path to self-reliance.

Education is the great equalizer, and it will take us out of our caves.

Your education is your passport to a better future.

You should educate yourself first before you educate someone else.

Education is the best weapon against ignorance.

Education is the path to the future, not a straight road to success.

Education is what makes men intelligent; ignorance is what makes them stupid.

Education is the only remedy for all that is wrong with us.

Education is an assurance against all your fears.

The more you know, the less likely you are to be afraid.

It is not enough to teach children; we have to educate them.

Education is the only way to change a society.

No matter what you do, you will be called a feminist. It's just a way of life.

There is no greater power than knowledge.

Nothing can be so powerful as an idea whose time has come.

Women are not born to be conquered, they are born to be respected.

The highest form of patriotism is to give yourself for the good of others.

If you want to make a woman happy, give her freedom and education.

Catch ignorance, hold it, hold it tight, strike it, and take it out of your life.

SAVITRIBAI PHULE'S LIFE JOURNEY

Ku. Uzma Baig
B.A. II

My Name is Uzma Baig. My thought about Savitribai Phule life journey was so difficult. Savitribai Phule is my role model. Savitribai Phule an Indian teacher, philanthropist and the poetess of India.

Birth of Savitribai Phule on 3 Jan. 1831 at Naigaon in Satara district of Maharashtra. His father name was Khandoji Nevse Patil & Mother name was Lakshmi Bai. Savitribai Phule was India's first female social worker, teacher and Poet. Married to Jyotirao Phule at the age of 9. Savitribai Phule along with Jyotirao Phule started India's first school for women at the age of 16. Taught subjects like Mathematics, Science. Savitribai Phule founded Mahila Seva Mandal for womens education rights and widow remarriage.

In the year 1848, Savitribai Phule and Fatima sheikh had set up the first school for girls in India.

Fatima Shaikh was the first Muslim women teacher of India. She and Savitribai Phule started the first school for girls in India

Fatima Sheikh, often a lost figure in Indian history, was a pioneering teacher, anti-caste activist, proponent of girls' education, and social reformer in 19th century Maharashtra. Along with Savitribai and Jyotirao Phule, she started the first girls' school in the country, in spite of loud, threatening opposition

Fatima shaikh played an essential role in starting the country's first girl school in 1848.

On January 14th 1848, Jyotirao Phule started a school for girls and Savitribai Phule and Fatima Sheikh started teaching in this school and hence, they was the first woman teacher's of India.

Jyotirao Phule educated Savitribai Phule at home and trident her become a teacher. Jyotirao Phule & Savitribai Phule opened 18 school for girls.

Savitribai Phule first collection of poems "KAVYA PHULE" was published in 1854 stressing the necessity of English & Education.

Kavyaphule - Collection of Poem - 1854

Bavankashi Subodh Ratnakar - 1892

In 2015, The university of Pune was renamed as Savitribai Phule University in her honor. In March 1998 a stamp was released by India post office in honor of Phule.

FIRST WOMEN PRESIDENT OF INDIA

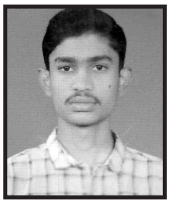

Sanket Prakash Raut
B.Com. II

Smt. Patil assumed office as the 12th President of India on July 25, 2007. She was the first woman to have been elected to the office.

Prior to her election as the President of India, Smt. Patil was the Governor of Rajasthan from November 8, 2004 until June 21, 2007.

Smt. Pratibha Devisingh Patil was born on December 19, 1934 in Nadgaon village of Jalgaon District, Maharashtra. Smt. Patil received her early education from RR Vidyalaya, Jalgaon and later obtained her Master's degree in Political Science and Economics from the Mooljee Jetha College, Jalgaon. Later, she obtained the degree of Bachelor of Laws (LL.B.) from Government Law College, Bombay (Mumbai). While in college, she took active part in sports, excelled in table tennis and won several shields at various Inter-collegiate tournaments.

Smt. Patil started her professional career as a practicing lawyer at the Jalgaon District Court and simultaneously devoted herself to various social activities, especially, for the upliftment of poor women.

At the young age of 27 years, she successfully contested her first election to the Maharashtra State Legislature from the Jalgaon Assembly constituency. Subsequently she was continuously elected four times as MLA from the Edlabad (Muktai Nagar) constituency until 1985. Thereafter, she served as a Member of Parliament in the Rajya Sabha from 1985 to 1990 and was later elected as a Member of Parliament to the 10th Lok Sabha in the 1991 General Elections from the Amravati constituency. She enjoys the unique distinction of not having lost a single election that she contested until date.

While in the Rajya Sabha, Smt. Patil was the Deputy Chairperson, Rajya Sabha from 1986 to 1988 and also served as the Chairperson, Rajya Sabha from 25.7.1987 to 2.9.1987 when Dr. R. Venkataraman got elected as President of India. She was also the Chairperson, Committee of Privileges, Rajya Sabha and Member, Business Advisory Committee, Rajya Sabha from 1986 to 1988. While in the Lok Sabha, Smt. Patil was the Chairperson, House Committee.

SAVITRIBAI PHULE
SOCIAL REFORMER

Ku. Nisha R. Padadhane
B.Com. III

Savitribai Phule was one of the great people who have done a lot for their country. Along with this, she is also a source of inspiration for all women.

Savitribai Phule was the first women who become the first femal teacher in her country. He had done many such works for his country of India, Due to which she is popular all over the country today.

As such, he has also worked as a social reformer for the country of India. After that she also opposed the increasing abortion in this country. Along with this, he also did an important job of promoting education in this country.

Savitribai Phule was a person living in the state of Maharashtra, India. Because on January 3, 1831. Savitribai Phule was born in Naigaon in the Satara District of Maharashtra State.

Where he was born in a Dalit Family. In the Family, his father's name was Khandoji Nevse and his mother's name was Lakshmibai. The those days people used to get their children married at a young age.

That's why Savitribai Phule was also married in her childhood. Where she was marriage to Mahatma Jyotirao Phule in the year 1840. At that time Savitribai Phule was only nine year old.

Savitribai Phule very much interested in studies since childhood. But being from a poor family, he was never getting a chance to take an education.

But when she was married to Mahatma Jyotirao Phule, then she was well taught and written by Jyotirao Phule Because Jyotirao Phule himself was a great thinker and social reformer and he also struggled a lot for the development of woman.

She along with her husband Jyotirao Phule had opened about 18 schools in her life to educate all woman and girls in those days. There used to be a lot of injustice against widowed woman.

Savitribai Phule raised her voice against this happening social injustice and later opened window care center for widowed woman and named child killing prohibition home to save pregnant widows from orthodox.

Smt. Pratibha Devi Patil

Pranit Rameshrao Gawande
B.Sc. II

Smt. Patil was born on 19th December, 1934 at Nadgaon in Maharashtra. She belongs to a Maratha family. Pratibha Patil, a member of Indian National Congress was nominated by ruling United Progressive .Alliance and Indian Left. She won the Presidential election on July 19, 2 D07 defeating her nearest rival Bhairon Singh Shekhawat by over 300000 votes.

Smt. Patil's primary education was started in R. R. School at Jalgaon and she attained Master Degree (M.A.) from Mooljee Jaitha (M.J.) College Jalgaon affiliated to North Maharashtra University Jalgaon and obtained the law degree from the Government Law College. Mumbai affiliated to Mumbai University. Smt. Patil was not a brilliant student only but she was an active athlete also during her college days. Pratibha Patil was voted "College Queen" of M. J. College in 1962 and same year she started her political career.

Smt. Patil married with a educator Devisingh Ransingh Shekhawat on July 7th 1965 at the age of 31. She made her own identification in politics and she did not take the help of her husband's name. During her marriage life God gifted her a son and a daughter.

A successful lawyer Patil first of all represented Edlabad constituency in Jalgaon District as a member of the Maharashtra Legislative Assembly in 1962. She represented this constituency continuously till 1985. After that she was elected the deputy chairperson of Rajya Sabha in 1986 and she acted on this post till 1988. Smt. Patil contested the Lok Sabha election in 1991 from Amrawati constituency and won the election magnificently. She represented this constituency till 1996. Because of her faithfulness and dedication to the party Indian National Congress appointed her the Governor of the largest state as Rajasthan, On 8th November 2004 and she took the place of Madan Lai Khurana. Smt. Patil has been the first female Governor of Rajasthan.

She set up an educational institute Vidya Bharti Shikshan Prasarak Mandal that runs a chain of schools and colleges in Jalgaon and Mumbai She also set up Shram Sadhana Trust.

She also founded and was the Chair-person of a cooperative sugar factory known as Sant Muktaba Sahkari Sakkar Karkhana and a Cooperative Bank named after herself as Pratibha Mahila Sahakari Bank. During her political career she became deputy minister for education after re-election in 1967 in the Vasantra Naik Ministry and she became cabinet Minister for the state in successive congress Government she became the minister of Tourism, Social Welfare and Housing under several Chief Ministers. She was continually reelected to the assembly either from Jalgaon or the nearby Edlabad constituencies, till 1985. She was elected to the Rajya Sabha as a Congress candidate She never lost an election that she had contested. In April, 2006 the Rajasthan Legislative Assembly passed the Rajasthan Freedom of Religion Bill 2006 (originally titled as Rajasthan Dharma Swatantrya Bill 2006) Pratibha Patil returned the bill unsigned The Rajasthan Government resent the bill to her in may 2006. After sitting on the bill for over an year she sent it to the President of India just a day before resigning as Governor of Rajasthan.

Smt. Pratibhatai Patil is strong and firm by nature and she has a will power: defeat her opponents and critics. We can expect that she will serve our country consciously and our nation will be safe and respected in her hands.Pratibha Patil has recently been elected the President of India and she has taken the place of Dr. A.P.J. Abdul Kalam on 25th July, 2007. Before being elected the President of India she was the Governor of Raiasthan. Pratibha Patil is the first female President of India. She has been a successful lawyer and she has acted actively on various posts in Indian National Congress swone her for the post of President Chief Justice V G. Balakrishnan.

पदवी व पदव्युत्तर मराठी भाषा व साहित्य विभाग

- मराठी साहित्योपासक मंडळाचे उद्घाटन -

दि. 14 सप्टेंबर रोजी मराठी विभागाअंतर्गत मराठी वाङ्मय मंडळाचे उद्घाटन प्रसिद्ध व्याख्याते प्रा. गणेश शिंदे यांच्या हस्ते करण्यात आले.या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी संस्थेचे अध्यक्ष विजयकुमार बंग हे होते तर प्रमुख उपस्थितीमध्ये महाविद्यालयाचे प्रभारी प्राचार्य कॅप्टन व्ही.एल.खळतकर तसेच संस्थेचे सचिव मा. श्यामभाऊ महेंद्र पाटील व डॉ.अभय पाटील हे प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. प्रा. गणेश शिंदे यांनी मराठी साहित्योपासक मंडळाचे उद्घाटन करून सर्व नवनियुक्त सदस्यांचा सत्कार केला. यामध्ये अध्यक्ष भास्कर गजभारे, उपाध्यक्ष अक्षदा पवार, उपाध्यक्ष दुर्गादास चव्हाण, सचिव प्रतिसाद राठोड,सहसचिव सेजल राठोड, तसेच इतर सदस्य हर्षद चव्हाण, नवनीत राठोड, प्रीती राठोड, पल्लवी परांडे, धनश्री राठोड, रुबिका डफडे, समृद्धी चव्हाण यांची कार्यकारिणी जाहीर करण्यात आली. आपल्या प्रेरणादायी मार्गदर्शनातून प्रा.गणेश शिंदे यांनी विद्यार्थ्यांना सकारात्मक दृष्टिकोन बाळगून ध्येयापर्यंत पोहोचावे असा मोलाचा संदेश दिला.मराठी विभागाच्या डॉ.अपर्णा पाटील यांनी कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक केले तर मराठी विभाग प्रमुख डॉ. रुपेश कऱ्हाडे यांनी प्रमुख पाहुण्यांचा परिचय करून दिला. तसेच मराठी विभागाचे प्रा.निलेश गायकवाड यांच्यासह सर्व प्राध्यापकवृंद व इतर कर्मचारी आणि बहुसंख्य विद्यार्थ्यांची उपस्थिती होती

- मराठी भाषा गौरव दिन उत्साहात संपन्न -

मराठी विभाग व मराठी साहित्योपासाक मंडळ यांच्या वतीने दि. 27 फेब्रुवारी रोजी कवी कुसुमाग्रज यांची जयंती व मातृभाषा गौरव दिन मोठ्या उत्साहामध्ये साजरा करण्यात आला. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ.अरविंद लाडोळे सर हे होते. त्यासोबतच मराठी विभाग प्रमुख डॉ. रूपेश कऱ्हाडे, डॉ.अपर्णा पाटील, प्रा. निलेश गायकवाड डॉ. राजेश वानखेडे डॉ.अजय जाधव प्रा. प्रीतम गावंडे प्रा. पूजा राऊत आदींची उपस्थिती या कार्यक्रमासाठी होती. कवी कुसुमाग्रज यांच्या प्रतिमा पूजनाने कार्यक्रमाला सुरुवात झाली.डॉ. अपर्णा पाटील यांनीप्रास्ताविकातून मराठी भाषेचे महत्त्व सांगताना कुसुमाग्रजांच्या कवितेचे गायन केले. तर आपल्या अतिथी मार्गदर्शनातून प्रोफेसर डॉ. रूपेश कऱ्हाडे यांनी मराठी भाषा गौरव दिनाचा इतिहास सांगून कुसुमाग्रजांच्या बहुमोल साहित्याचा परिचय करून देत मराठी भाषेला अभिजात दर्जा मिळण्यासाठी ८००-९०० महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांच्या मार्फत महामहीम राष्ट्रपती यांना पत्र पाठवून मराठी भाषेला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळण्यासंबंधीची मागणी करण्याचा मनोदय व्यक्त केला. आपल्या अध्यक्षीय भाषणातून प्राचार्य डॉ.अरविंद लाडोळे सर यांनी या उपक्रमाचे स्वागत केले आणि मराठी भाषेचे महत्त्व पटवून दिले. शेवटी आभार प्रदर्शन करतांना प्रा. निलेश गायकवाड यांनी आपल्या समारोपीय मनोगतात मराठी भाषेची समृद्ध परंपरा व तिची आवश्यकता समजून सांगितली. कार्यक्रमाचे सुंदर सूत्रसंचालन हर्षद चव्हाण (बी. ए. भाग २) या विद्यार्थ्याने केले. या कार्यक्रमाला यशस्वी करण्यासाठी कु.अक्षदा पवार, दुर्गादास चव्हाण, प्रतिसाद राठोड, कु. सेजल राठोड, हर्षद चव्हाण, नवनीत राठोड, कु.प्रीती राठोड, कु.पल्लवी परांडे, कु.धनश्री राठोड, कु. रूबिका डफडे, कु.समृद्धी चव्हाण या सर्व मराठी सहित्योपासक मंडळाच्या पदाधिकाऱ्यांनी आणि मराठी विषयाच्या सर्व विद्यार्थ्यांनी सहकार्य केले.

- सोनी टी.व्ही वरील विनोदी मालिकांबाबत प्रबोधन कार्यशाळा -

पदवी पदव्युत्तर मराठी भाषा आणि साहित्य विभाग यांच्या वतीने आयोजित सोनी टी. व्ही. वर प्रक्षेपित होणाऱ्या 'महाराष्ट्राची हास्यजत्रा', 'छोट्या बयोची मोठी स्वप्न' आणि 'जीवाची होतिया काहीली' या मालिकांच्या मनोरंजनकारी कथानकाविषयी विद्यार्थ्यांसमोर प्रत्याशिके करुन दाखवली.त्यात महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांचा सहभाग घेउन मालिकेबाबत प्रत्यक्ष कृतीद्वारे माहिती दिली. माहिती देण्यासाठी आलेल्या सोनी टीव्हीच्या मुंबई टीमने महाविद्यालयीन परिसर व विद्यार्थ्यांचा उत्साह पाहून समाधान व्यक्त केले.

भौतिकशास्त्र विभाग अहवाल

शैक्षणिक सहल – भौतिकशास्त्र विभागाच्या वतीने **'सर्टीफिकेट कोर्स इन नॉन कन्वेशनल एनर्जी'** अंतर्गत दि. २२.०२.२०२३ रोजी 'विन्ड एनर्जी प्रोजेक्ट' सावरगांव बंगला, पुसद येथे भेट देण्यात आली. याठिकाणी तज्ञ मार्गदर्शकांनी विद्यार्थ्यांना पवन उर्जा प्रकल्पाच्या कार्यप्रणालीची सविस्तर माहिती दिली. तदनंतर पैनगंगा धरण इसापूर येथे उभारण्यात येत असलेल्या हायड्रोईलेक्ट्रीक पॉवर प्रोजेक्ट ला भेट देवून पाहणी केली. या सहलीमध्ये भौतिकशास्त्र विभागप्रमुख प्रा.डॉ. व्ही.के. जाधव यांच्या मार्गदर्शनामध्ये 'सटिफिकेट कोर्स इन नॉन कन्वेशनल एनर्जी' चे समन्वयक प्रा.डॉ.जी.एस. जयगांवकर, प्रा.कु. पी.एम. सोनपरोते, प्रा.बी.जी. मस्के, आणि बी.एस्सी. भाग २ व बी.एस्सी भाग ३ चे विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

राष्ट्रीय विज्ञान दिवस – दि. २८.०२.२०२३ रोजी राष्ट्रीय विज्ञान दिवस साजरा करण्यात आला. या प्रसंगी म.रा.वि.वि.कं. चे शाखा अभियंता श्री बोबडे साहेब, कनिष्ठ अभियंता श्री होन्डे साहेब, यांचे 'अपारंपारीक उर्जा : व्याप्ती व मर्यादा' या विषयावर मार्गदर्शन सत्राचे आयोजन करण्यात आले आहे. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष स्थान प्राचार्य डॉ.ए.आर. लाडोळे यांनी भूषविले. या प्रसंगी प्रश्नमंजुषा स्पर्धा, पोस्टर स्पर्धा, सेमिनार स्पर्धा, फ्लेक्स स्पर्धा इत्यादीचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यक्रमाच्या यशस्वीतेसाठी विभागप्रमुख तथा राष्ट्रीय विज्ञान दिवसाचे समन्वयक प्रा.डॉ.व्ही.के. जाधव यांच्या मार्गदर्शनाखाली प्रा.डॉ.पी.एम.चांडक, प्रा.डॉ.जी.एस. जयगांवकर, श्री एस.जे. पटेल व विद्यार्थ्यांनी परिश्रम घेतले. या कायक्रमाला शिक्षक, शिक्षकेत्तर कर्मचारी व विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

राज्यशास्त्र विभाग अहवाल

शैक्षणिक सत्र २०२२–२३ मध्ये राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने पुढील उपक्रम आणि कार्यक्रम राबविले.

१. राज्यशास्त्र अभ्यास मंडळाचे गठण :

शैक्षणिक सत्राच्या सुरुवातीला राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख डॉ.ए.डी.जाधव यांच्या मार्गदर्शनाखाली राज्यशास्त्र अभ्यास मंडळाचे गठण करण्यात आले. कु. भारती राठोड ची मंडळाचे अध्यक्षपदी सर्वानुमते निवड करण्यात आली.

२. राज्यशास्त्र अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन-

दि. ०८ सप्टेंबर २०२३ रोजी राज्यशास्त्र अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन करण्यात येवून मंडळाच्या पदाधिकाऱ्यांचे स्वागत प्राचार्य व्ही.एल.खळतकर आणि उपस्थित मान्यवरांच्या हस्ते करण्यात आले. यावेळी ऑगस्ट क्रांती दिनावर तज्ञांकडून मार्गदर्शन करण्यात आले.

३. भारतीय संविधान दिन :

दि. २६ नोंव्हेंबर २०२२ रोजी आजादी का अमृत महोत्सव अंतर्गत संविधान दिनाच्या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यक्रमात कर्नल रविंद्र पाठक यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. मान्यवरांना संविधानाच्या प्रति भेट देवून स्वागत करण्यात आले.

४. चर्चासत्र आणि गट चर्चा :

बी.ए. भाग १ आणि ३ च्या विद्यार्थ्यांसाठी महाविद्यालयाअंतर्गत चर्चासत्राचे आयोजन करण्यात आले. बी.ए.भाग १ साठी भारतीय राजकीय व्यवस्था तर बी.ए.भाग ३ साठी आधुनिक राजकीय संकल्पना आणि राजकारण या विषयावर चर्चासत्र घेण्यात आले.

बी.ए. भाग २ च्या विद्यार्थ्यांसाठी निवडक संविधानाने आणि आंतरराष्ट्रीय संबंध या विषयावर प्रकल्प आणि गट चर्चाचे आयोजन करण्यात आले.

५. माहितीचा अधिकार कार्यशाळा :

दि. १०.१०.२०२२ रोजी माहितीचा अधिकार अधिनियम २००५ या विषयावर कार्यशाळा तालुका विधीसेवा समितीच्या संयुक्त विद्यमाने घेण्यात आली. या कार्यशाळेत सन्मानीय न्यायमुर्तींनी आणि वकीलांनी मार्गदर्शन केले.

६. युवा महोत्सव :

दि. १२ ऑक्टो. ते १५ ऑक्टोबर २०२२ दरम्यान संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठाच्या युवा महोत्सव २०२२ मध्ये राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने बसविण्यात आलेले बंजारा लोकनृत्य सादर करण्यात आले. यात सहभागी विद्यार्थ्यांना विद्यापीठांकडून प्रोत्साहन पर गुण आणि प्रमाणपत्र देवून गौरविले.

७. हर घर तिरंगा रॅली :-

आजादी का अमृत महोत्सव अंतर्गत दि. १३ ऑक्टो. २०२२ रोजी दिग्रस शहरात हर घर तिरंगा रॅलीचे आयोजन करण्यात आले.. राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने विद्यार्थ्यांना भारतीय तिरंगा झेंडा निमीत्त वितरित करुन प्रत्येकाच्या घरावर तिरंगा ध्वज लावण्यासाठी प्रोत्साहित केले.

८. राष्ट्रीय मतदार दिन :-

दि. २५ जानेवारी २०२३ रोजी राष्ट्रीय मतदार दिनाचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यक्रमासाठी तहसिलदार सुधाकर राठोड, नायब तहसिलदास वसंत राठोड उपस्थित होते.

मतदार नोंदणी आणि मतदार जागृतीसाठी दिग्रस शहरात रॅली काढण्यात आली. विद्यार्थ्यांमध्ये जागृतीसाठी विविध स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. या स्पर्धेतील सावन मसे, अविनाश जाधव, स्वप्नील पठाडे, खुशी हटकर, भक्ती जाधव, नैना पवार या विद्यार्थ्यांना तहसिल कार्यालयकडून बक्षीस आणि प्रमात्रपत्र देवून गौरविले

९. बेटी बचाव बेटी पढाव रॅली :

दि. ५ एप्रिल २०२३ रोजी दिग्रस शहरात बेटी बचाव बेटी पढाव रॅलीचे आयोजन राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने करण्यात आले. मुलींचा जन्मदर वाढावा आणि मुलींना सुध्दा शिक्षणाची समान संधी पालकांनी द्यावी या उद्देशाने सदर रॅली काढण्यात आली.

१०. पंचायत राज संस्थाला भेट :

२०२३ यावर्षी ७३ व्या आणि ७४ व्या घटना दुरुस्तीला ३० वर्षे पूर्ण झाल्याचे औचीत्य साधून दि. ५ एप्रिल २०२३ रोजी पंचायत राज व्यवस्थेतील महत्वाच्या दुवा असलेल्या पंचायत समितीला भेट देण्यात आली. यावेळी पंचायत समितीचे गट विकास अधिकारी श्री खारोटे यांनी मार्गदर्शन करुन सर्व विभागांची पाहणी करण्याची संधी दिली.

याशिवाय महाविद्यालयाच्या वृक्षरोपण आणि संवर्धन, स्वच्छता अभियान, विविध स्पर्धा आणि कार्यक्रम व उपक्रमांमध्ये राज्यशास्त्र विभागाने सक्रिय सहभाग घेतला.

- Department of English -

Department of English arranges various activities every year. During the academic session 2022-2023, following activities were conducted by the Department of English. English Club was formed to fulfill the aims and objectives of English Language Club. Considering the importance of English Language, various activities are conducted.

On the occasion of "Consumer Day", a program was organized to create awareness among the students. Consumer day was arranged to promote and protect the rights of consumers worldwide. The day serves as an opportunity to raise awareness about consumer rights and to advocate for fair practices in the market place. The program was presided over by the Principal, Dr. A.R. Ladole, Prof. Matin Khan & Prof. V.L. Khalatkar were the Cheif Guests of the program.

On the occasion of New Year 2023, rally was arranged to celebrate the New Year with discipline instead of a frenzy can be a beneficial approach for many reasons. While it is often associated with parties, social gatherings & indulgences, celebrating the New Year with discipline can help students maintain focus on their goals and priorities while avoiding excesses that can lead to negative consequence. Celebrating New Year with discipline can help individuals stay focused on their priorities, achieve their goals & maintain a healthy and balanced lifestyle. Prof. V.L. Khalatkar, Head, Department of English took efforts to make the program successful.

The National Conference was organized on current issues in Higher Education and Women's Contributionon 10th March 2023 in association with Mungsaji Maharaj Mahavidyalaya, Darwha. Jijamata Mahavidyalaya Darwha and Y.C. Arts and Science College, Mangrulpir. More than 150 participants forwarded their registrations for the said conference from across the country. We received 125 research papers from various scholars and faculties. Dr. Amar Singh (Madhya Pradesh), Dr. Neelu Rawat (Punjab), & Dr. Vinita Virgandham (Bhiwapur, Nagpur) were the resource speakers for the National Conference.

To make overall development of the students, the department also conducted some activities like- group Discussion, Seminar Presentation, Personal Interview, Reading Skill, Assignment, Question-Answer Session etc. for the students.

– गृहअर्थशास्त्र विभाग –

१. गृहअर्थशास्त्र मंडळाचे उद्घाटन डॉ. राधिका पाटील यांच्या हस्ते दि. १६.०९.२०२२ रोजी करण्यात आले त्यांनी आपल्या उद्घाटकीय भाषणातून विद्यार्थीनींनी आपल्या कला कशा प्रदर्शीत कराव्या तसेच त्यांनी आहार व आरोग्य निरोगी ठेवण्यासाठी काही टिप्स सुध्दा दिल्या या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षा प्रा.डॉ.अपर्णा पाटील ह्या होत्या तर या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्रा.डॉ. मंजुषा जगताप यांनी केले.

२. गृहअर्थशास्त्र मंडळाद्वारे दि. १५.०९.२०२२ विद्यार्थीनीकरिता पोषण सुंदरी स्पर्धा आयोजीत करण्यात आली. यामध्ये फळभाज्या, धान्यापासुन दागिणे तयार केले होते या स्पर्धेत कु. तृप्ती गावंडे विनर ठरली.

३. गृहअर्थशास्त्र मंडळाद्वारे दि. १४.०९.२०२२ ला धान्यापासुन रांगोळी स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले. यामध्ये भरपूर विद्यार्थीनींनी सहभाग घेतला होता. परिक्षक म्हणून प्रा.कु.डॉ.निता लाभसेटवार यांनी भूमिका निभावली.

४. बी.ए.भाग १ च्या विद्यार्थीनीनी इव्हेंट मॅनेजमेंट कसे करायचे यावर आधारित शिक्षक दिनाच्या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले.

५. दि. १३.०३.२०२३ला जागतिक महिला दिन साजरा करण्यात आला. या अंतर्गत वक्तृत्व स्पर्धा घेण्यात आली.

६. दि. १५.०४.२०२३ ला **One Day Workshop, Technique of Cake Making** चे आयोजन करण्यात आले. याचे प्रशिक्षक कु. मिनाक्षी इंगळे यानी दिले तसेच या कायक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. लाडोळे सर, प्रमुख पाहूणे प्रा. खळतकर सर, प्रमुख प्रा.डॉ. कदम सर, प्रा.डॉ. लाभसेटवार मॅडम, प्रा. राऊत मॅडम, डॉ. देवस्थळे सर, डॉ.पचगाडे सर, श्री इंगळे, श्री अस्वार, श्री नेमाडे उपस्थित होते.

७. दि. ०८.०४.२०२३ ला रुबेला लसीकरण हा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. या कार्यक्रमाचे मार्गदर्शक डॉ. नेहा देशमुख यांनी लसीकरणाचे महत्व विद्यार्थीनींना समजून सांगितले तसेच डॉ. राधिका पाटील यांनी आहार व आरोग्य चांगले राहण्यासाठी रोजची दिनचर्या कशी असावी यावर मार्गदर्शन केले. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. लाडोळे सर हे उपस्थित होते. तर प्रमुख अतिथी म्हणून प्रा. खळतकर सर, डॉ. पाटील मॅडम हे उपस्थित होते तर कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्रा.डॉ.जगताप यांनी केले.

८. दि. २०.०४.२०२२ ला गृहअर्थशास्त्र विभागातील विद्यार्थीनीकरीता **ICT Computing Skill** या कायक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. या **ICT Computing Skill** वर प्रा महिन्द्रे सरांनी मार्गदर्शन केले. त्यांनी सांगीतले की आता सगळीकडे कॉम्प्युटर युग आहे कॉम्प्युटर शिवाय दुसरा पर्याय नाही. फाईल कशा तयार करायच्या, एकीतून दुसरीकडे डाटा कसा ट्रान्सफर करावा याबद्दल त्यांनी योग्य ते मार्गदर्शन केले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्रा.डॉ.जगताप यांनी केले.

- Department of Zoology -

In the Academic session 2022-23 Department of Zoology has organized following Activities.

1. Study tour for B.Sc. III students to study and observe fishery project at Mahan & to study the biodiversity of animals at Katepurna Wildlife Sanctuary on 12.10.2022.

2. Field Visit to Forest area of Bhavani Tekadi for B.Sc. II students to study the biodiversity of fauna on 21.10.2022.

3.Guest Lecture of Dr. Rupali Tekade, Assistant Professor, SMD Bharti College, Arni on "Migration in Birds" on 19.11.2022.

4."Poster Competition" on occasion of National Science Day on Evolution, Genetics , Ecology, Molecular Biology & Biotechnology on 28.02.2022.

5."Blood Group Testing Camp" in NSS Special Camp at Harsul for school students of W.K. Raut School & NSS Volunteers on 14.03.2023.

6. Guest Lecture of Dr. D.K. Dabhadkar, Assistant Professor, Gopibai Sitaram Gawande College, Umarkhed on topic "Immunology" for B.Sc. III Students on 08.04.2022.

– इतिहास विभाग अहवाल –

१. 'शिवस्वराज्य दिन' कार्यक्रमाचे आयोजन -

महाराष्ट्र शासनाच्या निर्देशानुसार महाविद्यालयीन इतिहास विभागाने छत्रपती शिवाजी महाराज यांचा राज्याभिषेक दिन हा 'शिवस्वराज्य दिन' म्हणून ६ जून २०२२ रोजी मोठ्या उत्साहात साजरा केला. या प्रसंगी 'शिवराज्याभिषेक : मिथके आणि वास्तविकता' या विषयावर इतिहास विभागप्रमुख प्रा. पी.व्ही.गावंडे यांनी आपल्या व्याख्यानातून प्रकाश टाकला. सदर कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान प्रा.व्ही.एल.खळतकर (प्रभारी प्राचार्य) यांनी भूषविले होते. या कार्यक्रमास महाविद्यालयीन प्राध्यापक व विद्यार्थीगण बहुसंख्येने उपस्थित होता.

२. 'आझादी का अमृत महोत्सव' अभियान अंतर्गत निबंध स्पर्धा आयोजित -

भारत सरकार पुरस्कृत 'आझादी का अमृत महोत्सव' अभियानांतर्गत महाविद्यालयीन इतिहास विभागाद्वारे 'भारताच्या स्वातंत्र्य आंदोलनात समाजसुधारकांचे, क्रांतिकारकांचे व महिलांचे योगदान' या विषयावर १२ ऑगस्ट २०२२ रोजी निबंध स्पर्धा आयोजित करण्यात आली होती. या स्पर्धेस महाविद्यालयातील सर्व शाखीय विद्यार्थ्यांनी आपला अमूल्य सहभाग नोंदविला. सदर स्पर्धेतील प्रथम तीन विजेत्या स्पर्धकांना महाविद्यालयातर्फे पारितोषिक देऊन गौरविण्यात आले. इंग्रजी विभागाच्या समन्वयाने आयोजित या स्पर्धेस प्रा.डॉ.एम.एन.भगत, प्रा.डॉ.पी.डी.भट यांचे सहकार्य लाभले तर प्रा. प्रा.व्ही.एल.खळतकर (प्रभारी प्राचार्य) यांच्या मार्गदर्शनाखाली यशस्विता प्राप्त झाली.

३. इतिहास अभ्यास मंडळ उदघाटन सोहळा संपन्न -

इतिहास विभागाद्वारे दिनांक २१ ऑक्टोंबर २०२२ रोजी 'इतिहास अभ्यास मंडळ उदघाटन सोहळा' आयोजित करण्यात आला होता. इतिहास विभागातील विविध उपक्रमांना चालना देऊ करणाऱ्या या मंडळाचे उदघाटन प्रा.प्रफुल्ल टाले (इतिहास विभागप्रमुख, जगदंबा महाविद्यालय, अचलपूर) यांच्या हस्ते आभासी पद्धतीने करण्यात आले. सदर कार्यक्रम प्रसंगी इतिहास मंडळाची नव विद्यार्थी कार्यकारिणी घोषित करण्यात येऊन, सर्व सदस्यांचे अनुचित स्वागत करण्यात आले. या कार्यक्रमास राज्यशास्त्र विभागप्रमुख प्रा.डॉ.ए.डी.जाधव यांचे सहाय्य लाभले, तर कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान रसायनशास्त्र विभागप्रमुख प्रा.डॉ.आर.आर.वानखडे यांनी भूषविले होते.

४. 'छत्रपती शिवाजी महाराज यांचे कार्य व कर्तुत्व' व्याख्यान कार्यक्रमाचे आयोजन -

इतिहास अभ्यास मंडळाद्वारे दिनांक २१.१०.२०२२ रोजी 'छत्रपती शिवाजी महाराज यांचे कार्य व कर्तुत्व' या विषयावर प्रा.प्रफुल्ल टाले (इतिहास विभागप्रमुख, जगदंबा महाविद्यालय, अचलपूर) यांचे आभासी माध्यमाद्वारे व्याख्यान संपन्न झाले. सदर व्याख्यान कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान रसायनशास्त्र विभागप्रमुख प्रा.डॉ.आर.आर.वानखडे यांनी भूषविले होते.

५. अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन, वर्धा मध्ये सहभाग -

९६ वे 'अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन' वर्धा ३ ते ५ फेब्रुवारी २०२३ येथे संपन्न झाले. इतिहास विभागाने मराठी भाषा व साहित्य याशी असलेल्या ऋणानुबंधाच्या अनुषंगाने या संमेलनात आपला सक्रीय सहभाग नोंदविला. संमेलनातील असंख्य ग्रंथदालनांना प्रत्यक्ष भेट देऊन ग्रंथ खरेदीसुद्धा करण्यात आली.

६. प्राचीन आनंदेश्वर मंदिर, लासूर येथे शैक्षणिक सहलीचे आयोजन -

महाराष्ट्रात यादव राजवटीत बांधल्या गेलेल्या १२ व्या शतकातील अनेक सुप्रसिद्ध मंदारांपैकी एक असलेल्या आनंदेश्वर मंदिर, लासूर (ता. दर्यापूर, जि. अमरावती) येथे इतिहास विभागाद्वारे शैक्षणिक सहलीच्या औचित्याने ५ एप्रिल २०२३ रोजी भेट देण्यात आली. हेमाडपंथी शैलीत पाषाणात कोरल्या गेलेल्या या प्राचीन मंदिराचा पुरातात्विक, स्थापत्य, धार्मिक व सांस्कृतिक दृष्ट्या अभ्यास करण्याची संधी या निमित्याने विद्यार्थ्यांना इतिहास विभागाने उपलब्ध करून दिली. इतिहास विभागप्रमुख प्रा.पी.व्ही.गावंडे यांनी यावेळी विद्यार्थ्यांना या मंदिराचा इतिहास, त्याची बांधकाम शैली व महत्त्व याविषयी मार्गदर्शन केले.

ग्रंथालय व माहितीशास्त्र विभाग

महाविद्यालयीन ग्रंथालय व माहितीशास्त्र विभागाच्या वतीने दरवर्षी प्रमाणे भारतातील ग्रंथालय शास्त्राचे जनक डॉ. एस.आर. रंगनाथन जयंती दि. १२ ऑगस्ट रोजी साजरी करण्यात आली. त्यानिमीत्याने दुर्मिळ ग्रंथ प्रदर्शनीचे आयोजन करण्यात आले होत.

आपल्या महाविद्यालयीन ग्रंथालयामध्ये मोठ्या प्रमाणात इतर वाचनीय ग्रंथसंपदा उपलब्ध आहे. आपल्या ग्रंथालयाच्या माध्यमातून आपण मुलांना स्पर्धा परिक्षा अभ्यासिकेची सुविधा सुध्दा उपलब्ध करुन दिलेली आहे. त्या अभ्यासिके संदर्भात आपण संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठातील ज्ञान स्त्रोत केंद्र यांच्याशी **MOU** सुध्दा केलेला आहे. या व्यतिरिक्त आपल्या ग्रंथालयामध्ये चांगल्या पध्दतीचे मासिके, पाक्षिके आपण दरवर्षी खरेदी करीत असतो. त्यामधून बऱ्याच संशोधन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांना त्यांच्या संशोधनामध्ये मदत सुध्दा झालेली आहे. आपण ग्रंथालयामध्ये गांधीनगर, गुजरात यांचे **N-List** नावाचे **Database** सुध्दा खरेदी केलेला आहे. त्यामध्ये १९५८०९ + इ-बुक्स व ६२९३ + इ-जनरल्स उपलब्ध आहे. या व्यतिरिक्त आपल्या **National Digital Library of India** महाविद्यालयामध्ये याचे सदस्यत्व सुध्दा महाविद्यालयाने घेतले आहे. यामधून आपण आपल्या विद्यार्थ्यांची नोंदणी या **National Platform** वर केलेली आहे.

या व्यतिरिक्त साहित्याची आवड असलेल्या वाचकांना वाचनासाठी ग्रंथ उपलब्ध करुन दिले जातात.संपूर्ण ग्रंथालयीन कामकाज सुरळीत चालविण्यासाठी कर्मचारी श्री एम.एस.भगत, श्री जी.एम.खेकाळे व ग्रंथपाल श्री व्ही.एस. पचगाडे यांची मोठी भुमिका आहे

राष्ट्रीय छात्र सेना अहवाल

शैक्षणिक सत्र २०२२-२३ साठी महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय छात्र सेना विभागाच्या वतीने वर्षभर अनेक राष्ट्रीय स्तरावरचे उपक्रम आणि कार्यक्रम सहयोगी राष्ट्रीय छात्र सेना अधिकारी लेफ्टनंट डॉ. ए.डी. जाधव यांच्या मार्गदर्शनाखाली पुढील प्रमाणे राबविले आहे.

१. आंतरराष्ट्रीय योग दिवस :

दि. २१.०६.२०२२ रोजी प्राचार्य कॅप्टन व्ही.एल. खळतकर यांच्या मार्गदर्शनाखाली राष्ट्रीय छात्र सेनाच्या वतीने महाविद्यालयात आंतरराष्ट्रीय योग दिनाचे आयोजन करुन मानवी जीवनामध्ये योगाचे महत्व पटवून देण्याचा प्रयत्न केला.

२. कंबाईन ॲनुअल ट्रेनिंग कॅम्प CATC :

सत्राच्या सुरवातीलाच ८ महाराष्ट्र बटालियन, अमरावती येथे घेण्यात आलेल्या **CATC** साठी लेफ्टनंट डॉ. ए.डी. जाधव आणि गजानन वाणी, तुषार चक्रे, नैना पवार, प्रांजली राठोड, साक्षी जाधव, गायत्री रणमले यांची निवड करण्यात आली. या कॅम्प मध्ये कु. प्रांजली राठोड ची बेस्ट कॅडेट, नैना पवार ची बेस्ट फायटर म्हणून निवड होवून त्यांनी सुवर्णपदक प्राप्त केले.

३. थल सैनिक कॅम्प :

सत्र २०२२-२०२३ या शैक्षणिक वर्षासाठी राष्ट्रीय छात्र सेनेच्या अमरावती विभागाद्वारे नैना पवार, प्रांजली राठोड आणि साक्षी जाधव यांची निवड करण्यात आली. नैना पवारची फायटिंगसाठी, प्रांजली राठोड ची मॅप रिडींगसाठी तर साक्षी जाधव हिची ॲब्रस्ट्रॅकलसाठी थल सैनिक कॅम्प मध्ये निवड करण्यात आली.

४. कंबाईन ॲनुअल ट्रेनिंग कॅम्प २ :

या शैक्षणिक सत्रात दुसऱ्या **CATC** कॅम्प साठी २६ कॅडेटस्ची निवड करण्यात आली. यापैकी सावन मसे बेस्ट कॅडेट, अविनाश जाधव व स्वप्निल पठाडे बेस्ट ड्रील आणि बेस्ट रनर साठी निवड होवून सुवर्णपदक प्राप्त केले.

५. नवीन विद्यार्थ्यांची निवड :

दि. ०८ ऑगस्ट २०२२ रोजी चालु शैक्षणिक वर्षासाठी राष्ट्रीय छात्र सेनेच्या पहिल्या वर्षाच्या विद्यार्थ्यांची निवड ४७ महाराष्ट्र बटालियन कडून करण्यात आली. यासाठी सुभेदार विरेंद्र सिंग आणि हवालदार बुध्दाराम यांची नियुक्ती कमांडिग ऑफिसर कर्नल व्यंकट रत्नम यांनी केली. राष्ट्रीय छात्र सेनाच्या पहिल्या वर्षासाठी २९ मुले आणि १७ मुली असे एकुण ४५ विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली.

६. वृक्षारोपण आणि संवर्धन सप्ताह :

दि. ०१ जुलै ते ७ जुलै २०२३ पर्यंत राष्ट्रीय छात्र सेनेकडून वृक्ष रोपन आणि संवर्धन उपक्रम राबविला. या उपक्रमांतर्गत विद्यार्थ्यांना विविध प्रकारचे रोपटे देवून ते त्यांच्या घरी लावून वाढविण्यासाठी प्रोत्साहित केले.

७. रन फॉर युनिटी:

दि.३१.१०.२०२३ सरदार वल्लभभाई पटेल पुण्यतिथी आणि श्रीमती इंदिरा गांधी जयंती औचित्य साधून राष्ट्रीय एकात्मता दिन रन फॉर युनिटी या कार्यक्रमाद्वारे संपन्न झाले. यावेळी उपस्थितांना राष्ट्रीय एकात्मतेची शपथ देण्यात आली.

८. राष्ट्रीस छात्र सेना दिन :

राष्ट्रीय छात्र सेनेला २०२२–२३ यावर्षी ५० वर्षे पूर्ण झाल्याबद्दल दि. २६ नोव्हेंबर २०२२ रोजी राष्ट्रीय छात्र सेना दिनाचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यक्रमाला प्रमुख मार्गदर्शक कर्नल रविंद्र गोखले उपस्थित होते. त्यांनी राष्ट्रीय छात्र सेना हे भारतीय सैन्य दलाचे प्रवेशद्वार असल्याचे सांगितले.

९. स्वच्छता पखपाडा :

दि. २ ऑक्टोबर ते १५ ऑक्टोबर २०२२ स्वच्छता पखपाडा आयोजित करुन महाविद्यालय आणि परिसर स्वच्छता अभियान राबविले.

१०. पुनित सागर अभियान :

दि. ०२ फेब्रुवारी ते ८ फेब्रुवारी २०२३ दरम्यान राष्ट्रीय छात्र सेनेच्या वतीने पुनित सागर अभियान सप्ताह अंतर्गत जागतिक पाणथल दिवस, जनजागृती रॅली, पर्यावरणावर आधारित पोस्टर्स स्पर्धा, वक्तृत्व स्पर्धा व्याख्यान इ. कार्यक्रम घेण्यात आले. याच अभियाना अंतर्गत अरुणावती नदी व प्रकल्पाच्या परिसरातील प्लॅस्टिक व इतर कचरा गोळाकरून स्वच्छतेचा संदेश दिला.

याच अभियानाचा दुसरा टप्पा दि. १६ एप्रिल ते २२ एप्रिल २०२३ दरम्यान राबविण्यात आला असून यात जवळपास ५० प्लॅस्टिक जमा करुन नगर परिषदेला सोपविले.

११. एक भारत श्रेष्ठ भारत कॅम्प :

ओरिसा राज्याच्या वतीने आयोजित राष्ट्रीय छात्र सेनेच्या एक भारत श्रेष्ठ भारत कॅम्प राऊरकेला (ओरिसा) येथे संपन्न झाले. दि. २ ऑक्टोबर ते १२ ऑक्टोबर २०२२ दरम्यान चाललेल्या राष्ट्रीय कॅम्प साठी विधान गोपाल राठोड आणि दादाराव विनोद राठोड उत्कृष्ठ कार्य केल्याबद्दल त्यांना गौरविण्यात आले.

१२. बेसिक लिडरशिप कॅम्प :

राष्ट्रीय छात्र सेनेच्या विद्यार्थ्यांमध्ये नेतृत्वगुण वाढविण्यासाठी बेसिक लिडरशिप कॅम्प घेण्यात येते या कॅम्पसाठी सावन सुभाष मसे आणि रोशन विनोद जाधव यांची निवड झाली. सावन मसे यांनी उत्कृष्ठ कार्य केल्याबद्दल त्याची ॲडव्हांस लिडरशिप कॅम्प गुजरात साठी निवड झाली.

१३. आर्मि अटॅचमेंट कॅम्प :

दि. १२ मार्च ते २७ मार्च २०२३ दरम्यान आर्मी अटॅचमेंट कॅम्न अहमदनगर येथे संपन्न झाला. यामध्ये अजय राठोड आणि गणेश काळे यांची निवड झाली.

१४. माळवणकर शुटींग कॉम्पीटिशन :

राष्ट्रीय स्तरावरील आणि अत्यंत प्रतिष्ठेच्या मानल्या जाणाऱ्या माळवणकर शुटींग कॉम्पीटिशनसाठी कु. नैना मनोज पवारची निवड करण्यात आली. यवतमाळ, अमरावती, पुणे येथे चाललेल्या प्रशिक्षण शिबीर आणि निवड चाचणीत ती सर्वोत्कृष्ठ ठरली. तीने या प्रकारात ७ सुवर्णपदक व २ रौप्यपदक प्राप्त केले.

१५. फायरिंग कॅम्प :

दि. १२ एप्रिल ते २० एप्रिल २०२३ दरम्यान ४७ महाराष्ट्र बटालियन, यवतमाळ येथे आयोजित कॅम्पसाठी ४ मुले आणि १२ मुलींची निवड झाली. त्यातील सर्वोत्कृष्ठ ४ मुली आणि २ मुलांची निवड पुढील कॅम्पसाठी झाली.

१६. आर्मी अटॅचमेंट कॅम्प :

दि. १६ एप्रिल ते १ मे २०२३ या कालावधित राष्ट्रीय छात्र सेनेच्या मुला मुलींना सैनिकांची जीवनचर्या ज्ञात होण्याच्या दृष्टीने या कॅम्पचे आयोजन केले जाते. या कॅम्पसाठी श्रृती सुनिल बेहरे याची निवड झाली. तीने यामध्ये सर्वोत्कृष्ठ कार्य केल्याबद्दल तीला प्रमाणपत्र देवून गौरविले.

राष्ट्रीय सेवा योजना अहवाल

रा.से.यो. पत्रकाद्वारे सन २०२२-२३ मध्ये खालील कार्यक्रम / उपक्रम राबविण्यात आले.

Ø दि.१३ ते १५ ऑगस्ट २०२२ स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव या निमित्याने १३ ऑगस्ट २०२२ रोजी तिरंगा रॅलीचे आयोजन करण्यात आले त्याचप्रमाणे महाविद्यालयात स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सवानिमित्य रांगोळी स्पर्धा, निबंध स्पर्धा, गीतगायन स्पर्धा, पोस्टर प्रेझेनटेशन व प्रश्न मंजुषा इ. कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले.

Ø दि. ५ सप्टेंबर २०२२ शिक्षण दिनानिमित्य महाविद्यालयात वृक्षारोपण समारंभ आयोजित करण्यात आला.

Ø दि. २४ सप्टेंबर २०२२ राष्ट्रीय सेवा योजना दिवस या प्रसंगी राष्ट्रपती पुरस्कार प्राप्त शिक्षक श्री. आमीन चौहान प्रमुख वक्ते म्हणून उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थानी प्राचार्य श्री. विनोद खळतकर सर उपस्थित होते. मान्यवरांनी विद्यार्थ्यांना राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विद्यार्थी जीवनात महत्व राष्ट्रीय सेवा योजनेची स्थापना व त्यांची उद्दिष्टे याविषयावर सखोल मार्गदर्शन केले.

Ø दि. २८ सप्टेंबर २०२२ राष्ट्रीय पोषण महिना १ ते ३० सप्टेंबर या कार्यक्रमाचे औचित्य साधून निवासी मुकबधीर विद्यालय दिग्रस येथे पोषण आहार वितरण व मार्गदर्शन सत्र राबविण्यात आले. या कार्यक्रमाला अध्यक्ष म्हणून महाविद्यालयाचे प्राचार्य कॅप्टन व्ही. एल. खळतकर उपस्थित राहिले. तसेच प्रमुख वक्ते म्हणून प्रा. डॉ. प्रवीण चांडक यांनी सर्व विद्यार्थ्यांना पोषण आहार व सकस आहार या बद्दल मार्गदर्शन केले.

Ø दि. १३/१०/२०२२ रोजी घंटीबाबा यात्रेनिमित्य घंटीबाबा संस्थान दिग्रसचे वतीने दंत व मुख रोग मोफत तपासणी शिबीर आयोजित करणात आले होते. या शिबिरामध्ये रा.से.यो. स्वयंसेवक व स्वयंसेविकांनी सेवा प्रदान करून सहभाग घेतला. या शिबिरामध्ये डॉ. राऊत डॉ. अग्रवाल व डॉ प्रदीप मेहता उपस्थित होते. हे शिबीर घंटीबाबा मंदिर परिसरात संपन्न झाले. घंटीबाबा संस्थानचे वतीने रा.से.यो. स्वयंसेवकांना या कार्याबद्दल प्रशास्तीपत्र देऊन गौरविण्यात आले.

Ø दि. १४/१०/२०२२ घंटीबाबा यात्रे निमित्य घंटीबाबा संस्थान दिग्रसचे वतीने मोफत नेत्र तपासणी शिबिरआयोजित करण्यात आले होते. शिबीर हे आरोग्यधाम हॉस्पिटलमध्ये पार पडले या शिबिरामध्ये डॉ. श्री. अभय पाटील यांनी या शिबिरामध्ये रुग्णांची तपासणी केली व या शिबिरामध्ये रा.से.यो. स्वयंसेवकांनी सहभाग घेवून आपली सेवा प्रदान केली.

Ø दि. १ ते ३१ ऑक्टोंबर स्वच्छ भारत अभियान निमित्य २०/१०/२०२२रोजी महाविद्यालयात स्वच्छता अभियान कार्यक्रम राबविण्यात आला. या उपक्रमात महाविद्यालयीन परिसर स्वच्छ करण्यात आला.

Ø ३१ ऑक्टोबर २०२२ रोजी राष्ट्रीय एकता दिवस साज्रता करण्यात आला. या प्रसंगी सरदार वल्लभभाई पटेल यांची जयंती निमित्य हार अर्पण करून अभिवादन करण्यात आले. व उपस्थितांना एकतेची शपथ देण्यात आली. त्याचप्रमाणे 'एकता धाव' (रन फोर युनिटी) चे आयोजन करण्यात आले. याप्रसंगी श्रीमती इंदिरा गांधी यांनाही हार अर्पण करून अभिवादन करण्यात आले. या कार्यक्रमात प्राचार्य, प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

Ø दि. १४/११/२०२२ या दिवशी ग्रामीण रुग्णालय दिग्रस द्वारा मुलींचे मोफत आरोग्य तपासणी शिबीर महाविद्यालयात राबविण्यात आले. या शिबिराचा बऱ्याच विद्यार्थिनींनी लाभ घेतला. याकरिता रा.से.यो. १० विद्यार्थिनींनी सहभाग घेवून आपली सेवा प्रदान केली.

Ø दि. १९/११/२०२२ इंदिरा गांधी जयंती या निमित्य महाविद्यालयात राष्ट्रीय एकात्मता दिवस शपत घेण्यात आली. या कार्यक्रमाला महाविद्यालयातील प्राचार्य प्राध्यापक, कर्मचारी व विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला.

Ø दि. २६/११/२०२२ रोजी महाविद्यालायात संविधान दिवस उत्साहाने साजरा करण्यात आला या प्रसंगी भारतीय संविधानाचे उद्देषीकेचे सामुहिक वाचन घेण्यात आले.

Ø दि. ०६/१२/२०२२ 'महापरीनिर्वाण दिन' या दिवशी भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रतिमेचे पुजन हार अर्पण व विद्यार्थी उदबोधन करून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांना अभिवादन करण्यात आले.

Ø दि. १८/१२/२०२२ 'अल्पसंख्यांक हक्क' दिवस या दिनाचे औचित्य साधून विद्यार्थ्याकरिता निबंध स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले.

Ø दि. २०/१२/२०२२ संत गाडगे बाबा पुण्यतिथी निमित्य उदबोधन सत्र व स्वच्छता अभियान हे उपक्रम राबविण्यात आले. या प्रसंगी वक्ते म्हणून प्रा. प्रीतम गावंडे सर उपस्थित होते त्यांनी आपल्या भाषणातून संत गाडगेबाबांच्या जीवन कार्यावर प्रकाश टाकला. तसेच स्वच्छता अभियान अंतर्गत महाविद्यालयीन परिसर स्वच्छ करण्यात आला.

Ø दि. ०६/०१/२०२३ रोजी संत गाडगेबाबा यांचे दुर्मिळ छायाचित्र प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले. यामध्ये संत गाडगेबाबा अध्यासन संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ अमरावती १ पत्रकार संघ यांनी सहभाग घेतला. प्रसंगी डॉ. दिलीप काळे प्रमुख अध्यासन केंद्र, दिग्रसचे तहसीलदार श्री. सुधाकर राठोड तसेच पोलीस अधीक्षक श्री. धर्मराज सोनवणे व महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. अरविंद लाडोळे उपस्थित होते.

Ø दि. २५/०१/२०२३ रोजी राष्ट्रीय मतदार दिवस या दिनानिमित्य महाविद्यालयातून रॅली काढण्यात आली व मतदानाची शपथ घेण्यात आली. या रॅलीमध्ये प्राध्यापक वर्ग व विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

Ø दि. २७/०१/२०२३ रोजी परीक्षा पे चर्चा या कार्यक्रमाअंतर्गत मा. प्रधानमंत्री भारत सरकार यांचे परीक्षा पे चर्चा कार्यक्रमाचे थेट प्रक्षेपण महाविद्यालयाच्या सभागृहात आयोजित करण्यात आले. या कार्यक्रमाला कॉलेजचे प्राचार्य प्रा. डॉ. ए. आर. लाडोळे उपस्थित होते.

Ø सन २०२२-२३ मध्ये थोर व्यक्तिमत्व व महापुरुषांना त्यांचे जयंती निमित्य महाराष्ट्र शासन निर्णयानुसार हार अर्पण करून रा.से.यो. पत्रकाद्वारे अभिवादन कार्यक्रमाचे आयोजन प्रत्येक जयंतीदिनी करण्यात आले. महाविद्यालयीन प्राध्यापकवृंद शिक्षकेतर कर्मचारी वृंद व सर्व विद्यार्थ्यांनी या उपक्रमात आपला सहभाग नोंदविला.

- Department of Botany -

1) On the Occasion of 75 years of independence government of India decided to celebrate it as Azadi ka Amrut Mahotsav so Department of Botany, Physics and Mathematics in collaboration with NSS and NCC of BB Arts , NB Commerce and B.P. Science College organized Poster Competition on theme 'Indian freedom struggle' and 'Post independence development in Science & Technology in India' on 12th August 2022. Around 13 Students from various faculties participated in the competition and presented innovative and beautiful posters.

2) On the Occasion of World Fungus Day 2022 Mycological Society of India Amravati Unit hosted many events in collaboration with some colleges during Fungal Awareness week from 27th September 2022 to 2nd October 2022 , So our Department of Botany Bapuraoji Butle Arts, Narayanrao Bhat Commerce and Bapusaheb Patil Science College got opportunity to host collaborative activity of organizing **Webinar on Mushroom Cultivation on 30th September 2022** for **UG, PG and Research Scholar** students of life Sciences. E-Flyer for the competition is prepared and shared with all faculties from various colleges on social media platforms. The Webinar is scheduled on Zoom meeting platform on 30th September at 10.15 AM, Mr. Nilesh Naware, Entrepreneur and Mushroom Farmer from Digras guided students about techniques to cultivate edible mushrooms and also solved the queries about mushroom cultivation on local scale.Around 92 students participatedin online/offline workshop on mushroom cultivation.

3) Department of Botany organized study tour on 12th October 2022 for B.Sc. I Semester I and B.Sc. III Semester V to Katepurna Wildlife Sanctuary maintained and managed by Forest Department, Government of Maharashtra to aware and motivate students about biodiversity of flora and fauna and their importance in ecosystem by studying them in their habitat at sanctuary. About 86 Students participated in study tour. The Visit help students to get an experiential learning on biodiversity of flowering plants their identification and their various pollinators.

4) Students from M.Sc. II Year Mr. Harish Durge and Mr. Tushar Pawar secured first prize for research project on 'Low cost Hydroponics system for Home Garden' in district level Avishkar research convention of S.G.B. Amravati University at Amolakchand College Yavatmal on 14th December 2022.

5) On the Occasion of National Science Day on 28th February 2023, Department of Botany, collaboration with Science Club of BB Arts , NB Commerce and B.P. Science College organized Poster and Model Competition on theme 'Ayurveda and Medicinal plants for global healthcare', 'Innovations in cell biology and genetics' and 'innovations in molecular biology and plant biotechnology'. 38 Students from B.Sc. I , B.Sc. II, B.Sc. III, M.Sc. I and M.Sc. II year participated in the competition and presented innovative and beautiful posters and model. Respected Principal Dr. A. R. Ladole inaugurated the competition. Dr. M. M. Dhore Head, Dept. Of Botany, Dr. S. M. Deosthale were the organizing committee and Mr. P. V. Gadkar Assistant Professor was the coordinator for the competition.

6) Department of Botany and NSS organized Medicinal plant exhibition at Harsul village camp of NSS on 13th March 2023 for students participated in residential camp and villagers. Mr. P. V. Gadkar and Dr. P. S. Lachure guiuded students and villagers about importance of local herbal medicinal plants and their uses.

7) On 3rd April 2023 at 10.00 AM IQAC, Department of Botany and Department of Home Economics of Bapuraoji Butle Arts, Narayanrao Bhat Commerce and Bapusaheb Patil Science College organized **'Online Workshop on Intellectual Property Rights- Patents and design filing'** in collaboration with Rajiv Gandhi National Institute of Intellectual Property Rights Management Government of India Nagpur for students and teachers. E-Flyer for the workshop is prepared and shared with all faculties and students from various colleges on social media platforms. The Webinar is scheduled on Cisco Webex meeting platform, Dr. Bharat Suryavanshi Assistant controller of patents and design RGNIIPM Nagpur and Miss. Pooja Maulikar, Examiner Patent guided students about IPR , How to apply for patent and also design filing procedure and its importance.

- Department of Chemistry -

Department of Chemistry of the college organised University level Intercollegiate Seminar competition for B. Sc. III year. This activity was conducted in collaboration with AUCTA (Amravati University Chemistry Teachers' Association on 03/03/2023.The event was Presided over by Principal Dr. A. R. Ladole and inaugurated by Dr. N. S. Thakare, President of AUCTA.Mr. Abhay C. Jogiya of our college got the First prize in the competition.

Department of Chemistry of our college conducted the General Aptitude Test (GAT) for B. Sc. III year students of the college. This was the joint activity with AUCTA. The test was conducted on 12/04/2023.

On the occasion of Science Day the department of Chemistry organised Poster Competition for students of science. Total seven groups prepared the poster on current event in science. Prizes and certificate were given to the winners.

करिअर अँड कौन्सिलिंग सेल, ट्रेनिंग अँड प्लेसमेंट सेल व करियर कट्टा अहवाल

आपल्या महाविद्यालयांमध्ये दरवर्षी करिअर अँड कौन्सिलिंग सेल या अंतर्गत स्पर्धा परिक्षा, नोकरी विषयक मार्गदर्शन सत्र राबवली जातात. तसेच विद्यार्थ्यांना त्यांच्या करिअर विषयक अडचणी बाबत सुद्धा मार्गदर्शन केले जाते. 2022-23 या सत्रामध्ये विविध कार्यक्रमांचे आयोजन केल्या गेले. तसेच ट्रेनिंग अँड प्लेसमेंट सेलच्या अंतर्गत विविध कंपन्यांचे प्लेसमेंट ड्राइव्ह घेऊन विद्यार्थ्यांकरिता नोकरीच्या संधी उपलब्ध करून देण्यात आल्या. करियर कट्टा हा उपक्रम महाविद्यालयामध्ये सुरू करण्यात आला आहे, ज्या अंतर्गत विद्यार्थ्यांना 365 रुपयांमध्ये तीन वर्ष सतत विविध तज्ज्ञांद्वारे सखोल मार्गदर्शन केले जाते. तसेच 15 विविध कोर्सेस हे सुद्धा मोफत दिली जातात यामुळे शिक्षण घेता घेताच घरूनच विद्यार्थी ऑनलाईन पद्धतीने स्पर्धा परीक्षेचा अभ्यास चांगल्या प्रकारे करू शकतो. महाराष्ट्र राज्य उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग व महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यता केंद्र यांच्या संयुक्त विद्यमाने करियर कट्टा या युवकांच्या सर्वांगीण विकासासाठी भव्य अतिशय असा उपक्रम सुरू केला आहे.

सत्र 2022-23 मध्ये स्पर्धा परीक्षा जागृती व अभ्यासाच्या पद्धती तसेच नोकरीच्या विविध संधी कशा उपलब्ध होतील याबाबत विविध कार्यक्रम राबविण्यात आले.

ज्या विद्यार्थ्यांना रोजगार मार्गदर्शन नोकरी मार्गदर्शन तसेच करिअर कट्टा उपक्रमामध्ये सहभागी व्हायचे असेल त्यांनी प्रा. डॉ. डी डी निलावार सर यांच्याशी संपर्क साधावा.

–वाणिज्य विभाग अहवाल–

वाणिज्य विभागाचे विभाग प्रमुख प्रा. डॉ. डी, डी. निलावार यांच्या मार्गदर्शनाखाली वाणिज्य विभागामार्फत दरवर्षी वाणिज्य अभ्यास मंडळाची स्थापना करण्यात येते. हे अभ्यास मंडळ विद्यार्थी विद्यार्थ्यांकरीता प्राध्यापकांच्या मार्गदर्शनाखाली विविध कार्यक्रमाचे आयोजन, स्पर्धेचे आयोजन, सहली तसेच व्यक्तिमत्व विकासाला वाव देणाऱ्या कार्यक्रमांचे आयोजन करतात याकरिता विविध क्षेत्रातील नामवंत व्यक्ती तज्ञ यांचे व्याख्यान आयोजित केले जाते तसेच शैक्षणिक सहली सुद्धा आयोजित केल्या जातात.

सत्र २०२२-२३ मध्ये वाणिज्य अभ्यास मंडळाचे उद्‌घाटन तसेच मार्गदर्शन सत्रे राबविण्यात आले याकरिता वाणिज्य अभ्यास मंडळाचे समन्वयक प्रा डी एस साटोने तसेच वाणिज्य विभाग प्रमुख डॉ दीपक द निलावार यांनी परिश्रम घेतले.

- Department of Maths -

In the Academic session 2022-23 Department of Maths has organized following Activities.

1. Guest lecture: Department has organized guest lecture on dated 01.10.2022 on the topic “Basics of Mathematics” by Dr S.R Bhoyar, Head of Department of Mathematics, P.N.College Pusad.He emphasized on the basics of Mathematics. The session was chaired by Dr.V.K.Jadhao, Head Department of physics, Pro.V.D Jadhao has delivered introductory speech. Dr. P.M Chandak & the students of B.Sc.I, II, & III attended the event.

2. **Quiz Competition :** Department has organized Mathematics Quiz dated on 28.02.2023 for the students of B.Sc I and II on the occassion of Science Day 2023.

– शारीरिक शिक्षण विभाग –

वर्ष २०२२-२०२३ मध्ये शारीरिक शिक्षण विभाग तर्फे विविध खेळ आणि क्रिडा प्रकारचे प्रशिक्षण आणि मार्गदर्शन देण्यात आले. यामध्ये जुदो, कुस्ती, कबड्डी, ॲथलेटिक्स, वेट लिफ्टिंग शरीर सौष्ठव, १०० मीटर धावणे, २०० मीटर धावणे, गोळा फेक, थाळी फेक, भाला फेक, टेबल टेनिस, आर्चरी, इ. या सर्व खेळाडूंनी संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ च्या आंतर महाविद्यालय खेळ व क्रिडा स्पर्धेत आपला सहभाग नोंदविला आणि महाविद्यालय करिता पदक प्राप्त केलेत.

कु. वेदिका पवार बी.एस्सी. भाग २ मध्ये शिकणाऱ्या या खेळाडूने राष्ट्रीय जुदो स्पर्धेत आपला सहभाग नोंदविला आहे. सदर स्पर्धा मेहसाना, गुजरात येथे झाल्या. तसेच तिने संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ च्या आंतर महाविद्यालय जुदो स्पर्धेत सुद्धा सहभाग नोंदविला आहे आणि कांस्यपदक प्राप्त केले आहे.

अकीद मलनस एम.ए. भाग १ च्या खेळाडूने संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ च्या आंतर महाविद्यालय जुदो स्पर्धेत आपल्या वजन गटात रौप्य पदक प्राप्त केले.

कु. जागृती दुर्गे बी.एस्सी. भाग ३ मध्ये शिकणाऱ्या या खेळाडूने संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ च्या आंतर महाविद्यालय जुदो स्पर्धेत आपल्या वजन गटात कांस्य पदक प्राप्त केले राष्ट्रीय जुदो स्पर्धेत आपला सहभाग नोंदविला आहे. सदर स्पर्धा मेहसाना, गुजरात येथे झाल्या.

सुयोग मोरे बी.एस्सी. भाग ३ मध्ये शिकणाऱ्या या खेळाडूने संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठच्या आंतर महाविद्यालय जुदो स्पर्धेत आपल्या गटात तीसरे स्थान प्राप्त केले.

साबीर चौहान वर्ग १२ कला मध्ये शिकणाऱ्या या खेळाडूने ज्युनियर राज्यस्तरीय जुदो स्पर्धा नाशिक येथे सुवर्णपदक प्राप्त केले आहे आणि त्याची निवड राष्ट्रीय जुदो स्पर्धा रांची झारखंड येथे झाली आणि त्याने आपला सहभाग नोंदविला आहे. ज्युनिअर राज्य स्तरीय जुदो स्पर्धा धुळे येथे कांस्यपदक प्राप्त केले आहे. महाराष्ट्र राज्य मिनी ऑलम्पिक सिनीअर जुदो स्पर्धा पुणे येथे रौप्य पदक प्राप्त केले आहे. तसेच महाराष्ट्र राज्य जुदो स्पर्धा अमरावती येथे कांस्यपदक प्राप्त केले आहे.

कु. साक्षी कांबळे वर्ग१२ कला च्या खेळाडूने राष्ट्रीय जुदो स्पर्धेत आपल सहभाग नोंदविला आहे. सदर स्पर्धा मेहसाना, गुजरात येथे झाल्या. ज्युनियर राज्यस्तरीय जुदो स्पर्धा कोल्हापुर येथे कांस्यपदक प्राप्त केले आहे ज्युनिअर राज्य स्तरीय जुदो स्पर्धा धुळे येथे कांस्यपदक प्राप्त केले आहे. मुंबई येथे झालेल्या खेलो इंडिया दस का दम स्पर्धेमध्ये आपल्या वजन गटात कांस्यपदक प्राप्त केले आहे. महाराष्ट्र राज्य जुदो स्पर्धा अमरावती येथे कांस्यपदक प्राप्त केले आहे.

कु. भाग्यश्री चव्हाण वर्ग १२ विज्ञान च्या खेळाडूने राष्ट्रीय जुदो स्पर्धेत आपल सहभाग नोंदविला आहे. सदर स्पर्धा मेहसाना, गुजरात येथे झाल्या.तसेच सिनीयर राज्यस्तरीय जुदो स्पर्धा नाशिक येथे पाचवे स्थान प्राप्त केले आहे. ज्युनियर राज्यस्तरीय जुदो स्पर्धा कोल्हापुर येथे कांस्यपदक प्राप्त केले आहे महाराष्ट्र राज्य मिनी ऑलम्पिक सिनीअर जुदो स्पर्धा पुणे येथे कांस्य पदक प्राप्त केले आहे. तसेच महाराष्ट्र राज्य जुदो स्पर्धा अमरावती येथे सुवर्णपदक प्राप्त केले आहे आणि तिची राष्ट्रीय जुदो स्पर्धा दिल्ली करीता निवड झाली आहे.

आपल्या महाविद्यालयाच्या शारिरीक शिक्षण विभाग तर्फे संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ आंतर महाविद्यालय जुदो स्पर्धेचे आयोजन दि. २०.०९.२०२२ ते २२.०९.२०२२ करण्यात आले होते. या स्पर्धेमध्ये १०० च्या वर खेळाडूंनी सहभाग नोंदविला होता. या स्पर्धेचे उद्घाटन श्री श्यामभाऊ महिंद्रे पाटील यांनी केले तर प्रमुख पाहूणे म्हणून श्रीमती मीनाताई पाटील, श्री रघुराज सिंह चौहान आणि प्रभारी प्राचार्य कॅ.व्ही.एल. खळतकर उपस्थित होते. या स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयाच्या जुदो खेळाडूंनी उत्कृष्ट कामगिरी करीत एक रौप्य आणि तीन कांस्यपदक प्राप्त केले आहे.

कनिष्ठ महाविद्यालय भाषानिहाय संपादक मंडळ

प्रा.कु.ए.व्ही.चव्हाण
(पर्यवेक्षक)

प्रा. पी.एम. दिवे
(एच.एस.सी.व्होकेशनल प्रमुख)

मराठी

प्रा. जी.पी. खंडारे

प्रा. सी.एन.खिराडे

हिन्दी

प्रा. डी.जी.चौधरी

इंग्रजी

प्रा.सी.टी.जोगीया

प्रा.धीरज एन.राहुतिया

विद्यार्थी संपादक मंडळ

मराठी विभाग

कु. सिध्दी राठोड
११ वा (विज्ञान)

कु. ज्योती वैद्य
१२ वा (कला)

इंग्रजी विभाग

कु. युक्ति राठोड
११ वा (विज्ञान)

कल्पना चावला

कु. मीना ईश्वर राठोड
वर्ग ११ वा वाणिज्य

कल्पना चावला ह्या भारतीय अमेरिकी वंशाच्या पहिल्या महिला अंतराळवीर होत्या. साल २००३ मध्ये अमेरिकी अंतराळ यान कोलंबिआच्या परतीच्या प्रवासात दुर्घटना होऊन त्यांचा मृत्यु झाला होता.

कल्पना चावला यांचा जन्म १ जुलै १९६१ मध्ये भारतातील हरियाना राज्यातील करनाल या ठिकाणी झाला. त्यांच्या आईचे नाव संज्योती तर वडिलांचे नाव बनारसीलाल असे आहे. कल्पना यांना आपल्या मागे दोन बहिणी व एक भाऊ आहे. आपले प्राथमिक शिक्षण कल्पना यांनी करनार येथील टागोर उच्चविद्यालय येथून पूर्ण केले. वयाच्या अगदी लहानपणापासूनच कल्पनाला वैमानिक बनायचे होते. त्यांना तारे आणि ग्रहांबद्दल विशेष आकर्षण होते. एकदा तर त्यांनी आपल्या वर्गखोलीत संपूर्ण भारताचा नकाशा काढला होता. आणि खोलीचे छप्पर विविध ताऱ्यांनी रंगविले होते. शाळेत जेव्हा केव्हा त्यांना चित्र काढायला संगीतल्या जात होते तेव्हा त्या फक्त विमान, अंतरीक्ष यान आणि ग्रह तारे यांचेच चित्र रेखाटायचे.

मोठेपणी आपण कोण व्हायचं, हे तिनं लहानपनीच ठरवलं होतं. आपल्या मुलीने डॉक्टर किंवा प्राध्यापक व्हावे. आपल्या मुलीने डॉक्टर किंवा प्राध्यापक व्हावे, अशी तिच्या आईचे व वडिलांची ईच्छा होती पण 'मला इंजिनिअरच व्हायचंय' अस ठामपणे सांगितल्याने आई-वडिलांनी तिचे म्हणणे मान्य केले.

चंदीगडच्या अभियांत्रिकी महाविद्याल्यामध्ये कल्पनाने प्रवेश घेतला. त्यावेळी अढखाया कॉलेजमध्ये फ क्त ७ मुली होत्या. एरॉनॉटिक्स हा विषय हट्टाने घेवून पंजाब विद्यापीठामध्ये ती पहिली आली. उच्च शिक्षण घेण्यासाठी अमेरिकेतील एका विद्यापीठामध्ये प्रवेश घेवून तिथंही एम.एस.च्या परिक्षेत प्रथम क्रमांक मिळवून आपल्या यशाची परंपरा कायम राखली.

या संशोधनानंतर अवकाशयान विभागातून अवकाशयात्री विभागात तिनं प्रवेश मिळविला. ह्युस्टन येथील प्रशिक्षणानंतर कोलंबियाच्या अवकाश मोहिमेसाठी तिची निवड झाली आणि १९ नोव्हेंबर १९९७ रोजी तिचे कोलंबिया यानासोबत अवकाशात झेप घेतली. १९ नोव्हेंबर ते ५ डिसेंबर असे तब्बल १६ दिवस ती अंतराळात होती. अंतराळात 'भरारी' घेण्याच तिचं स्वप्न अखेर प्रत्यक्षात उतरलं होतं.

पहिली भारतीय मलि अवकाशयात्री बनण्याचा बहुमान तिला मिळाला. अमेरिकेचे नागरिकत्व मिळाला तरी स्वतःची ओळख ती भारतीय कन्या म्हणूनच करून देई.

आपण पाहिलेल स्वप्न उतरवू शकतो त्यासाठी सतत परिश्रम करावे लागतात त्याची तयारी ठेवा, असा संदेश देणारे विमान उडाणंचा पाया रचणारे, जे.आर.डी. टाटा भारताचे पहिले अंतराळवीर राकेश शर्मा हे तिचे आदर्श होते.

त्यानंतर नासा ने पुढच्या अंतराळ मोहिमेसाठी डॉ. कल्पना चावलाची मोहीम विशेषज्ञ म्हणून नेमणूक केली. १६ जानेवारी २००३ या दिवशी कोलंबिया यान अवकाशात झेपावले. १६ दिवसांच्या मोहिमेनंतर परतीचा प्रवाश करतांना फ क्त ६० कि.मी. उंचीवर असतांना यानामध्ये तांत्रिक बिघाड होवून ते हवेतच जळून नष्ट झाले आणि आपल्या सहकाऱ्यांसोबत कल्पनाही १.०२.२००३ रोजी अवकाशात विरून गेली.

अवघ्या ४२ वर्षाच्या आयुष्यामध्ये कर्तृत्वाचे उत्तुंग शिखर गाठणारी अवकाशकन्या कल्पना चावला तरुणांसाठी आदर्श बनली.

दिव्यत्वाची जेथ प्रचिती, तेथे कर माझे जुळती

शिक्षणाची आई सावित्रीबाई

कु. सिध्दी इंदल राठोड
वर्ग ११ वा विज्ञान

सावित्रीबाई फुले यांनी स्त्री कल्याणासाठी देखील खुप कार्य केले. त्यांनी आपल्या पती समवेत काशीबाई नावाच्या विधवेचा स्विकार केला आणि तिला आपुलकी दिली. नंतर त्यांनी यशवंत नावाच्या मुलाला दत्तक घेतले. त्याला चांगले संस्कार व शिक्षण दिले. तो मुलगा नंतर मोठा डॉक्टर झाला. सावित्रीबाई फुले मुळे आज प्रत्येक घरातील मुली शिकत आहेत. सावित्रीबाई फुले शिकल्या म्हणून मुलींना स्वतःचा हक्क निर्माण करता आला.

सावित्रीबाई फुले यांनी प्रत्येक महीलांचे जीवन जगणे सोपे केले आहे. आज प्रत्येक जागी स्त्रीला मान दिला जात आहे. पहिल्या काळी स्त्रीयांना शिक्षण घेण्याचे, मनसोक्त जगण्याचे अधिकार नव्हते आणि आज प्रत्येक क्षेत्रातात स्त्रीयांना स्वातंत्र्य आहे.सावित्रीबाई फुले शिकल्या नसत्या तर आजही स्त्रीया चूल आणि मुल यातच गुंतून राहिल्या असत्या.

सावित्रीबाई फुले या अगदी ९ वर्षाच्या असतांना त्यांचा विवाह महात्मा जोतिबा फुले यांच्याशी लावून देण्यात आला. परंतू त्यांना स्त्रीयांवरील बंधने मुळीच मान्य नव्हती. त्यामुळे स्त्रीयांवरील अत्याचार थांबावे. यासाठी स्त्रीयांच्या कल्याणासाठी काम करायला सुरु केले. त्यांना माहिती होते की जर स्त्रीयांना समाजात मान, सन्मान मिळवून द्यायचा असेल त्यांच्यावरील अत्याचार थांबावयाचे असतील तर त्यांना अगोदर शिक्षीत करणे खुप गरजेचे आहे. म्हणून त्यांना पुण्यातील भिडे गुरुजी यांच्या वाड्यात मुलींसाठी पहिली शाळा सुरु केली.

सावित्रीबाई फुले या लेखिका आणि कवयित्री सुध्दा होत्या. त्यांनी १८५४ मध्ये 'काव्यफुले' आणि १८९२ मध्ये बावनकाशी' सुबोध रत्नाकर प्रकाशित केले. 'जा शिक्षण घ्या' नावाची कविता प्रकाशीत केली. ज्यामध्ये त्यांनी वंचित लोकांना शिक्षण घेवून स्वतःला मुक्त करण्यासाठी प्रोत्साहीत केले.

त्यांनी महिलांसाठी निवारा स्थार उघडले. जिथे ब्राम्हण विधवा त्यांच्या मुलांची साक्षी तकणे, प्रसुती करु शकत होत्या. सावित्रीबाई फुले आणि ज्योतिबा फुले सती प्रथेला कडाडून विरोध केला आणि त्यांनी विधवा आणि वंचित मुलांसाठी आश्रमाची स्थापना केली. सावित्रीबाई फुले यांनी स्त्रीयांना शिक्षीत करण्यासाठी खुप मोलाचे योगदान दिले.

भारताच्या पहिल्या महिला राष्ट्रपती प्रतिभाताई

कु. ज्योती साहेबराव वैद्य
वर्ग १२ वा कला

प्रतिभाताई पाटील हे एक असे व्यक्तिमत्व आहे ज्यांच्यावर प्रत्येक भारतीयाला अभिमान आहे. त्या स्वतंत्र भारताच्या सर्वोच्च पदावर विराजमान होणाऱ्या पहिल्या महिला राष्ट्रपती आणि देशाच्या 12 व्या राष्ट्रपती होत्या. देशाच्या प्रथम महिला राष्ट्रपती प्रतिभा पाटील यांचा जन्म 19 डिसेंबर 1934 ला महाराष्ट्रातील जळगाव येथे झाला. त्यांचे वडील नारायणराव पाटील राजकारणी होते, आपल्या वडिलांच्या कार्याने प्रभावित होऊन त्या राजकारणात आल्या.

प्रतिभाताई पाटील जगातील एकमेव महिला राष्ट्रपती आहेत की ज्यांनी एक ही निवडणूक हरली नाही. राष्ट्रपती कार्यकाळात एक सुखोई सारखे लढाऊ विमान चालवले, ते पण वयाच्या ७४ व्या वर्षी.

त्यांनी एम.जी. कॉलेज जळगांव येथून एम.ए.ची पदवी घेतल्यानंतर मुंबईतील लॉ कॉलेजातून एल.एल.बी.ची परीक्षा देवून त्या वकील झाल्या. १९६५ मध्ये देविसिंह शेखावत यांच्याशी विवाह झाला एक मुलगा आणि एक मुलगी आहे. मुलाचे नाव राजेंद्रसिंह आणि मुलगी ज्योती राठोड. प्रतिभाताई पाटील एक उत्तम टेबल टेनिस खेळाडू होत्या. त्यांनी राजकारणात येण्यापूर्वी कायद्याचा अभ्यास केला होता. त्यांनी राष्ट्रपती ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांच्या कार्यकाळा नंतर जुलै २५, २००७ रोजी राष्ट्रपती पदाची जबाबदारी स्विकारली.

प्रतिभाताई पाटील यांनी एकुण १५ पुस्तके लिहीली आहेत. टेबल टेनिस प्लेयर म्हणून त्यांनी कित्येकदा आपल्या महाविद्यालयाचे आणि विद्यापीठाचे प्रतिनिधीत्व केले व विजयी देखील ठरल्या. या शिवाय १९६२ ला एम.जे. कॉलेज ची 'ब्युटी क्विन' हा किताब देखील पटकावला. प्रतिभाताईंनी स्वतःला केवळ राजकीय भुमिकेतून समाजासमोर ठेवलं असं नव्हे तर त्या सतत सामाजिक बांधिलकी जपत समाज कार्यात देखील अग्रेसर होत्या. देशाच्या पहिल्या महिला राष्ट्रपती प्रतिभाताई पाटील यांनी महिलांकरिता महिला होम गार्ड ची स्थापना केली. गरीब आणि होतकरु महिलांसाठी संगीत, संगणक, शिवणकामाचे प्रशिक्षण केंद्र देखील सुरु केले.

सावित्रीबाई फुले

कु. प्रांजली मुकेश राठोड
वर्ग १२ वा कला

सावित्रीबाईंना आयुष्यात काहीतरी चांगलं करायचं होतं. यासाठी त्यांचे एकच ध्येय होते की कोणत्याही मार्गाने महिलांचे शिक्षण झाले पाहिजे आणि त्यासाठी त्यांनी अनेक पावलेही उचलली. १८४८ मध्ये जेव्हा त्या सावित्रीबाई फुले यांच्याकडे मुलांना शिकवायला जात होत्या. जेव्हा सर्वजण तिच्या शेणाचा वर्षाव करत असत. म्हणजे शेण फेकून त्यांना मारायचे आणि ते लोक म्हणायचे की, शुद्र लोकांना फार शिकविण्याचा अधिकार नाही, म्हणूनच सावित्रीबाईंना लोकांनी थांबविले. एवढे होवूनही सावित्रीबाई थांबल्या नाहीत आणि त्या नेहीम आपली बॅग घेवून जात. त्या पिशवीत ती नेहमी कपड्यांची जोडी ठेवायची आणि जेव्हा लोक तिला शेणाने मारायचे तेव्हा तिचे कपडे घाण व्हायचे. म्हणूनच ती शाळेत पोहचल्यावर कपडे बदलायची, त्यानंतर ती मुलांना शिकवायची.

सावित्रीबाईंचे एकच ध्येय होते की, मुलींना कसे तरी शिकवले पाहिजे. यातून त्यांनी विधवा विवाह, अस्पृश्यता निर्मूलन, स्त्रियांना समाजात त्यांचे हक्क मिळवून देणे अशा अनेक प्रथा दूर केल्या आणि त्यात त्यांनी यश मिळवले. या सर्व काळात सावित्रीबाईंच्या स्वतःच्या १८ शाळा होत्या. पहिल्यांदा त्यांची शाळा पुण्यात सुरु झाली. जेव्हा तिने पहिला शाळा उघडली तेव्हा त्या शाळेत ९ मुले यायची आणि ती त्यांना शिकवायची.

पण १ वर्षातच अनेक मुलं यायला लागली. त्यांनी ३ जानेवारी १८४८ रोजी त्यांच्या वाढदिवसाला सावित्रीबाईंनी पहिली शाळा उघडली, ज्यामध्ये त्यांनी ९ विविध जातीच्या मुलांना शिकवायला सुरुवात केली.

यानंतर त्यांनी हळूहळू महिलांना शिक्षण देणे गरजेचे आहे. हे अभियान सुरु केले आणि या मोहिमेत त्यांनी यशही मिळाले. त्यानंतर सावित्रीबाई आणि त्यांचे पती ज्योतिबा या दोघांनी मिळून ५ शाळा बांधल्या. मुलींना शिकवू नये अशी त्याकाळी लोकांची अत्यंत चुकीची विचारसणी होती. यातून सावित्रीबाईंनी ही विचारधारा बदलून मुलांना शिकण्याचा अधिकार मुलींनाही मिळायला हवा, हे लोकांना पटवून दिले. यासाठी सावित्रीबाईंनी खुप संघर्ष केला. यानंतर एक केंद्र देखील स्थापन केले. जिथे त्यांनी विधवा महिलांना पुनर्विवाह करण्यात प्रेरीत केले. यासोबतच अस्पृश्यांच्या हक्कासाठीही संघर्ष झाला. सावित्रीबाई आणि त्यांचे पती ज्योतीबा फु ले हे दोघेही समाजसुधारक होते. दोघांनी मिळून समाजाची उत्तम सेवा केली होती. पण त्यांना मुलबाळ नव्हते. म्हणून त्यांनी यशवंतराव या ब्राम्हण विधवेचा मुलका दत्तक घेतला. या गोष्टीला संपूर्ण कुटूंबातील सर्व सदस्यांनी विरोध केला. त्यामुळे त्यांनी आपल्या कुटूंबातील नातेसंबंध संपुष्टात आणले.

स्त्रियांच्या शिक्षणाची खरी,
सावित्री तुच कैवारी,
तुझ्यामुळेच शिकते आहे,
आज प्रत्येक नारी.

सोसुनी अनंत यातना,
शिकवलेस तू स्त्रियांना,
धन्य धन्य होतो आम्ही,
थोरवी तुझी गातांना.

ती लढली म्हणून
आम्ही घडलो !

अंतराळ परी कल्पना चावला

कु. स्वाती भानुदास शिंदे
वर्ग १२ वी कला

कल्पना चावला यांना लहानपणापासून त्यांच्या उड्डाणाच्या स्वप्नांना प्राधान्य दिला. नासामध्ये प्रवेश करुन अंतराळ प्रवासाचे स्वप्न पूर्ण झाले. भारतीय वंशाची पहिला महिला अंतराळवीर बनुन ती जगात एक आयकॉन बनली.

चाँद तारो को छूने की आशा.... भारताची पहिली महिला अंतराळवीर कल्पना चावला ! ती आपल्यात असती तर आज तिने आपला वाढदिवस साजरा केला असता. पण ती ईहलोकाची यात्रा अर्ध्यावरच सोडून अनंताच्या प्रवासाला निघुन गेली. तिच्या वैयक्तिक आठवणींची ही ***स्मरणयात्रा !***

नेहमी लक्षात ठेवा ही तुम्ही
समजता त्याहून शुर आहात,
दिसता त्याहून अधिक बलवान आहात.
विचार करता त्याहून अधिक हुशार आणि
तुमच्या कल्पनेच्या दुप्पट सुंदर आहात..

कल्पना चावला पहिली भारतीय अमेरिका अंतराळवीर आणि अंतराळात गेलेली पहिली भारतीय महिला होती. १९९७ मध्ये ती एक अंतरिक्ष शटल मिशन तज्ञ होती. त्यांनी पहिले मिशन तज्ञ आणि रोबोटीक आर्म ऑपरेटर म्हणून १९९७ मध्ये अंतराळ स्पेस शटल कोलंबबियावर उड्डाण केले. २००३ मध्ये झालेल्या स्पेस शटल कोलंबिया अपघातात निधन झालेल्या सात कृ सदस्यांपैकी चावला एक होती. चावला यांना मरणोत्तर नंतर **Congressional Space Medal** देवून सन्मानित करण्यात आले. काही लोक निधनानंतरही आपल्या आठवणीत सदैव जीवंत राहतात. अंतराळवीर कल्पना चावला यांचा शेवटचा अंतराळ प्रवास अनेकांच्या मनात कोरला आहे.

मी विशीष्ट प्रदेशाचा, देशाचा ही भावना गळून पडण्यासाठी ताऱ्यांकडे बघा, कारण तेव्हा तुम्ही एका अवकाशांचे झालेला असता...

कल्पना चावला यांचे पूर्ण नांव कल्पना बनारसीलाल चावला हे होते. त्यांचा जन्म १७ मार्च १९६२ मध्ये करनाल, हरियाणा येथे झाला. त्यांच्या आईचे नांव संयोगिता चावला व त्यांच्या पतीचे नांव जीन पीयरे टॅरिसन होते. त्यांना त्यांच्या कर्तुत्वाबद्दल पुरस्कार देखील मिळाला होता.

कल्पना चावला यांना कविता लिहीणे, नृत्य करणे, सायकल चालवणे आणि धावणे यांची खुप आवड होती. शाळापासुनच ती नृत्यात सहभागी असायची. या शिवाय ती व्हॉलीबॉल आणि रेस मध्येही त्या अग्रेसर होत्या.

महत्वकांक्षेशिवाय बुध्दिमत्ता हा पंख नसलेला पक्षा आहे. इच्छा व दृढ संकल्प शक्तीचा त्यांनी धडा शिकवला, भारतातील बलाला तिने पंख लावे.

कल्पना चावला यांना लहानपणापासुनच अभ्यासाची आवड होती. ती नेहमी अभ्यासात पहिल्या पाच मध्ये येत असे. शालेय शिक्षण झाल्यानंतर तिने पंजाब अभियांत्रिकी महाविद्यालय, चंदीगढमधून ऍरानॉटिकल इंजिनिअरींग केले आणि १९८२ मध्ये अमेरिकेला गेली. तेथे त्यांनी टेक्सास विद्यापीठातून एरोस्पेस अभियांत्रिकीमध्ये पदव्युत्तर पदवी प्राप्त केली. त्यानंतर १९८६ मध्ये दुसरी पदव्युत्तर पदवी आणि १९८८ मध्ये बोल्डर येथील कोलोरॅडो विद्यापीठातून पीएच.डी. केली. कल्पना चावली यांना उडाणाची प्रचंड आवड होती. त्यांनी स्वतः आग्रह धरला आणि पंजाब विद्यापीठात एरोनॉटिकल इंजिनियरींग हा विषय निवडला. ज्यावर खुद कॉलेजचे प्राचार्यही थक्क झाले. ही विद्याशाखा निवडणारी ती महाविद्यालयातील पहिली मुलगी होती. उडाणाच्या छंदामुळे ती सी–प्लेन,मल्टी इंजिन एअरक्रॉप्ट आणि ग्यालडरची प्रमाणित व्यावसायिक पायलट बनली.

कल्पना चावलाने जेव्हा पहिल्यांदा **NASA** साठी अर्ज केला. तेव्हा तिची निवड होवू शकली नाही. दुसऱ्या प्रयत्नांतच तिची निवड झाली. तेव्हा निवडलेल्या २३ उमेदवारांमध्ये ती होती. मार्च १९९५ मध्ये **NASA** ने त्यांच्या अंतराळवीर कॉटर्स संघात समावेश केला. तर १९९७ मध्ये त्यांच्या पहिल्या अंतराळ उडाणासाठी त्यांची निवड झाली. १९ नोव्हेंबर ते ५ डिसेंबर १९९७ या कालावधीत त्यांच्या पहिला अंतराळ प्रवास यशस्वीपणे पार पाडला. १ फेब्रुवारी २००३ रोजी त्यांच्या दुसऱ्या प्लाईटमधुन परतत असतांना कोलंबिया शटल अपघातात त्यांना आपला जीव गमवावा लागला. (नासा विकीमिडीया कॉमन्य मार्गे).

आपल्या अल्प जीवनातही कल्पना खुप काही शिकवून गेली. स्वप्न पाहणे आणि ते सत्यात उतरवण्यासाठी जिद्दीने मेहनत करणे या सारख्या दुसरा आनंद नसतो. हे तिनेच सिध्द करुन दाखवले

कल्पना चावला यांचे हे शब्द खरे ठरले.

मै अंतरिक्ष के लिये बनी हूँ । प्रत्येक पल अंतरिक्ष के लिये बिताया है । और इसी के लिये ही मरुंगी ।

क्रांतीज्योती
सावित्रीबाई फुले

हाजरा युसुफ मेमन
वर्ग ११ वा विज्ञान

स्त्रियांच्या अंधाऱ्या जीवनात,
पेटविल्या ज्ञानाच्या ज्योती,
म्हणून तर आज जगती....
अमर आहे सावित्री... अमर आहे सावित्री...

आज आपण स्त्रियांना खांद्याला खांदा लावून समाजात वावरतांना बघतो. ज्या महिला आज आपल्या स्वप्नांची पूर्तता करुन स्वाभिमानाने जगत आहे. त्यांना त्यांचे ***'शिक्षणाचे हक्क'*** देणाऱ्या सावित्रीबाई फुले. स्त्रियांच्या शैक्षणिक सामाजिक विकासासाठी भारत–मातेच्या तेजस्वी इतिहासातील एक तेजस्विनीचा उदय झाला. ती नारीशक्ती, ते रत्न म्हणजे सावित्रीबाई.

सावित्रीबाई फु ले यांचा जन्म सातारा जिल्ह्यातील खंडाळा तालुक्यातील नायगांव या गावी ३ जानेवारी १८३१ रोजी झाला. या एकोसाव्या शतकात शिक्षण आणि सक्षमीकरणात महत्वपूर्ण भुमिका बजावणाऱ्या प्रमुख भारतीय समाजसुधारक शिक्षणतज्ञ आणि कवयित्री होत्या. त्याकाळातील काही साक्षर स्त्रियांमध्ये गणल्या जाणाऱ्या सावित्रीबाईंना त्यांचे पती महात्मा ज्योतीराव फु ले यांच्या समवेत भिडे वाड्यात पुण्यातील मुलींची पहिली शाळा स्थापन करण्याचे श्रेय जाते.

सावित्रीबाई यांनी बाल विधवांना शिक्षित आणि सशक्त करण्यासाठी खुप मेहनत घेतली. बाल विवाह आणि सती प्रथा यांच्या विरोधात मोहीम चालवली आणि विधवा पुर्नविवाहाचा पुरस्कार केला. महाराष्ट्राचा सामाजिक सुधारणा चळवळीतील एक अग्रगण्य व्यक्ती, बी.आर. आंबेडकर आणि अण्णाभाऊ साठे यांच्या सारख्या दलीत जातीचे प्रतीक मानले जाते. सावित्रीबाई फु ले यांनी अस्पृश्यते विरुध्द मोहीम चालवली आणि जात व लिंग आधारित भेदभाव नष्ट करण्यासाठी सक्रिय पणे काम केले.

सावित्रीबाई यांचा जन्म एका शेतकरी कुटूंबात खंडोजी नेवशे पाटील आणि लक्ष्मी या त्यांच्या थोरल्या मुलीच्या पोटी झाला. त्या काळातील मुलींचे लग्न लवकर होत असत, त्यामुळे प्रचलित रितीरिवाजानुसार ९ वर्षाच्या सावित्रीबाईचा विवाह १२ वर्षाच्या ज्योतिराव फु ले यांच्याशी १८४० मध्ये झाला. ज्योतिराव पुढे गाढे विचारवंत, मोठे लेखक, सामाजिक कार्यकर्ते आणि जाती विरोधी समाज सुधारक बनले.

महाराष्ट्रातील सामाजिक सुधारणा चळवळीतील अग्रगण्य व्यक्तींमध्ये ज्योतीराव आणि सावित्रीबाई यांची गणना होते. सावित्रीबाईं चे शिक्षण लग्नानंतर सुरु झाले. ज्योतीराव यांनी आपल्या पत्नीला म्हणजे सावित्रीबाई यांना लिहायला आणि वाचायला शिकवले.

सावित्रीबाई यांची शिकण्याची तळमळ पाहिल्यानंतर ज्योतीरावांनी सावित्रीबाईंना एका सामान्य शाळेमधून तिसऱ्या आणि चौथ्या वर्षाच्या परिक्षा उत्तीर्ण केल्या. यामुळे सावित्रीबाई यांच्या मनात शिकण्याची आवड निर्माण झाली. यानंतर सावित्रीबाईंनी अहमदनगर येथील मिस करार संस्थेत प्रशिक्षण घेतले. ज्योतीराव सावित्रीबाईंच्या सर्व शैक्षणिक कार्यात त्यांच्या पाठीशी खंबीरपणे उभे राहीले.

शुद्रांना सांगण्याजोगा आहे शिक्षण मार्ग हा
शिक्षणाने मनुष्यत्वाचे पशुत्व हाटते पहा ।

पुण्यामध्ये मुलींसाठी पहिली स्वदेशी चालवली जाणारी शाळा १९४८ मध्ये ज्योतीराव फुले आणि सावित्रीबाई फुले यांनी सुरु केली होती. या कारणासाठी कुटूंब आणि समाज दोघांनी ही त्यांना बहिष्कृत केले आहे. असे असले तरी, दृढ निश्चयी जोडप्याला मित्र उस्मान शेख आणि त्यांची बहीण फातीमा शेख यांनी आश्रय दिला. त्यांनी या दाम्पत्याला शाळा सुरु करण्यासाठी त्यांच्या आवारात जागा दिली. सावित्रीबाई या शाळेच्या पहिल्या शिक्षीका झाल्या. ज्योतीराव आणि सावित्रीबाईंनी नंतर अस्पृश्य मानल्या गेलेल्या मांग आणि महार जाती मधील मुलांसाठी शाळा सुरु केल्या. १८५२ मध्ये सावित्रीबाई यांनी शाळा सुरु केली. त्याच वर्षी १६ नोव्हेंबर रोजी ब्रिटीश सरकारने शिक्षण क्षेत्रातील योगदानबद्दल फुले कुटूंबीयांचा गौरव केला तर सावित्रीबाईंना उत्कृष्ठ शिक्षीका म्हणून गौरविण्यात आले. त्याच वर्षी त्यांनी महिलांना त्यांचे हक्क, सन्मान आणि इतर सामाजिक समस्या बाबत जागरुकता निर्माण करण्याच्या उद्देशाने महिला सेवा मंडळ सुरु केले. विधवांचे मुंडण करण्याच्या प्रचलित प्रथेला विरोध करण्यासाठी मुंबई आणि पुण्यात नाई संपाचे आयोजन करण्यात सावित्रीबाई फुले या यशस्वी झाली. पण फुले दाम्पत्यांनी चालवलेल्या तिनही शाळा १८५८ पर्यंत बंद झाल्या. यामागे प्रमुख कारणे – १८५७ च्या भारतीय सैन्याच्या बंडा नंतर खाजगी युरोपीयन देणग्या कमी मिळणे, अभ्यासक्रमा वरील मतभेदामुळे ज्योतीरावांनी शाळा व्यवस्थापन समितीचा राजीनामा देणे यासह अनेक कारणे होती.

परिस्थितीमुळे खचुन न जाता ज्योतीराव आणि सावित्रीबाई नी फातीमा शेख यांच्या सह अत्याचारित समाजातील लोकांनाही शिक्षण देण्याची जबाबदारी हाती घेतली आणि गेल्या काही वर्षात १८ शाळा उघडल्या आणि विविध जातीतील मुला–मुलींना शिकवले. शाळेकडे जात असतांना सावित्रीबाईं वर शेण–माती आणि दगड फेकण्यात आले. तथापि, असे दगड धोंड्याचे अत्याचार सावित्रीबाईंना त्यांच्या ध्येयापासुन किंचीत ही परावृत्त करु शकले नाहीत.

सावित्रीबाई आणि फातीमा शेख यांना नंतर सगुणाबाईंनी सामील केले आणि त्याही कालांतराने शिक्षण चळवळीत आघाडी वर झाल्या. शाळा गळतीचे प्रमाण तपासण्यासाठी सावित्रीबाईंनी मुला–मुलींना शाळे जाण्यासाठी स्टाय पेंड देण्याची प्रथा सुरु केली. सावित्री बाई यांनी विद्यार्थ्यांना लेखन आणि चित्रकला यासारखे उपक्रम घेण्यास प्रोत्साहन दिले.

१८६३ मध्ये जोतीराव आणि सावित्रीबाईंनी बालहत्या प्रतिबंधक गृह नावाचे एक केअर सेंटर देखील सुरु केले. शक्यतो हे भारतातील पहिले भ्रुण हत्या प्रतिबंधक गृह आहे. आज महिला स्वयंपाक घरापासुन ते संसदेपर्यंत, सायकल रिक्षा चालविण्यापासुन ते अंतराळापर्यंत सक्षमपणे वावरतांना दिसतात. स्त्रियांच्या या प्रगतीची कहाणी सावित्रीबाईंच्या लेखणी मुळेच सुरु झाली.

शिक्षणाच्या स्वर्गाचे, जिने उघले दार....
तीच सावित्री... आज जगाची शिलेदार ....!

सावित्रीबाई फुले

कु. किरण युवराज राठोड
वर्ग १२ वा कला

सावित्रीबाई फुले यांचा जन्म ३ जानेवारी रोजी नायगांव येथे झाला. या भारताच्या पहिल्या महिला शिक्षीका होत्या. हे तर आपल्या सगळ्याला माहितच आहे. परंतू त्यांनी मुलींना शिकवण्यासाठी किती वेदना सहन केल्या असणार. त्या काळात जेव्हा मुलीचं घराबाहेर निघणं, ज्ञान प्राप्त करणं पाप समजल्या जायचं त्या काळात बाहेर निघून ज्ञान मिळवणे व सोपं झालं असणार का ? त्यांच्या साठी मुळातच नाही तरी मात्र त्यांनी आपले धैर्य सोडले नाही.

समाजातील कुविचारांच्या लोकांनी त्यांना दगड गोटे, शेण फेकुन मारहाण सुध्दा केली. पण त्यांनी आपले धैर्य आणि स्वाभीमानाने त्यांचे विचार परिवर्तन केले व मुलींना सुध्दा स्वांतत्र्य पणे जगण्याचा आणि शिक्षण घेणाचा अधिकार त्यांनी दिला. जेव्हा त्यांची पहिली शाळा उघडली तेव्हा सुरवातीला मात्र दोनच मुली आल्या होत्या. त्यांनी हे विचार करुन त्यांची शाळा बंद का केली नाही. त्यांनी त्या दोनच मुलींना शिकवीले. आज त्या दोनच मुलींचा रुपांतर करोडो मुलींच्या संख्येने झाल्या.

मुलींनो आपल्याला सावित्रीबाई जीवनशैली वरुन शिकायला मिळते की आपण आपली लढाई स्वतः लढली पाहिजे. त्यांनी आपल्या हातात शिक्षण ही तेजस्वी तलवार दिली. पण ती चालवणं मात्र आपल्या हातात आहे. आजही मुलींवर खुप प्रबंध लावले जातात. आपल्याला ते तोडायचे आहेत. आपल्याला जगाला दाखवायचं आहे की मुली मुलांपेक्षा कमी नसतात.. आम्हालाही स्वातंत्रपणे जगण्याचा खेळण्याचा अधिकार आहे. आपल्या समाजात अजुनही मुलींना दुय्यमच मानले जाते. पण आपल्याला हे सिध्द करुन दाखवायचं की आम्ही प्रथम आहे. मुलींना म्हणतात हे करु नका, बाहेर फिरु नका, रात्री ७ वाजल्याच्या नंतर घरा बाहेर पाय टाकू नको, असे कपडे घालू नको, हेच बदलण्यासाठी सावित्री बाई फुले यांनी आपल्या हातात शिक्षणरुपी तलवार सोपवली. आता आपण चालवू आणि दाखवून देऊ जगाला, ***''छोरीयाँ छोरो से कम नही होती''*** आणि आपल्याला सगळ्या जगांनी म्हटलं पाहिजे या चालल्या सावित्रीबाईच्या लेकी.

किती भोगले किती सोसले, तरीही तिने शिकवले ।
स्त्री शिक्षणाचे धडे पुढे, तिच्या साऱ्या लेकींनी गिरवले ।।

शिक्षणाची आई
सावित्रीबाई

कु. युक्ती ज्ञानेश्वर राठोड
वर्ग ११ वा विज्ञान

स्त्रियांच्या शैक्षणिक व सामाजिक विकासासाठी भारत मातेच्या तेजस्वी इतिहासातील एक तेजस्विनीचा उदय झाला. ती नारीशक्ती आणि ते रत्न म्हणजे सावित्रीबाई . एक आदर्श कन्या, एक आदर्श पत्नी, एक आदर्श शिक्षीका, एक आदर्श समाजसेविका अशा विविधांगांनी ज्यांचे व्यक्तीमत्व संपन्न होते. अशा सावित्रीबाई फुले यांच्या अष्टपैलू व्यक्तिमत्वाचा प्रभाव आजही समाजावर पडलेला दिसतो.

पहिला स्त्रीशिक्षीका ज्ञानाची ज्योत पेटवून स्त्रियांच्या जीवनात प्रकाशाची वाट दाखविणाऱ्या क्रांतीसुर्य जोतिबांच्या कार्यात ज्यांची साथ मिळाली अशा क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले यांचा जन्म सातारा जिल्ह्यातील खंडाळा तालुक्यातील नायगांव या गावी ३ जानेवारी १८३१ रोजी झाला. खंडोजी नेवसे पाटील यांच्या घरी जन्मलेली कन्या रुपी गुणाची खाण होती. वडिलांप्रमाणेच गोरगरिबांविषयी कळवळा, त्यांचे प्रश्व सोडवण्याची धडपड व योग्य ज्ञानदान असे गुण सावित्री मध्ये रुजले होते. म्हणूनच म्हणतात ना,

जे का रंजिले गांजले, त्यासी म्हणे जो आपुले ।
तोचि साधू ओळखावा, देव तेथेची जाणावा ।।

त्याकाळी विधवा पुर्नविवाहास मान्यता नव्हती, सती प्रथा बालविवाहाची प्रथा रुढ होती. केशवपन सारख्या अनिष्ट प्रथांमुळे स्त्रियांची स्थिती अतिशय दयनीय होती. दिसामासाने वाढणारी सावित्री ७–८ वर्षाची झाली, तिच्या लग्नाची चर्चा सुरु झाली. मुलीच्या लग्नापेक्षा तिचा विरह वडिलांना सहवेना, शेवटी मुलगी ही परक्याचे धन हे वडिलांनी स्विकारले व वयाच्या ९ व्या वर्षी फाल्गुण वद्य पुष्प नक्षत्र इ.स. १८४० रोजी मोठ्या थाटामाटात आपल्या लाडक्या कन्येचा कन्यादान समारंभ महात्मा फुलेंच्या ऋणानुबंधातून पार पडले.

सावित्रीबाईच्या विवाहावेळी त्या काहीही शिकलेल्या नव्हत्या परंतू त्यांना शिकण्याची विलक्षण आवड होती, जोतिबा फुले यांनी स्त्री शिक्षणाचे महत्व स्वतःहून जाणले होते. त्यांनी सावित्रीबाईंना स्वतः शिक्षणाचे धडे देण्यास सुरवात केली. जोतिबांच्या रुपाने सावित्रीच्या परिस स्पर्श घडला, त्याचं सोनं झालं. सावित्रीबाईला वाचनाची खुप आवड होती. परंतू वाचता आले नाही याची खंत ही होती आणि विवाहनंतर ती इच्छा पूर्ण झाली. शिकण्याची जिज्ञासा ही शिक्षण घेतल्यानंतर ध्येयप्राप्तीची परिपूर्ती ठरली.

शुद्रांना सांगण्याजोगा आहे शिक्षण मार्ग हा ।
शिक्षणाने मनुष्यतत्वाचे पशुत्व हाटते पहा ।।

विद्येविना मती गेली, मतीविना निती गेली ।
नितीविना गती गेली, गतीविना वित्त गेले ।
वित्तविना शुद्र खचले, इतके अनर्थ एका अविद्यने केले ।।

हे ज्योतीबांचे शब्द नेहमी सावित्रीबाईंच्या कानावर पडत असे. म्हणूनच सावित्रीबाई आणि ज्योतिबा यांचा विद्यादानावर विशेष भर होता. त्यांच्या मते, ***‘आळस, परावलंबन वैगरे दुर्गूण न वाढविण्यास व मनुष्याच्या अंगाचे सदगुण वाढविण्यास उपयुक्त असा कोणता धर्म असेल तर तो विद्यावान होणं होय’***

अज्ञानींचा जननिंदेचा विचार न करता
स्त्री शिक्षणाचा निश्चय करुन
जोतिबाच्या सावित्रीने पुढे पाऊल टाकले ।
संकटांना तोंड दिले न घाबरता
तळमळीने कार्य करुन
मागे वळून न पाहता पुढेच पाऊल टाकले ।

अज्ञान हा माणसाचा शत्रु, त्याला दूर करण्यासाठी, स्त्री–पुरुष भेद दूर करण्यासाठी, जातीभेद मिटविण्यासाठी महात्मा फुले यांनी १ जानेवारी १८४८ रोजी पुण्यात बुधवार पेठेतील भिडे यांच्या वाड्यात महाराष्ट्रातील पहिली मुलींची मराठी शाळा सुरु केली. त्या शाळेत त्या शिकवू लागल्या. स्त्रियांना शिकणे व शिकविणे हे धर्माला अनुसरुन नाही असे काही लोकांना वाटे, अशा लोकांनी सावित्रीबाईंना कठोर विरोध केला. स्त्रीयांना त्या शिकवतात म्हणून सावित्रीबाई शाळेत जायला निघाल्या की हे विरोधक त्यांच्यावर दगड, शेण व चिखल फेकत असत. त्यांची निंदालस्ती केली, तरीही त्या डगमगल्या नाहीत. या सगळ्यांना त्यांनी खंबीरपणे तोंड दिले.

‘शिक्षण म्हणजे जीवन जगण्याचे रहस्य असे सांगणाऱ्या म्हणजे सावित्रीबाई’. मंदीरातील घंटी न वाजविता शिक्षणासाठी शाळेतील घंटी आधी वाजवा असे म्हणणाऱ्या म्हणजे सावित्रीबाई.

सावित्रीबाई या लेखिका व कवयित्री होत्या. त्यांनी ***काव्यफुले जोतिबांची भाषणे*** वगैरे ग्रंथ लिहीले. जोतिबांच्या मृत्युनंतरही त्यांनी आपले कार्य धडाडीने चालूच ठेवले. इ.स. १८९६ मध्ये पुण्यात दुष्काळ पडला. त्या दुष्काळात व नंतर प्लेगच्या साथीत त्यांनी रुग्णसेवा केली. त्याच साथीत प्लेगची लागण होवून इ.स. १८९७ मध्ये त्यांची प्राणज्योत मालवली....

वीरमाता जिजाबाई

कु. श्रावणी राजेंद्र पुरी
वर्ग १२ वी कला

वीर माता जीजाबाई यांचा जन्म १२ जानेवारी १५९८ रोजी महाराष्ट्रातील बुलढाणा जिल्ह्याजवळील निजामशहा सिंदखेड येथे झाला. वीर माता जिजाबाई यांच्या वडिलांचे नांव लखुजी जाधवराव होते. व त्यांच्या आईच्या नाव म्हाळसाबाई होते. जिजाबाई यांना लहानपणी जिजाऊ म्हणून संबोधले जायचे. जिजाबाई महान देशभक्त होत्या. त्यांच्या देशभक्तीची भावना रोम रोमामध्ये पेटली होती. जीजाबाई या राष्ट्रमता म्हणून प्रसिध्द होत्या. वीर माताला जिजाई, जिजाऊ, राजमाता, जिजाबाई या नावाने ओळखले जाते असे.

त्याकाळी बालविवाहाची प्रथा होती. त्यामुळे वीरमाता जीजाबाईचा विवाह अगदी लहान वयात झाला. राजमाताचा विवाह शहाजी राजे भोसले यांच्याशी झाला. शहाजी राजे हे विजापुरच्या सुलतान आदिल शाहच्या दरबारातील शुर सेनापती आणि शुर योध्दा होते. लग्नानंतर जीजाबाई त्यांची पहिली पत्नी होती. जीजाबाई आणि शहाजी राजा भोसले यांना लग्नानंतर ८ अपत्ये झाली. त्यापैकी ६ मुली व २ मुले. त्यापैकी एक म्हणजे छत्रपती शिवाजी महाराज. जीजाबाईच्या मार्गदर्शनाखाली मराठा स्वराज्याची पायाभरणी करणारे जे पुढे थोर मराठा शासक झाले.

आपल्या दुरदृष्टीसाठी ओळखल्या जाणाऱ्या जीजाबाई केवळ एक योध्दा आणि खंबीर प्रशासक नसुन त्या एक वीर आणि आदर्श माता देखील होत्या. राजमाता जीजाबाई यांचे संपूर्ण जीवन धैर्य, त्याग आणि बलीदान परिपूर्ण होते. त्यांनी आपल्या मुलाला छत्रपती शिवाजी महाराजांचे लहानपणा पासून पालण केले व त्यांना लहानाचे मोठे केले आणि त्यांच्यामध्ये असे गुण निर्माण केले ज्यामुळे छत्रपती शिवाजी महाराज महान शुर निर्भय योध्दा ठरले. जीजाबाईनी हिंदू महाकाव्य रामायण आणि महाभारताच्या कथा सांगून शौर्य धर्मनिष्ठा संयम आणि प्रतिष्ठा गुण विकसीत केले. यासोबतच त्यांच्या देखरेखीखाली व मार्गदर्शनाखाली त्यांनी शिवाजी महाराजमध्ये नैतीक मुल्ये रुजवली याशिवाय त्यांना मानवी नातेसंबंधाचे महत्व समजावून सांगितले. महिलांचा आदर करायला शिकवले आणि त्यांच्यात राष्ट्रप्रेमाची भावना निर्माण केली. त्यामुळे त्यांच्यात महाराष्ट्रात स्वातंत्र्याची तीव्र इच्छा जागृत झाली आणि त्यांनी आपल्या शुर पुत्र छत्रपती शिवाजी महाराजांना अशी मुल्ये दिली आणि त्यांच्यामध्ये देशभक्ती, कार्यक्षमता प्रशासक आणि नैतिक चारित्र्याची अशी बीजे पेरली त्यामुळे छत्रपती शिवाजी महाराज पुढे वीर, महान निर्भीड नेते, देशभक्त बनले.

एवढेच नाही तर वीर माता जीजाबाईनी मातृभूमी गाय आणि मानवजातीचे रक्षण करण्याची प्रतिज्ञाही आपले शुर छत्रपती शिवाजी महाराजांकडून घेतली. वीर माता जीजाबाईनी शिवाजी महाराजांना तलवारबाजी, भाला चालवण्याची कला, घोडेस्वारी, स्वसंरक्षण युध्द कौशल्य यात पारंगत केले.

वीर माता जीजाबाईनी दिलेल्या या संस्कारामुळे पुढे छत्रपती शिवाजी महाराज समाजाचे रक्षक आणि अभिमान बनले आणि त्यांनी हिंदूस्थानात हिंदवी स्वराज्य स्थापन केले आणि एका स्वतंत्र व महान राज्यकर्त्याप्रमाणे त्यांचे नांव तयार झाले आणि ते छत्रपती शिवाजी महाराज म्हणून प्रसिध्द झाले.

त्याच वेळी छत्रपती शिवाजी महाराज ने आपल्या सर्व यशाचे श्रेय आपल्या शुर आई राजमाता जीजाबाई यांना दिले. जे राजमाता जीजाबाई साठी प्रेरणा स्थान होते.

राजमाता जीजाबाई आपले संपूर्ण आयुष्य आपल्या मुलाला मराठा साम्राज्याचा सर्वात मोठा शासक बनविण्यासाठी समर्पित केले.

राजमाता जीजाबाई या अतिशय प्रभावी आणि हुशार महिला होत्या त्यांनी केवळ मराठा साम्राज्याच्या स्थापनेतच महत्वाची भुमिका बजावली नाही तर मराठी साम्राज्याचा पाया मजबुत करण्यात विशेष योगदान दिले आणि त्यांचे संपूर्ण आयुष्य मराठा साम्राज्याच्या स्थापनेसाठी समर्पित केले. मोठ्या मोहिमांवर जेव्हा छत्रपती शिवराय जात तेव्हा राज्यकारभारावर जीजामाता स्वतः लक्ष ठेवत. शहाजी राजे बंगळूर येथे चाकरीवर असतांना त्या शिवाजी महाराज्यांच्या आई वडील दोन्ही ही झाल्या नेटाने आणि धैर्याने राज्यकारभार सांभाळला. सईबाईला अकाली जाण्याने संभाजीराजांची जबाबदारी सुध्दा समर्थपणे पेलली.

राजाच्या लढायांचा, युध्दांचा, स्वाऱ्यांचा सर्व तपशिल स्वतः ठेवणाऱ्या महाराजाच्या मुत्सदेगिरीत, खलबतांमध्ये स्वतः जातीने लक्ष घालणाऱ्या वेळेप्रसंगी योग्य सल्ला द्यायच्या. छत्रपती शिवाजी महाराजांना आग्रा येथे जेव्हा कैद झाली होती त्यावेळी उतारवयात देखील जीजाऊ माँ साहेबांनी राज्यांची जवाबदारी अतिशय समर्थपणे पेलली. आपल्या मनात असलेली हिंदवी स्वराज्याची संकल्पना त्यांनी महाराजांकरवी पूर्ण करून घेतली.

महाराज देखील आईच्या सर्व आदेशांना जागले आणि म्हणून हिंदवी स्वराज्य प्रत्यक्षात अवतले. त्या खऱ्या अर्थाने राष्ट्रमाता आणि अशा शुर महिला होत्या. त्याने आपल्या कौशल्य आणि प्रतिभेच्या जोरावर आपल्या मुलाला सुर्यवीर बनविले. छत्रपती शिवाजी महाराजांचा राज्याभिषेक झाल्यानंतर १२ दिवासांनी जीजामातेंनी १७ जुन १६७४ ला रायगडाच्या पायथ्याशी पाचड गावी शेवटचा श्वास घेतला. त्यांच्या नंतर वीर शिवाजीने मराठा साम्राज्याचा विस्तार केला. सोबतच त्यांना आजही वीर माता आणि राष्ट्रमाता म्हणून स्मरण केले जाते. त्यांचे जीवन सर्वांसाठी प्रेरणा स्थान आहे. तर जीजाबाईच्या देशभक्तीचे आणि शौर्याचे कौतुक करावे तेवढे कमी होते.

PRATIBHATAI PATIL

Rakhi Pravin Jadhao
11th Sci. (A)

Pratibha Patil, (born December 19, 1934, Jalgaon, Maharashtra, India), Indian lawyer and politician who was the first woman to serve as president of India (2007–12). Patil earned a master's degree in political science and economics at Moolji Jaitha College, Jalgaon, and later received a law degree from Government Law College, Mumbai (Bombay).

She joined the Indian National Congress (Congress Party) and entered politics in 1962 as a member of the Maharashtra legislative assembly. While there, she held the portfolio of public health and social welfare and distinguished herself for her loyalty to her party. In 1985 she won a seat in the Rajya Sabha (upper chamber of the Indian parliament), and she served as deputy chairman of that body from 1986 to 1988. Patil left the upper house in 1990 and was elected to represent Amravati in the Lok Sabha (lower house) in 1991. She briefly retired from politics after completing her five-year term but returned to public service in 2004 when she was appointed governor of the northwestern state of Rajasthan.

Her longtime association with the Gandhi family made her a favourite of Congress Party leader Sonia Gandhi, and Patil's name was brought forward as a candidate for the largely ceremonial role of president in 2007. While previous candidates had been struck down by partners in Congress's coalition government, Patil's status as a relative unknown worked to her advantage. She took office in July 2007 and was succeeded five years later by former finance minister Pranab Mukherjee.

Patil's presidency was relatively quiet, but it was not without controversy, especially for her use of government funds. She was criticized for the large number of trips she took overseas, often accompanied by relatives. She also faced much opposition for her acquisition of land in Pune, Maharashtra state, to construct her retirement home. The land was owned by the Indian military and was intended for use by the widows of servicemen. Patil eventually abandoned that project and moved into a renovated house in Pune. In addition, she came under fire for commuting sentences of death to life in prison for a large number of inmates convicted of particularly violent crimes.

Smt. Patil started her professional career as a practicing lawyer at the Jalgaon District Court and simultaneously devoted herself to various social activities, especially, for the upliftment of poor women. At the young age of 27 years, she successfully contested her first election to the Maharashtra State Legislature from the Jalgaon Assembly constituency. Subsequently she was continuously elected four times as MLA from the Edlabad (Muktai Nagar) constituency till 1985. Thereafter, she served as a Member of Parliament in the Rajya Sabha from 1985 to 1990.Smt. Pratibha Devisingh Patil in her long stint in Maharashtra has held various positions both in the Government and the Legislative Assembly of Maharashtra. She was Deputy Minister, Public Health, Prohibition, Tourism, Housing and Parliamentary Affairs, Government of Maharashtra from 1967 to 1972, Cabinet Minister, Social Welfare, Government of Maharashtra from 1972 to 1974, Cabinet Minister, Public Health and Social Welfare, Government of Maharashtra from 1974 to 1975, Cabinet Minister, Prohibition, Rehabilitation and Cultural Affairs, Government of Maharashtra from 1975 to 1976, Cabinet Minister, Education, Government of Maharashtra from 1977 to 1978, Cabinet Minister, Urban Development and Housing, Government of Maharashtra from 1982 to 1983, and Cabinet Minister, Civil Supplies and Social Welfare, Government of Maharashtra from 1983 to 1985.

While in the Opposition, she also served as the Leader of Opposition in the Legislative Assembly of Maharashtra from July 1979 to February 1980. While in the Rajya Sabha, Smt. Patil was the Deputy Chairperson, Rajya Sabha from 1986 to 1988 and also served as the Chairperson, Rajya Sabha from 25.7.1987 to 2.9.1987 when Dr. R. Venkataraman got elected as President of India. She was also the Chairperson, Committee of Privileges, Rajya Sabha and Member, Business Advisory Committee, Rajya Sabha from 1986 to 1988. While in the Lok Sabha, Smt. Patil was the Chairperson, House Committee. In her long public life, she has been associated with several institutions in wide ranging capacities. She served as Chairperson, Maharashtra State Water Pollution Control Board from 1982 to 1985.

She was also the President, Maharashtra Pradesh Congress Committee (PCC) from 1988 to 1990. Besides holding the position of Director and Vice-Chairperson, National Federation of Urban Cooperative Banks and Credit Societies

SAVITRIBAI PHULE

Pioneer of Women's Education

Yukti Dnyaneshwar Rathod
11th Sci.

Savitribai Phule is considered to be one of the pioneers of the feminist movement in India. She started the first-ever school for girls in the country in 1848 at Bhide Wada, Pune.

Women's education was not the only thing Phule wanted Indians to take up. She also fought against social injustices of the time like Sati, child marriage and the still prevalent caste system and was also one of the first advocates for women's rights in the country

Krantijyoti Savitribai Phule was born on January 3, 1831, in a village called Naigaon in the Satara district of Maharashtra. She was a feminist and social reformer who fought for women's empowerment and education in India.

Her efforts to spread awareness about women's education saw her face boycotts and abuses mostly from men at the time. Jyotirao Phule, her husband, was one of the pillars of support to her in her journey to spreading awareness about the importance of women's education and uplifting the status of women and India.

Savitribai opened a well for 'untouchables' at her residence in a defiant act against the caste system and also started a care centre for pregnant rape victims called 'Balhatya Pratibandhak Griha'. Phule also set up a 'Mahila Seva Mandal' where women would gather and she would raise awareness about women's rights.

Apart from being a pioneer of Indian feminism, Phule was a plague warrior. She helped several people when the bubonic plague hit the world, opening up a clinic with her son, Yashwant, in 1897 to help patients. The plague ended up being the reason of her demise as she passed away on March 10, 1897.

She was also a hard-hitting, radical writer and poet who questioned the brahminical hegemony and openly criticised social evils at the time like Sati, child marriage, class distinctions, gender inequalities and the caste system.

कनिष्ठ महाविद्यालयातंर्गत विविध उपक्रमाचे क्षणचित्रे

वाचन प्रेरणा दिनाच्या निमित्ताने विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करतांना प्रा. खिराडे व मंचावर उपस्थित मान्यवर तसेच कनिष्ठ महाविद्यालयीन विद्यार्थी

टाकाऊ पासुन टिकाऊ वस्तु बनवतांना कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थी तसेच पर्यवेक्षिका प्रा.ए.व्ही.चव्हाण

मिटकॉन कन्सल्टन्सी यवतमाळ व बा.बू कला,ना.भ.वाणिज्य व बा.बा. विज्ञान महाविद्यालय यांच्या संयुक्त विद्यमाने व्यवसाय अभ्यासक्रमा विभागाअंतर्गत एक महिना अल्प कालावधी अभ्यासक्रम टॅली संगणक प्रशिक्षण 30 विद्यार्थ्यांचे प्रमाणपत्र वितरण समारंभ समारंभाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. लाडोळे सर मिटकॉन कन्सल्टन्सी चे अधिकारी श्री कोरडे साहेब व्यवसाय अभ्यासक्रम केंद्रप्रमुख पी.एम. दिवे सर, मेश्राम सर यांच्या हस्ते वितरित करण्यात आले या प्रशिक्षणातून विद्यार्थ्यांना अकाउंटिंग टॅली या विषयाचे ज्ञान प्राप्त झाले

एम.सी.व्ही.सी. विभागातर्फे रोजगार भरती मेळावाचे आयोजन करण्यात आले होते. यामध्ये ६५५ नोंदणीकृत विद्यार्थ्यांपैकी १८९ मुलांची निवड झाली. त्याप्रसंगी उपस्थित मान्यवर आणि प्राध्यापक वृंद

संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती संलग्नित,

डी.व्ही.एस.पी. मंडळ, दिग्रस द्वारा संचालित,

बापूरावजी बुटले कला, नारायणराव भट वाणिज्य व बापूसाहेब पाटील विज्ञान महाविद्यालय दिग्रस,

जि. यवतमाळ

नॅक मानांकीत अ दर्जा (CGPA 3.16)

कनिष्ठ महाविद्यालय

वार्षिक अहवाल २०२२-२३

बापूरावजी बुटले कला,नारायणराव भट वाणिज्य व बापूसाहेब पाटील विज्ञान कनिष्ठ महाविद्यालयात विद्यार्थ्यांच्या सुप्त कला गुणांना वाव मिळण्यांच्यादृष्टीने प्राचार्य डॉ.ए.आर.लाडोळे, पर्यवेक्षक प्रा.ए.व्ही.चव्हाण व सहकारी प्राध्यापक वृंदांच्या मार्गदर्शनामध्ये विविध कार्यक्रम राबविण्यात आले.

विद्यार्थ्यांच्या सुप्त गुणांना वाव देण्याबरोबरच शैक्षणिक प्रगती होण्याच्यादृष्टीने विद्यार्थ्यांकडून प्रत्येक विषयाची (वर्ग ११ वी व १२ वी) कसून तयारी करुन घेतली जाते. त्यामुळे कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या निकालाची उज्ज्वल परंपरा कायम आहे. सत्र २०२२-२३ वर्ग १२ वी मार्च २०२२ चा शाखानिहाय निकाल खालीलप्रमाणे -

H.S.C. बोर्डाचा निकाल १०० %

शाखा - कला शाखा

क्र.	विद्यार्थ्यांचे नांव	टक्केवारी	फोटो
१	**कु. श्रुती सुनिल बेहरे**	**527/600 87.83%**	
२	**यश आनंदराव हिवराळे**	**458/600 76.33%**	
३	**महेश दिपक जाधव**	**456/600 76.00%**	

शाखा - वाणिज्य शाखा

क्र.	विद्यार्थ्यांचे नांव	टक्केवारी	फोटो
१	कु. किरण सुनिल गोरे	511/600 85.17%	
२	बिपीन राजकुमार प्रजापती	509/600 84.83%	
	कु. कोमल विजय चिरडे	509/600 84.83%	
३	कु. रक्षा प्रभाकर मात्रे	504/600 84.00%	

शाखा - विज्ञान शाखा

क्र.	विद्यार्थ्यांचे नांव	टक्केवारी	फोटो
१	कुणाल देवराव चव्हाण	448/600 74.67%	
	तेजस प्रशांत बनगिनवार	448/600 74.67%	
२	कु. श्रृती संतोष ठाकरे	443/600 73.83%	
३	कु. अंजुम अन्वर पोथावाले	440/600 73.33%	

शाखा - व्यवसाय अभ्यासक्रम शाखा

क्र.	विद्यार्थ्यांचे नांव	टक्केवारी	फोटो
१	कु. नम्रता ज्ञानेश्वर जाधव	375/600 62.50%	
२	कु. सपना हाजुसिंग राठोड	374/600 62.33%	
३	रवि अमरसिंग राठोड	368/600 61.33%	

महाविद्यालयातील विविध विभागातील उपक्रमांचे क्षणचित्रे २०२२-२३

मराठी विभागाच्या वतीने आयोजित मराठी साहित्योपासक मंडळाचे उद्घाटन करतांना प्रसिध्द वक्ते गणेश शिंदे, डि.व्ही.एस.पी. मंडळाचे अध्यक्ष श्री विजयकुमारजी बंग, सचिव डॉ. अभय पाटील, श्रीमती मीनाताई पाटील, प्रा.डॉ.कऱ्हाडे, प्रा.डॉ.सौ.अपर्णा पाटील

मराठी विभागाच्या वतीने आयोजित मराठी भाषा गौरव दिन निमीत्त मार्गदर्शन करतांना प्राचार्य डॉ.ए.आर. लाडोळे, मंचावर उपस्थित डॉ.वानखडे, डॉ.सौ.पाटील, डॉ. जाधव, प्रा.गावंडे, प्रा. राऊत, प्रा. गायकवाड

मराठी विभागाच्या वतीने आयोजित मराठी भाषा गौरव दिना निमीत्त विद्यार्थ्यांना संबोधित करतांना विभाग प्रमुख प्रा.डॉ.रुपेश कऱ्हाडे व मंचावर उपस्थित इतर मान्यवर

मराठी विभागाच्या वतीने आयोजित सोनी टी. व्ही. वर प्रक्षेपित होणाऱ्या मालिकांच्या प्रबोधन व मनोरंजनकारी कथानकाविषयी माहिती देताना /प्रात्यक्षिक सादर करतांना/विद्यार्थी सहभाग घेताना मुंबईची टीम

रसायनशास्त्र विभागातर्फे आयोजित विद्यापीठस्तरीय आंतरमहाविद्यालयीन सेमीनार स्पर्धेमध्ये सादरीकरण करतांना महाविद्यालयीन विद्यार्थी व मंचावर AUCTA चे अध्यक्ष डॉ.एन.एस. ठाकरे व उपस्थित मान्यवर.

रसायनशास्त्र विभागातर्फे विज्ञान दिनाच्या निमीत्ताने आयोजित पोस्टर प्रेझेंटेशन प्रसंगी माहिती देतांना प्रा.डॉ.वानखडे, प्रा.मस्के, प्रा.कु.राऊत व विद्यार्थीनी

एन.एस.एस., इंग्रजी, भौतिकशास्त्र, वनस्पतीशास्त्र, ग्रंथालय या विभागाच्यावतीने संयुक्तरित्या आयोजित G20 Energy Transition Working Group या एक दिवसीय कार्यशाळेत उद्बोधन करतांना महाविद्यालयाचे प्राचार्य व उपस्थित मान्यवर

महाविद्यालयाच्या विज्ञान शाखेमधील मुसाद्दीक सलीम मुहमदवाले या विद्यार्थ्याचे आर्णी येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेमध्ये तृतीय क्रमांक आल्याबद्दल हार्दिक अभिनंदन..

Career Counselling Cell च्या वतीने करियरच्या नव्या दिशा व वाटा याबद्दल उद्बोधन करतांना डॉ.निलावर व मंचावर प्रा.कॅ.खळतकर, प्रा.साटोणे व मान्यवर

भौतिकशास्त्र विभागाच्या वतीने राष्ट्रीय विज्ञान दिवस मोठ्या उत्साहात साजरा करण्यात आला. या प्रसंगी मंचावर उपस्थित मान्यवर व सहभागी महाविद्यालयीन विद्यार्थी.

Training & Placement Cell च्या वतीने रोजगार मार्गदर्शन सत्राचे आयोजन करण्यात आले. या प्रसंगी मंचावर उपस्थित मान्यवर व सहभागी महाविद्यालयीन विद्यार्थी.

इतिहास विभागातर्फे शिवस्वराज्य दिना निमीत्त मार्गदर्शन करतांना प्रा. गावंडे व उपस्थित प्रभारी प्राचार्य कॅप्टन व्ही.एल.खळतकर, डॉ. वानखडे, डॉ. व्ही.के.जाधव, डॉ.चांडक, डॉ.ए.डी.जाधव

इतिहास विभागाच्या वतीने प्राचीन आनंदेश्वर मंदीर, लासुर येथे शैक्षणिक सहलीचे आयोजन त्या प्रसंगी प्रा.डॉ.सौ. पाटील, प्रा.डॉ.कु.जगताप, प्रा.गावंडे व सहभागी महाविद्यालयीन विद्यार्थीनी

राज्यशास्त्र अभ्यास मंडळाच्या वतीने आयोजित गट चर्चे मध्ये सहभागी झालेले महाविद्यालयातील विद्यार्थी व मार्गदर्शन करतांना प्रा.डॉ.ए.डी. जाधव

एन.एस.एस., एन.सी.सी. व राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित राष्ट्रीय मतदार दिवस जनजागृती अभियानात सहभागी महाविद्यालयीन विद्यार्थी व प्राध्यापक वृंद

महाविद्यालयातील विविध विभागातील उपक्रमांचे क्षणचित्रे २०२२–२३

स्व.दादासाहेब महिंद्रे पाटील जन्म शताब्दी व दिवंगत कार्यकारिणी सदस्य अभिवादन सोहळ्या निमीत्त आयोजीत व्याख्यान व अभिवादन समारंभामध्ये उपस्थित प्रमुख वक्ते श्री गणेश शिंदे व डि.व्ही.एस.पी.मंडळाचे अध्यक्ष श्री विजयकुमारजी बंग आणि मंडळाचे सन्माननीय सर्व पदाधिकारी

इंग्रजी विभागातर्फे आयोजित निबंध स्पर्धे मध्ये सहभागी झालेले विद्यार्थी व निरीक्षण करतांना प्रा.डॉ. भगत व प्रा.डॉ.कु.भट

इंग्रजी विभागातर्फे "Current Issues in Higher Education and Women's Contribution" या विषयावर दारव्हा येथे संयुक्तरित्या आयोजित एक दिवसीय राष्ट्रीय परिषदेमध्ये उपस्थित मान्यवर

गृहअर्थशास्त्र विभागातर्फे आयोजित पोषण सुंदरी कार्यक्रमासाठी सहभागी महाविद्यालयातील विद्यार्थीनी व परिक्षक डॉ.सौ.पाटील, प्रा.कॅ.व्ही.एल.खळतकर व डॉ.व्ही.के.जाधव, डॉ.कु.जगताप

गृहअर्थशास्त्र विभागातर्फे आयोजित रांगोळी स्पर्धेमध्ये आपल्या कलेचे सादरीकरण करतांना महाविद्यालयातील विद्यार्थीनी

प्राणीशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित क्षेत्रभेटी अंतर्गत Aquaculture Plant महान येथे प्रत्यक्ष निरिक्षण करतांना महाविद्यालयीन विद्यार्थीनी व प्राध्यापक वृंद

एन.एस.एस. विभागाच्या वतीने स्वातंत्र्याच्या अमृत महोत्सवी वर्षाचे औचित्य साधून हर घर तिरंगा अभियान राबविण्यात आले तसेच प्रभातफेरी आणि इतर स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले

एन.एस.एस. विभागाच्या वतीने आयोजित निवासी शिबीरातंर्गत दत्तक गाम हरसुल येथील नागसेन मानकर वृध्दाश्रमाला भेट देवून त्यांच्या व्यथा जाणून घेवून वृध्दांना मानसिक आधार देण्याचा प्रयत्न करतांना महाविद्यालयीन विद्यार्थी

वनस्पतीशास्त्र विभागाच्या वतीने एन.एस.एस. निवासी शिबीरामध्ये Medicinal Plant Exhibition चे आयोजन करण्यात आले व त्यामध्ये सहभागी विद्यार्थी आणि प्राध्यापक वृंद

विज्ञान दिना निमीत्त वनस्पती शास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित Model & Poster Competition मध्ये सहभागी झालेले विद्यार्थी व मंचावर उपस्थित परिक्षक आणि प्राध्यापक वृंद

महाविद्यालयातील बॉटनिकल गार्डनला स्थानीक विद्यानिकेतन इंग्लीश स्कुलच्या विद्यार्थ्यांची भेट, त्याप्रसंगी विविध वनस्पतीबद्दल माहिती देतांना प्रा.डॉ.ढोरे व प्रा.गडकर

एन.सी.सी. विभागातील कु. नैना मनोज पवार या विद्यार्थीनीची राष्ट्रीय स्तरावरील मालवणकर शुटींग स्पर्धेसाठी निवड झाली त्याबद्दल महाविद्यालयाच्यावतीने तिचे हार्दिक अभिनंदन...

एन.एस.एस. व एन.सी.सी. विभागाच्या वतीने स्थानीक स्वराज्य संस्था अभ्यास अंतर्गत नगर परिषद, दिग्रस कार्यालयाला भेट देतांना महाविद्यालयीन विद्यार्थी व मार्गदर्शन करतांना प्राध्यापक वृंद

एन.सी.सी. विभागाच्या वतीने आयोजित राष्ट्रीय एकता दिना निमीत्त रन फॉर युनिटी अंतर्गत दौड करतांना एन.सी.सी. चे छात्र

एन.एस.एस.विभागाच्या वतीने आयोजित दत्तक ग्राम हरसुल येथे निवासी शिबीराचे उद्घाटन करतांना संस्थेचे सचिव श्री श्यामभाऊ महिंद्रे (पाटील) व डॉ. अभयजी पाटील तसेच प्राचार्य व प्राध्यापक वृंद